

Харківський національний
економічний університет

*Управління
розвитком*

Збірник наукових робіт

№ **19** (116) 2011

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ • 2011

Засновник і видавець ХНЕУ.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779–5351 ПР. від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 1 від 31.08.2011 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Гриньова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорошнін М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних
проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних
проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи

Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету
імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина

Левикин В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету
радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малырец Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

(заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — professeur (HdR)

de l'Université Lumière Lyon2

Solarz Jan Krzysztof — prof. nadzw.dr hab. Akademia
finansów, Warszawa

Wackowski Kazimierz — prof. nzw. dr hab.

Politechnika Warszawska

Zehetner Andreas — mag. Uppu Austria University

of Applied Sciences

Поштова адреса

засновника і видавця:

61001, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61001, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)758-77-05

Редакція (057)758-77-04

Редактори: **Лященко Т. О., Бутенко В. О.,
Замазій О. Є.**

Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С.**

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 03.10.2011 р.

Формат 84×108 1/16. Панір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 20,5. Обл.-вид. арк. 25,83. Тираж 500 прим. Зам. № 602.

Ціна договірна.

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ, 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний
економічний університет, 2011.

© Видавництво ХНЕУ,
дизайн, оформлення обкладинки, 2011.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ВІД ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНАЛІЗУ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Анотація. Розглянуто математичну модель визначення економічного ефекту від підвищення якості продукції на сучасному підприємстві на основі аналізу статистичних даних. Використано параметри показникового закону.

Аннотация. Рассмотрена математическая модель определения экономического эффекта от повышения качества продукции на современном предприятии на основе анализа статистических данных. Используются параметры показательного закона.

Annotation. A mathematical model, which describes determination of the economic effect of improving product quality on the modern enterprise based on the analysis of statistical data was considered. The parameters of an exponential law were used.

Ключові слова: якість продукції, економічний ефект, термін постачання, показниковий закон розподілу, довірчий інтервал, збільшення витрат.

У сучасних економічних умовах стає необхідним постійно покращувати якість продукції, товарів і послуг, що є запорукою успіху кожного підприємства.

Якість продукції – сукупність її властивостей, які обумовлюють здатність задовольняти певні потреби відповідно до призначення [1]. Однією з найважливіших умов ефективного управління якістю продукції є його своєчасна оцінка, яка становить сукупність таких операцій:

- 1) вибір номенклатури показників якості оцінюваної продукції;
- 2) визначення значень цих показників;
- 3) порівняння їх з базовими.

На перспективних підприємствах постійно поліпшуються показники якості виробів, що випускаються, здійснюється підвищення їх категорії якості на основі вдосконалення конструкції, переозброєння виробництва, використання прогресивних технологічних процесів та застосування ефективних матеріалів.

Для визначення доцільності поліпшень характеристик якості (властивостей) продукції необхідно визначити економічний ефект, який виражається формулою:

$$E = P - Z = P - (Z_d + Z_e),$$

де E – економічний ефект;

Z – витрати;

Z_d – витрати на досягнення економічного ефекту;

Z_e – витрати на експлуатацію [1].

Ефективність виробництва може підвищуватися навіть при скороченні обсягів реалізації, але це можливо тільки якщо якість продукції зростає швидше, ніж темпи зниження обсягів виробництва і реалізації. При поліпшенні якості продукції підприємство отримує економічну вигоду від збільшення об'єму випуску і реалізації, збільшення ціни реалізації, збільшення експорту.

Як приклад розглянуто компанію "Спецвузавтоматика", що працює в галузі комп'ютерних технологій, об'єктом господарської діяльності якої є виробництво та продаж комп'ютерів. Для поліпшення якості своєї продукції фірма вирішила комплектувати комп'ютери на базі процесорів Intel, які в Україну поставляються із США. У зв'язку з цим комплектування та подальша реалізація комп'ютерів можуть бути здійснені тільки при наявності достатньої кількості процесорів на складі фірми. Але при перевезенні товару через митний контроль можливі затримки внаслідок перевірки імпортованої продукції. Час затримок змінюється в значних межах і носить для підприємства ймовірнісний характер. Внаслідок затримок будуть продовжуватися контракти з постачальниками, що призведе до збільшення витрат. Отже, цей факт теж необхідно врахувати для визначення економічного ефекту.

Проведено аналіз розподілу днів за термінами затримок протягом місяця. На підставі цих даних пропонується розробити рекомендації щодо використання результатів аналізу в майбутньому. Для вирішення поставленого завдання визначено закон розподілу знаходження продукції на митному контролі.

Час перебування товару на митниці в минулому році змінювався від 0 до 18 днів. Середнє значення за аналізований період: $x = 5,96$ дня.

Одна з характерних властивостей показникового розподілу полягає в тому, що середнє значення приблизно дорівнює середньоквадратичному відхиленню [2; 3]. Дисперсія ряду: $D = 17,8$, а середньоквадратичне відхилення: $\sigma = 4,22$, що близько до x .

Це є підставою висунути гіпотезу про наявність показникового закону розподілу. Гістограма і теоретична крива розподілу часу знаходження продукції на митниці наведені на рисунку.

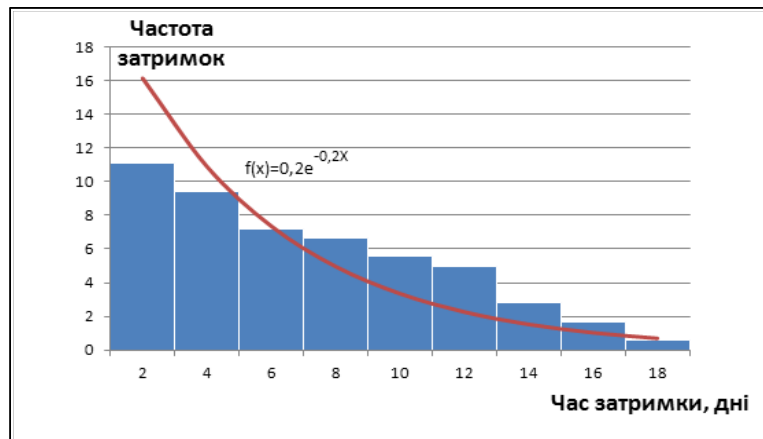

Рис. Гістограма і крива показникового закону розподілу часу знаходження продукції на митниці

Параметр показникового розподілу:

$$\lambda = 2 / (x + \sigma) \approx 0,2.$$

Можна визначити ймовірність попадання досліджуваної величини в заданий інтервал:

$$P \{x_1 < x < x_2\} = F(x_2) - F(x_1) [2; 3].$$

Наприклад, з ймовірністю 63 % можна стверджувати, що перебування даної продукції на митниці не перевищить 5 днів:

$$P \{x < 5\} = 1 - e^{-0,2 \cdot 5} = 0,632.$$

Таким чином, розглянута математична модель дає можливість визначити витрати підприємства на будь-який період часу і допоможе найбільш точно визначити економічний ефект від підвищення якості продукції.

Наук. керівн. Норік Л. О.

Література: 1. Орлов П. А. Збутова діяльність промислових підприємств: теорія та напрямки розвитку : монографія / П. А. Орлов. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 230 с. 2. Статистика : підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 467 с. 3. Лугінін О. Є. Статистика : підручник / О. Є. Лугінін. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.

Карченкова К. В.

УДК 005.92:517.956.225

Студент 2 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОНУ РОЗПОДІЛУ ПУАССОНА

Анотація. Розглянуто підхід до аналізу документообігу на сучасному підприємстві на основі деяких елементів теорії ймовірностей та математичної статистики. Використано параметри закону Пуассона.

© Карченкова К. В., 2011

Аннотация. Рассмотрен подход к анализу документации на современном предприятии на основе некоторых элементов теории вероятностей и математической статистики. Используются параметры закона Пуассона.

Annotation. The analysis of documentation on a modern enterprise on the basis of some elements of theory of chances and mathematical statistics is examined. The parameters of Puasson law are used.

Ключові слова: закон розподілу, документи про оплату, аналіз, статистичні дані.

Документ є основою будь-якого обліку, що ведеться на підприємстві, будь то бухгалтерський, статистичний або оперативний облік [1]. Правильна організація документообігу на підприємстві впливає на оперативність, економічність, надійність функціонування підприємства в цілому.

В операціях, пов'язаних з обробкою потоків документів, виникають різні проблеми, вирішення яких можна полегшити, використовуючи математичні дослідження і закони розподілу статистичних даних.

Як приклад застосування теорії імовірностей та математичної статистики проведено аналіз руху поточних розрахунково-платіжних вимог на підприємстві за окремий період (місяць). Отримані висновки пропонується поширити на більш тривалий період. Вирішення такого завдання щодо потоку документів, які прибувають, важливо як для банківських працівників, так і для працівників фінансових служб підприємства, які обробляють цю інформацію.

Висновки, одержані на основі встановленого закону розподілу щоденного надходження документів, рахунків від постачальників, дозволяють планувати штат фінансових працівників для обробки цих документів.

Як випадкова величина розглядається кількість документів про оплату, або документів від постачальників, яка є дискретною випадковою величиною. Можна припустити, що вона підпорядковується законові розподілу Пуассона. Це припущення перевірено на підставі наявних статистичних даних про надходження за місяць документів про оплату рахунків з м. Вінниця в м. Харків на підприємстві харчової промисловості Roshen (табл. 1).

Таблиця 1

Статистичні дані

Дата прибуття документів	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Число документів, які надійшли	0	1	0	0	1	2	1	2	4	3	2	2	2	3	4
Дата прибуття документів	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Число документів, які надійшли	0	0	0	3	4	0	4	5	4	0	0	4	0	4	6

Результати обробки наведених даних подано в табл. 2.

Таблиця 2

Попередні розрахунки згрупованих статистичних даних

i	x _i	m _i	x _i ·m _i	x _i ² ·m _i	P(x)	m̄ _i
1	0	10	0	0	0,407	12,21
2	1	4	4	4	0,366	10,98
3	2	5	10	20	0,165	4,95
4	3	3	9	27	0,045	1,35
5	4	6	24	96	0,011	0,33
6	5	1	5	25	0,002	0,06
7	6	1	6	36	0,0003	0,009
Усього		30	58	208	0,9963	

За результатами розрахунків, наведених у табл. 2, маємо:

$$\bar{x} = \frac{\sum (x_i \cdot m_i)}{\sum m_i} = \frac{58}{30} = 1,93 \quad \text{— середня кількість документів складає приблизно 2,}$$

$$\sigma^2 = \frac{\sum (x_i^2 \cdot m_i)}{\sum m_i} - (\bar{x})^2 = \frac{208}{30} - (1,93)^2 = 6,933 - 3,725 = 3,208,$$

$$\sigma^2_{\text{випр.}} = \sigma^2 \cdot \frac{n}{n-1} = 3,208 \cdot \frac{30}{29} = 3,208 \cdot 1,034 = 3,317.$$

Завдяки тому що вибіркова дисперсія з даного ряду розподілу близька за значенням до вибіркового середнього, це є підставою припускати закон Пуассона з параметром λ :

$$\lambda = \frac{\sigma^2 + \bar{x}}{2}.$$

Теоретичні ймовірності (табл. 2) розподілу знайдено за формулою:

$$P_x = e^{-2,57} \cdot \frac{2,57^x}{x!}.$$

Сума ймовірностей дає число 0,996, близьке до одиниці. Обчислені розрахункові частоти m_i в сумі дають 30 і їх відхилення від фактичних частот у сумі дають нуль. Це свідчить про узгодженість емпіричних і теоретичних частот, а отже, і про правильний вибір закону розподілу. Слід зазначити, що критерій Пірсона в цьому завданні застосовувати не правомірно, тому що кількість спостережень є досить малою.

Маючи значення теоретичних ймовірностей, можна визначити ймовірність того, що доbove прибуття документів у буде не більше деякої величини x . Так, з ймовірністю $0,938 \approx 94\%$ можна стверджувати, що доbove прибуття документів буде не більше трьох, тобто:

$$P\{y \leq 3\} = 0,407 + 0,366 + 0,165 = 0,938 \approx 94\%.$$

Можна також вказати ймовірність того, що доbove прибуття документів у буде менше x :

$$P\{y \geq x\} = 1 - P\{y < x\} = 1 - \sum p_i.$$

З ймовірністю $0,593 = 60\%$ можна стверджувати, що доbove прибуття документів з м. Він-ниця буде не менш ніж один документ про оплату, оскільки:

$$P\{y \geq 1\} = 1 - 0,407 = 0,593 \approx 60\%.$$

Можна визначити, що буде дуже малою $P \approx 0,01 \approx 1\%$ ймовірність того, що документів при-буде не менш ніж чотири на добу.

Отже, застосування елементів теорії ймовірностей та математичної статистики у процесі аналізу потоку документів спрощує правильну організацію документообігу.

Наук. керівн. Норік Л. О.

Література: 1. Давидова Ж. Н. Делопроизводство : учебно-практическое руководство / Ж. Н. Давидова, А. Е. Рибоков. – Мн. : Тетрасистемс, 1998. 2. Кремер Н. Ш. Теория вероятностей и математическая статистика / Н. Ш. Кремер. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 572 с. 3. Малярець Л. М. Практикум з теорії ймовірностей та математичної статистики в Excel : навч.-практ. посібник / Л. М. Малярець, І. Л. Лебедева, Е. Ю. Железнякова. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2007. – 159 с.

Єпанчина А. І.

УДК 005.511

Студент 2 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЛАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто підхід до аналізу та управління процесом формування плану реалізації продукції на сучасному підприємстві на основі ймовірнісного прогнозування.

© Єпанчина А. І., 2011

Аннотация. Рассмотрен подход к анализу и управлению процессом формирования плана реализации продукции на современном предприятии на основе вероятностного прогнозирования.

Annotation. An approach to analyzing and managing the process of forming an implementation plan products on modern enterprise based on probabilistic forecasting was considered.

Ключові слова: план реалізації, термін оплати, нормальний закон розподілу, довірчий інтервал, прогнозування.

Важливим аналітичним завданням управління на сучасному промисловому підприємстві є формування плану реалізації продукції.

Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені, як: Орлов П. А., Башарін Г. П., Іванієнко В. В. та ін. [1 – 3].

У зв'язку з тим, що показники об'єму реалізації, об'єму постачання і прибутку є одними з головних показників фінансової діяльності підприємства і від них залежить обсяг заохочувальних фондів, підприємство зацікавлене у прискоренні розрахунків, наближенні моменту платежів до моменту відвантаження товарів.

Виконання плану реалізації продукції залежить від багатьох факторів. Одним із основних є своєчасність платежів. План реалізації продукції вважається виконаним тільки тоді, коли за відвантаження продукцію надійде оплата на рахунок постачальника у звітному місяці.

Процес реалізації є стохастичним, тому що підпадає під вплив випадкових явищ. При цьому важливе значення має час проходження платіжних документів від постачальника до споживача. У цьому процесі беруть участь два банки (постачальника і споживача), служби зв'язку та відділи транспорту.

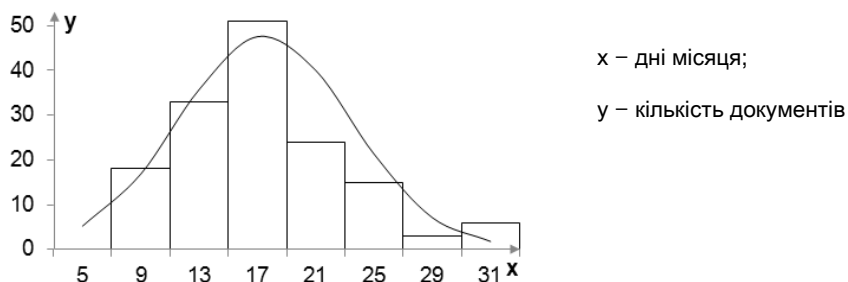
Сучасна дійсність висуває вимоги до ритмічного відвантаження готової продукції, інакше можуть відбутися зриви виконання плану підприємств-споживачів.

Крім того, виникає необхідність знати точні терміни надходження грошових коштів за відвантажену продукцію на рахунок підприємства. Слід також відзначити, що задача визначення приблизного терміну надходження рахунку від постачальника особливо важлива при оцінюванні керівництвом підприємства обсягу реалізованої продукції. Існуючий засіб до виявлення строків оплати в цілому будується на досвіді, інтуїції та сформованій практиці.

Однак терміни надходження оплати за відвантажену продукцію можна передбачити, використовуючи математичний метод ймовірнісного прогнозування [4]. З його допомогою можна з достовірною точністю визначити, коли з найбільшою ймовірністю надійде рахунок за відвантажену продукцію від будь-яких підприємств.

З метою аналізу розглянуто розподіл днів за кількістю документів, які надійшли з м. Київ, про сплату рахунків за відвантажену продукцію від Харківської взуттєвої фабрики "Victorio-Russo" протягом місяця. На підставі цих даних пропонується розробити рекомендації щодо використання результатів аналізу у майбутньому.

Для вирішення поставленого завдання доцільно визначити закон розподілу надходження рахунків про сплату. За графіком (рисунок) передбачається нормальний закон розподілу.

Рис. Гістограма й крива розподілу днів місяця за кількістю документів, що надійшли

Знайдено основні характеристики $\bar{x}$ (середня кількість документів) і σ (середнє квадратичне відхилення), за якими побудовано криву розподілу $f(x)$, яка вирівнює статистичний розподіл.

Здійснено перевірку нормального розподілу за критерієм χ^2 в інтерпретації Романовського:

$$\frac{1}{\sqrt{4}} \times |\chi^2 - 4| = 0,574 < 1,96$$

Отже, підстав відкинути гіпотезу про нормальний закон розподілу генеральної сукупності немає. Інакше кажучи, дата надходження рахунків про сплату рахунків підпорядковується нормальному закону розподілу з параметрами:

$$\bar{x} = 15,5 \text{ дня та } \sigma = 5,807 \text{ дня.}$$

Середнє значення дати надходження документів про сплату рахунка дорівнює 15,5 дня, тобто найімовірнішим є надходження документів про сплату рахунка з даного періоду на 15 – 16-й день (за 15-й).

Ймовірність надходження документів про сплату не раніше 13 і не пізніше 17 числа даного місяця буде найбільшою та дорівнює:

$$P(13 < x < 17) = 0,269 = 26,9 \%$$

На основі отриманих результатів підприємство має можливість оцінити обсяг реалізованої продукції на відповідну дату місяця, а отже, й контролювати фактичний обсяг відвантаженої продукції за сплаченими рахунками.

У подальшому в наступні місяці можна на підставі результатів, отриманих за допомогою встановленого закону розподілу, більш точно визначати плановий обсяг реалізованої продукції.

Таким чином, використання окремих елементів теорії ймовірності значною мірою полегшує прогнозування фактичних термінів надходження платежів на рахунок підприємства. При цьому надається значна допомога фінансовій службі, з'являється можливість порівняння термінів надходження продукції.

Наук. керівн. Норік Л. О.

Література: 1. Іваниєнко В. В. Финансовый анализ : учебное пособие / Иваниенко В. В. — Х. : ИНЖЭК, 2003. — 176 с. 2. Орлов П. А. Збутова діяльність промислових підприємств: теорія та напрямки розвитку : монографія / П. А. Орлов. —Х. : ХНЕУ, 2008. — 230 с. 3. Башарин Г. П. Начала финансовой математики / Г. П. Башарин. — М. : ИНФРА-М, 1997. — 160 с. 4. Кремер Н. Ш. Теория вероятностей и математическая статистика / Н. Ш. Кремер. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 572 с.

Мілько О. О.

УДК 336.14

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДЕФІЦИТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано дефіцит державного бюджету країни та фактори, які впливають на нього.

Аннотация. Проанализированы дефицит государственного бюджета страны и факторы, влияющие на него.

Annotation. The state budget's deficit of the country and factors that influence it are researched in the article.

Ключові слова: регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, рівняння лінії регресії, кореляційний зв'язок, коефіцієнт детермінації, графік викидів, графік впливових точок.

Основу фінансової політики становить бюджетна політика, яка пов'язана, насамперед, із формуванням і виконанням бюджетів усіх рівнів, цільових загальнодержавних фондів. Державний бюджет України – це головний фінансовий план країни, який відображає суспільно-економічний стан у державі. Це обумовлює важливість аналізу впливу факторів на державний бюджет України.

Метою даної роботи є аналіз державного бюджету як найважливішого елементу фінансової системи суспільства, основних рис бюджетної системи та бюджетного процесу, виявлення найбільш значних проблем у функціонуванні бюджетного механізму та розгляд можливих шляхів впливу на його формування.

© Мілько О. О., 2011

Державний бюджет – невід’ємний атрибут будь-якої держави, тому дослідження його сутності, доходів і витрат, бюджетних процедур і факторів, які впливають на формування, є актуальним.

Фахівцями доведено, що ефективність бюджету залежить від показника дефіциту та профіциту, який, у свою чергу, має тісний зв’язок з інвестиційною політикою, доходами держави та витратами домогосподарств.

Уряд в кожній країні веде повномасштабну роботу з реалізації концепції вдосконалення системи управління бюджетними коштами, а тому виявлення впливу складових бюджету має велике значення.

Для того щоб визначити стратегію держави відносно фінансової, соціально-економічної політики, потрібно зрозуміти, як і які чинники впливають на формування державного бюджету.

Для виявлення основних факторів впливу на бюджет України можна скористатися методами економіко-математичного моделювання. Ці методи дозволяють провести обґрунтований аналіз соціально-економічного явища не тільки на мікрорівні, але і на макрорівні. Отже, специфікація моделі має вигляд: бюджет України – це результативний чинник (y), інвестиції в країну (x_3), доходи споживачів (x_1) та витрати домогосподарств (x_2) – це факторні чинники.

Для залежності між цими ознаками доцільно провести регресійний та дисперсійний аналізи.

У результаті обчислення множинної регресійної моделі за щорічними даними були обчислені значення коефіцієнтів регресії для кожного з "x", тобто для кожного фактора [1]. Значення цих коефіцієнтів дорівнюють: 0,0903239, - 21,6522 та 2,41227 відповідно для x_1 , x_2 та x_3 .

Рівняння лінії регресії має вигляд $y = 15492,6 - 0,0903239 \cdot x_1 - 21,6522 \cdot x_2 + 2,41227 \cdot x_3$.

Рівняння моделі показує лінійну залежність між ознаками y та x_1 , x_2 , x_3 , тобто в економічному сенсі можна сказати, що зі зменшенням доходів споживачів на 1 млн грн бюджет України зменшується у середньому на 0,0903239 тис. грн. Зі зменшенням витрат домогосподарств на 1 тис. грн бюджет у середньому зменшується на 21,6522 тис. грн та зі збільшенням інвестицій в Україну на 1 тис. грн у середньому бюджет зростає на 2,41227 тис. грн.

У ході дослідження було виявлено, що з 95 % ймовірністю можемо констатувати наявність кореляційного зв’язку між факторними ознаками доходів споживачів, витрат домогосподарств та інвестицій в Україну, оскільки регресійна модель показала, що значення "R"значень – факторів доходів споживачів (x_1), витрат домогосподарств (x_2) та інвестиційна політика (x_3), тобто граничних рівнів значущості, котрі спостерігалися б у тому випадку, якщо б критичне значення було вибрано рівним поточному значенню статистики, дорівнюють 0,1148, 0,0891 та 0,1045 відповідно.

У ході дослідження було виявлено, що значення коефіцієнта детермінації дорівнює 80,3778 %. Цей показник визначає лінійні зв’язки у межах регресійного аналізу та показує ступінь залежності між факторними та результативною ознаками. Показник досить високий і акцентує увагу на тому, що відібрані фактори є значно впливовими для результативного фактора.

Для того щоб визначити, яка фаза не відіграла значної ролі у формуванні бюджету та яку можемо виключити, бо вона не впливала на результативний фактор, звернемося до графіка викидів (рис. 1).

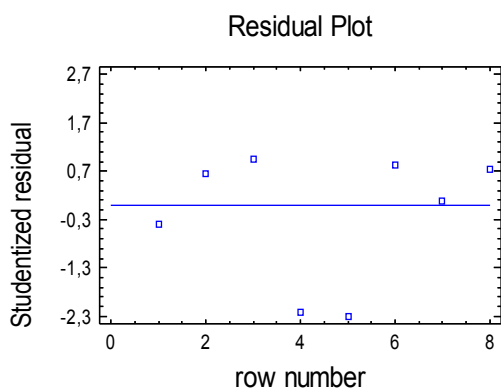

Рис. 1. Графік викидів

На графіку спостерігаємо, що у 2004 та 2005 рр. допустиме значення, яке дорівнює 2,0 за абсолютною величиною, не має тенденції, оскільки значення завищені. Отже, у цих роках вплив факторних чинників незначний і він взагалі не впливає на результат.

Також можемо проаналізувати найвпливовіші фази за допомогою графіка найвпливовіших точок (рис. 2).

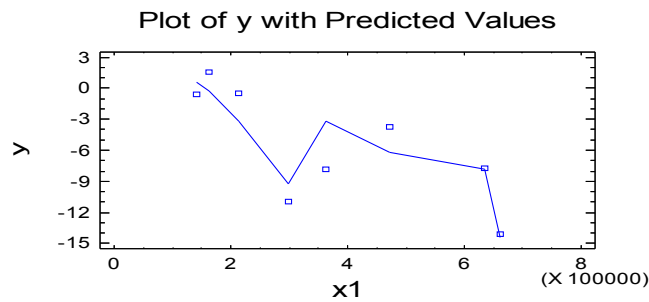

Рис. 2. Графік впливових точок

На цьому графіку (рис. 2) можемо спостерігати, наскільки є впливовим кожне зі значень показника у визначенні результатів та як зміниться оцінка, якщо якийсь період буде виключено з розрахунків. За даним графіком бачимо, що найвпливовішими є два роки – це 2008 та 2003, оскільки вони, за результатами підрахунків, більші за середнє значення, яке становить 0,5.

Отже маємо висновок, що чинники, які характеризують економічний стан країни, а саме: інвестиційна політика країни, доходи споживачів, а також витрати домогосподарств, мають значний та основний вплив на формування фінансової політики, оскільки під впливом цих факторів формується основний інструмент керування – бюджет. Тому визначення пріоритетної політики для держави – це запорука майбутнього виходу з економічної кризи. Перш за все, збільшення інвестицій України дає змогу збільшити державний бюджет. У цілому в результаті дослідження було встановлено, що всі факторні чинники мають великий вплив на формування бюджету, тому для цих факторів слід розробляти заходи щодо змінення дефіциту державного бюджету.

Наук. керівн. *Малярець Л. М.*

Література: 1. Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua> 2. Маленво Э. Статистические методы эконометрии / Э. Маленво ; пер. с фр. – М. : Статистика, 2007. – Вып. 1. – 423 с. 3. Рао С. Р. Линейные статистические методы и их применение / С. Р. Рао ; пер. с англ. – М. : Наука, 2008. – 548 с. 4. Англо-український словник математичних термінів. – М. : Мир, 1994.

Труш А. М.

УДК 330.44

Студент 2 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ВСТАНОВЛЕННЯ НОРМАТИВУ ОБОРОТНИХ КОШТІВ

Анотація. Наведено приклад використання статистичних методів обробки даних. Для визначення нормативів оборотних коштів застосовано показниковий закон розподілу.

Аннотация. Приведен пример использования статистических методов обработки данных. Для определения нормативов оборотных средств использован показательный закон распределения.

Annotation. The example of use of statistical methods of data processing is given. The indicative law of distribution is applied to definition of specifications of circulating assets.

Ключові слова: показниковий закон, норматив оборотних коштів.

У час ринкової економіки, сильної конкуренції та прогресивних технології для того, щоб підприємство функціонувало, потрібно використовувати оптимально всі ресурси. Потрібно також правильно визначити доцільність тих чи інших методів організації виробництва. На підприємствах

© Труш А. М., 2011

постійно ведуться розрахунки для того, щоб вивести статистику, і на її основі зробити прогноз діяльності та розробити стратегію підприємства.

Нормування оборотних коштів, у тому числі і готової продукції, є дуже важливою частиною фінансового планування. На відміну від запасів основних матеріалів і незавершеного виробництва, що забезпечують нормальний хід виробничого процесу, грошові кошти, які вкладені в готову продукцію, не впливають безпосередньо на сам хід виробництва [1]. Тобто грошові кошти прямого відношення до виробництва не мають, але мають непряме. Важливість наукового обґрунтування нормативу грошових коштів очевидна, тому що дані кошти пов'язані безпосередньо з кінцевим результатом роботи підприємства, а саме з успішною реалізацією продукції.

Норматив оборотних коштів на готову продукцію включає час перебування виробів у запасах готової продукції і час, котрий потрібен для оформлення і здачі документів у банк. Останнє чітко регламентовано, тому встановлення норм оборотних коштів пов'язано з визначенням часу перебування продукції на складі підприємства [1].

У конкретних умовах, коли готовим виробам не потрібна подальша комплектація на складі готової продукції, а розмір партії відвантаження дорівнює одній машині, період перебування на складі продукції визначається часом очікування машини. Цей час змінюється в значних межах і має для підприємства імовірнісний характер. Це пов'язано із незручністю перевезення великих партій виробів, погодними умовами на дорозі та також з імовірністю поломки машини в дорозі. Тому подані заявки на перевезення задовольняються, але часто із запізненням, яке буває різним. Достовірність і обґрунтованість нормативів, що встановлюються на підприємстві, значно підвищуються при використанні імовірнісних методів. Для такого роду аналізу та підрахунків можна використати різні закони розподілу залежно від поставленої задачі.

У роботі розглянуто промислове підприємство Харківської області, що займається виготовленням та продажем автомобільних запчастин для іномарок, яке користується послугами перевезення іншого підприємства.

У таблиці наведені допоміжні величини для розрахунку параметрів розподілу часу, що витрачається на збереження в запасах готової продукції одного виробу.

Таблиця 1

Допоміжні величини для розрахунку параметрів розподілу

Інтервали X	Середнє значення x_i	Частота m_i	x_i^2	$m_i x_i$	$m_i x_i^2$	Үгіст	$0,11e^{-0,11 x_i}$
0-5	2,5	40	6,25	100	250	0,08	0,083553
5-10	7,5	18	56,25	135	1012,5	0,036	0,048206
10-15	12,5	14	156,25	175	2187,5	0,028	0,027812
15-20	17,5	12	306,25	210	3675	0,024	0,016046
20-25	22,5	10	506,25	225	5062,5	0,022	0,009258
25-30	27,5	6	756,25	165	4537,5	0,012	0,005341
Сума		100		1010	16725		0,08

Час перебування виробу в запасах готової продукції на складі змінилося від 0 до 30 днів. Середнє значення за розглянутий період складає:

$$\bar{x} = \frac{\sum m_i \times x_i}{n} = \frac{1010}{100} = 10,1,$$

де x_i – середнє значення x ;

m_i – частота;

n – загальне число спостережень.

Одна із характерних властивостей показникового закону розподілу – середнє значення ряду, що приблизно дорівнює середньому квадратичному відхиленню.

Дисперсія:

$$D = \frac{\sum m_i x_i^2}{n} - \left(\frac{\sum m_i x_i}{n} \right)^2 = \frac{16745}{100} - (10,1)^2 = 65,24,$$

а середнє квадратичне відхилення:

$$\sigma = \sqrt{D} = \sqrt{65,24} \approx 8,1, \text{ наближається до } \bar{x}.$$

Це підтверджує гіпотезу про наявність показникового закону розподілу, а отже, можна проаналізувати використання оборотних коштів з погляду цього (рис. 1, 2).

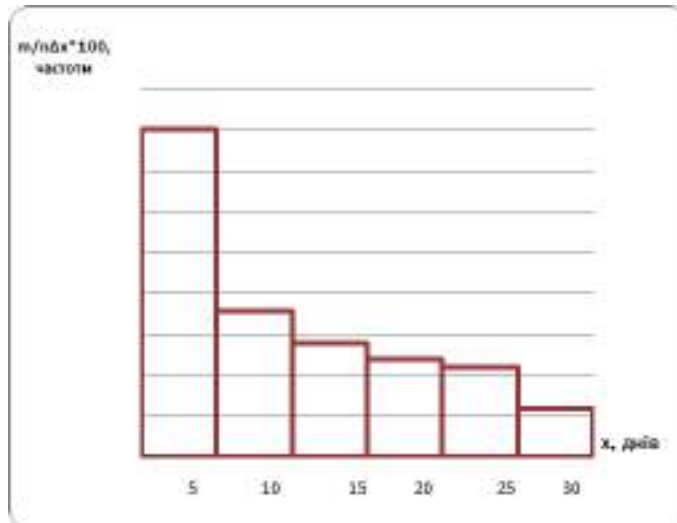

Рис. 1. Гістограма розподілу часу перебування виробу в запасах готової продукції

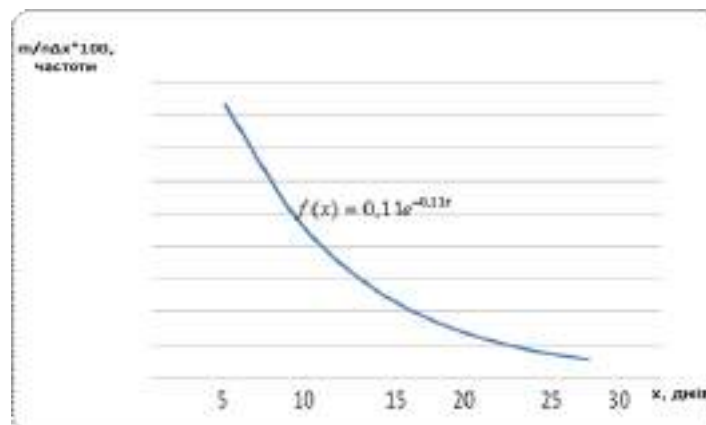

Рис. 2. Крива розподілу часу перебування виробу в запасах готової продукції

Параметр показникового закону розподілу:

$$\lambda = \frac{2}{x + \sigma} = \frac{2}{10,1 + 8,1} \approx 0,11$$

Диференціальна функція розподілу: $f(x) = 0,11e^{-0,11x}$, а інтегральна: $F(x) = 1 - e^{-0,11x}$.

На підставі цього можна визначити імовірність попадання величини, що досліджується, в заданий інтервал:

$$P\{x_1 < x < x_2\} = F(x_2) - F(x_1)$$

Можна стверджувати, що з імовірністю майже 90 % перебування даного виробу на складі не перевищує 20 днів:

$$P\{x < 10\} = 1 - e^{-0,11 \cdot 20} \approx 0,89 \text{ [1; 2].}$$

Отже, отримані дані можна використати для подальшого аналізу. Така математична модель дає можливість визначити потребу у власних оборотних коштах за елементом "готова продукція" на будь-який період часу, а також джерела фінансування цієї потреби на той же період [3].

Це допомагає контролювати оборотні кошти на складі з метою уникнення простою на складі та раціонально використовувати фінансування на виробництво продукції.

Наук. керівн. Норік Л. О.

Література: 1. Лугінін О. Є. Статистика : підручник / О. Є. Лугінін. – 2-е вид. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 608 с. 2. Тарасюка Г. М. Планування діяльності підприємства / Г. М. Тарасюка. – К. : Каравела, 2008. – 103 с. 3. Іванієнко В. В. Финансовый анализ : учебное пособие / Иваниенко В. В. – Х. : ИНЖЭК, 2003. — 176 с. 4. Кремер Н. Ш. Теория вероятностей и математическая статистика / Н. Ш. Кремер. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 572 с.

УДК 622.276.054

Сотцков В. Е.

Студент 2 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ СТАТИСТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНУ РОЗПОДІЛУ

Анотация. Розраховано декілька варіантів малих вибірок для різних розподілів напрацювань до відмови нафтопромислового обладнання.

Аннотация. Рассчитано несколько вариантов малых выборок для разных распределений наработок до отказа нефтепромышленного оборудования.

Annotation. Several versions of small samples for different distributions of operating time to failure oil industry equipment are designed.

Ключові слова: показники надійності, обробка даних, малі вибірки, оцінка, статистичні критерії.

При оцінці показників надійності виробничого обладнання для видобутку нафти доводиться стикатися з малим об'ємом статистичної інформації, що збільшує імовірність помилки. Для малої вибірки використовують спеціальні критерії, відповідні певному закону розподілу випадкової величини.

Для глибокого нафтопромислового обладнання характерна робота в складних умовах. Так, наприклад, напрацювання до відмови електроцентробіжних насосів (ЕЦН) залежить від багатьох факторів. До них відносяться: глибина спуску насосу, геологічні особливості свердловини вплив вібрації, технологія виготовлення, кваліфікація обслуговуючого персоналу, система технічного обслуговування тощо.

У практичних умовах доводиться вирішувати питання оцінки показників надійності насосу, вибору підприємства-виробника, врахування впливу окремих факторів на його надійність, прогнозування ремонтних заходів та аналізу якості ремонтних робіт. Тут доводиться мати справу з малою вибіркою (10 – 15 спостережень).

Стійке статистичне оцінювання потребує не менше 40 – 50 спостережень. Вважають, що об'єм вибірки в 30 спостережень є граничним між малою і великою вибірками. Для об'єму вибірки менше ніж 30 довірчі інтервали і ймовірність помилки більше ніж для вибірки з великим об'ємом.

Однією з важливих задач при оцінці показників надійності насосу являється визначення закону розподілу випадкової величини – часу безперебійної роботи. Для малої вибірки розроблені спеціальні критерії, які відповідають певному закону розподілу. До них відносяться критерій Шапіро та Уїлка – для нормального закону розподілу, критерій Манна – для розподілу Вейбулла і критерій Бартлетта – для експоненціального розподілу [1]. При аналізі малої вибірки великого значення набуває чітке уявлення про фізичні причини відмови обладнання [2].

При виборі теоретичного закону розподілу слід враховувати фізичну природу відмов, досвід відпрацювання деталей аналогічного призначення, форму кривої щільності розподілу.

Критерій Уїлка обчислюють за такою формулою:

$$W = \frac{b^2}{Z^2}, \quad (1)$$

де Z^2 – сума квадратів різниці елементів вибірки і середнього значення [3];

b – сума добутків коефіцієнтів a_{n+1} з різницею елементів вибірки й середнього значення.

З метою порівняння розглянуто час роботи до відмови двох конструкцій ЕЦН. Позначимо їх тип I і II (табл. 1).

Таблиця 1

Час роботи до відмови конструкцій ЕЦН

Наробіток до відмови	Середнє знач.	Середнє квадр. відхилення, σ	Коеф. варіації, V	Довірчий інтервал, t	Закон розподілу
ЕЦН – I	526	80	0,15	$84 \leq t \leq 567$	Нормальний
ЕЦН – II	263	30	0,11	$228 \leq t \leq 278$	Нормальний

Перевірка за критерієм Уїлка не відкинула гіпотезу про належність обох вибірок до нормального закону розподілу. Порівняння середніх значень показало, що вибірки не належать до однієї генеральної сукупності і розбіжність середніх значень не носить випадковий характер. Розподіл ймовірностей безвідмовної роботи для даних насосів подано на рис. 1.

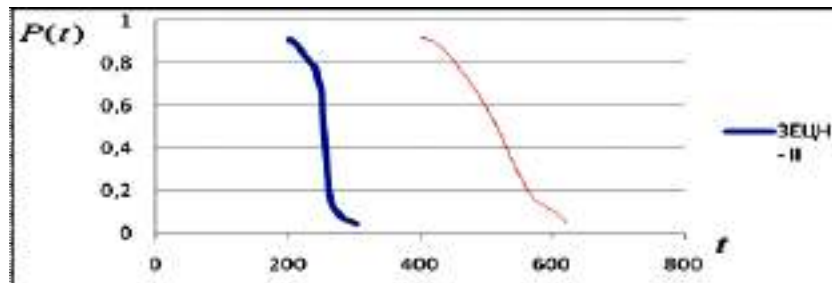

Рис. 1. Нормальний закон розподілу. Імовірність безвідмовної роботи ЕЦН

При використанні критерію Бартлетта для визначення ймовірності прийняття гіпотези про експоненціальний розподіл вважають, що необхідна вибірка не менше 20 спостережень, щоб критерій володів потужністю, необхідною для статистичного розпізнання. У табл. 2 наведено описову статистику величини часу роботи до відмови ЕЦН. На рис. 2 подана зміна ймовірності безперервної роботи $P(t)$ ЕЦН.

Таблиця 2

Час роботи до відмови установки електроцентробіжного насосу

Середнє знач.	Середнє квадр. відхилення σ	Коеф. варіації, V	Довірчий інтервал, t	Закон розподілу
65	57,2	0,88	$46,8 \leq t \leq 98$	Експоненціальний

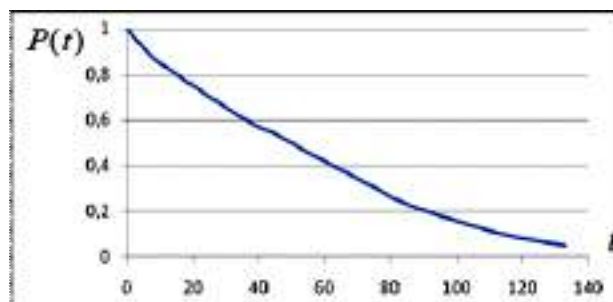

Рис. 2. Експоненціальний закон розподілу. Імовірність безвідмовної роботи ЕЦН

Було підраховано декілька варіантів при малих вибірках для різних розподілів напрацьовань до відмови нафтопромислового обладнання з різноманітними коефіцієнтами варіації. Встановлено, що для нормального розподілу існують зони найкращого збігу за ймовірності теоретичного розподілу в межах коефіцієнта варіації 0,1 – 0,3. Двосторонній критерій Бартлетта починає проявляти чутливість при коефіцієнті варіації більше 0,6.

Таким чином, використання спеціальних критеріїв згоди для малої вибірки підвищує об'єктивність дослідження, але не слід забувати про відкази фізичного характеру.

Наук. керівн. Норік Л. О.

Література: 1. Капур К. Л. Надежность и проектирование систем / К. Капур, Л. Ламберсон ; пер. с англ. – М. : Мир, 1980. – 604 с. 2. Савчук В. П. Байесовские методы статистического оценивания: Надежность технических объектов / В. П. Савчук. – М. : Наука, Гл. ред. физ.-мат. лит., 1989. – 328 с. 3. Хан Г. Статистические модели в инженерных задачах / Г. Хан, С. Шапиро. – М. : Мир, 1969. – 395 с.

УДК 658.012

Кураксіна В. О.

Студент 5 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Розглянуто вплив держави на інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Аннотация. Рассмотрено влияние государства на инвестиционное обеспечение инновационной деятельности субъектов хозяйствования.

Annotation. The influence of state on investment in support of innovation activities of economic entities is considered.

Ключові слова: інвестиції, інноваційна діяльність, джерела фінансування, макроекономічні тенденції.

Пріоритетної умовою сталого конкурентоспроможного функціонування господарських систем у ринковому середовищі стає інноваційна активність. При цьому практична відсутність інноваційної складової посткризового економічного підйому, ресурсно-витратних технологій об'єктивно виводять українські підприємства, регіони, країну в цілому на периферію глобальної системи інноваційної економіки. Подолання ситуації, що складається, пов'язане з формуванням економічних умов і інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у взаємозв'язку з макроекономічними тенденціями і регіональними реаліями. Це обумовлює актуальність теми даного дослідження.

Метою статті є обґрунтування ролі інвестиційного забезпечення як найважливішої умови інноваційної діяльності, основи сталого розвитку суб'єктів господарювання. Цією проблемою займалися Балабанов І. Т. та Валдайцев С. В.

Інвестиції реалізуються через представництва різних органів (державна як учасник) або безпосередньо через розподіл бюджетних коштів (державна як інвестор). Держава виступає в ролі інвестора за таких умов: бере на себе функції інвестора тих галузей економіки і виробництва, продукція яких має загальнонаціональний характер і відповідно до законодавства може вироблятися на державних підприємствах або підприємствах, приватизація яких проводиться найближчим часом; фінансування тих галузей та виробництв, де держава є замовником та споживачем продукції (оборонна промисловість, об'єкти державної інфраструктури, магістралі, термінали); функції інвестора в соціальній сфері, особливо при фінансуванні продукції агропромислового комплексу; держава тимчасово може інвестувати ті виробництва, де спостерігається спад виробництва (агрегати, вузли, запасні частини, які споживаються вітчизняними підприємствами); держава може інвестувати розвиток виробництв, доцільність яких обґрунтовується ринковою кон'юнктурою (з метою отримання прибутку). У будь-якому разі держава реалізує свої основні функції щодо регу-

лювання інвестиційного процесу формуючи та запроваджуючи інвестиційну політику, яка є частиною економічної політики держави, визначає обсяг, структуру та напрям вкладення інвестицій, зростання основного капіталу та їхнє відновлення на основі досягнення науки та техніки.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" основними принципами державної інноваційної політики є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку й використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури.

Грунтуючись на цих принципах, державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом: визначення й підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального й місцевого рівнів; формування й реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки й стимулювання інноваційної діяльності; захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримки функціонування й розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Показники інноваційного проекту характеризують майбутній стан підприємства. У інноваційний період при реалізації інвестицій у діюче виробництво, так само як і при будівництві нового виробництва, належить контролювати інноваційні події і результати. Основними напрямками державної інноваційної політики є такі:

- сприяння підвищенню інноваційної активності, що забезпечує зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на основі освоєння науково-технічних досягнень та оновлення виробництва;

- орієнтація на всебічну підтримку базисних інновацій, що становлять основу сучасного технологічного укладу;

- поєднання державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму, захистом інтелектуальної власності;

- сприяння розвитку інноваційної діяльності в регіонах України, міжрегіонального та міжнародного трансферу технологій, міжнародному інноваційному співпраці, захист інтересів національного інноваційного підприємництва.

При проведенні власної інноваційної політики держава впливає на виробничі інновації та інвестиційний клімат. Для цілеспрямованих дій зі стимулювання та регулювання виробничих інновацій у держави є різні важелі:

- стимулююча, кредитно-фінансова, податкова та амортизаційна політика;

- система економічних пільг суб'єктам інновацій та інвесторам, включаючи іноземних;

- підтримка виробництва нововведень і регулювання відносин на ринках інвестиційних товарів. Інвестиційна система – основний засіб досягнення цілей державної інвестиційної політики. Практика неодноразово доводила, що прогнозована економічна ефективність інвестиційних проектів і кінцевий результат часто сильно відрізняються один від одного в гіршу сторону. Це пояснюється тим, що інвестиційний проект є тільки одним з елементів інвестиційної системи. Тому, якщо інші її елементи, зв'язки між ними, технології управління будуть далекі від досконалості, позитивних результатів досягти вельми проблематично. Між тим відомі приклади, коли багато підприємств, підприємницької структури вчасно перебудувалися і створили інвестиційні системи, які дозволили їм успішно працювати і розвиватися. Крім того, в даний час досить багато прикладів, коли бізнес стає за рядом параметрів інноваційним, впроваджуючи апробовані ефективні технології, тобто здійснює трансферт технологій.

Державна влада повинна проводити систематичний аналіз якості інвестиційної діяльності, кожного елемента інвестиційної інфраструктури та усунювати причини, що перешкоджають цьому процесу на будь-яких рівнях управління. Якщо зупинитися на специфіці діяльності комерційних банків, то можна відзначити їх обмежені інвестиційні можливості через брак фінансових ресурсів, високі інвестиційні ризики та з інших причин. Тому збільшення сукупного капіталу регіональних банків, яке дозволило б підвищити обсяг залучених коштів населення у вклади, залучити інвестиції (у тому числі і закордонні) під республіканські програми, збільшити обсяг кредитування реального сектору економіки, пов'язане з багатьма труднощами. У будь-якому випадку в рамках реалізації державної інвестиційної політики необхідно відстежувати динаміку банківської системи республіки з урахуванням діючої мережі філій іногородніх банків, її інвестиційні можливості. Фундамент інноваційного розвитку становить сучасна наука, яка все більше формується не тільки як великий самостійний бізнес, але і найважливіший об'єкт державного управління, що має пріоритетне значення для національної економіки і вимагає високоспеціалізованих організацій і дуже специфічних методів організації та управління

Держава може виступити безпосередньо в якості господарюючого суб'єкта (інвестора) при реалізації пріоритетних інноваційних проектів. Найбільш дієвим методом активізації інноваційної

діяльності повинні стати введення податкових пільг для підприємств, що інвестують свої кошти в розвиток сфери НДДКР та інновації.

Процес формування грошових коштів, що спрямовуються на інноваційну діяльність, має велике значення. З метою вдосконалення державного фінансування інноваційних процесів в бюджеті доцільно виділити в якості напрямку фінансування інновації за пріоритетними стратегічними напрямками створення високоефективних технологій, машин і обладнання. Принципово важливим напрямом має бути також інвестування розвитку малих підприємств та венчурних фірм на основі участі їх в інноваційних програмах, які пройшли державну експертизу.

Наук. керівн. Томах В. В.

Література: 1. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент / И. Т. Балабанов – СПб. : Питер, 2001. – 382 с. 2. Валдайцев С. В. Управление инновационным бизнесом : учебн. пособ. для вузов / С. В. Валдайцев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 343 с. 3. Инвестиции: Системный анализ и управление / под ред. К. В. Балдина. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2006. – 288 с. 4. Медынский В. Г. Инновационное предпринимательство : учебн. пособ. для вузов / В. Г. Медынский, Л. Г. Скамай. – М. : ЮНИТА-ДАНА, 2002. – 589 с. 5. Фатъякина Л. П. Финансово-кредитный механизм стимулирования инновационной деятельности : учебн. пособ. / Л. П. Фатъякина, А. Я. Бутыкин, А. О. Фатъкин. – М. : НИЦ, 1998. – 503 с.

УДК 658.7:69

Кириченко А. А.

Студент 3 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

РАЗВИТИЕ ЛОГИСТИКИ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Аннотация. Рассмотрены особенности логистики в строительстве, а также ее перспективы развития, которые связаны с применением аутсорсинга в снабжении строительной компании. Систематизированы решения по управлению цепями поставок строительных материалов, определены решения, принимаемые логистическими провайдерами и самими организациями строительной индустрии.

Анотация. Розглянуто особливості логістики у будівництві, а також перспективи її розвитку, що пов'язані із застосуванням аутсорсингу у постачанні будівельної компанії. Систематизовано рішення з управління ланцюгами поставок будівельних матеріалів, визначено рішення, що ухвалюються логістичними провайдерами і самими організаціями будівельної індустрії.

Annotation. Peculiarities of logistics in building construction as well as its development prospects connected with the use of outsourcing in supplying construction company are considered. Decisions on building materials chain of supply management are summerized, resolutions approved by logistics providers and building construction industry organization are determined.

Ключевые слова: логистика, строительство, компания, аутсорсинг, провайдер.

В настоящее время актуальность логистики практически ни у кого не вызывает сомнений. К проблемам логистики направлены интересы многих исследователей и хозяйственников. Предприятия тратят на логистику от 5 до 35 % от объема продаж в зависимости от типа бизнеса, географического масштаба деятельности и других характеристик. Развитые страны расходуют сотни миллиардов долларов на логистику, причем на протяжении многих лет сохраняется тенденция увеличения этих затрат.

Вопросами логистики занимались такие ученые, как: Ч. Сковронек [1], З. Сариум-Вольский [1], Цвиринько И. А. [2], М. Кристофер [3], Плетнева Н. Г. [4], Аникин Б. А. [5].

Практически во всех странах значительная доля логистических затрат приходится на транспортную составляющую. В британской экономике транспортные расходы составляют 41 % от общих логистических затрат, в экономике США – 46 %, в Польше – до 50 % [1]. В отдельных странах на долю транспортной составляющей приходится около 60 % таких затрат. По данным опроса, проведенного в Санкт-Петербурге в рамках международного проекта LogOn Baltic, было определено, что доля транспортных затрат в логистических издержках промышленных, строительных и торговых предприятий составляет 30 – 34 %.

В цене товаров транспортная составляющая имеет разную долю в зависимости от вида продукции: 2 – 3 % для электроники, 5 – 6 % для продуктов питания, 7 – 12 % для машин и оборудования, 40 – 60 % для сырьевой продукции, 80 – 85 % для минерально-строительных материалов [2].

Порядка 40 % логистических затрат приходится на содержание запасов. Сами запасы также имеют высокую стоимость, однако их доля в товарообороте и ВВП в развитых странах имеет тенденцию к снижению. Предприятия заинтересованы в снижении затрат на содержание запасов, так как установлено, что хранение товарно-материальных запасов обходится компаниям, как минимум, в 25 % от их балансовой стоимости в год [3].

Практика применения логистики доказывает ее эффективность. По мнению специалистов (экспертная оценка), применение логистики позволяет: снизить уровень запасов на 30 – 50 %; сократить время движения продукции на 25 – 45 %; сократить повторные складские перевозки в 1,5 – 2,0 раза; сократить расходы на автоперевозки на 7 – 20 %, на железнодорожные – до 12 %.

Логистика, развиваясь на предприятиях разных отраслей экономики, приобретает специфические отраслевые черты. В строительстве она имеет ряд особенностей. Первая особенность – это достаточно низкий уровень логистики в строительстве.

Доведение показателей логистики украинских предприятий до уровня развитых стран затрудняется по ряду объективных причин, таких, как: историческое отставание сферы обращения продукции от производственной, отсталость транспортной и складской инфраструктуры, высокая степень износа подвижного состава и объектов инфраструктуры транспорта, низкий уровень развития складских операций и ряд других.

Несмотря на то, что 84 % опрошенных представителей промышленности и строительства считают логистику главным фактором воздействия на уровень сервиса покупателя, 71 % – главным фактором воздействия на доходность и 65 % – ключевым источником конкурентоспособности компании, при этом всего 35 % видят логистику главным приоритетом в компании. Это говорит о восприятии логистики как второстепенной области управления, недостаточных знаниях высшего и среднего менеджмента о концепциях современной логистики. Многие считают, что логистика не является главным управляющим приоритетом на предприятии, а более 4 % считают свои компании неподготовленными к внешним сбоям в логистике, а степень внешнего сотрудничества в логистических операциях намного ниже степени внутреннего сотрудничества.

Представители строительных и промышленных компаний развитие компетенций персонала в логистике ставят на четвертое (после повышения качества, развития информационных систем, выбора поставщиков) место в ряду важных для успешного развития предприятия потребностей. Показательно, что четвертое место компетенций персонала в логистике делят с потребностью сокращения затрат на логистику. Торговые компании компетенцию персонала в области логистики считают второй по значимости потребностью, она уступает место только развитию информационных технологий [4].

Вторая особенность связана с характером строительного производства и отражается на эволюции логистики в конкретных компаниях. Например, логистика промышленного предприятия в своем развитии проходит ряд этапов (стадий). На первой стадии логистика затрагивает складирование и транспортировку готовой продукции. На второй стадии логистика включает обслуживание заказчиков, обработку заказов, складирование, управление запасами готовой продукции, транспортировку, то есть интегрируются все логистические функции, выполняемые при распределении готовой продукции. Основной акцент в логистическом управлении делается на снижение логистических затрат. На третьей стадии к результату, достигнутому на предыдущем уровне, добавляются доставка сырья, материалов на предприятие, прогноз сбыта, управление запасами материалов, незавершенного производства, закупка сырья, материалов, проектирование логистических систем. Оценка функционирования логистики предприятия производится на основе сравнения со стандартами качества. На четвертой стадии интегрируются все функциональные области логистики, предприятия выходят на глобальный уровень работы с учетом законов разных стран. Логистика охватывает и таможенные операции, вводится сплошная единая документация, усиливается потребность в "третьей стороне" (в логистических посредниках) [5].

Особенности строительного производства обуславливают отсутствие первых двух этапов. Первый этап – это развитие логистики в строительстве начинается с совершенствования и реинжиниринга процессов снабжения, интегрирования логистических функций: транспортировки и складирования материалов, управления запасами, как на уровне отдельных объектов, так и на уровне организации в целом, управления закупками и взаимоотношениями с поставщиками. Второй этап развития логистики связан с применением логистического подхода в организации строительного производства, логистической интеграцией снабжения и производства. На этой стадии основные концепции логистики, такие, как "точно вовремя", "бережливое" производство и ряд других, находят применение в производственных процессах строительного предприятия. Следствием данной особенности логистики в строительстве является ориентация бенчмаркинга логистики строительного предприятия на промышленные предприятия, осуществляющие сборку каких-либо объектов, например производство по сборке автомобилей.

Третья особенность логистики в строительстве связана с тем, что строительная организация редко является "хозяйном" логистического процесса. Она рассматривается как потребитель в логистических системах производителей и поставщиков материалов, компонентов. Эта особенность является следствием недостаточного внимания к возможностям, которые может предоставить логистика в области оптимизации затрат. При традиционной организации логистических процессов на "входе" строительной организации требуется четкое формулирование стандартов логистического сервиса. Речь идет о таких процедурах, как: время исполнения заказа, уровень логистических затрат, надежность поставок и др. Знания указанных показателей позволят изменить логистические процессы в снабжении, сделают прозрачной систему контроллинга логистической системы.

Четвертая особенность логистики в строительстве – это широчайшие возможности для логистического аутсорсинга, в частности, в снабжении. Для строительной организации большая часть операций при выполнении логистических функций транспортировки, складирования, управления запасами и закупками является вспомогательными процессами. В соответствии с концепциями ключевых компетентностей и реинжиниринга предприятию необходимо установить наилучший источник конкурентного преимущества, сделав ключевые процессы как можно более эффективными и бережливыми, а неключевые – передать на аутсорсинг.

Передача в аутсорсинг логистических функций в снабжении требует пересмотра политики по отношению к поставщикам с целью получения дополнительного конкурентного преимущества.

Развитие аутсорсинга в снабжении строительного предприятия может осуществляться двумя способами. Первый предусматривает выполнение части логистических функций самим предприятием, вторая часть передается на аутсорсинг. Например, строительная компания самостоятельно осуществляет операции закупок, имеет собственный склад материалов, на котором осуществляет управление запасами, но транспортировку передает транспортному предприятию. Возможно привлечение складского оператора, который организует ответственное хранение отдельных материалов. Другими словами, первый вариант аутсорсинга в строительстве – это частичное привлечение логистических операторов для выполнения отдельных логистических функций снабжения. Второй вариант – это привлечение логистического провайдера, выполняющего комплексные логистические функции. Он осуществляет закупку материалов, взаимодействует с поставщиками, складирует часть материалов, организует многоменклатурную поставку материалов на строительные объекты в соответствии с планом-графиком строительных работ, управляет запасами материалов. Этот вариант организации логистических процессов не исключает транзитной формы поставки отдельных материалов на объекты. Логистический провайдер организует и выполняет логистические процессы так, чтобы общие издержки в цепи поставок были оптимальными.

Конкурентные преимущества, создаваемые логистикой, становятся наиболее ощутимыми благодаря оптимизационным решениям, направленным на снижение логистических издержек, времени логистических циклов, повышение надежности функционирования цепей поставок.

В цепи поставок материалов могут применяться следующие логистические концепции: быстро реагирования, точно в срок, бережливого производства и обеспечения, управления запасами поставщиком. Однако при всем разнообразии концепций, методов и моделей решений не существует универсальных рецептов, которые позволили бы оптимизировать затраты в любой цепи поставок. Каждая цепь поставок имеет особенности, с учетом которых и следует выбирать наиболее подходящие методы и модели принятия решений.

Научн. рук. Голофаева И. П.

Литература: 1. Сковронек Ч. Логистика на предприятии : учебн.-метод. пособие / Ч. Сковронек, З. Сариум-Вольский ; пер. с польск. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 400 с. 2. Цвирицько И. А. Методология, методы и модели управления логистическими бизнес-процессами / И. А. Цвирицько. – СПб. : СПбГИЭУ, 2005. – 262 с. 3. Кристофер М. Маркетинговая логистика / М. Кристофер, Х. Пэк. – М. : Изд. дом "Технологии", 2005. – 200 с. 4. Плетнева Н. Г. Аналитические методы управления логистическими системами / Н. Г. Плетнева. – СПб. : СПбГИЭУ, 2007. – 211 с. 5. Логистика: учебн. пособие / под ред. Б. А. Аникина. – М., 2000. – 352 с.

УДК 658.78

Максименко С. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СКЛАДУВАННЯ

Анотація. Розглянуто основні напрями вдосконалення організації системи складування, взаємозв'язок складської та транспортної систем. Наведено логістичний підхід до організації системи складування з урахуванням сучасної концепції мінімізації витрат.

Аннотация. Рассмотрены основные направления совершенствования организации системы складирования, взаимосвязь складской и транспортной систем. Представлен логистический подход к организации системы складирования с учетом современной концепции минимизации расходов.

© Максименко С. О., 2011

Annotation. In the article the main directions for improving the organization of storage system, the relationship of warehousing and transport systems are considered. The logistic approach to storage systems, taking into account the modern concept of minimizing costs was submitted.

Ключові слова: система складування, матеріальний потік, логістична система, логістичний процес.

Система складування – це певним чином організована сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечує оптимальне розміщення матеріального потоку на складі і раціональне управління ним.

Планування й реалізація системи складування повинна розглядатися з точки зору всієї фірми, щоб забезпечити необхідну інтенсивність проходження вантажопотоків, необхідні умови зберігання вантажів, раціоналізацію складської обробки вантажів із мінімальними витратами, максимальне забезпечення наявних потужностей та складського обладнання, забезпечення високого рівня обслуговування клієнтів і т. д.

Актуальність досліджуваного питання обумовлюється необхідністю пошуку кращих управлінських рішень, удосконалення управління складуванням сировини, матеріалів і готової продукції.

Мета статті – визначити основні напрями вдосконалення організації системи складування, використовуючи сучасну логістичну концепцію мінімізації витрат.

Питання складської логістики розглядаються в роботах таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: Гаджинский А. М. [1], Майзнер Н. А. [2], Манжосов Г. П. [3], Неруш Ю. М., Анікін Б. А., Таран С. А., John J. Bartholdi, Steven T. Hackman, S. Emmett.

Логістичний процес на складі дуже складний, оскільки вимагає повної узгодженості функцій постачання запасами, переробки вантажу і фізичного розподілу замовлень. Практично логістика на складі охоплює всі основні функціональні області, що розглядаються на мікрорівні. Тому логістичний процес на складі набагато ширше технологічного процесу і включає: постачання запасами, контроль за поставками, розвантаження і приймання вантажів, внутрішньоскладське транспортування і перевалку вантажів, складування та зберігання вантажів, комплектацію замовлень клієнтів та відвантаження, транспортування і експедицію замовлень, збір і доставку порожніх товароносіїв, контроль за виконанням замовлень, інформаційне обслуговування складу, забезпечення обслуговування клієнтів (надання послуг) (рисунок).

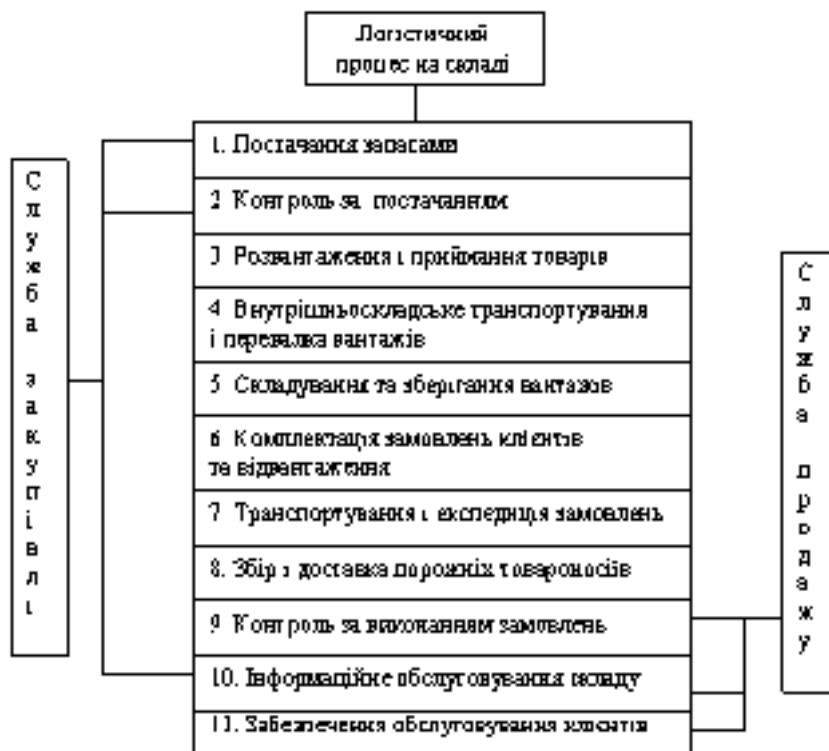

Рис. Схема логістичного процесу на складі [2]

Функціонування всіх складових логістичного процесу має розглядатися у взаємозв'язку і взаємозалежності. Такий підхід дозволяє не тільки чітко координувати діяльність служб складу, але і є основою планування та контролю за просуванням вантажу на складі з мінімальними витратами.

При розробці системи складування необхідно враховувати всі взаємозв'язки і взаємозалежності між зовнішніми та внутрішніми складськими потоками з урахуванням пов'язаних з ними факторів (параметри складу, технічні засоби, особливості вантажу і т. д.).

Взаємодія складу з зовнішнім середовищем здійснюється через вхідні та вихідні потоки, в першу чергу матеріальні, що надходять на склад і що йдуть зі складу різними видами транспорту. При цьому транспортні вантажопотоки мають прямий вплив на систему складування.

Кожен з елементів складської та транспортних систем характеризується певними параметрами, які можна розділити на три групи: просторові, функціональні та економічні.

Взаємодія просторових параметрів транспортної та складської систем виявляється у найбільш раціональному компонуванні транспортних і складських споруд та пристроїв, розташуваних у промислових районах і транспортних вузлах.

У функціональному відношенні найбільш істотним фактором є передача вантажопотоків із транспорту на склади і зі складів на транспорт та пов'язані з цим процесом процедури формування інформаційних потоків, які завжди супроводжують та обслуговують матеріальні вантажопотоки.

В економічному відношенні взаємодія транспорту і складу визначається досягненням мінімальних логістичних витрат (на тонну вантажу або вантажної одиниці), пов'язаних із доставкою і складської переробкою вантажу. У зв'язку з цим необхідно враховувати багато факторів: вид транспорту доставки, довжину маршруту, рівень механізації складських робіт і т. д. [1].

Різноманіття параметрів складу, технологічні характеристики, конструкція обладнання та характеристики різноманітної номенклатури вантажів, що переробляються, роблять кожну складську систему унікальною. Саме цьому при створенні системи складування необхідно враховувати принцип індивідуального рішення. При цьому логістичний підхід до планування та реалізації системи складування вимагає розгляду її з точки зору інтересів всієї фірми та логістичної системи, учасником якої вона є, щоб забезпечити їй необхідну інтенсивність проходження вантажопотоків, необхідні умови зберігання вантажів, раціоналізацію складської обробки вантажів із мінімальними витратами, максимальне використання наявних потужностей та складського обладнання, забезпечення високого рівня обслуговування клієнтів.

Створення складської системи визначає взаємозв'язок із транспортними засобами (залежно від специфікації поставляється на склад вантажу, віддаленості основних постачальників, від особливостей місця розташування складу і т. д.).

Місце складу в логістичній системі та транспортні зв'язки багато в чому зумовлюють технічну оснащеність складу. Технічна оснащеність тісно пов'язана з конструктивними особливостями складу. Параметри складських споруд є орієнтиром при виборі технічної оснащеності та її рівня, в першу чергу такі характеристики, як поверховість, висота, площа, ширина прольоту (розмір сітки колон). Високий рівень механізації і автоматизації складських робіт доцільний на великих складах з великим та стійким вантажопотоком. На невеликих складах застосування складних і дорогих засобів механізації, а тим більше автоматизації, економічно не вигідно [3].

Метою проектування складу є створення максимально ефективною системи, що швидко адаптується до умов оптимізації логістичної системи, у якій вона функціонує.

Вибір форми та основних розмірів складу визначається з урахуванням взаємної компонування його технологічних зон і необхідних розмірів фронтів розвантаження і навантаження вантажів на зовнішній транспорт. Для складів з великим вантажообігом загальна довжина складу може визначатися необхідною довжиною вантажно-розвантажувального фронту [4].

Конструкція складу і планування складських приміщень повинні забезпечувати безперешкодне просування вантажопотоку, по можливості, виключаючи зустрічні потоки.

Таким чином, матеріальний потік будь-якої логістичної системи повинен проходити лише в прямому напрямі, практично, виключаючи зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок виправданий лише при поверненні тари, в будь-яких інших випадках він пов'язаний із низьким рівнем управління матеріальним потоком або з нераціональною організацією його руху. Іншими словами, оптимізація логістичної системи передбачає пряме просування товару від однієї ланки до іншої, будь-який зворотний рух збільшує число операцій і підвищує витрати обігу.

На багатьох підприємствах склад готової продукції традиційно є джерелом істотних втрат. Якісні і тимчасові показники організації робочих процесів на складі значною мірою впливають на загальний успіх бізнесу. Прозора і добре керована організація складського господарства дозволяє знижувати втрати, ефективно виявляти та задіювати невикористовувані резерви.

Наук. керівн. Голофасєва І. П.

Література: 1. Гаджинский А. Н. Организация, технология, управление и логистика : учебн.-практ. пособ. / А. Н. Гаджинский. – М. : ТК "Велби" ; Изд. "Проспект", 2005. – 176 с. 2. Майзнер Н. А. Складская логистика : учебн. пособ. / Н. А. Майзнер. – Владивосток : Изд. ТДГУ, 2006. – 180 с. 3. Манжосов Г. П. Современный склад. Организация и технология / Г. П. Манжосов. – М. : КИА центр, 2003. – 224 с. 4. http://erp.lanit.ru/opt_skld_0406.html.

Студент 5 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ЛОГІСТИЧНІ ПОСЕРЕДНИКИ В КАНАЛАХ РОЗПОДІЛУ

Анотація. Розглянуто канал розподілу на ринку великої кількості посередників, використання яких забезпечує просування товарних потоків, підвищить зростання об'ємів і розширення асортименту пропонованих послуг, у першу чергу логістичних.

Аннотация. Рассмотрено канал распределения на рынке большого количества посредников, использование которых обеспечит продвижение товарных потоков, увеличит рост объемов и расширение ассортимента предлагаемых услуг, в первую очередь логистических.

Annotation. The necessary condition of possibility of choice of channel of distribution is presence at the market of plenty of mediators. Exactly the use of mediators which provide advancement of commodity streams foresees growth of volumes and expansion of assortment of the offered services, above all things logistic.

Ключові слова: посередник, дилер, дистриб'ютор, комісіонер, агент, брокер, канал розподілу.

Сучасний бізнес з його високим рівнем спеціалізації, як правило, приводить до необхідності використання в дистрибутивних каналах фірми посередників, що виконують різні функції. Саме використання логістичних посередників у розподілі дозволяє будувати ефективнішу логістичну мережу.

Мета статті – проаналізувати роль логістичних посередників у каналах розподілу, для досягнення якої вирішуються такі завдання: ознайомлення з основними функціями логістичних посередників; аналіз існуючих типів торгових посередників у каналах розподілу.

Дана проблема не нова. Висвітленням цього питання займалися такі провідні іноземні вчені, як Джеймс С. Джонсон, Дональд Ф. Вуд, Даніель Л. Вордлоу [1] та ін. Серед вітчизняних вчених можна виділити Анікіна Б. А. [2], Гаджинського А. М. [3], Дрожжина А. І. [4], Конотопського В. Ю. [5], Сергієва В. І. [6].

При формуванні каналу розподілу товару на перше місце висувається рішення про структуру каналу, тобто про кількість рівнів каналу і конкретний склад членів каналу. Необхідною умовою можливості вибору каналу розподілу є наявність на ринку великої кількості посередників [3]. Саме посередники, з точки зору логістики, забезпечують ефективну систему товаропотоків, застосовуючи ринковий механізм саморегулювання. Тому дана проблема стає досить актуальною і вимагає прийняття відповідних управлінських рішень.

Посередник – це фізична або юридична особа, яка сприяє встановленню ділових зв'язків між виробниками продукції, з одного боку, і споживачами – з іншого [7].

Логістичні посередники в каналах розподілу виконують функції, які можна розділити на [6]:
функції (операції) фізичного розподілу;

підтримуючі функції (стандартизації якості дистрибуції, фінансування, інформаційної підтримки, страхування ризиків і т. п.);

функції обміну (купівлі-продажу).

Посередниками в операціях фізичного розподілу є різні спеціалізовані транспортні, експедиторські, транспортно-експедиторські фірми, компанії фізичного розподілу, вантажні термінали і термінальні комплекси, вантажні розподільчі центри, підприємства із сортування, затарювання та пакування готової продукції, вантажопереробні та інші підприємства [6].

Серед посередників у каналах розподілу, які виконують підтримуючі функції, можна виокремити підприємства та установи фінансового сервісу (банки, фінансові компанії, клірингові й розрахункові центри і компанії тощо), підприємства інформаційного сервісу (інформаційно-диспетчерські центри, обчислювальні центри колективного користування, підприємства зв'язку і телекомунікацій й т. п.), страхові компанії, установи стандартизації, ліцензування та сертифікації [8].

Центральне місце серед посередників у каналах розподілу займають торгові посередники, які, крім безпосередньо функцій обміну (купівлі-продажу) товару, можуть виконувати й інші вищезазначені функції, наприклад, транспортування, експедирування, страхування, вантажопереробку, управління запасами, кредитно-фінансове обслуговування, передпродажний і післяпродажний сервіс [6].

Основними причинами, які зумовлюють використання торгових посередників під час формування логістичних каналів і ланцюгів, є [5]:

1) управління потоковими процесами на основі логістичної концепції вимагає наявності певних фінансових, матеріальних, кваліфікаційних і інших ресурсів. Чим вищі вимоги до ефективності управління, тим більше засобів і ресурсів може знадобитися;

2) формування оптимальної структури логістичних каналів і ланцюгів, а також подальше її удосконалення передбачає наявність знань та досвіду у сфері кон'юнктури ринку зі структури товарних потоків, методів реалізації та способів розподілу.

Кваліфікацію торгових посередників можна провести за поєднанням двох ознак [4]:

- 1) від імені кого працює посередник;
- 2) за чий рахунок посередник проводить свої операції.

Виділяють чотири типи торгових посередників: своє ім'я – свій рахунок, своє ім'я – чужий рахунок, чуже ім'я – свій рахунок, чуже ім'я – чужий рахунок.

Дилери – це оптові, рідко роздрібні посередники, які ведуть операції від свого імені і за свій рахунок. Товар закуповується ними за договором постачання. Таким чином, дилер стає власником продукції після повної оплати поставки. Відносини між виробником і дилером припиняються після виконання всіх умов за договором постачання. Однак взаємини виробника з дилерами останнім часом здобувають різноманітні форми через прагнення виробників формувати вертикальні канали розподілу. При цьому дилери стають власниками привілеїв, поєднуючи у своїх руках ряд послідовних етапів процесу виробництва і розподілу. У логістичному ланцюзі дилери розташовані найближче до кінцевих споживачів [4].

Розрізняють два види дилерів:

1) ексклюзивні дилери, які є єдиними представниками виробника в даному регіоні та наділені виключними правами щодо реалізації його продукції;

2) дилери, які співпрацюють з виробником на умовах франшизи і називаються авторизованими.

Дистриб'ютори – оптові та роздрібні посередники, які ведуть операції від імені виробника і за свій рахунок. Як правило, виробник надає дистриб'ютору право торгувати своєю продукцією на певній території та протягом певного терміну. Таким чином, дистриб'ютор не є власником продукції. За договором він отримує права на продаж продукції. Дистриб'ютор може діяти і від свого імені. У цьому випадку в рамках договору про надання права на продаж укладається договір постачання. У логістичному ланцюзі дистриб'ютори зазвичай займають позицію між виробником і дилерами [2].

Комісіонери – це оптові та роздрібні посередники, які здійснюють операції від свого імені й за рахунок виробника. Комісіонер не є власником продукції. Виробник (або комітент у даній операції) залишається власником продукції до її передачі й оплати кінцевим споживачам. Договір про постачання продукції укладається від імені комісіонера. Таким чином, комісіонер є посередником тільки для комітента, а не для кінцевого споживача, гроші якого перераховуються на рахунок комісіонера. При цьому ризик випадкового псування і втрати продукції лежить на комітентові. Комісіонер зобов'язаний забезпечити зберігання товару. Він відповідає за втрату або пошкодження продукції з вини комісіонера. Винагорода комісіонеру виплачується зазвичай у вигляді відсотків від суми проведеної операції або у вигляді різниці між ціною, призначеної комітентом, і ціною реалізації [5].

Агенти – посередники, які виступають як представники або помічники іншої основної щодо нього особи (принципала). Як правило, агенти є юридичними особами. Агент укладає угоди від імені і за рахунок принципала. За обсягом повноважень агенти поділяються на дві категорії. Універсальні агенти здійснюють будь-які юридичні дії від імені принципала. Генеральні агенти вкладають тільки угоди, зазначені в дорученні. За свої послуги агенти отримують винагороду як за тарифами, так і за домовленістю з принципалом. Найбільш розповсюджений вид агентської винагороди – відсоток від суми укладеної угоди [4].

Брокери – це посередник між продавцем і покупцем при укладанні угоди. Товари широкого споживання часто продаються через брокерів [1].

Брокери не є власниками продукції, як дилери або дистриб'ютори, і не розпоряджаються продукцією, як дистриб'ютори, комісіонери або агенти. На відміну від агентів, брокери не перебувають у договірних відносинах з жодною зі сторін угоди, яку укладають, і діють лише на основі окремих доручень. Брокерів винагороджують тільки за продану продукцію. Їх доходи можуть формуватися як певний відсоток від вартості проданих товарів або як фіксована винагорода за кожну продану одиницю товару [2].

Кількість і тип посередників у каналі розподілу визначається типом системи розподілу. У логістиці розроблено три підходи до вирішення цієї проблеми: інтенсивний, ексклюзивний і селективний розподіли.

Інтенсивний розподіл передбачає забезпечення запасами продукції якомога більшої кількості торгових підприємств.

Ексклюзивний розподіл передбачає навмисно обмежену кількість посередників, які торгують даною продукцією в межах збутових територій.

Селективний розподіл – це дещо середнє між методами інтенсивного та ексклюзивного розподілу. Селективний розподіл дозволяє виробнику досягти необхідного охоплення ринку за умови більш жорстокого контролю і з меншими витратами, ніж при організації інтенсивного розподілу [3].

Для підвищення ефективності збуту продукції та з метою економії коштів організації часто використовують багатоканальні системи розподілу продукції. Кожне підприємство на основі маркетингових досліджень ринків збуту своєї продукції визначає структуру можливих каналів розподілу,

їх зв'язок з конкретними категоріями споживачів. З метою підвищення ефективності діяльності підприємству необхідно в подальшому обрати тип посередника для збуту своєї продукції.

Наук. керівн. Огієнко С. О.

Література: 1. Джонсон Джеймс С. Современная логистика / Джонсон Джеймс С., Вуд Дональд Ф., Вордлоу Дэниел Л. ; пер. с англ. – 7-е изд. – М. : Изд. дом "Вильямс", 2002. – 624 с. 2. Логистика: учебник для вузов / Б. А. Аникин, В. В. Дыбская, А. А. Колобов и др. ; под ред. проф. Аникина Б. А. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 368 с. 3. Гаджинский А. М. Логистика : учебник / А. М. Гаджинский. – 11-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2007. – 432 с. 4. Дрожжин А. И. Логистика : учебный курс / А. И. Дрожжин. – М. : МИЭМП, 2010. – 323 с. 5. Конотопский В. Ю. Основы логистики : учебное пособие / В. Ю. Конотопский. – Томск : Издательство ТГПУ, 2006. – 138 с. 6. Сергеев В. И. Логистика в бизнесе : учебник / В. И. Сергеев. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 608 с. 7. Родников А. С. Логистика : словарь терминов / А. С. Родников, С. И. Резер. – М. : ВИНТИ РАН, 2007. 8. Дистрибуция и логистика // Журнал. – 2010. – № 10. – С. 56 – 64.

Корицька А. М.

УДК [658.74:004.78]:615.2

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ТЕХНОЛОГІЯ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАМОВЛЕННЯМИ У ТОВ "ФІТО-ЛЕК"

Анотація. Досліджено та охарактеризовано технологію логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек". Визначено концепції, на основі яких розроблено технологію логістичного управління замовленнями на цьому підприємстві.

Аннотация. Рассмотрена и охарактеризована технология логистического управления заказами в ООО "Фито-Лек". Определены концепции, на основании которых разработана технология логистического управления заказами на этом предприятии.

Annotation. In the article the technology of logistical management by orders in Limited liability company "Phyto-lek" is considered and characterized. Concepts on which the technology of logistical management by orders at this enterprise is developed are named.

Ключові слова: логістичне управління замовленнями, логістичні концепції, технологія управління.

На сучасному етапі функціонування фармацевтичних підприємств надзвичайно актуальним є підвищення ефективності управління підприємствами на засадах логістики, зокрема управління замовленнями. Зважаючи на те, що час на виконання таких процедур, як прийом, підготовка, передача, обробка, моніторинг замовлень, складає 50 – 70 % загального циклу виконання замовлення для більшості вітчизняних підприємств [1; 2], необхідно скорочувати час і кількість складових циклу за рахунок більш ефективного управління підприємством та вдосконалення технології управління замовленнями.

Мета статті – дослідити та охарактеризувати технологію логістичного управління замовленнями в ТОВ "Фіто-Лек".

Дослідження традиційних проблем логістики знайшло відображення в наукових працях таких економістів: Гаджинського А. М. [2], Тридіда О. М. [3], Крикавського Є. В. [4], Баско І. М. [5], Кислого В. М. [6] та ін. Але у зв'язку з необхідністю широкого впровадження в теорію та практику нового напрямку – логістики фармації – з'явилися праці таких учених: Посилкіної О. В., Сагайдак Р. В. та Громовик Б. П. [1].

Технологія управління – це безупинний творчий процес підтримки стійкого режиму функціонування підприємства шляхом прийняття і реалізації ефективних управлінських рішень [7]. Вона складається з інформаційних, обчислювальних, організаційних і логічних операцій, які виконуються керівниками та фахівцями різного профілю за певним алгоритмом вручну або з використанням технічних засобів.

© Корицька А. М., 2011

Дослідження технології логістичного управління замовленнями буде здійснено на прикладі фармацевтичного підприємства ТОВ "Фіто-Лек", яке здійснює закупівлю та подальший продаж медичних препаратів широкого застосування. Розробкою технології логістичного управління у ТОВ "Фіто-Лек" займається відділ закупівель. Складові елементи цієї технології відображені на рисунку.

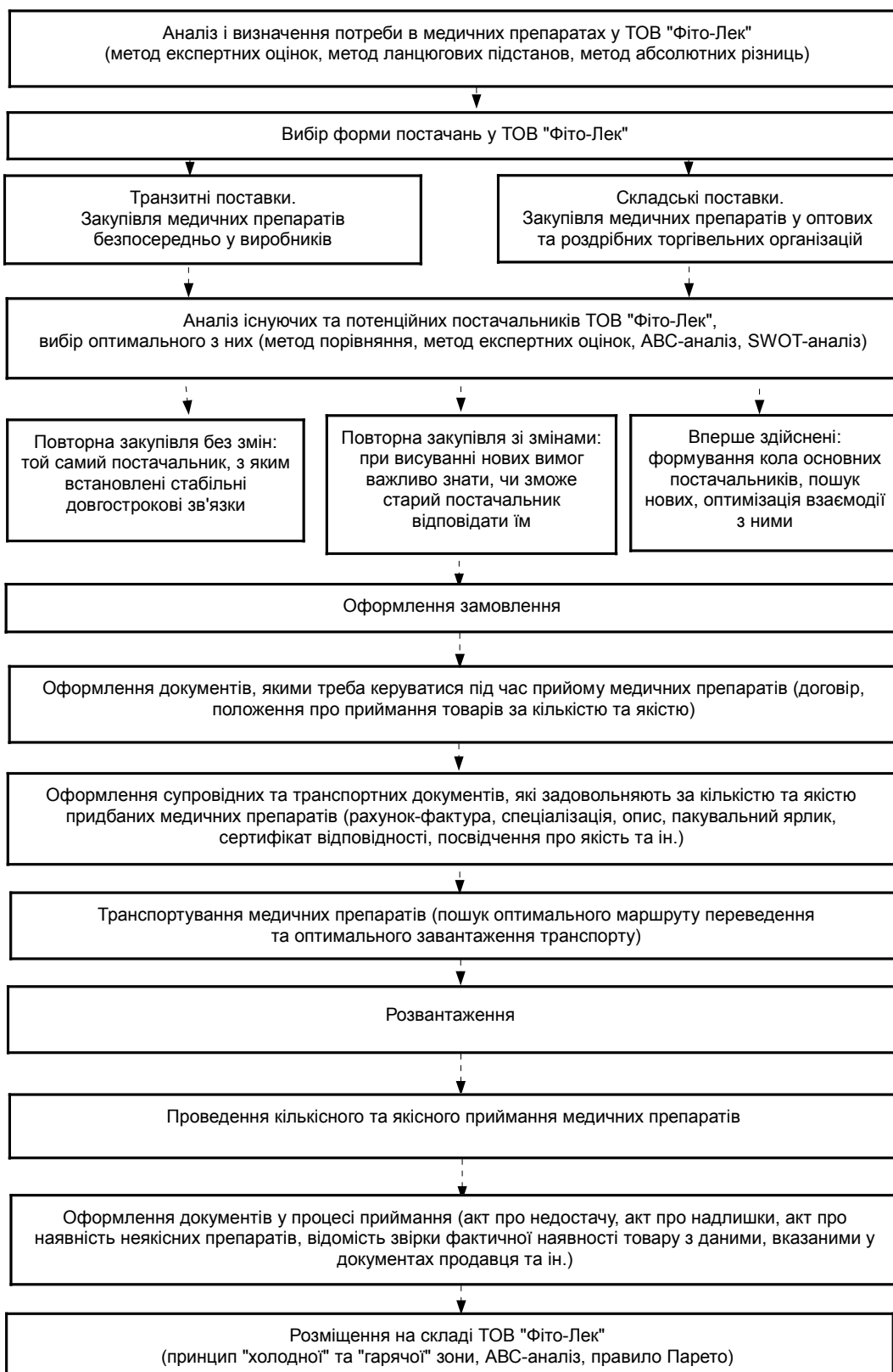

Рис. Технологія логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек"

Як видно з рисунку, основними етапами технології логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек" є такі: аналіз і визначення потреби в медичних препаратах, вибір форми постачання (транзитні або складські поставки), аналіз існуючих та потенційних постачальників, вибір оптимального (повторна закупівля, повторна закупівля зі змінами, вперше здійснена закупівля), оформлення замовлення (оформлення договору, супровідних і транспортних документів та ін.), транспортування, розвантаження, проведення кількісного та якісного приймання медичних препаратів, а також оформлення документів у процесі їх прийому та розміщення на складі. Методами, які можуть використовуватися для розрахунків, є: експертних оцінок, ланцюгових підстанов, абсолютних різниць, порівняння, ABC-аналіз, SWOT-аналіз.

Технологія логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек" забезпечує безперервний потік медичних препаратів та скорочення витрат, пов'язаних із запасами та їх зберіганням.

Для розробки технології логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек" використовуються такі концепції [8]:

MRP I – Materials requirements planning (Планування потреб в матеріалах). Перевагами концепції є оперування даними не про попереднє споживання, а про майбутні потреби, зниження обсягу запасів (економія фінансів, площ, персоналу та ін.), підвищення швидкості оборотності запасів, відсутність затримок, викликаних нестачею матеріалів, зменшення кількості термінових замовлень, можливість використання даних MRP для планування інших логістичних видів діяльності як на підприємстві, так і в ланцюзі постачань;

MRP II – Manufacturing resource planning (Планування виробничих ресурсів). Переваги концепції: зниження запасів, поліпшення обслуговування клієнтів, зростання продажів, збільшення продуктивності праці робітників, зниження витрат на закупівлю, скорочення понаднормових робіт, зниження необґрунтовано завищених транспортних тарифів;

ERP – Enterprise resource planning (Планування ресурсів підприємства). Концепція дозволяє використовувати одну інтегровану програму замість декількох розрізнених. Єдина система може управляти обробкою, логістикою, дистрибуцією, запасами, доставкою, виставлянням рахунків-фактур та бухгалтерським обліком. Реалізована в ERP-системах система розмежування доступу до інформації призначена (в комплексі з іншими заходами інформаційної безпеки підприємства) для протидії як зовнішнім (промислового шпигунству), так і внутрішнім (розкраданням) загрозам. Упровадження системи управління взаємодії з клієнтами (CRM-системи), системи контролю якості та ERP-системи спрямоване на максимальне задоволення потреб підприємства в засобах управління бізнесом.

Для вдосконалення технології логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек" пропонується використовувати зарубіжний та вітчизняний досвід, а саме такі програмні забезпечення [9; 10]:

а) зарубіжне програмне забезпечення: "SAP R/3" (Німеччина), "Oracle Applications" (США), "Вaan ERP" (США), "iRenaissance" (США), "Navision" (США), "IFS" Applications" (Швеція), "Галатика" (Росія), "Парус" (Росія), "KIC AC+" (Росія);

б) вітчизняне програмне забезпечення – "ІТ-підприємство".

Таким чином, було досліджено та охарактеризовано технологію логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек". Визначено концепції, на основі яких розроблено технологію логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек". Для вдосконалення цієї технології запропоновано використовувати зарубіжний та вітчизняний досвід у програмному забезпеченні. Подальшому дослідженню підлягає розробка заходів щодо удосконалення технології логістичного управління замовленнями на вітчизняних підприємствах.

Наук. керівн. Руденко Г. Р.

Література: 1. Посилкіна О. В. Фармацевтична логістика : монографія / О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак, Б. П. Громовик ; за ред. О. В. Посилкіної. – Х. : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2004. – 320 с. 2. Гаджинский А. М. Оценка эффективности закупочной логистики / А. М. Гаджинский // Справочник экономиста. – 2007. – № 12. – С. 12–14. 3. Тридід О. М. Логістика : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. М. Тридід, К. М. Таньков, Ю. О. Леонова. – К. : Професіонал, 2008. – 176 с. 4. Крикавський С. В. Теорія і практика логістики: парадигма і кон'юнктура / С. В. Крикавський // Логістика: проблеми и решения. – 2009. – № 5. – С. 23–25. 5. Логістика : учебн. пособие / И. М. Баско, В. А. Бороденя, О. И. Карпеко [и др.] ; под. ред. докт. экон. наук, проф. И. И. Полещук. – Мн. : БГЭУ, 2007. – 432 с. 6. Кислий В. М. Логістика: Теорія та практика : навч. посібник / В. М. Кислий, О. А. Біловодська, О. М. Олефіренко. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 360 с. 7. http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RSI%29turujoo!zvvgirlto9. 8. Корицкая А. Н. Теоретические аспекты основных концепций логистики / А. Н. Корицкая // Управление развитием. – 2010. – № 14. – С. 97–100. 9. <http://biz.cnews.ru/news/top/index.shtml?2010/11/17/416460>. 10. http://it-enterprise.ru/clients.php?m_id=1.

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ МІЖ ПОНЯТТЯМИ СТРАТЕГІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ І ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

Анотація. Охарактеризовано поняття логістичної стратегії та стратегічної логістики, визначено їх спільні та відмінні сторони, досліджено особливості їх реалізації на підприємствах України.

Аннотация. Охарактеризованы понятия логистической стратегии и стратегической логистики, определены их общие и отличительные стороны, исследованы особенности их реализации на предприятиях Украины.

Annotation. This article described the concept of strategic sourcing and logistics, and identified the common and different parts. The features of their realization in the Ukraine have been examined.

Ключові слова: стратегічна логістика, логістична стратегія, логістика, довгострокова діяльність, підприємство.

В умовах нестабільного зовнішнього середовища зростає потреба підприємств у стратегічному управлінні. Стратегічне управління можна розглядати як управління за результатами. Спеціаліст з логістики повинен мати здатність до стратегічного управління. Для того щоб підприємство зайняло лідируючу ринкову нішу, тобто було конкурентоспроможним, необхідно ставити перед собою цілі, завдання, які носять довготривалий стратегічний характер. На сьогодні актуальним буде відокремлення стратегічної логістики, яка займається довгостроковою діяльністю, пов'язаною з постановкою цілей і завдань логістичної системи підприємства та з підтриманням взаємовідносин між підприємством і зовнішнім середовищем, які дають можливість підприємству досягти своїх цілей, а також вивчає основні види стратегій, такі, як: виробнича, логістична, маркетингова та фінансова стратегії підприємства. Важливу роль на підприємстві відіграє логістична стратегія.

У цілому дуже часто плутають поняття логістичної стратегії та стратегічної логістики, які тісно пов'язані між собою, однак мають деякі відмінності. Тому слід визначити сутність логістичної стратегії та стратегічної логістики, а також дослідити ці економічні поняття та виявити те спільне, що поєднує їх.

На сьогоднішній день поняття логістичної стратегії та стратегічної логістики досліджували такі провідні вчені, як: Крикавський Є. В., М. Портер, Родніков А. Н. [1], Новікова О. А., Семенов А. І. [2], Проценко І. О. [3] та ін. Але розмежування та особливості економічного змісту, розбіжності в трактуванні цих понять ще потребують подальшого вивчення.

Метою статті є вивчення економічної сутності та розмежування понять логістичної стратегії і стратегічної логістики на сучасному етапі розвитку логістики як науки та практичної діяльності вітчизняних підприємств.

На сьогодні суттєвою проблемою для переважної більшості компаній є відсутність розуміння вищим менеджментом фірм того, як повинна будуватися ефективна і конкурентоспроможна логістична система (ЛС). Причини відсутності логістичної стратегії криються, насамперед, у загальному нерозумінні персоналом топ-менеджменту компаній призначення логістики як інструменту інтегрованого управління, що дозволяє оптимізувати матеріальні і фінансові ресурси фірми. Зарубіжний досвід показує, що провідні світові компанії роблять акцент на стратегічну логістику, яка знаходиться як всередині, так і за межами власне ділової структури, щоб мати можливість охоплювати постачальників, логістичних посередників і споживачів. Стратегічна логістика визначається як використання логістичної компетентності та багатоканальних партнерських відносин для досягнення конкурентних переваг, а не просто для досягнення розвитку і підтримки міжорганізаційних логістичних відносин, які становлять каркас логістичної системи. Фірма, що володіє стратегічними здібностями, спочатку доручає виконання логістичних обов'язків контрагентам у ланцюзі поставок, а потім виконує свої власні дії з більшою продуктивністю і ресурсовіддачею. Ефективна стратегічна логістика вимагає об'єднання дій компаній з постачальниками, споживачами та логістичними посередниками [4].

Проценко І. О. у роботі "Стратегическая логистика" дає таке визначення даному поняттю: "Стратегічна логістика – це наука та господарська практика стратегічного розвитку організації та управління економічними потоками, що мають відповідну просторово-часову протяжність, а також їх оптимізація в системі суспільного відтворення, направлена на підвищення рівня та якості обслуговування споживачів при мінімальних сукупних витратах" [3].

Набагато частіше за поняття "стратегічна логістика" зустрічається визначення логістичної стратегії. Логістична стратегія фірми спрямована на оптимізацію ресурсів компанії при управлінні основними і супутніми потоками. Стратегічні цілі задаються за допомогою одного або декількох ключових/комплексних показників ефективності логістики. Логістична стратегія може бути побудована на основі максимізації (мінімізації) одного або декількох ключових показників.

У термінологічному словнику Родникова А. Н. логістична стратегія визначена як "стратегія довгострокового планування (на рівні підприємства чи району) розміщення капітальних вкладень у транспортну мережу, складське господарство та інші елементи інфраструктури; формування тривалих господарських зв'язків, методик розрахунку за логістичні операції та інші елементи господарського механізму на перспективу" [1].

Семененко А. І. трактує логістичну стратегію як "стратегію економічної (підприємницької) структури, тобто узагальнену модель дій, необхідних для досягнення головних (довгострокових) цілей шляхом координації та розподілу ресурсів структури (компанії, фірми) на основі її логістизації" [2]. В обох наведених визначеннях відображені основні моменти, що характеризують логістичну стратегію фірми при побудові ЛС. З урахуванням концептуальних положень, викладених вище, можна дати таке визначення: логістична стратегія – довгостроковий, якісно визначений напрям розвитку логістики, що стосується форм і засобів її реалізації у фірмі, міжфункціональних і між-установних координації та інтеграції, сформульований вищим менеджментом компанії відповідно до корпоративних цілей.

Логістика як наука вивчає різноманітні сфери діяльності господарських одиниць, тому розрізняють такі її функціональні підрозділи: виробнича, транспортна, закупівельна, розподільча (збутова), складська, логістика запасів і т. д. Стратегічна логістика не виступає функціональним підрозділом, однак вона нерозривно пов'язана з усіма іншими підрозділами і впливає на них [5].

Стратегічна логістика визначається як грамотне використання усіх наведених функціональних підрозділів логістики для досягнення довгострокових конкурентних переваг фірми. Її сутність полягає у скоординованій діяльності цих підрозділів, оскільки кожен з них бере участь у процесі досягнення цілей бізнесу. Логістична стратегія є різновидом функціональних стратегій, що їх використовує компанія для досягнення довгострокових цілей. Поряд з такими видами стратегій, як виробнича, фінансова, маркетингова, вона взаємопов'язана з корпоративною стратегією, яка базується на довгострокових цілях підприємства. Формування логістичної стратегії завжди починається з формування місії компанії, залежно від якої визначаються цілі підприємства, що за видами стратегій можна поділити на виробничі, фінансові, маркетингові та логістичні [5].

Логістична стратегія та стратегічна логістика є, з одного боку, досить схожими поняттями, однак, з іншого – при їх більш детальному розгляді стає зрозумілим, що дані поняття суттєво відрізняються. Стратегічна логістика вивчає усі види стратегій, які застосовує підприємство для найбільш оптимального використання матеріальних, фінансових, виробничих, людських ресурсів для покращання своєї конкурентної позиції, підвищення свого статусу, прибутків, завоювання ніш на ринку і т. д. на довгострокову перспективу.

Логістична стратегія займає центральне місце в логістичному адмініструванні діяльності фірм поряд з корпоративною, маркетинговою і виробничою стратегіями та встановленням місії, тобто це той вихідний фундамент, який відповідає на два основних питання: що фірма являє собою в даний час і куди вона прагне. Це обумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Наук. керівн. Колодізева Т. О.

Література. 1. Родников А. Н. Логистика : терминологический словарь / А. Н. Родников. – М. : Экономика, 1995. – С. 122. 2. Семененко А. И. Логистика. Словарь и библиография : справочное пособие / А. И. Семененко. – СПб. : Изд-во ГУЭФ, 1999. – С. 43. 3. Проценко И. О. Стратегическая логистика / И. О. Проценко. – М. : Издательский дом "МЕЛАН", 2005. – С. 129. 4. <http://logisticstime.com/logisticheskaya-strategiya>. 5. Калда К. О. Відмінність між поняттями стратегічної логістики і логістичної стратегії / К. О. Калда. – К. : Національний авіаційний університет.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

НАПРЯМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКЛАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто питання про правове регулювання складської діяльності, а також її нормативно-правове регулювання.

Аннотация. Рассмотрен вопрос о правовом регулировании складской деятельности, а также ее нормативно-правовое регулирование.

Annotation. The problem of normative-legal regulation of warehousing companies has been considered in the article.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, склад, технологічний процес, нормативно-правові документи, складська діяльність.

Сучасний склад – це складний об'єкт як у технічному, так і в правому аспектах. Але більшість авторів не розглядають технологічний процес складу з правової точки зору, хоча це питання є дуже важливим для роботи складу. Велика різноманітність складів підвищує актуальність проблем їх правового регулювання. Робота складу повинна підпорядковуватись нормативно-правовим документам для забезпечення ефективної їх діяльності.

Мета статті – вивчити нормативно-правові документи, яким підпорядковується робота складу, та виявити основні напрями правового регулювання складської діяльності на вітчизняних підприємствах.

Питання складської діяльності вивчали: Волгін В. В. [1], Гаджинский А. М. [2], Неруш Ю. М., Манжосов Г. П. [3] та ін.

Дослідження правових аспектів складської діяльності сучасних підприємств вказує про те, що законів та нормативно-правових документів по роботі складу практично немає, і створювати "положення про склад" на підприємствах не вважають за потрібне. У наш час діяльність складів не можна назвати регламентованою законодавством. Найчастіше вимоги до складської діяльності і зовсім не виділені в якості окремих частин правових актів, а вказані в загальному блоці вимог до підприємницької діяльності. До всіх видів складів у даний момент законодавством застосовуються нормативно-правові документи ще з часів СРСР.

Згідно з "СНіП 31-04-1997 Складські будівлі" розглянемо загальні положення та вимоги до складу [1].

До загальних вимог відноситься те, що великі склади намагаються розташовувати поблизу транспортних магістралей. Постанови місцевої адміністрації не дозволяють розміщення складів поблизу шкіл, дитячих дошкільних установ, лікарень, культурно-оздоровчих об'єктів та житлових масивів [1].

Під'їзні шляхи і в'їзд на склад мають забезпечувати можливість безперешкодного руху, що виключає створення небезпеки або перешкод руху проїзду і маневру великовантажного транспорту відповідно до вимог Правил дорожнього руху [1]. Зазвичай забороняється стоянка великовантажного транспорту уздовж під'їзних шляхів до місць розміщення складів в очікуванні навантаження, розвантаження або митного оформлення вантажу.

На території великого складу повинна бути обладнана й обгороджена стоянка великовантажного автотранспорту, яка забезпечує розміщення та маневрування автопоїздів. На території складу або поблизу від нього повинні розташовуватися спеціально облаштовані місця відпочинку водіїв, що очікує навантаження або розвантаження транспортних засобів.

Ворота та двері складів, приміщення для роботи співробітників повинні мати подвійні запірні пристрої, пристосовані, в тому числі, для накладення пломб.

У приміщеннях і на території складів має дотримуватися суворий протипожежний режим відповідно до вимог ППБ-01-93 [1].

Далі розглянемо вимоги до обладнання складських приміщень згідно з СНіП 2.04.02-84. Складські приміщення повинні бути обладнані стелажми або іншим обладнанням для зберігання товарів.

При проектуванні нових або реконструкції діючих складів обов'язково виділяють спеціальні приміщення або зони на виконання основних операцій складського технологічного процесу. До загально-товарних складів відносяться обов'язково такі приміщення: основного призначення, допоміжні, технічні, адміністративні, побутові [1].

У допоміжних приміщеннях зберігають тару, упаковку, піддони, комори господарських матеріалів та інвентарю, розміщують ремонтні майстерні і т. д. Технічними називають приміщення машинних відділень, вентиляційні камери, котельні, підзарядні акумуляторні станції тощо.

В адміністративних приміщеннях розташовують кабінети службовців, комп'ютерний центр, офіси для прийому відвідувачів і т. п. Приміщення для роботи співробітників на складі або поблизу нього з розрахунку не менше 12 – 14 кв. м на одного співробітника повинні відповідати санітарно-технічним вимогам.

Побутові приміщення включають місця відпочинку та прийому їжі, роздягальні, душові, санітарні вузли та ін.

У приміщеннях основного призначення виділяються такі зони: розвантаження, приймання товарів за кількістю та якістю, зберігання, комплектування замовлень для відправки, упакування, навантаження. Ці зони зазвичай пов'язані між собою проходами і проїздами. Приміщення повинні відповідати вимогам діючих СНіП, СанПіН, ДСТУ і в інших документів [1].

Організація робочих місць.

При організації робочих місць слід керуватися ДСТУ 12.2.032, ДСТУ 12.2.033, ДСТУ 12.2.049, ДСТУ 12.2.061, ДСТУ 12.4.026, міжгалузевими та галузевим рекомендаціями щодо також їх облаштування [1].

Робочі місця повинні бути розташовані поза зоною переміщення механізмів, товарів, тари і руху вантажів та забезпечувати зручність спостереження за протікають операціями й управління ними [2]. Розташування робочих місць повинно передбачати вільний простір для переміщення працівників при експлуатації обладнання. Кожне робоче місце має бути розміщено по ходу технологічного процесу так, щоб не створювалося зустрічних потоків при русі товарів, тари, відходів. Робочі місця організовуються так, щоб шлях руху товарів був якомога коротшим, а переходи працівників зведені до мінімуму.

На робочому місці, де робота проводиться сидячи, повинні бути встановлені зручні стільці. Для роботи в положенні стоячи рекомендуються наступні параметри робочого місця: ширина – 600 мм, довжина – 1600 мм, висота робочої поверхні – 955 мм, простір для стоп розміром не менше – 150 мм по глибині, 150 мм – по висоті і 530 мм – по ширині. Всі необхідні інструменти та інвентар повинні зберігатися в ящиках виробничого столу, настінних шафах, на стелажах, встановлених поряд з робочим місцем. Не допускається загороджувати проходи і робочі місця товаром і тарою.

Зберігання та переміщення продукції на складі проводиться відповідно до ДСТУ 12.1.030 [1].

На складах застосовується обладнання для зберігання товарів, переміщення вантажів, переробки, сортування, пакування товарів. Обладнання для зберігання товарів поділяють на такі види: для укладання й зберігання товарів у тарі і штучних товарів, для зберігання навалювальних та насипних товарів, для зберігання наливних товарів [3].

Для укладання і зберігання тарних та штучних вантажів широко застосовуються піддони. Найчастіше дерев'яні піддони мають розмір 1200x800 мм, рідше – 1200x1000 або 1200x1100 мм. Для зберігання тарних і штучних вантажів найчастіше застосовуються стелажі. Стелажі повинні бути виготовлені відповідно до вимог ДСТУ 14757-81 і ДСТУ 16140-77 [1].

Вантажно-розвантажувальні роботи на складі повинні виконуватися відповідно до ДСТУ 12.3.009, ДСТУ 12.3.020, ДСТУ 12.4.026, міжгалузевих правил з охорони праці при вантажно-розвантажувальних роботах і розміщенні вантажів, міжгалузевих правил з охорони праці при експлуатації промислового транспорту (підлоговий безрейковий колісний транспорт).

Місця для здійснення вантажно-розвантажувальних робіт і під'їзні шляхи до них повинні мати рівне тверде покриття, здатне сприймати навантаження від вантажів і підйомно-транспортних машин, й утримуватися в справному стані. Траншеї, вибоїни, ями і т. п. повинні бути повністю закриті. Каналізаційні та інші технічні колодязі повинні бути закриті міцними кришками, вставленими в гнізда або закріпленими на шарнірах.

Територія вантажно-розвантажувального майданчика повинна мати достатнє природне і (або) штучне освітлення (не менше 10 лк.), своєчасно очищатися від сміття та сторонніх предметів, а в зимовий час – від снігу і льоду (при необхідності посипатися піском або іншими засобами, запобігають ковзанню) [3].

У місцях перетину під'їзних шляхів автотранспорту з канавами, траншеями, залізничними лініями та інші повинні бути влаштовані міцні настили або містки для переїздів, що витримують відповідне навантаження.

На майданчиках для вивантаження (навантаження) тарних, штучних вантажів повинні бути влаштовані платформи, естакади, рампи висотою, що дорівнює висоті підлоги кузова транспортного засобу. Рампи з боку під'їзду транспортних засобів повинні бути шириною не менше 1,5 м і мати ухил не більше 5°. Ширина естакади, призначеної для переміщення по ній транспортних засобів, повинна бути не менше 3 метрів.

Приміщення для прийому і зберігання товарів, розташовані в підвальних та цокольних поверхах, мають сходи з кількістю маршів більше одного або висотою більше 1,5 м, повинні обладнуватися люками і трапами для спуску вантажів безпосередньо в приміщення [1].

Приміщення для прийому і зберігання товарів, які розташовані вище першого поверху і мають сходи з кількістю маршів більше одного або висотою більше 2 м, повинні обладнуватися підйомниками для спуску і підйому вантажів. Висота розвантажувально-навантажувальних платформ для автотранспорту повинна бути 1,1 – 1,2 м, для малотонажних автомобілів – 0,6 – 0,8 м, ширина – від 3 м (для малотонажних автомобілів) до 6 м. Залежно від кліматичного району розташування та величини площі складу розвантажувальні платформи повинні розміщуватися під навісом в неопалюваних або опалювальних приміщеннях. Навіси мають повністю перекривати розвантажувальну платформу, а також кузов автомобіля на 1 м [1].

Площа приміщення для прийому товарів повинна бути до 16 м² у розрахунку на одне розвантажувальне місце.

Вивчення щодо регламентації здійснення технологічного процесу на складах сучасних вітчизняних підприємств нормативно-правових документів дозволило об'єднати їх у схему (рисунок).

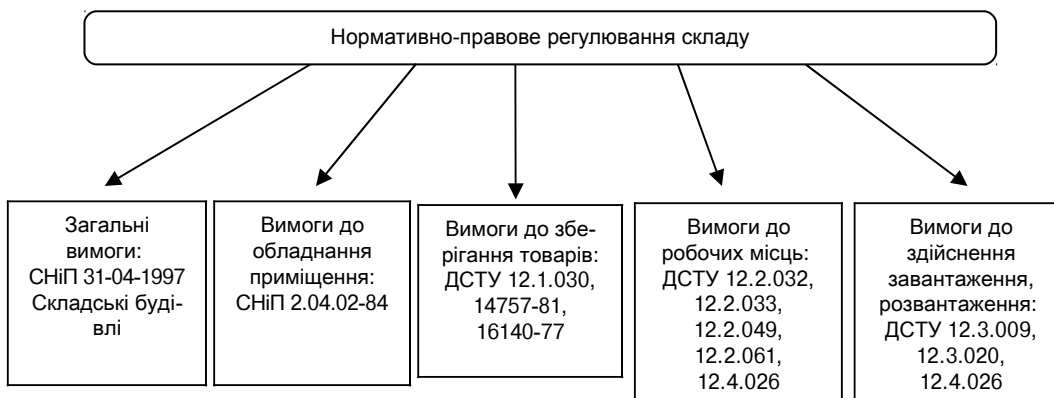

Рис. Напрями та законодавчі акти щодо нормативно-правового регулювання складської вітчизняної діяльності на підприємствах

Нормативно-правове регулювання складської діяльності є дуже важливим питанням для складу, а також загалом для логістики та підприємств. У наш час без нормативної бази неможливо здійснювати будь-яку діяльність. Правове регулювання потрібно упорядкувати для ефективної роботи складу, тому вважаємо за потрібне створити загальні положення про склад, де буде чітко висловлені всі вимоги до складської діяльності на підприємствах. Таким чином, подальшому розвитку підлягає розробка нормативно-правової бази для складської діяльності.

Наук. керівн. Колодізева Т. О.

Література: 1. Волгин В. В. Кладовщик: Устройство складов. Складовые операции. Управление складом. Нормативные документы / В. В. Волгин. – М. : Ось-89, 2003. – 319 с. 2. Гаджинский А. М. Практикум по логистике : учебник / А. М. Гаджинский. – М. : Маркетинг, 2008. – 228 с. 3. Манжосов Г. П. Современный склад: Организация и технология / Г. П. Манжосов. – М. : КІА Центр, 2003. – 220 с.

УДК 658.7

Ченіра В. В.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

МІСЦЕ ЛОГІСТИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТОВ "ТУБНИЙ ЗАВОД"

Анотація. Розглянуто організаційну структуру ТОВ "Тубний завод", здійснено аналіз функцій його основних структурних підрозділів. На основі цього аналізу було визначено місце логістики в системі управління підприємством.

© Ченіра В. В., 2011

Аннотация. Рассмотрена организационная структура ООО "Тубный завод", осуществлен анализ функций его основных структурных подразделений. На основе этого анализа было определено место логистики в системе управления предприятием.

Annotation. In the article the organizational structure of Limited liability company "Tubnyy zavod" is considered, the analysis of functions of its basic structural divisions is carried out. On the basis of this analysis the logistics place in the management system of the enterprise has been defined.

Ключові слова: система управління підприємством, функціональні сфери логістики, логістичні функції.

У сучасних умовах гостро відчувається потреба в нових ринкових механізмах, спрямованих на економію витрат підприємств. Основним інструментом в економіці, який дає позитивні результати щодо економії витрат, є логістика, а основним проявом її на практиці – формування системи логістики підприємства. Ефективне функціонування системи логістики є актуальним кроком для покращення основних показників діяльності підприємств та зниження загальних витрат. Сьогодні процесу формування системи логістики підприємств приділяється небагато уваги, переважно досліджуються більш загальні питання логістики.

Мета статті – дослідити організаційну структуру ТОВ "Тубний завод" та визначити місце логістики в його системі управління шляхом установлення логістичних функцій, які виконуються різними відділами підприємства.

Організаційними аспектами реалізації функцій логістики на підприємстві займалися такі закордонні вчені, як : Д. Бауерсокс, Д. Клосс [1] та вітчизняні науковці: Крикавський Є. В. [2], Алькема В. Г. [3], Сумець О. М. [4] та ін.

З позиції системи управління підприємством логістику можна розглядати як стратегічне управління матеріальними потоками в процесі закупівлі, постачання, перевезення, збуту і зберігання матеріалів, деталей та готової продукції. Поняття включає в себе також управління відповідними інформаційними та фінансовими потоками. Логістика спрямована на оптимізацію витрат, раціоналізацію процесів виробництва, збуту і супутнього сервісу як у рамках одного підприємства, так і для групи підприємств [5; 6].

З метою визначення місця логістики в системі управління ТОВ "Тубний завод", що виробляє та реалізує ламінальні, поліетиленові, алюмінієві туби, алюмінієві балони і пенали, які сертифіковані та дозволені для використання в пакуванні косметичної, харчової продукції, фармацевтичних препаратів, розглянемо його основні функціональні відділи і виділимо їх загальні та логістичні функції (таблиця).

Таблиця

Загальні та логістичні функції, які виконують відділи ТОВ "Тубний завод"

Відділ	Функції, що виконуються	
	загальні	логістичні
1	2	3
Відділ постачання	забезпечення виробничих підрозділів підприємства матеріально-технічними ресурсами; контроль якості, кількості, комплектності матеріально-технічних ресурсів	створення запасів, необхідних для виробництва та управління ними; доставка матеріальних ресурсів на виробництво відповідно до термінів, визначених договорами, тобто точно у строк; приймання матеріально-технічних ресурсів на склади сировини і матеріалів
Планово-виробничий	складання перспективних і поточних планів виробництва; розробка заходів щодо ресурсозбереження і комплексного використання матеріальних ресурсів, удосконалення нормування витрат сировини, матеріалів, обігових коштів і запасів матеріальних цінностей; організація раціональної господарської діяльності, виявлення і використання резервів з метою досягнення найбільшої економічної ефективності; визначення потреби в матеріальних ресурсах (сировині, матеріалах, напівфабрикатах, обладнанні, комплектуючих виробках, паливі, енергії та ін.)	організація роботи з використанням і реалізації вторинних ресурсів та побічних продуктів виробництва; визначення собівартості продукції, враховуючи логістичні витрати

1	2	3
Комерційний	укладення господарських і фінансових договорів з постачальниками і споживачами сировини та продукції; контроль за реалізацією продукції; адміністративно-господарське обслуговування та управлінський облік; організація й управління діяльністю щодо зміцнення взаємовигідних відносин з існуючими партнерами і клієнтами компанії та залучення нових клієнтів; організація маркетингових досліджень, рекламної діяльності та розробка інших способів просування товарів і стимулювання збуту; розробка та впровадження ефективної системи прогнозування й регулювання попиту на продукцію підприємства	забезпечення виконання договірних зобов'язань щодо постачання продукції (за кількістю, номенклатурою, асортиментом, якістю, термінами та іншими умовами поставок); розробка та впровадження ефективної системи управління комерційним циклом продукції (постачальницькою, складською, виробничою і збутовою логістикою)
Фінансовий	розробка фінансової стратегії підприємства; складання проектів перспективних і поточних фінансових планів з доданням усіх необхідних розрахунків; ведення обліку руху фінансових коштів і складання звітності про результати фінансової діяльності	забезпечення своєчасної оплати рахунків постачальників і підрядників за відвантажені матеріальні цінності (виконані роботи, надані послуги) відповідно до укладених договорів; розробка заходів щодо продажу, здавання в оренду та під заставу частини активів, окремих потужностей та об'єктів; обробка фінансових потоків, які пов'язані із закупівельною, збутовою і транспортною діяльністю

Дані таблиці свідчать про те, що основні структурні підрозділи підприємства виконують загальні та логістичні функції. Можна стверджувати, що ці відділи фактично виконують завдання з усіх функціональних областей логістики – закупівельної, виробничої, збутової, транспортної та інформаційної. Тобто, як і для багатьох промислових підприємств, ступінь інтеграції логістики в систему управління ТОВ "Тубний завод" є достатнім. Проте варто зауважити, що логістична підсистема управління має децентралізований характер. Отже, кожний структурний підрозділ підприємства виконує конкретну, властиву лише йому функцію, за результати виконання якої керівник підрозділу відповідальний перед керівництвом. Унаслідок цього фахівці функціональних підрозділів можуть не мати загального уявлення про те, які функції в логістичному процесі на них покладені, а тому можуть їх виконати не в повному обсязі.

Констатуючи вищевикладене, можна зазначити, що ТОВ "Тубний завод" не використовує свій логістичний потенціал належним чином тому, що управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками не організоване згідно з логістичним підходом. Принципова відмінність логістичного підходу до управління потоками від традиційного полягає у виділенні єдиної функції управління розрізненими вхідними, вихідними і внутрішніми потоками підприємства, які об'єднані в єдину систему (тільки тоді буде забезпечене ефективне управління). Тому виникає питання про необхідність створення окремого структурного підрозділу логістики на підприємстві. Структурно відокремлений відділ логістики дозволить, в першу чергу, сконцентрувати зусилля щодо раціоналізації величини запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів і готової продукції, необхідних для ефективного функціонування промислового підприємства.

Таким чином, була розглянута організаційна структура ТОВ "Тубний завод", проведено аналіз функцій його основних структурних підрозділів. На основі цього аналізу було визначено місце логістики в системі управління, вказано недоліки побудови підсистеми логістики підприємства. Подальше дослідження необхідно спрямувати на розробку рекомендацій щодо впровадження відділу логістики як окремого елемента в системі управління на вітчизняних підприємствах.

Наук. керівн. Руденко Г. Р.

Література: 1. Бауэрсокс Д. Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок / Д. Дж. Бауэрсокс, Д. Дж. Клосс. – 2-е изд., пер. с англ. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2007. – 640 с. 2. Крикавський С. В. Логістичне управління : підручник / С. В. Крикавський. – Львів : Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2007. – 684 с. 3. Алькема В. Г. Організаційна структура служби логістики та оцінка її ефективності [Електронний ресурс] / В. Г. Алькема. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Upsal/2009_6-09avgasal.pdf. 4. Сумец А. М. К вопросу о создании службы логистики на предприятии / А. М. Сумец // Логистика. – 2007. – № 6. – С. 30–34. 5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Логистика>. 6. Попова І. В. Логістичний менеджмент як складова логістичного потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Попова. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2010_11_2/Popova.pdf.

Студент 5 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ КОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Зроблено аналіз ефективності управління запасами, своєчасність якого допоможе компаніям точно оцінити поточний стан запасів, а також чітко визначити критерії оцінки ефективності управління ними.

Аннотация. Сделан анализ эффективности управления запасами, своевременность которого поможет компаниям точно оценить текущее состояние запасов, а также четко определить критерии оценки эффективности управления ними.

Annotation. The efficiency of timely analysis of inventories control will help companies to estimate current state of supplies as well as to define the criteria of estimating management efficiency by them.

Ключові слова: коефіцієнт оборотності, коефіцієнт поточної ліквідності товарно-матеріальних запасів, коефіцієнт частки куплених товарів, коефіцієнт фінансових втрат утримання запасів, коефіцієнт зменшення доходності запасів.

На сучасному етапі розвитку складської логістики велику роль відіграє якісний та своєчасний аналіз ефективності управління запасами. Більшість компаній оцінюють ефективність управління запасами за загальним критерієм – оборотністю запасів, не беручи до уваги, що даний показник є частиною формули Дюпона, за допомогою якої оцінюються основні фінансові показники компанії. Через це отримані показники не є повними, що робить актуальним вивчення проблеми відбору показників ефективності управління запасами, на які компанії можуть орієнтуватися залежно від поставлених перед ними завдань та існуючого рівня управлінського, фінансового та оперативного обліку.

Мета статті – проаналізувати коефіцієнти, які компанії можуть використовувати для аналізу стану запасів, пов'язуючи їх з основними фінансовими показниками діяльності.

Для досягнення поставленої мети сформувано та вирішено такі завдання: визначення коефіцієнтів оборотності та поточної ліквідності товарно-матеріальних запасів, коефіцієнта частки куплених товарів, коефіцієнтів фінансових втрат утримання запасів та переваг і недоліків цих показників.

Як свідчить аналіз літературних джерел, дослідження показників ефективності управління запасами є достатньо вивченим, але існує розбіжність єдиного підходу щодо їх визначення. На цій основі у статті досліджується проблема відбору показників ефективності управління запасами.

Найбільш актуальною є методика Неруша Ю. М., яка дозволяє розглянути стан матеріальних запасів підприємства і складається з таких коефіцієнтів, як коефіцієнт сукупності, коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт частки викуплених товарів та коефіцієнт втрат при утриманні запасів.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів – відношення собівартості продукції, реалізованої за звітний період, до середньої величини запасів у цьому періоді. Цей коефіцієнт показує середню величину запасів підприємства за певний час. Показник розраховується за формулою [1]:

$$Kt = \frac{2x \sum_{i=1}^n Cn.i.t}{\sum_{i=1}^n (Cn.i + Ck.i)} ; \quad (1)$$

де Kt – коефіцієнт оборотності запасів за аналізований період;

t – аналізований період;

i – порядковий номер товарно-матеріального запасу;

n – сумарна кількість одиниць товарно-матеріального запасу;

$Cn.i.t$ – собівартість реалізованого i -го товару за аналізований період;

$Cn.i$ – собівартість залишків запасу i -го товару на початок аналізованого періоду;

$Ck.i$ – собівартість залишків запасу i -го товару на кінець аналізованого періоду.

Перевагою цього коефіцієнта є легке пов'язування з основними фінансовими показниками, основними недоліками – неврахування рентабельності товару, що, у свою чергу, призводить до зростання собівартості продукції та втрати конкурентної переваги; коефіцієнт не відображає реального поточного стану фактичних залишків на день аналізу; коефіцієнт залежить від періоду, який береться для аналізу; більшість компаній даний коефіцієнт застосовують із помісячною деталізацією, в той час як у фінансовому менеджменті він зазвичай вимірюється у довгих періодах (квартал, рік). Для використання даного коефіцієнта на практиці необхідно:

розподілити всі товари на залежні від сезону та позасезонні (для сезонних товарів даний коефіцієнт повинен змінюватися залежно від сезону);

відрізки часу та періоди, за які оцінюється коефіцієнт оборотності, необхідно визначити на рівні регламентів задля запобігання виникненню спотворювання даних через неправильний вибір інтервалів часу [2].

Важливою частиною при розрахунку коефіцієнта оборотності запасів є коректне виконання операції повернення, тобто витрата, за якою було проведено повернення, здійснюється в аналізованому періоді (від собівартості реалізації товару віднімається собівартість його повернення, а вартість повернених товарів додається до залишків на складі). Якщо продаж було проведено раніше аналізованого періоду, доцільніше не включати повернення товару в аналіз коефіцієнта оборотності за цей період та не коректувати продажі, а собівартість поверненого товару виключити з розрахунків.

Коефіцієнт поточної ліквідності товарно-матеріальних запасів дозволяє виміряти, як швидко з потреби можна перетворити товари, що знаходяться на складі, у грошовий еквівалент. Даний кількісний показник практично характеризує, наскільки компанія може витримати зміни в ринковому середовищі. Коефіцієнт поточної ліквідності розраховується за формулою [3]:

$$K_{лікв} = \frac{S_n}{Z_n} \quad , \quad (2)$$

де S_n – собівартість товарів на складі у цінах постачальника;

Z_n – фактична кредиторська заборгованість.

Для практичного використання даного коефіцієнта необхідно класифікувати товари за ліквідністю (високо- та малоліквідні) та встановити нормоване часткове співвідношення поміж даними групами.

Даний коефіцієнт може використовуватися як в цілому, так і в розрізі за кожним постачальником. Його нормована величина встановлюється кожною компанією самостійно залежно від специфіки сфери діяльності. Інтервал даного коефіцієнта може становити від 0 (поставки під замовлення) до 1,2 (при довгому інтервалі поставки або наявності проблем з повнотою виконання замовлення у постачальника).

Коефіцієнт частки викуплених товарів дозволяє визначити співвідношення між товарами, які компанія вже викупила за передоплатою чи оплатила після закінчення терміну відстрочки, та товарами, які знаходяться на складі та стоять на обліку, але термін оплати за ними ще не почався. Даний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$Ч_{ем} = \frac{Св.з}{Св.зан} \times 100 \% \quad , \quad (3)$$

де $Св.з$ – собівартість викуплених запасів;

$Св.зан$ – собівартість всіх запасів.

Норматив даного коефіцієнта також встановлюється кожною компанією самостійно для кожного постачальника або товарного портфеля. Для отримання повноцінного результату доцільніше використовувати даний показник з комплексною класифікацією запасів за ліквідністю: для високоліквідних товарів встановлюється високий коефіцієнт частки викуплених товарів, а для малоліквідних товарів необхідно не дотувати фінансово ті категорії товарів, які не приносять компанії великого валового прибутку [4].

Слід розглянути коефіцієнти фінансових втрат при утриманні запасів. Середній час утримання запасу без втрати дохідності – показник, який відображає, через який час товар стане збитковим для компанії. Даний показник бажано використовувати для всіх товарів, якщо компанія точно знає рівень своїх складських витрат на одиницю товару; для викуплених товарів через те, що капітал стає "статичним" лише після оплати товару; для невикуплених товарів, які мають високий рівень витрат на поставку щодо ціни покупки, оскільки в більшості випадків дані втрати компанія несе ще до доставки товару на склад. Коефіцієнт розраховується за формулою [5]:

$$T_3 = \frac{СЦП - Ст}{Вск + Внз} \quad , \quad (4)$$

де $СЦП$ – найбільш вірогідна ціна продажу даного товару. Розраховується як математичне сподівання ціни продажу або заміняється нормованою величиною, грн/шт.;

$Ст$ – собівартість товарів;

$Вск$ – витрати, які несе компанія "заморозивши" капітал;

$Внз$ – витрати, які несе компанія при зберіганні запасу. Даний показник може розраховуватися як для товарного портфеля, так і для кожного товару окремо.

Коефіцієнт зменшення дохідності запасів визначається на основі розрахованого часу зберігання запасу без втрати дохідності та дозволяє встановити граничні критерії зберігання в часовому інтервалі. Для кожної компанії та групи товарів даний показник розраховується індивідуально [6].

Поєднання даних коефіцієнтів у комплексі з сучасними методами управління запасами дозволять компаніям доволі точно оцінити поточний стан запасів, а також чітко визначити критерії оцінки ефективності управління ними.

Наук. керівн. Огієнко С. О.

Література: 1. Джонсон Джеймс С. Современная логистика / Джонсон Джеймс С., Вуд Дональд Ф., Вордлоу Дэниел Л. ; пер. с англ. – 7-е изд. – М. : Изд. дом "Вильямс", 2007. – 624 с. 2. Бауэрсокс Дональд Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок / Бауэрсокс Дональд Дж., Клосс Дейвид Дж.; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2006. – 640 с. 3. Неруш Ю. М. Логистика : учебник для вузов / Ю. М. Неруш. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с. 4. Логистика : учебник для вузов / Б. А. Аникин, В. В. Дыбская, А. А. Колобов и др. ; под ред. проф. Аникина Б. А. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 368 с. 5. Дистрибуция и логистика // Журнал. – 2008. – № 2. – С. 56–64. 6. Гаджинский А. М. Логистика : учебник / А. М. Гаджинский. – 11-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд.-торг. корпорация "Дашков и К^{ом}", 2010. – 432 с.

Александровська Ю. Ю.

УДК 658.7:[005.57:004.78]

Студент 5 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ЛОГІСТИЦІ

Анотація. Розглянуто інформаційну систему як засіб забезпечення ефективності впровадження логістики на підприємстві. Наведено схему потоків інформаційної системи й показано, як з її допомогою вирішуються завдання логістики.

Анотация. Рассмотрена информационная система как способ обеспечения эффективности внедрения логистики на предприятии. Приведена схема потоков информационной системы и показано, как с ее помощью решаются задачи логистики.

Annotation. Information system as a way of introduction of logistics at the enterprise efficiency is considered. The scheme of the given information system flows is given. It also helps to solve logistic problems.

Ключові слова: інформаційна система, логістика, інформаційний потік, підприємство, автоматизація, процес.

Найважливішим компонентом логістичної системи є інформаційна підсистема, без якої неможливо здійснити ідеї й принципи логістики. Між функціями, структурою та інформацією системи існують певні зв'язки. Це положення системного аналізу виходить із того, що сукупність усіх потоків інформації зв'язує всі функції в єдину систему.

Мета статті – визначення найважливіших завдань та функцій інформаційних потоків, які є основою для побудови логістичних систем на всіх рівнях економіки.

Предметом дослідження є основи організації інформаційних логістичних систем.

Об'єктом дослідження є інформаційна інфраструктура, її роль та функції на підприємстві.

Вивченню даної проблеми приділена велика увага в роботах вітчизняних і закордонних учених, серед яких необхідно відзначити Анікіна Б. А. [1], Гаджинського А. М., Григор'єва М. Н., Миротина Л. Б. [2], Смехова А. А., Семеново А. І., Сергєєва В. І. [3], А. Уварова.

Інформаційні системи є одним з найважливіших підсистем управлінського потенціалу фірми, а інформація є ключовим елементом логістичних операцій. Інформація конкретизує потреби об'єктів логістичних систем і ланок ланцюгів поставок. Головне завдання інформаційного обміну полягає в узгодженні вимог різних суб'єктів щодо розмірів замовлень, доступності запасів, швидкості переміщення ресурсів. Інформаційний потік, який є невід'ємною частиною інтегрованого логістичного потоку, повинен адекватно відображати реальну практичну діяльність у сферах фізичного розподілу, виробництва й матеріально-технічного постачання [1].

© Александровська Ю. Ю., 2011

На рисунку наведено спрощену схему потоків інформаційної логістики, що показує проходження основних інформаційних потоків, необхідних для функціонування підприємства.

Рис. Схема потоків інформаційної логістики [3]

У теорії та практиці логістики особливе місце займає інформаційна логістика. Її використання спрямоване на вирішення таких завдань логістики, як раціоналізація матеріальних потоків підприємства, максимальне завантаження виробничих потужностей, економія матеріальних витрат впродовж логістичного потоку, а також оптимізація витрат постачання, виробництва й реалізації готової продукції.

Інформаційна логістика – область логістики організації, що вивчає й вирішує проблеми організації й інтеграції інформаційних потоків для прийняття управлінських рішень у логістичних системах [4].

Інформаційні логістичні системи за характером взаємодії з навколишнім середовищем відносяться до класу відкритих систем. Інформаційна логістична система дозволяє поєднувати всі логістичні підсистеми, включаючи заготівельну логістику, внутрішньовиробничу логістику, розподільну логістику й т. д.; призначена для зберігання, передачі або обробки даних, тобто розуміється інформація, представлена у формалізованому вигляді, придатному для автоматизованої обробки.

Дані формуються в групи, де формуються компоненти баз даних. Найменшим компонентом є елемент даних – інформаційний об'єкт, обумовлений найменуванням елемента і сукупністю, що описують його значення. Для зберігання інформаційні об'єкти компонується у файли, каталоги, масиви, таблиці, списки. База даних – сукупність текстових і (або) цифрових даних, систематизованих за певними правилами, що передбачає загальні принципи опису, зберігання й маніпулювання вихідною інформацією, що як правило, становить спеціальним чином організований один файл або кілька груп файлів [4].

За допомогою інформаційних систем можуть бути вирішені такі актуальні на сьогоднішній день завдання, як [2]:

- детальне керування виробничими запасами (з одночасним підвищенням ефективності використання складських потужностей);
- оптимальне використання внутрішньозаводського й внутрішньоскладського транспорту;
- автоматизований відбір вантажів і їх позаказне комплектування;
- облік вантажів, що відправляються, та постійний диспетчерський супровід на всьому шляху проходження до замовника.

Інформаційні системи в логістиці припускають швидку адекватну реакцію на вимоги ринку, спостереження за часом доставки, оптимізацію функцій у ланцюгах доставки й постачання.

Використання інформаційних логістичних систем дозволяє налагодити ефективний зв'язок між учасниками процесу керування, хоча це спричиняє деякі проблеми, наприклад відсутність збору інформації на підприємстві, технічного забезпечення на підприємствах та ін. Сьогодні ці проблеми перебувають у стадії вирішення, тому що роль інформаційного забезпечення логістичного управління зростає з кожним днем, здобуваючи масові масштаби, тим самим прискорює процес формування інформаційних систем у логістиці.

На даний час в Україні постає проблема забезпечення підприємств інформаційними системами. Це, насамперед, пов'язано з недостатнім самофінансуванням та фінансуванням їх з боку держави, адже для придбання ліцензійних, високоякісних інформаційних систем підприємству потрібні великі кошти. Тому, щоб вирішити цю проблему, держава повинна створити умови для забезпечення підприємств цими системами з метою подальшого їх ефективного використання, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Наук. керівн. Колодізева Т. О.

Література: 1. Логистика : учебн. пособие / под ред. Аникина Б. А. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 346 с. 2. Миротин Л. Б. Основы логистики: учебн. пособие / Л. Б. Миротин. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 188 с. 3. Сергеев В. И. Логистика: Информационные системы технологии / В. И. Сергеев, М. Н. Григорьев, С. А. Уваров. – М. : Альфа-Пресс, 2008. 4. Чуприна О. О. Інформаційні логістичні системи в забезпеченні ефективного управління складськими операціями / О. О. Чуприна. – 2007. – С. 284–288.

Кузьміна А. П.

УДК 339.146.2

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ЛАНЦЮГАХ ПОСТАВОК

Анотація. Проаналізовано існуючі види ризиків ланцюгів поставок, виявлено проблем управління ризиками та можливі шляхи їх вирішення і контролю. Розглянуто інструменти управління ризиками, які використовуються підприємствами на практиці.

Аннотация. Проанализированы существующие виды рисков цепей поставок, обнаружены проблемы управления рисками и возможные пути их решения и контроля. Рассмотрены инструменты управления рисками, используемые предприятиями на практике.

Annotation. This paper reviews existing risk kinds of sequence supply. The analysis of discovered risks management problems and their possible solutions and control are carried out. Risks management tools used by companies in practice are considered.

Ключові слова: ризики ланцюгів поставок, джерела ризиків, методи управління ризиками, інструменти, проблеми управління ризиками.

В умовах нинішнього економічного спаду господарським суб'єктам особливо важливо застосовувати ризик-менеджмент ланцюгів поставок, що дозволить контролювати та передбачати ризики при здійсненні поставок, а також уникати пов'язаних з ними збитків. Ключовим завданням управління ланцюгами поставок є координація дій усіх незалежних компаній, що входять до ланцюга. Проблема управління та оцінки ризиків у ланцюгах поставок займає провідне значення, адже збій на будь-якій ділянці ланцюга поставок може призвести до зупинки або скорочення виробництва і, як наслідок, до невиконання замовлень і зриву планів/графіків продажів.

Метою даної статті є аналіз існуючих джерел ризиків ланцюгів поставок, проблем управління ризиками, а також виявлення можливих шляхів їх вирішення.

Проблеми теорії і практики управління ризиками в ланцюгах поставок досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Андрійчук В. Б. [1], Вітлінський В. В., Наконечний С. І. [2], Васюренко О. В., Таран О. В. [3], Тридід О. М. [4]. У роботах вчених розглядаються проблеми визначення поняття "ризик", природа його виникнення, класифікація ризиків, проблеми ризиків у ланцюгах поставок з точки зору практичної діяльності, описується досвід застосування інструментів управління ризиками в зарубіжних компаніях.

Для більш ефективного управління ризиками необхідне роз'яснення сутності ризиків у ланцюзі поставок. До ризиків у ланцюгах поставок відносяться будь-які змінні, здатні порушити потік інформації, матеріалів, продуктів або грошей, які не можуть бути точно передбачені. Причини руйнування цих потоків часто знаходяться поза межами впливу окремих компаній – учасників ланцюга [2, с. 267]. Існують основні категорії джерел ризику: зовнішні, внутрішні, процесів, контролю (рис. 1).

© Кузьміна А. П., 2011

Рис. 1. Категорії джерел ризику

Зупинимося детальніше на розгляді зовнішніх та внутрішніх джерел ризику.

До зовнішніх джерел ризиків відносяться: політичні (такі, як передвиборна компанія); природні (хвороби, пожежі, землетруси тощо); соціальні (наприклад, теракти), тобто всі ті ризики, яка жодна з компаній ланцюга поставок не може контролювати або передбачити.

До внутрішніх ризиків відносять ризики запитів і поставок. Ризики запитів пов'язані з невпевненістю в реакції постачальників, ризики поставок – із сезонністю, впізнаваністю, періодами адаптації і тривалістю життєвого циклу продукту. Внутрішні ризики виникають під час функціонування компанії у її середовищі і піддаються контролю та прогнозуванню [2, с. 271]. Слід зазначити, що внутрішні джерела ризиків специфічні для кожної компанії ланцюга поставок. Причому кожна ланка може стати як поглиначем, так і причиною їх виникнення. І головне завдання ризик-менеджменту – координація дій усіх учасників ланцюга з тим, щоб звести до мінімуму будь-які ризики та їх наслідки [1, с. 276].

Зовнішні ризики можуть призводити до виникнення внутрішніх, наприклад, пожежа, спричинена блискавкою, на фабриці постачальника призведе до недотримання планів постачання для підприємств, що йдуть далі по ланцюгу [5, с. 133].

Ризики попиту та пропозиції описують напрямки можливих подальших порушень (від постачальника сировини до кінцевого споживача або навпаки) і не обмежені відносинами між двома безпосередньо пов'язаними організаціями (продавцем і клієнтом). Процеси взаємодії між учасниками ланцюгів поставок можуть посилити або, навпаки, згладити наслідки цих порушень залежно від того, наскільки добре вони виконуються. В оптимальному випадку розробка процесів взаємодії учасників ланцюга поставок повинна базуватися на повному розумінні мінливості середовища, враховувати слабкі місця ланцюга і передбачати, де це необхідно, створення запасів продукту (сировини) або альтернативні варіанти поставок. Наприклад, наслідки можливого банкрутства постачальника цілком можуть бути пом'якшені шляхом створення додаткових запасів його продукту в межах ланцюга [4, с. 126].

Роль посилення або пом'якшення наслідків порушень поставок у ланцюгах поставок можуть виконувати механізми контролю – рішення, що стосуються частоти замовлень і розмірів партій. Наприклад, дефіцит, викликаний несподіваним зростанням попиту на товар, виявиться більш гострим, якщо існують непорушні правила щодо частоти і кількості замовлень [4, с. 175].

Заходи, покликані гарантувати безперервність ланцюгів поставок, будуть індивідуальними для кожної компанії та кожного виду ризиків. При плануванні цих заходів не можна розглядати тільки свою ізольовану ділянку – потрібно простежувати весь ланцюг, аж до постачальників своїх постачальників. Тобто в управлінні ризиками повинна простежуватися об'єднана безперервність. Разом з тим потреба в цьому зростає не тільки через ускладнення конфігурації ланцюга поставок, але і зі зростанням вимог страхових компаній.

На практиці більшість великих компаній не завжди застосовують планування безперервності в ланцюгах поставок, а якщо і застосовують, то в основному з використанням неформальних, більш м'яких інструментів, що може бути викликано недостатнім розумінням більш точних методів чи дефіцитом часу та дисципліни. Нерідко компанії не розуміють необхідності застосування деяких вимірників і не застосовують навіть доступні інструменти ризик-менеджменту ланцюгів поставок, які не вимагають значних додаткових зусиль [6, с. 71].

Результати Інтернет-опитування американською компанією Management Technology щодо застосування об'єданого планування безперервності ланцюгів поставок показують, що 40 % підприємств не залучають до розробки планів дій у ланцюзі своїх постачальників (рис. 2). Мало компаній ураховують думку клієнтів, а 23 % компаній навіть не передбачили запасні варіанти комунікацій на випадок непередбачених обставин. Все це не узгоджується з рекомендаціями спеціальної літератури, яка наполегливо підкреслює переваги планів безперервності ланцюгів поставок у кризових ситуаціях [7].

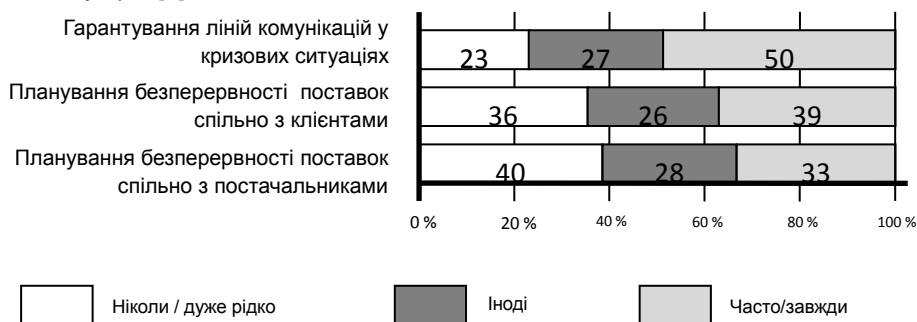

Рис. 2. Застосування об'єданого планування безперервності ланцюгів поставок

Компаніям – учасникам ланцюгів поставок – слід приділяти увагу проблемам впливу ризиків на нижні ланки ланцюга – часто малі і середні компанії не мають достатніх фінансових ресурсів, щоб винести серйозні потрясіння. Їх розорення або ослаблення позначається на всіх учасниках ланцюга, оскільки спричинить вимушені зміни в його структурі. Відповідно, аналізуючи ризики ланцюгів поставок, потрібно враховувати також ступінь впливу тих або інших подій на кожну компанію, що входить до ланцюга [1, с. 43].

Враховуючи зазначене вище, можна зробити наступні узагальнення:

а) першочерговим завданням ризик-менеджерів у компаніях-учасниках ланцюгів поставок є вирішення питання, як і ким повинні оцінюватися ризики та плануватися антиризикові заходи в ланцюгах поставок. Оцінюватися ризики повинні на основі сучасних концепцій і методів управління ризиками в ланцюгах поставок (6 Sigma, Just-in-time та ін.), що дозволить зробити найбільш точний прогноз з урахуванням максимальної кількості факторів впливу на ланцюг;

б) оптимальним варіантом мінімізації ризиків, без залучення сторонніх організацій, є варіант, коли компанія в ланцюзі, що володіє достатніми фінансовими та матеріальними ресурсами та здатна протистояти впливу негативних зовнішніх факторів, бере на себе ініціативу з управління ризиками в ланцюзі поставок. Однак часто керівництво навіть такої компанії не володіє знаннями та досвідом у питаннях управління ризиками в ланцюгах поставок, а також не бажає розголошувати деяку внутрішню інформацію своїм постачальниками та клієнтам.

Отже, найбільш раціонально міжорганізаційне управління ризиками покласти на зовнішні незалежні установи. На практиці вже існують приклади, коли контроль за безперервністю ланцюгів поставок беруть на себе комплексні логістичні оператори (3PL (Third Party Logistics) і 4PL (Fourth Party Logistics)). На думку автора, в найближчому майбутньому найбільші перспективи будуть мати спеціалізовані компанії, що займаються відстеженням ризиків у ланцюгах поставок різних галузей. У багатьох компаніях при оцінці ризиків у ланцюгах поставок не приділяється увага ризикам попиту та пропозицій, які описують напрями можливих порушень (від постачальника сировини до кінцевого споживача або навпаки) і не обмежені відносинами між двома безпосередньо пов'язаними організаціями (продавцем і клієнтом). Процеси взаємодії між учасниками ланцюгів поставок можуть посилити або, навпаки, згладити наслідки цих порушень – залежно від того, наскільки добре вони виконуються.

Подальшому дослідженню підлягає питання про те, як контролювати та прогнозувати ризики процесів і контролю, та яка компанія з ланцюга поставок повинна оцінюватися ризики та планувати антиризикові заходи.

Наук. керівн. Колодізева Т. О.

Література: 1. Тростяник Г. М. Управління ризиками в умовах невизначенності / Г. М. Тростяник, О. М. Пилипов. – К. : Борисфен-М, 2008. – 339 с. 2. Андрійчук В. М. Менеджмент: прийняття рішень і ризик / В. М. Андрійчук, Л. Багер. – К. : КНЕУ, 2006. – 326 с. 3. Вітлінський В. В. Ризик у менеджменті / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний. – К. : Борисфен-М, 2007. – 347 с. 4. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посібник / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : ІВЦ Видавництво "Політехніка", 2004. – 227 с. 5. Вітлінський В. В. Джерела і види ризиків, їх взаємозв'язок / В. В. Вітлінський, О. М. Тимченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 132–139. 6. Васюренко О. В. Ризик як складова економічних процесів / О. В. Васюренко, О. В. Таран // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 68–74. 7. <http://www.logist.ua/publication/dnews.pl?action=news&id=237>.

Гоєнко Є. М.

УДК 658.7:005.332.4

Студент 5 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

РЕВЕРСИВНА ЛОГІСТИКА ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ДОДАТКОВИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Анотація. Визначено поняття реверсивної логістики та її ролі в управлінні ланцюжками поставок. Розглянуто конкурентні переваги, які надає підприємству впровадження ефективної реверсивної логістики. Сформульовано та проілюстровано прикладами вигоди від використання ефективної зворотної логістики на підприємстві, доведено необхідність її впровадження.

© Гоєнко Є. М., 2011

Аннотация. Определены понятие реверсивной логистики и ее роль в управлении цепочками поставок. Рассмотрены конкурентные преимущества, которые предоставляет предприятию внедрение эффективной реверсивной логистики. Сформулированы и проиллюстрированы примерами выгоды от использования эффективной обратной логистики на предприятии, доказана необходимость ее внедрения.

Annotation. This article is about definition of reverse logistics and its place in supply chain management. Author formulates competitive advantages of reverse logistics and demonstrates a need of its application.

Ключові слова: реверсивна логістика, управління ланцюжками поставок, конкурентні переваги.

Планування і координація руху товарів від виробника або оптової організації до роздрібною мережі й до конкретного споживача в рамках логістики спрямовані на забезпечення своєчасності, ефективності й рентабельності всіх потокових процесів. Процедури обробки замовлень і їхнього виконання, транспортування, зберігання товарів на складі, обслуговування й керування запасами розглядаються як взаємозалежні ланки ланцюжка формування цінності.

Реверсивна логістика виконує традиційні для логістики функції транспортування і управління запасами, але в цьому випадку центральним процесом є одержання продукту від клієнта, а не просування його до клієнта. До виробника повертаються небезпечні, пошкоджені, прострочені та використані товари і пов'язана з ними інформація з метою відновлення їх цінності або правильної утилізації [1].

Використання реверсивної логістики набуває все більшої актуальності зі збільшенням об'ємів реалізації продукції, зростання інформованості споживачів, підвищенням вимог екологічності та безпеки товарів.

Реверсивна логістика пов'язана з одержанням конкурентних переваг, але проілюструвати вигоди від неї досить складно. Однак для підтримання конкурентоспроможності фірми на високому рівні необхідне розуміння тих вигід, які здатна принести ефективна реверсивна логістика і здатність нею управляти.

Вивченням питань реверсивної логістики займалися такі вчені, як Дж. Джонсон [2], Зуєва О. М. [1], Волгін В. В., Стюарт Емметт та ін.

Мета статті – пошук конкурентних переваг, які надає підприємству впровадження ефективної реверсивної логістики.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

визначити поняття реверсивної логістики та її роль в управлінні ланцюжками поставок; сформулювати та пояснити переваги підприємства від використання ефективної реверсивної логістики.

Реверсивна логістика – це широке поняття, що охоплює логістичний менеджмент і діяльність зі зниження й усунення небезпечних та безпечних втрат товарів і тари. Вона означає зворотний розподіл, тобто рух товарів і інформації в напрямку, протилежному тому, у якому ведеться нормальна логістична діяльність. Зворотний розподіл визначається як процес, за допомогою якого компанія збирає свої використані, ушкоджені й прострочені продукти і/або упаковки у кінцевих користувачів [2].

Реверсивна логістика, протилежна прямій логістиці, становить процес планування, реалізації й контролю продуктивних і ефективних за витратами потоків сировини, запасів незавершеного виробництва, готової продукції та пов'язаної з ними інформації, що переміщуються від точки споживання до точки їхнього походження з метою відновлення цінності або правильної утилізації [3].

Реверсивна логістика (Reverse Logistics) – це частина процесу управління ланцюжком поставок, що містить у собі всі види діяльності, пов'язані з рухом товару у зворотному напрямку на склад постачальника або продавця, контролем і анулюванням повернення.

Найчастіше реверсивну логістику пов'язують із немінучими витратами бізнесу або оцінюють як управлінську поступку, що не відповідає дійсності.

Конкурентні переваги, які отримує підприємство від використання реверсивної логістики, є наступними:

- збільшення прибутку за рахунок повторних продажів;
  - покращення репутації фірми;
  - зниження витрат за рахунок зменшення операційних витрат;
  - підвищення оборотності активів.
- Розглянемо детальніше наведені переваги.

Збільшення прибутку за рахунок повторних продажів. Компанії можуть домовитися з постачальниками про повернення товарів, що погано продаються. Ритейлер одержить новий товар замість старого, а виробник буде підтримувати рівень роздрібних цін, не допускаючи здешевлення його продукції. Однак необхідно, щоб товари не повністю виключалися з виробництва, а надходили на повторний продаж у доробленому вигляді (прибуток від вторинних продажів).

Покращення репутації за допомогою соціально орієнтованої політики підприємства. Клієнти реагують на поведінку компаній на ринку, а гарна репутація, отримана за допомогою реверсивної логістики, може створити лояльність клієнта. Дослідники повідомляють, що Nike приймає назад старі кросівки й передає їх муніципальним баскетбольним площадкам, роблячи це заради

суспільного блага. Також і фірма Kenneth Cole приймає старе взуття від клієнтів і передає його незаможним [4].

Зниження витрат від зменшення операційних витрат. Процес повернення товарів до виробника створює додаткові витрати, проте кожен готовий продукт або компонент, що може бути знов виставлений на продаж, – це продукт, який не потрібно виробляти. Тобто витрати на реверсивну логістику врівноважуються відсутністю витрат на виробництво. Крім того, інформація про те, чому клієнт повернув річ, може бути використана для подальшого вдосконалення продукту, що знижує імовірність наступних повернень.

Підвищення оборотності активів за рахунок використання реверсивної логістики. Виходячи з теорії управління товарними потоками, приймаючи повернені товари, підприємство формально нарощує активи. Також є можливість оптимізувати кількість складських запасів, підвищуючи якість товару і одночасно перетворюючи повернені товари в запас, що йде на переробку та повторний продаж.

Таким чином, реверсивну логістику слід розглядати як необхідну складову ефективної стратегії підприємства, що може поліпшити конкурентоспроможність ланцюжка поставок у довгостроковій перспективі.

Подальшого дослідження вимагає вивчення різних методів організації реверсивної логістики на конкретному підприємстві і можливість передачі її на аутсорсинг.

Наук. керівн. Огієнко С. О.

Література: 1. Зуева О. Н. Реверсивная логистика в управлении запасами / О. Н. Зуева // Известия Иркутской государственной экономической академии – 2009. – № 1. – С. 107–111. 2. Современная логистика / Джонсон Дж., Вуд Д. Ф., Вордлоу Д. Л. и др. ; пер. с 7-го англ. изд. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2005. – С. 92. 3. Лайсонс К. Управление закупочной деятельностью и цепью поставок / К. Лайсонс, М. Джиллингем ; пер. с 6-го англ. изд. – М. : ИНФРА-М, 2010. – С. 74–75. 4. http://www.6pl.ru/Vlad_st/rev_log2.htm.

Колодій О. О.

УДК 005.21:658.7

Студент 5 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

СТРАТЕГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ СИСТЕМАМИ

Анотація. Розглянуто системний пошук стратегічних підходів до ефективного логістичного управління інтегрованими в ринок промисловими системами.

Аннотация. Рассмотрен системный поиск стратегических подходов к эффективному логистическому управлению интегрированными в рынок промышленными системами.

Annotation. This article is about system research of strategic approach for effective logistic management of intergrated into the market industrial systems.

Ключові слова: стратегія, логістичне управління, промислова система, системний підхід, проектування.

Як показує аналіз сучасного розвитку виробництва, принциповим є системний пошук стратегічних підходів до ефективного логістичного управління інтегрованими в ринок промисловими утвореннями. Ринкове середовище стимулює виникнення логістично-орієнтованих промислових систем як результат системного підходу до управління економічними відносинами та визначеними ними виробничими, комерційними й іншими видами діяльності у їх взаємозв'язку, віднесених до проектування та управління поточними процесами, що проходять у внутрішньому і зовнішньому середовищах. Для промислової системи пріоритетним є формування споживчого попиту,

---

© Колодій О. О., 2011

організація інтегрованого і ринковоадаптованого процесу промислового відтворення та розвитку, які забезпечують їй конкурентні переваги.

Промислові системи – це відносно незалежні, визначені організаційно-юридично, функціонально і територіально групи виробничих, комерційних та інших організаційно-економічних структур найбільш щільно взаємопов'язаних і взаємопідпорядкованих за виробничо-економічними ознаками [1].

Вивченням даної проблеми займалися такі вчені та економісти, як Нагловський С. Н. [1], Х. Хендфілд [2], Колобов А. О., Д. Бауерсокс.

Мета статті – пошук стратегічних підходів до ефективного управління інтегрованими в ринок промисловими системами.

Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання:

- 1) розглянути основні об'єкти логістичного управління;
- 2) визначити основні принципи найбільш ефективного логістичного управління промисловими системами.

Для вирішення першого завдання розглянемо основні об'єкти логістичного управління.

Об'єктами логістичного управління промисловими системами виступають функціональні процеси, операції та відповідні процедури, які піддаються прогнозуванню, аналізу й управлінню в часі і просторі та реалізуються в такій системі з метою мінімізації сукупних витрат ресурсів, результативної міжсистемної взаємодії (рисунок).

Рис. Об'єкти логістичного управління

Для вирішення другого завдання необхідно визначити основні принципи найбільш ефективного логістичного управління промисловими системами.

Визначення найбільш ефективного логістичного управління промисловими системами має виходити із таких принципів [2]:

1) принцип логістичної оптимальності. Він передбачає встановлення оптимальної сукупності стратегічних логістичних управлінських рішень при найбільш повному врахуванні всіх факторів та умов, що визначають вибір і досягнення результативності механізму логістичного управління промисловими системами, спрямованого на ефективне формування та задіяння логістичного потенціалу системи;

2) принцип адаптивного логістичного управління. Він виходить із наділення логістичного управління промисловими системами певним механізмом адаптації, який забезпечує їй пристосування до майбутнього розвитку об'єктів управління, внутрішнього та зовнішнього середовищ економічних відносин шляхом цілеспрямованої зміни параметрів моделей логістичного управління і самих моделей відповідно до змін керованих об'єктів і середовища.

Дані принципи можуть розглядатися як вихідні умови концептуальної установки на реалізацію стратегії ефективного логістичного управління промисловими системами. Таку стратегію визначають наступні положення:

забезпечення формування та задіяння наявного логістичного потенціалу промислових систем за умов відпрацювання ефективних стратегічних логістичних управлінських рішень та відповідного механізму їх реалізації;

спрямованість механізму логістичного управління промисловими системами на забезпечення пристосування логістичного управління до прогнозованого розвитку керованих об'єктів, внутрішнього та зовнішнього середовищ, що передбачає усунення можливих відхилень у системі [3].

Концептуальна стратегія ефективного логістичного управління промисловими системами розглядається як можливість у певному спрогнозованому періоді часу і просторі спроектувати та

реалізувати процес задіяння логістичного потенціалу, ефективність якого визначається результативністю механізму логістичного управління промисловими системами при забезпеченні тим самим конкурентних переваг.

Таким чином, запропонований підхід до визначення сутності логістичного управління промисловими системами розширює умови застосування концепції і методології сучасної логістики, закладає основоположні принципи стратегії системного логістичного управління поточними процесами, що проходять у промислових системах, забезпечуючи ефективне функціонування більш стійких, а ніж у конкурентів, виробничо-економічних утворень.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства подальшого дослідження потребують проблеми проектування та управління поточними процесами у промислових системах, що проходять у внутрішньому та зовнішньому середовищах.

Наук. керівн. Огієнко С. О.

Література: 1. Нагловский С. Н. Логистика проектирования и менеджмента производственно-коммерческих систем / С. Н. Нагловский. – Калуга : Манускрипт, 2002. – 336 с. 2. Реорганизация цепей поставок. Создание систем формирования ценности / Хэндфилд, Б. Роберт, Николс мл., Эрнест Л. и др. ; пер с англ. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2003. – 416 с. 3. www.bestlog.narod.ru.

Чеботарьова Н. В.

УДК 339.923+061.1ЄС(470+571+477)

Студент 3 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ВІДНОСИНИ ЄС – РОСІЯ – УКРАЇНА: ЄДНІСТЬ ТА ПРОТИРІЧЧЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ЩОДО ПОСТАЧАННЯ ГАЗУ

Анотація. Досліджено схожість та неспівпадіння економічних інтересів між ЄС, Росією та Україною щодо газових відносин. Запропоновано рекомендації щодо вирішення цієї проблемної ситуації.

Аннотация. Исследованы сходства и несовпадения экономических интересов между ЕС, Россией и Украиной по газовым отношениям. Предложены рекомендации по решению этой проблемной ситуации.

Annotation. In the article similarities and discrepancies of economic interests between EU, Russia and Ukraine in gas relations are researched. Recommendations about the decision of this problem situation are offered.

Ключові слова: постачання газу, енергетична стратегія, енергодіалог, диверсифікація шляхів надходження газу.

У сучасних економічних умовах в Україні спостерігається недостатність обсягів власних запасів газу, тому є необхідність його імпортувати. Аналіз нової енергетичної стратегії Європейського Союзу (ЄС) та Росії свідчить, що у середньостроковій перспективі ЄС нарощуватиме імпорт російського газу, водночас намагаючись диверсифікувати шляхи його надходження, що може створити серйозні проблеми для України як держави-транзитера.

Випереджаюче зростання використання газу характерне як для світового газового ринку, так і для газового ринку ЄС. При цьому зростання обсягів споживання зумовлюється такими чинниками: перспективою закриття атомних електростанцій в окремих країнах Євросоюзу; потребою забезпечення газом окремих регіонів ЄС, які внаслідок економічних причин на даний момент його не отримують. Зростання частки газу в енергетичному балансі ЄС є досить динамічним. Якщо у 1960 р. вона становила менше 2 %, то у 2000 р. – понад 22 %. Планується, що до 2030 року цей показник зросте до 29 % [1].

Мета статті – дослідити проблемну економічну ситуацію, яка виникла між ЄС, Росією та Україною щодо газових відносин, та запропонувати рекомендації щодо її вирішення.

© Чеботарьова Н. В., 2011

У своїх працях процес постачання газу, взаємовідносини ЄС, Росії та України щодо цього питання досліджували такі вчені: В. Саприкін [1], О. Михайлюк [2], М. Алієв [3].

Дослідження схожості та неспівпадінь економічних інтересів між ЄС, Росією та Україною щодо газових відносин наведено в таблиці.

Таблиця

**Аналіз економічних інтересів ЄС, Росії та України
щодо встановлення газових відносин**

Країни	Схожість інтересів	Неспівпадіння інтересів
ЄС	будівництво міжнародної системи газопроводів; пошук нових та дешевих джерел	підвищення залежності від імпорту газу; висока вартість прокладання підводних газопроводів
Росія	постачання газу; нові ринки збуту; диверсифікація шляхів енергопостачання; активізація міжнародного співробітництва; дефіцит газу на внутрішньому ринку; прокладання нових міжнародних газових	перерозподіл потоків газу; будівництво газопроводів за територією Росії; невизнання Росії країною з ринковою економікою; дефіцит інвестицій у російські підприємства
Україна	трас; енергетична безпека європейських країн; неякісна робота газотранспортної системи (ГТС); пошук балансу міжнародних економічних інтересів	втрати значних обсягів транзитного газу; участь України не передбачено у пріоритетних проектах ЄС; "підрив" міжнародної довіри; дефіцит інвестицій в українські підприємства; перерозподіл газових потоків; фізична застарілість обладнання

На основі таблиці можна зробити такі висновки:

ЄС має намір дотримуватися принципу диверсифікації джерел надходження газу;
підвищення залежності європейських країн від імпорту газу;
роль Росії як великого постачальника газу до ЄС буде зберігатися;
передбачається підвищення ролі нових транзитерів російського газу до ЄС (наприклад, через Білорусь і Польщу);

більшість газових проектів ЄС не стосуються безпосередньо інтересів України, однак якщо будуть виконуватися проекти будівництва газопроводів "Росія – ЄС" за територією України, а Росія водночас не нарощуватиме обсягів видобутку газу, то це може спричинити негативні наслідки для України (зменшення обсягів транзиту російського газу за рахунок перерозподілу його експортних потоків на нові газопроводи);

фізична застарілість українського обладнання, яке забезпечує транзит газу.

Головними постачальниками газу до ЄС є Росія, Алжир і Норвегія; незначні обсяги імпортується також із Лівії та Єгипту. Сьогодні Росія постачає газ до шести країн – членів ЄС, забезпечуючи при цьому значні частки їх імпорту. Крім того, Росія практично повністю забезпечує імпорт газу до п'яти із семи країн Центральної і Східної Європи – кандидатів на вступ до ЄС. Також Росія має можливості для нарощування поставок до ЄС. Водночас експерти припускають, що збільшення попиту на газ в ЄС може випередити її спроможність задовольняти цей попит (така ситуація стимулює ЄС до збільшення поставок зрідженого природного газу та пошуку нових джерел постачання) [2]. Найбільш перспективним джерелом збільшення поставок газу до ЄС, на думку фахівців, є його поставки з Росії.

ЄС та Росія визнали взаємну енергозалежність, яка у газовій сфері протягом найближчих 20 років буде зростати: ЄС потребує кардинального збільшення поставок російського газу, а газова промисловість Росії – гігантських фінансових надходжень для освоєння нових родовищ, модернізації існуючих і будівництва нових газопроводів, запровадження нових енергозберігаючих технологій. На цій підставі між ЄС та Росією розвивається досить активний енергетичний діалог.

Російські аналітики прогнозують, що налагодження енергодіалогу забезпечить російським нафтогазовим компаніям збільшення інвестицій в їх діяльність за зниженими ставками. Енергодіалог "ЄС – Росія" зосереджується головним чином навколо чотирьох проектів: будівництво газопроводу-перемички "Польща – Словаччина"; розширення газопроводу "Ямал – Європа"; будівництво Північноєвропейського газопроводу (акваторія Балтики); розробка Штокманівського родовища (шельф Баренцова моря) [1].

Перехід співробітництва ЄС – Росія до етапу виконання спільних видобувних та газопровідних проектів стримується низкою економічних чинників, що спонукає обох партнерів до пошуку альтернатив: ЄС – нових джерел постачання газу, Росію – нових ринків збуту. У сфері транзиту газу співробітництво ЄС з Україною до 2001 року мало досить обмежений характер. Це зумовлювалося, перш за все, загальною установкою енергетичної стратегії ЄС на пріоритет підтримки виробників, порівняно з транзитерами, та диверсифікацію шляхів енергопостачання, що означає об'єктивну зацікавленість Євросоюзу в усуненні будь-якої монополії на транзит, у тому числі української [1]. В результаті зацікавленість ЄС у співпраці з Україною у сфері транзиту газу була досить невисокою. Реальне співробітництво обмежувалося відносно незначною фінансовою підтримкою

окремих, розрізаних проєктів. Виняток становила програма INOGATE, у рамках якої здійснювалися і здійснюються досить вагомі проєкти, спрямовані на модернізацію української газотранспортної системи [4]. Внесення до переліку проєктів тих із них, що стосуються нарощування потужності української газотранспортної системи, продемонструвало наміри Євросоюзу розширити в перспективі український напрямок транспортування російського газу до ЄС і, відповідно, активізувати співробітництво з Україною [3].

Реальність зазначених намірів підтвердило започаткування енергодіалогу Євросоюзу з Україною на IV засіданні Ради Україна – ЄС, а на V засіданні спільним пріоритетом було визнано використання транзитного потенціалу України у забезпеченні ЄС енергоносіями [5]. Присутність України в планах Євросоюзу щодо розвитку трансєвропейських газових мереж та динамічне розгортання енергодіалогу дають підстави визначити перспективу співробітництва як позитивну.

До базових проєктів, що перебувають зараз на різних стадіях розробки або виконання, належать: будівництво системи газопроводів "Ямал – Європа"; газопровід-системна перемичка "Польща – Словаччина" (фактично елемент проєкту "Ямал – Європа"); газопровід "Блакитний потік" для постачання газу до Туреччини; Північноєвропейський газопровід. Останній практично не стосується інтересів України як транзитера російського газу, всі інші за несприятливих обставин можуть негативно вплинути на обсяги транзиту територією України [3]. Газопровід "Блакитний потік" як обхідний для України (обминає її територію) безпосередньо стосується її національних інтересів. Якщо його виведення на повну потужність не супроводжуватиметься відповідним зростанням обсягів видобутку російського газу, то газові потоки, що транспортувалися газопроводами України, можуть бути перерозподілені, що призведе до втрати цього обсягу транзиту [2].

Аналіз російських проєктів у газовій сфері, співставлення їх вартості з реальними можливостями свідчать, що передбачається одночасне нарощування російських газовидобувних і газотранспортних потужностей. Це дозволить завантажувати нові газопроводи обсягами газу, добутими на нових родовищах, і не стосуватиметься транзитних інтересів України. Однак падіння видобутку газу в Росії та відсутність коштів на одночасне проведення робіт з будівництва газопроводів і розробки нових родовищ може призвести до перерозподілу потоків газу з родовищ, які вже експлуатуються [1]. Це створює реальну загрозу втрати Україною значних транзитних обсягів російського газу.

У контексті подальшого розвитку співробітництва між Україною та ЄС окремого розгляду потребує згаданий вище проєкт будівництва газопроводу-перемички "Польща – Словаччина". Фактично він є єдиним газопроводом, який збудують в обхід України, тому виникають певні суперечки з цього приводу [6].

На даний момент ЄС переорієнтує свою увагу на диверсифікацію джерел постачання газу, про що свідчить внесення до переліку пріоритетних проєктів Євросоюзу проєкту будівництва газової мережі з Близького Сходу та Прикаспійських країн [3]. Така позиція відповідає інтересам України. З метою наближення діяльності української ГТС до європейських стандартів визначено такі напрями співробітництва Україна – ЄС у сфері транспортування газу: реформування ГТС України, її реконструкція та модернізація; створення сучасної єдиної системи обліку газу; упровадження високоточних засобів та систем вимірювання; оптимізація технологічних процесів транспортування газу; формування нових джерел постачання газу до України та через її територію до ЄС [1].

Перехід України та ЄС від енергодіалогу до стадії виконання спільних проєктів у газотранспортній сфері залежить від знаходження балансу інтересів у "газовому трикутнику" ЄС – Україна – Росія, а також успіху політичних та економічних перетворень в Україні. Подальша політика розвитку багатосторонніх відносин України з ЄС та Росією у сфері транспортування енергоносіїв має набути стратегічного і більш прагматичного характеру. Україна зацікавлена в розвитку цих відносин за такими напрямами:

- а) пошук балансу політичних й економічних інтересів у сфері диверсифікації газотранспортних шляхів;
- б) формування та реалізація державної газотранспортної політики з урахуванням транспортних стратегій ЄС і Росії;
- в) проведення консультацій і координація позицій сторін на рівні відповідних структур ЄС, Росії та України щодо питань будівництва транснаціональних трубопроводів [1].

У стосунках з Росією Україна зацікавлена не стільки у її відмові від будівництва обхідних газових магістралей, скільки в прискореному нарощуванні Росією обсягів видобутку газу та його транспортуванні через нові трубопроводи за участю України [2].

У якості рекомендацій щодо вирішення проблемної ситуації відносно газопостачання в Україну можна виділити такі:

- залучення інвестицій у розвиток вітчизняної газотранспортної системи;
- упровадження поліетиленових технологій у будівництво та ремонт систем газопостачання;
- дотримання контрактних зобов'язань стосовно Росії та ЄС;
- пропускання більшого обсягу газу через вітчизняну газотранспортну систему шляхом її модернізації;
- оптимізація міжнародних економічних відносин;
- вихід на новий рівень розвитку країни.

Таким чином, було досліджено схожість та неспівпадіння економічних інтересів між ЄС, Росією та Україною щодо газових відносин. Запропоновано рекомендації щодо вирішення цієї проблемної ситуації. Подальшому дослідженню підлягає апробація запропонованих заходів у поліпшенні економічних взаємовідносин щодо постачання газу в Україну з інших держав.

Наук. керівн. Руденко Г. Р.

Література: 1. Саприкін В. "Газовий трикутник" ЄС – Україна – Росія: Єдність та боротьба інтересів / В. Саприкін // Дзеркало тижня. – 2002. – С. 7–9. 2. Михайлюк О. Стан і перспективи залучення України до реалізації проекту газопроводу "Набукко" [Електронний ресурс] / О. Михайлюк. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua>. 3. Алієв М. М. Політика ЄС у створенні транспортно-енергетичних коридорів і проектів / М. М. Алієв // Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2005. – № 6 (44). – С. 125–129. 4. <http://www.nrcu.gov.ua>. 5. Про затвердження Річної національної програми на 2010 рік з підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору : Указ Президента України від 3 лютого 2010 року № 92/2010. – 2010. – С. 36–37. 6. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї станом на лютий 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawua.info>.

УДК 657.633:331.2

Лисенко В. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПЛАНУВАННЯ РЕВІЗІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Анотація. Запропоновано методичний підхід щодо планування ревізії оплати праці за допомогою використання сіткових графіків.

Аннотация. Предложен методический подход к планированию ревизии оплаты труда с помощью использования сетевых графиков.

Annotation. Methodical approach on planning of labour payment revision by the use of network charts is offered.

Ключові слова: планування контрольно-ревізійної діяльності, сітковий графік.

Панування є невід'ємною складовою контрольно-ревізійного процесу. Значні обсяги робіт через стрімке зростання кількості підприємств, організацій та установ з різною формою власності зумовили необхідність координації роботи ревізорів за допомогою календарних графіків, робочих програм та іншої організаційно-розпорядчої документації.

Проблеми дослідження планування контрольно-ревізійної діяльності висвітлені в роботах вітчизняних вчених, таких, як Білуха М. Т., Дікань Л. В. [1], Максимова В. Ф. [2], Ярошенко С. П. [3] та багатьох інших. Дослідники в різних аспектах розглядають процес планування контрольно-ревізійною діяльністю, при цьому питання планування окремих предметів ревізії, таких, як оплата праці, носять узагальнений характер та потребують подальшого вивчення. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування і розробка методико-практичних рекомендацій щодо вдосконалення планування ревізії оплати праці. Головними завданнями є дослідження існуючих підходів щодо планування контрольно-ревізійною діяльністю, обґрунтування необхідності здійснення ревізії на основі застосування сіткової моделі та розробка рекомендацій щодо скорочення тривалості ревізії оплати праці в бюджетній установі.

У результаті проведеного дослідження визначено, що планування контрольно-ревізійною діяльністю здійснюється відповідно до Порядку планування контрольно-ревізійною роботи органами державної контрольно-ревізійною служби, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 08.08.2001 р. № 955 [4]. Як видно з цього нормативного документа, планування контрольно-ревізійною діяльністю передбачає розробку, координацію дій ревізійною бригади, що здійснюється її керівником за допомогою календарних графіків, робочих програм та іншої організаційно-розпорядчої документації. Автор згоден з думкою Білухи М. Т., Дікань Л. В., Максимової В. Ф. про те, що найбільш раціональне розв'язання цих питань, на погляд автора, можливе при застосуванні сіткового планування.

Слід зазначити, що сіткова модель – це план виконання певного комплексу взаємозалежних робіт, заданих у формі сітки, графічне зображення якої називається сітковим графіком [5].

Відповідно до стадій контрольно-ревізійного процесу (організаційної, дослідної, узагальнюючої) в табл. 1 подано характеристику робіт, що включені до сіткового графіка ревізії оплати праці бюджетної установи, та визначено шляхи виконання контрольно-ревізійного процесу. Відповідно до цих робіт та шляхів їх виконання розраховується напруженість у сітковому графіку, планування і управління проведенням ревізії оплати праці бюджетної установи.

Таблиця 1

Характеристика робіт, включених до сіткового графіка ревізії оплати праці бюджетної установи

Номер шляху	Найменування робіт	Характеристика робіт	Етапи контрольно-ревізійного процесу
1	2	3	4
1.1	Вибір об'єкта ревізії	1. Встановлення першочерговості об'єкта ревізії. 2. Формування складу ревізійної бригади	Організаційна
1.2	Призначення ревізії	1. Видання наказу про проведення ревізії (вибіркова ревізія оплати праці бюджетної установи), визначення строків її виконання. 2. Затвердження складу ревізійної бригади	Організаційна
1.3	Організаційно-методична підготовка ревізії	1. Визначення стану економіки установи, яке ревізується. 2. Складання плану-графіка і вибір методики ревізії, календарного робочого плану ревізора	Організаційна
1.4	Планування ревізії на об'єкті контролю	1. Представлення керівництву установи, що ревізується, примірників направлення на проведення ревізії програми ревізії, заповнення журналу ревізора. 2. Вирішення організаційних питань, встановлення ділових контактів	Організаційна
1.5	Корегування програми ревізії і плану-графіка ревізора та його календаризація	1. Уточнення програми ревізії і плану-графіка ревізора залежно від результатів обстеження підприємства	Організаційна
2.1	Перевірка обґрунтованості затверджених асигнувань	1. Перевірка правильності та доцільності планування витрат на оплату праці. 2. Перевірка правильності застосування норм і нормативів	Дослідна
2.2	Перевірка дотримання штатної дисципліни	1. Зіставлення фактичного штату працівників зі штатним Розписом. 2. Перевірка наказів та трудових книжок	Дослідна
2.3	Перевірка дотримання трудової дисципліни	1. Порівняння фактично відпрацьованого часу з планом. 2. Перевірка системи встановлених ставок	Дослідна
2.4	Перевірка правильності встановлення працівникам надбавок і доплат	1. Контроль підстав для встановлення надбавок і доплат. 2. Перевірка правильності визначення розмірів та суми надбавок і доплат	Дослідна
2.5	Перевірка законності заохочувальних та компенсаційних виплат	1. Правильність та обґрунтованість розрахунку	Дослідна
2.6	Перевірка правильності розрахунку середньої заробітної плати	1. Правильність розрахунку для оплати відпусток, службових відряджень і т. д.	Дослідна
3.1	Групування та систематизація недоліків, виявлених ревізією	1. Систематизація недоліків за часом вчинення та їх економічним змістом	Узагальнююча
3.2	Узагальнення та виклад результатів контролю в акті ревізії	1. Складання акту ревізії	Узагальнююча

1	2	3	4
3.3	Обґрунтування результатів контролю в трудовому колективі	1. Розгляд результатів проведеної ревізії у трудовому колективі за інформацією ревізійної бригади	Узагальнююча
3.4	Розробка профілактичних заходів щодо недоліків	1. Розробка заходів щодо запобігання недоліків у діяльності установи, видання наказу за результатами ревізії, де встановлено заходи	Узагальнююча

На рисунку представлено мережний графік, де зображені у формі кола перелічені в табл.1 роботи і затрати часу на їх виконання, а також подано вимір тривалості роботи у днях.

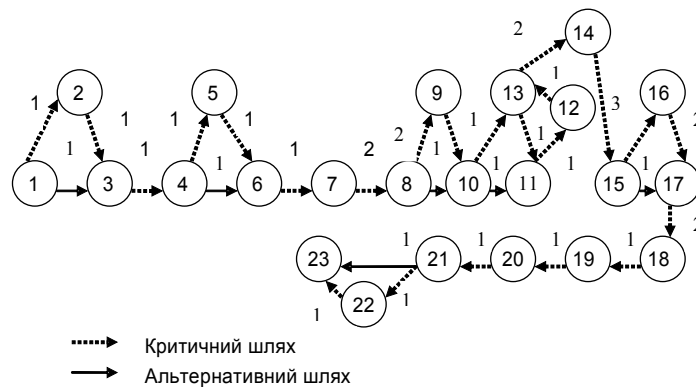

Рис. 1. Сітковий графік планування і проведення ревізії оплати праці в бюджетній установі (розроблено автором)

На сітковому графіку (рисунок) шлях зображено стрілками, а час потрібний для виконання комплексу робіт, що об'єднуються однією подією, обчислюється у днях. Так, для проходження від події 1 до події 2 потрібен 1 день. Довжина шляху обчислюється підсумовуючи час, який потрібен для виконання робіт, що входять до сіткового графіка. У табл. 2 наведено кількість та довжину шляхів.

Таблиця 2

Установлення напруженості в сітковому графіку планування і управління проведенням ревізії оплати праці в бюджетній установі

№ шляху	Роботи, які утворюють послідовність шляху	Час, необхідний для проходження шляху, дні
1	(1-23)	30
2	(1,3,4,6,7,8,10-15, 17-21,23)	22
3	(1,2,3,4,6,7,8,10-15, 17-21,23)	23
4	(1,3,4,6,7,8,10,13,14, 15,17-21,23)	20

У наведеному на рисунку сітковому графіку є найбільш тривалий шлях, що складає 30 днів, і який називається критичним. Від довжини критичного шляху залежить загальна тривалість робіт проведення вибіркової ревізії оплати праці бюджетної установи.

Користуючись вищезазначеним сітковим графіком, можна оптимізувати виконання робіт у значно коротший від граничного розміру час [5]. Тому найголовнішим завданням керівництва як на стадії складання початкового графіка, так і при оперативному управлінні розробками є пошук можливостей скорочення часу виконання робіт, які потрапили на критичний шлях, контроль за дотриманням установлених строків закінчення цих робіт, а також вжиття оперативних заходів з метою запобігання їх порушенню.

За даними, наведеними в табл. 2, розрахуємо очікувану тривалість часу на проведення ревізії оплати праці за допомогою формули:

$$\text{Точ} = (3 \times \text{Тмин} + 2 \times \text{Тмакс}) / 5 = 3 \times 20 + 2 \times 30 / 5 = 24 \text{ дні,}$$

де Точ – очікувана тривалість часу ревізії;

Тмин – мінімальна тривалість часу ревізії;

Тмакс – максимальна тривалість часу ревізії.

Згідно з наведеним розрахунком очікувана тривалість ревізії оплати праці в бюджетній установі складе 24 дні, але якщо правильно управляти і постійно контролювати ревізійний процес, тоді можлива мінімізація витрат часу на проведення перевірки. Це, у свою чергу, приведе до прискорення часу та оперативності проведення ревізії на конкретному об'єкті контролю, підвищить її ефективність, приведе до економії фонду робочого часу ревізора та дозволить контролювати ще більше підприємств.

Таким чином, слід зазначити, що застосування методів мережного планування для проведення ревізії оплати праці бюджетних установ дає змогу управляти контрольно-ревізійним процесом, виконання якого покладено на бригаду спеціалістів різних профілів. Крім того, у цьому процесі беруть участь керівництво і спеціалісти установи, яке ревізується, що дає можливість не тільки проводити ревізії оплати праці в оптимальні строки, а й наукову достовірність результатів ревізії та використовувати їх у подальшій діяльності установи.

Наук. керівн. Понікаров В. Д.

Література: 1. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Дікань Л. В., Голуб Ю. О., Синюгіна Н. В. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 96 с. 2. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / В. Ф. Максимова. – К. : АВРІО, 2005. – 264 с. 3. Ярошенко С. П. Теоретичні і методологічні основи контролю : монографія / С.П. Ярошенко, Г. І. Пінькас, О. С. Кобичева. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 251 с. 4. Про затвердження Порядку планування контрольно-ревізійної роботи органами державної контрольно-ревізійної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2001 № 955 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua. 5. Братівник Я. Г. Сітковий метод оперативно-календарного планування комплексу робіт в умовах ризику / Я. Г. Братівник // Науковий вісник – 2006. – Вип. 16.1. – С. 350–354.

Жукова О. О.

УДК 657.633

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВНУТРІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Розкрито сутність внутрішнього державного фінансового контролю як важливої складової фінансової системи України. Визначено основні напрями розвитку внутрішнього державного фінансового контролю.

Аннотация. Раскрыта сущность внутреннего государственного финансового контроля как важной составляющей финансовой системы Украины. Определены основные направления развития внутреннего государственного финансового контроля.

Annotation. The essence of internal financial control as an important component of Ukraine's financial system is revealed. The main directions of development of public internal financial control are determined.

Ключові слова: державний контроль, внутрішній контроль, внутрішній державний фінансовий контроль.

Економічні тенденції й наслідки світової фінансової кризи показали необхідність удосконалення фінансово-бюджетної політики й формування відповідних механізмів державного фінансового контролю як вагової складової фінансової системи країни. У зв'язку з цим тема запровадження та вдосконалення системи внутрішнього державного фінансового контролю є надзвичайно актуальною на сьогодні.

Проблеми фінансового контролю досліджувалися у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Невідомого В. І., Стефанюка І. Б., Бутинця Ф. Ф., Усача Б. Ф., Дікань Л. В. та ін. Але водночас залишається недостатньо розкритим поняття внутрішнього державного фінансового контролю.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану внутрішнього державного фінансового контролю, висвітлення основних його проблем та перспектив їх вирішення. В основу теоретичного

© Жукова О. О., 2011

дослідження покладено системний метод, використання якого обумовлено природою державного фінансового контролю, що, у свою чергу, є складовою економічної, політичної і соціальної систем суспільства.

Важливим інструментом державного управління, що надає можливість виконати відповідні завдання, пов'язані з діяльністю органів державного й комунального секторів, є внутрішній державний фінансовий контроль, який сприяє фінансово-економічній збалансованості в разі певного негативного впливу на розвиток суспільства. У зв'язку з цим із метою вдосконалення системи державного управління, запровадження інноваційних досягнень із урахуванням інституційних змін необхідно проводити оцінку внутрішнього державного фінансового контролю для приведення його відповідно до етапу соціально-економічного розвитку країни. Крім того, треба вирішити питання організації й функціонування внутрішнього державного фінансового контролю в системі органів державного управління шляхом упорядкування понятійної бази та проведення аналізу системи внутрішнього державного фінансового контролю; визначення стратегічних напрямів і основних етапів його розвитку.

Внутрішній державний фінансовий контроль – це управлінський контроль, метою якого є допомога керівництву в управлінні і виконанні завдань, покладених на орган державного сектору, тобто постійний процес, який складається з низки дій та видів діяльності, що проводяться органами на постійній основі. Натомість, внутрішній аудит – це форма контролю, що здійснюється в органі державного сектору уповноваженим структурним підрозділом, функціонально незалежним від нього, що гарантуватиме неупереджену, об'єктивну оцінку діяльності органу [1].

Основним принципом внутрішнього державного фінансового контролю є розмежування внутрішнього контролю й внутрішнього аудиту.

Внутрішній контроль виступає інструментом управління, що дає змогу керівництву органів державного й комунального секторів перевірити стан виконання відповідних завдань, здійснити низку заходів із метою підвищення ефективності й результативності діяльності установи. Внутрішній контроль проводиться у процесі діяльності органів державного й комунального секторів та поділяється на попередній, поточний і подальший, що здійснюється після виконання управлінського рішення чи фінансово-господарської операції. Однією зі складових внутрішнього контролю є відповідальність керівника за управління й розвиток організації в цілому. За створення та функціонування структури внутрішнього контролю відповідає керівництво органів державного й комунального секторів [2].

Внутрішній аудит має визначати, яким чином здійснюється внутрішній контроль, включаючи методи попереднього контролю.

Метою внутрішнього аудиту є надання незалежних рекомендацій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності органів державного й комунального секторів, підвищення ефективності процесів управління, сприяння досягненню мети такими органами. Внутрішній аудит може проводитися централізовано – органами державної контрольно-ревізійної служби – та децентралізовано – уповноваженим самостійним підрозділом, підпорядкованим безпосередньо керівництву органу державного чи комунального секторів.

На сьогоднішній день внутрішній контроль є інструментом управління, що дозволяє керівництву органів державного й комунального секторів перевірити стан виконання відповідних завдань, здійснити низку заходів із метою підвищення ефективності й результативності діяльності установи [3].

Система внутрішнього державного фінансового контролю, яка побудована в Україні, не забезпечує на належному рівні фінансово-бюджетну дисципліну. Як показують результати аналізу стану системи внутрішнього державного фінансового контролю, незацікавленість керівників центральних органів виконавчої влади в дієвій внутрішній контрольно-ревізійній роботі та недостатнє розуміння керівниками своєї персональної відповідальності за діяльність та досягнення мети очолюваних ними органів знижують ефективність внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в системі центральних органів виконавчої влади [4].

Однією з основних причин несформованості цілісної системи можна виділити недосконале законодавство. Система державного фінансового контролю України функціонує без існування базового закону, який би встановлював основні поняття у цій сфері, чітко розподіляв би завдання, функції та повноваження між органами державної та місцевої влади, регламентував відносини між суб'єктами та об'єктами контролю, визначав відповідальність і незалежність відповідних уповноважених посадових осіб.

Наслідком безсистемності в правовому полі стала розбалансована система органів, що забезпечують внутрішній державний фінансовий контроль. Діяльність державних органів, що здійснюють контрольні дії щодо бюджетних коштів, регламентується окремими спеціальними законами і нормативно-правовими актами.

Ці проблеми потребують нагального вирішення. При цьому треба зауважити, що реформування системи повинно відбуватися поетапно та потребувати не лише зміни законодавства і прийняття нормативно-правових актів, а й проведення необхідної роз'яснювальної роботи, розробки дієвих методів управління державними ресурсами й майном.

Виходячи з вищесказаного, можна запропонувати такі першочергові заходи для вдосконалення внутрішнього державного фінансового контролю:

законодавче врегулювання питань формування системи внутрішнього державного фінансового контролю, основною метою якого є забезпечення здійснення внутрішнього контролю, проведення внутрішнього аудиту, їх гармонізації для забезпечення якісного управління ресурсами держави на основі принципів законності, економічності, ефективності, результативності і прозорості;

визначення на основі наукового обґрунтування структури системи внутрішнього державного фінансового контролю, відповідних процедур регламентації її функціонування;
удосконалення діяльності органів державного й комунального секторів, підвищення якості державного управління;
забезпечення тісного зв'язку системи внутрішнього державного фінансового контролю з бюджетним процесом;
формування дієвої системи моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств, які перебувають у державній або комунальній власності, для підвищення їх прибутковості й конкурентоспроможності;
створення сучасних ринкових інституцій із питань внутрішнього державного фінансового контролю.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що реалізація запропонованих заходів з удосконалення внутрішнього державного фінансового контролю забезпечить його функціонування як цілісної системи та сприятиме підвищенню стабільності економіки та соціальної сфери країни.

Наук. керівн. Синюгіна Н. В.

Література: 1. Футоранська Ю. М. Окремі аспекти державного регулювання у сфері внутрішнього фінансового контролю в Україні / Ю. М. Футоранська // Фінансовий контроль. — 2006. — № 2. — С. 20–23. 2. Невідомий В. І. Перспективи розвитку незалежного фінансового контролю в системі органів державного управління / В. І. Невідомий // Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні : зб. праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. В. Д. Базилевича. — К., 2009. 3. Чугунов І. Я. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку / І. Я. Чугунов, В. М. Федосов // Фінанси України. — 2009. — № 4. 4. Звіт про стан розвитку внутрішнього державного фінансового контролю в Україні за I півріччя 2010 року від 5 серпня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article>.

Жулій С. В.

УДК 657.6

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан державного фінансового контролю в Україні. Визначено негативні моменти в діючій системі державного фінансового контролю. Запропоновано напрями вдосконалення діяльності контролюючих органів.

Аннотация. Проанализировано современное состояние государственного финансового контроля в Украине. Определены негативные моменты в действующей системе государственного финансового контроля. Предложены направления усовершенствования деятельности контролирующих органов.

Annotation. The analysis of the state of public financial control in Ukraine is conducted. Negative aspects of the current system of state financial control are identified. Some directions to improve areas of the regulatory authorities' activity are proposed.

Ключові слова: фінансовий контроль, державний фінансовий контроль, Державна контрольно-ревізійна служба, контролюючі органи, державний аудит.

Сучасний напрям розвитку України направлений на посилення ролі держави в управлінні державними фінансами та зменшенням зловживання в бюджетній сфері. Система державного фінансового контролю, безперечно, має досить потужну структуру, проте основний тягар контрольної роботи лягає на органи Державної контрольно-ревізійної служби в Україні (далі – ДКРС).

Існує велика кількість теоретичних робіт науковців та практиків, присвячених питанням діяльності органів ДКРС, серед яких можна виділити таких, як: Бариніна-Закірова М. В. [1], Диба М. І. [2], Дікань Л. В. [3], Гупаловська М. Б. [4] та ін. Проте деякі питання залишаються дискусійними та невирішеними, а отже, потребують подальшого доопрацювання, що обумовлює актуальність теми.

© Жулій С. В., 2011

Метою статті виступає теоретичне обґрунтування державного фінансового контролю та розробка напрямів його вдосконалення.

Повністю осмислити роль та призначення державного фінансового контролю в економічному житті суспільства, його стану, діяльності суб'єктів такого контролю можна, перш за все, за допомогою розуміння сутності поняття "фінансовий контроль". На сьогоднішній день однозначного трактування поняття контролю серед вчених не існує. Аналіз зазначених поглядів дозволяє зробити висновок, що науковці по-різному підходять до його визначення, підкреслюючи ті чи інші риси.

Існує декілька підходів щодо визначення даного поняття. Так, перший визначає фінансовий контроль як одну зі складових контролю, особливу сферу контролю, яка базується на перевірці законності, раціональності, доцільності формування та використання фінансових ресурсів та ефективності прийнятих управлінських рішень на всіх рівнях управління. Відповідно до другого підходу, фінансовий контроль – це саме цілеспрямована фінансово-правова діяльність, комплекс заходів, які використовуються органами фінансового контролю для забезпечення законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів [4].

На основі наведеного аналізу поняття "фінансовий контроль" можна стверджувати, що державний фінансовий контроль – різновид фінансового контролю, який полягає у встановленні фактичного стану справ щодо дотримання вимог чинного законодавства на підконтрольних об'єктах, спрямованих на забезпечення законності, фінансової дисципліни та раціональності в ході формування, розподілу, володіння, використання, відчуження державних активів суб'єктами контролю.

Провідна роль у здійсненні державного фінансового контролю належить органам державної контрольно-ревізійної служби в Україні, які контролюють законність, ефективність та цільове використання державних ресурсів, а також правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової звітності розпорядниками бюджетних коштів. Аналіз діяльності органів ДКРС [5] показав, що відбувається щорічне зростання кількості та масштабів виявлених порушень, найбільш поширеними серед яких є:

порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування тощо;

зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг;

витрачання бюджетних коштів на придбання матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів;

незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності;

незастосування обов'язкових процедур державних закупівель;

зниження вартості активів внаслідок непроведення індексацій, а також в результаті неоприбуткування придбаного майна та лишків товарно-матеріальних цінностей.

Як видно з рисунка, до 2009 року намітилася тенденція до зростання виявлених порушень, які призводять до втрат фінансових та матеріальних ресурсів. Так, у 2008 році, порівняно з 2007 роком, таких випадків було на 25,11 % більше, а у 2009 році, на відміну від 2008 року, – на 33,4 % випадків більше. У 2010 році кількість виявлених таких порушень зменшилася, в порівнянні з попередніми роками. Проте їх обсяги залишаються значними. Загалом протягом 2010 року виявлено порушень, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму понад 35,1 млрд грн [5]. При цьому можемо спостерігати незначні обсяги відшкодованих сум і поновлення незаконних і не за цільовим призначенням проведених витрат, нестачі тощо. Наприклад, у тому ж 2010 році відшкодовано лише 1 млрд грн, з якого 637 млн грн – бюджетні кошти.

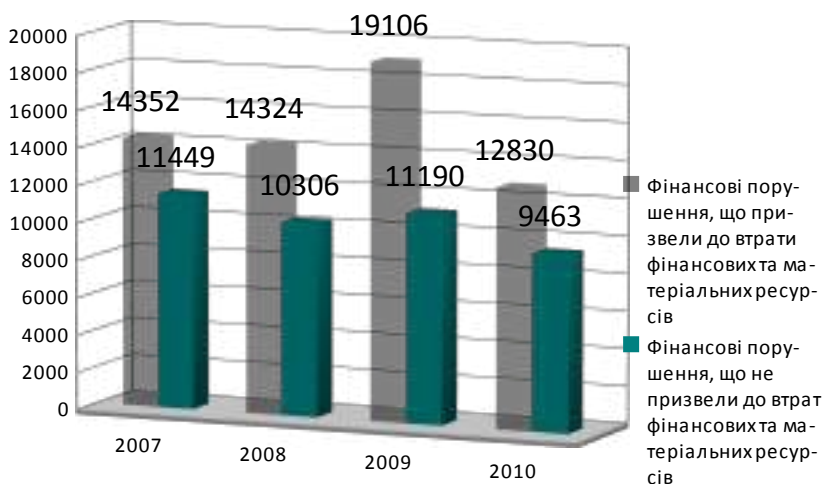

Рис. Динаміка виявлених порушень органами ДКРС України за 2007 – 2010 рр.

Дослідивши та проаналізувавши діяльність чинних органів, можна виділити низку проблем, які на сьогодні існують у системі державного фінансового контролю, зокрема в ДКРС. Так, у країні

немає досконалої законодавчої бази, яка б чітко регламентувала контрольну діяльність. Існуючі законодавчі акти (їх кількість налічується близько 170) не лише не роз'яснюють та не спрощують взаємовідносини між контролюючими органами та об'єктами контролю, а навпаки – вносять ускладнення, дезорганізацію та плутанину [6].

Окрім цього, контрольні заходи, як правило, й досі проводяться за формами та методами, які не відповідають сучасним вимогам. Основним видом контролю в органах ДКРС України є інспектування. Тобто такий контроль носить в основному фіскальний характер, який передбачає покарання винних осіб та стягування з них штрафних санкцій, а не з'ясування причин порушень і їх профілактику.

Необхідно вказати також на те, що у роботі органів ДКРС недостатньо уваги приділяється аналітичній роботі, яка необхідна для виявлення факторів, які призводять до порушення фінансової та бюджетної дисципліни, а також внесенню пропозицій стосовно змін чинного законодавства.

Ще одним недоліком є недостатній рівень наукового, кадрового та інформаційно-технічного забезпечення діяльності служби стосовно використання досвіду зарубіжних країн, розробки та впровадження програмних проектів, задоволення потреби у підготовці кадрів та підвищення їх компетенції та кваліфікації [3]. До того ж політична нестабільність, замовні перевірки, лобіювання інтересів, корупція бізнесу тощо призводять до втрати іміджу фінансового контролю, упередженого ставлення до його результативності, ефективності та доцільності.

Зважаючи на вказані недоліки, автор вважає доцільним вжити таких заходів:

1. Проведення стандартизації системи державного фінансового контролю та адаптація нормативно-правової бази до норм та правил відповідно до міжнародних стандартів.

2. Для підвищення якості контрольних заходів слід впровадити єдину інформаційну базу у сфері державного фінансового контролю з можливістю використання її на місцевому рівні.

3. Забезпечення раптовості проведення інспектування та скасування обмежень при його здійсненні, а також подальше впровадження здійснення державного аудиту.

4. Запровадження прозорого механізму планування проведення контрольних перевірок, лібералізація контролю, що підвищить ступінь довіри суспільства до фінансового контролю.

5. Посилення кадрового потенціалу, підвищення вимог до працівників, які здійснюють контрольні заходи. Забезпечення високого рівня підготовки та перепідготовки кадрів.

Таким чином, сучасний стан ДФК в Україні характеризується певними недоліками як в теоретичній базі, так і в методиці здійснення окремих форм фінансового контролю, що підтверджується аналізом статистичних даних результатів ревізій органів ДКРС України за останні 4 роки. В якості напрямів вдосконалення діяльності контролюючих органів запропоновано вжити ряд заходів, що дозволить підвищити рівень ефективності функціонування системи ДФК у цілому. На основі проведеного дослідження як перспективний напрям подальших розробок можна запропонувати пошук шляхів оптимізації окреслених заходів у діяльність ДКРС в Україні.

Наук. керівн. Голуб Ю. О.

Література: 1. Бариніна-Закірова М. В. Деякі проблеми нормативно-правового характеру у сфері державного фінансового контролю / М. В. Бариніна-Закірова // *Фінанси України*. – 2005. – № 1. – С. 45–54. 2. Від фіскального контролю – до глибокого аналізу, або Запровадження державного аудиту в Україні / М. І. Дибача, Є. М. Романів // *Фінансовий контроль*. – 2007. – № 6. 3. Гупаловська М. Б. Функціонування державної контрольно-ревізійної служби України: практика та перспективи удосконалення діяльності [Електронний ресурс] / М. Б. Гупаловська // *Режим доступу* : <http://www.nbu.gov.ua/portal> 4. Дікань Л. В. *Фінансовий контроль: теорія та методологія* : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 92 с. 5. Звіти про результати роботи органів ДКРС України за 2008 – 2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua>. 6. Басанцов І. Інститут державного фінансового контролю: вдосконалення на часі / І. Басанцов // *Фінансовий контроль*. – 2009. – № 1. – С. 44–48.

Кінзерська О. В.

УДК 657.6:658.155

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Анотація. Проаналізовано концептуальні підходи щодо визначення сутності понять "аудит" і "фінансові результати" та запропоновано власне визначення аудиту фінансових результатів.

© Кінзерська О. В., 2011

Аннотация. Проанализированы подходы к определению сущности понятия "аудит" и "финансовые результаты" и предложено собственное определение аудита финансовых результатов.

Annotation. Approaches to definition of essence of concept "audit" and "financial results" are analysed, author's own definition of audit of financial results is offered.

Ключові слова: суттєвість в аудиті, фінансовий результат, остаточний файл, аудит.

Практика країн із ринковою економікою показує, що захистити майнові інтереси власників може такий вид незалежного фінансового контролю, як аудит, який є одним з головних елементів їх ринкової інфраструктури. Передумовою такого контролю є взаємна зацікавленість підприємств в особі їх власників (акціонерів, вкладників тощо), держави в особі податкових органів і самого аудитора в забезпеченні достовірності обліку та звітності. Питання аудиту фінансових результатів має велике значення у висловлюванні аудитором своєї незалежної думки щодо достовірності фінансової звітності підприємства, оскільки прибуток або збиток як складова фінансового результату є показниками ефективності діяльності господарюючого суб'єкта. Неправильне визначення прибутку (збитку) може призвести до викривлення показників фінансової звітності, а саме "Звіту про фінансові результати", або навіть до шахрайства, бо саме прибуток підприємства є базою оподаткування. Саме в цьому і полягає актуальність даної теми.

Метою цього дослідження є уточнення та обґрунтування поняття "аудит фінансових результатів". Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: 1) проаналізувати підходи до дефініції "аудит" і "фінансові результати"; 2) розкрити зміст фінансових результатів; 3) дати визначення поняттю "аудит фінансових результатів".

Аналіз літературних джерел показав, що проблемам аудиту фінансових результатів у своїх працях приділяли увагу такі провідні вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Білуха М. Т., Бондар В. П., Бутинець Ф. Ф., Дікань Л. В., Ільїна С. Б., Лазуренко В. І., Понікаров В. Д., Рудницький В. С., Свідерський Д. Є. та ін.

У теорії та практиці питання щодо визначення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства вирішено не повною мірою. Тому накопиченні знання потребують обґрунтованого переосмислення, а практичне втілення набутого досвіду – пошуку шляхів та підходів для вирішення даного питання. Для того щоб більш повно розкрити сутність аудиту фінансових результатів, розглянемо це поняття за його складовими частинами: "аудит" і "фінансові результати".

Поняття "аудит" має багато визначень у роботах вітчизняних зарубіжних авторів. У Законі України "Про аудиторську діяльність" аудит трактується як перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх суб'єктивних господарювання) згідно із вимогами користувачів [1]. Бондаренко Н. О. і Понікаров В. Д. визначають аудит як процес, за допомогою якого компетентний працівник збирає і накопичує дані про господарські явища та факти з метою їх об'єктивної кількісної і якісної оцінки, визначення відповідності встановленим критеріям й надання зацікавленим користувачам достовірності інформації про об'єкти дослідження. Білуха під поняттям "аудит" розуміє інтелектуальну діяльність, що передбачає дослідження фінансово-господарської діяльності з метою її поліпшення і підвищення прибутковості згідно із законами, що видаються на основі договорів між аудиторськими організаціями й суб'єктами підприємницької діяльності. На думку Синюгіної Н. В. та Голуб Ю. О., "аудит" становить незалежну перевірку, здійснювану аудитором згідно з вимогами договору на його проведення за дорученням зацікавленої особи і передбачає контрольну-ревізійну діагностику та застосування експертно-консультаційних дій особою, яка володіє професійними навичками у сфері обліку, аналізу, оцінки, оподаткування, законодавства, як національного, так і міжнародного, має логіко-аналітичні розумові здібності, кінцевою метою якого є формування думки щодо достовірності та правомірності інформації у фінансових звітах суб'єкта господарювання і доведення її до відома клієнта [2]. Таким чином, останнє визначення є більш змістовним і розкриває сутність аудиту в усіх його аспектах.

У свою чергу, для розкриття сутності та змісту дефініції "фінансовий результат" розглянемо основні підходи. Так, Дікань Л. В. виділяє три основні підходи щодо визначення поняття "фінансовий результат" (рисунок) [3].

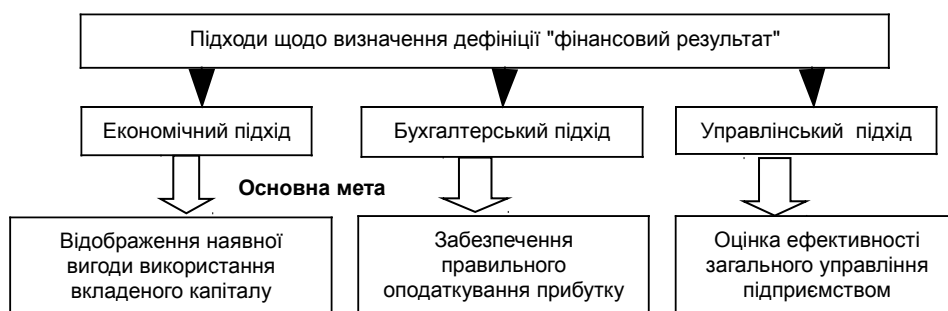

Рис. Основні підходи щодо визначення поняття "фінансовий результат"

Так, згідно з економічним підходом фінансовий результат – один із найважливіших показників діяльності підприємства, що відображає зміну вартості власного капіталу як результат відповідної діяльності підприємства. Якщо фінансовий результат є позитивним, то відбувається збільшення власного капіталу, в протилежному разі – зменшення. Разом з цим прикладом традиційного підходу щодо визначення дефініції "фінансовий результат" можна вважати міркування Гринавцевої О. В., яка в підсумку констатує, що "фінансовий результат визначається як сума валового доходу від звичайної та надзвичайної діяльності підприємства, зменшеного на суму витрат, пов'язаних із використанням господарської діяльності на підприємстві, непрямих податків та податку на прибуток за окремий звітний проміжок часу". Але таке визначення більш базується на ототожненні фінансових результатів з прибутком та на підприємстві можливі випадки, коли воно не має прибутку.

Згідно з бухгалтерським підходом сутність фінансового результату розкривається через засади його формування та бухгалтерського змісту. Відповідно до Плану рахунків розрізняють такі фінансові результати [4]:

- результат основної діяльності;
- результат фінансових операцій;
- результат іншої звичайної діяльності;
- результат надзвичайних подій.

У цілому ж обчислення фінансового результату здійснюється в декілька етапів. Так, фінансовий результат від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових й інших витрат. Різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування й сумою податку на прибуток дає кінцевий фінансовий результат – прибуток від звичайної діяльності. Окремо від фінансових результатів від звичайної діяльності відображаються відповідно невідшкодовані збитки та прибутки від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо). Остаточний фінансовий результат діяльності підприємства розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності, надзвичайного прибутку (збитку) та податків із надзвичайного прибутку [5].

Управлінський підхід під визначенням фінансового результату має на увазі процес його формування та характеристику всієї діяльності підприємства.

У загальноекономічному змісті Дікань Л. В. дає таке визначення дефініції "фінансовий результат" – це якісна характеристика фінансово-господарської діяльності підприємства, яка в цілому уособлює підсумок економічних відносин підприємства та, зокрема, відображає значущість і сталість розвитку підприємства (з погляду отриманого доходу), впливовість на його фінансово-господарську діяльність факторів зовнішнього середовища (з погляду структури та обсягів витрат) і кількісно узагальнюється у вигляді прибутків (збитків), зміни власного капіталу, його окремих складових частин. Це визначення поєднує в собі усі вищенаведені підходи і дає найширше визначення та характеристику дефініції "фінансовий результат" [3].

Таким чином, розкривши сутність складових частин аудиту фінансових результатів, можна дати й визначення цьому поняттю. Отже, аудит фінансових результатів – це незалежна перевірка, здійснювана аудитором з метою формування думки щодо достовірності та правомірності інформації про якісну характеристику фінансово-господарської діяльності підприємства, що містить у собі фінансова звітність підприємства.

Наукова новизна даного дослідження полягає в уточненні та обґрунтуванні поняття "аудит фінансових результатів" через розкриття його складових частин. При цьому напрямом подальших досліджень слід зазначити необхідність уточнення змісту аудиту фінансових результатів через вивчення та узагальнення його технології.

Наук. керівн. Мултанівська Т. В.

Література: 1. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 2. Голуб Ю. А. Теоретичні підходи до визначення сутності аудиту в сучасних умовах / Ю. А. Голуб, Н. В. Синюгіна // Вісник Унів. банк. справи НБУ. – 2009. – № 1(4). – С. 171–174. 3. Дікань Л. В. Фінансовий результат підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз : монографія / Л. В. Дікань, О. О. Вороніна. – Х. : СПД ФО Лібуркіна Л. М., 2008. – 92 с. 4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" від 31.03.1999 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ЗАПАСІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено особливості аудиту запасів виробничого підприємства та запропоновано шляхи його вдосконалення.

Аннотация. Определены особенности аудита запасов производственного предприятия и предложены пути его совершенствования.

Annotation. The features of audit of industrial enterprises stocks and defined, and the ways of its improvement are proposed.

Ключові слова: антикризові засоби, виробничі запаси, аудит запасів, елементи планування запасів.

В умовах фінансової кризи для покриття поточних фінансових та виробничих потреб на підприємстві виникає брак грошових коштів, тому актуальною є розробка антикризових засобів. Оскільки співвідношення вартості матеріальних обігових коштів (запасів) і величини власних та позикових джерел їх формування визначає стійкість фінансового стану підприємства, то пріоритетним завданням стає розробка і практичне застосування ефективної політики управління запасами. Галузь промислового виробництва є в Україні найзначнішою та включає велику кількість видів діяльності, а тому й аудит запасів на таких підприємствах має свої особливості – все це обумовлює актуальність обраної проблеми.

Аналіз літературних джерел показав, що проблеми аудиту запасів у своїх працях вивчали такі провідні вітчизняні вчені, як: Білуха М. Т., Бондар В. П., Бутинець Ф. Ф., Ільїна С. Б., Лазуренко В. І., Понікаров В. Д., Рудницький В. С., Свідерський Д. Є. та ін. Вчений Бондаренко Н. О. [1] приділяє увагу можливим порушенням на всіх стадіях руху запасів, але не приводить стратегію та план перевірки. Гончарук Я. Н. [2] розглядає організацію та методику аудиту запасів, але не пропонує за результатами аудиту створення ефективної системи управління запасами.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей та розробка пропозицій щодо вдосконалення аудиту запасів виробничого підприємства. Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання:

- визначити економічний зміст запасів підприємства;
- розкрити особливості аудиту запасів виробничого підприємства;
- запропонувати напрямки подальшого вдосконалення аудиту запасів виробничого підприємства.

Згідно з П(С)БО 9 "Запаси" запаси – це активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Проте визначення запасів, що дане в П(С)БО 9, по суті і визначенням, як таким, не є. Воно дає лише уявлення про призначення запасів і їхній стан на певний момент часу. На думку Сергія Трофимова [3], до запасів відносяться матеріальні активи, що використовуються протягом року або операційного циклу підприємства, якщо він більше року. Запаси перестають бути активами, якщо немає ймовірності того, що підприємство в майбутньому одержить від їхнього використання економічні вигоди і їхня вартість не може бути вірогідно оцінена. Звідси випливають ще дві обов'язкові умови визнання запасів активами, зазначені в Методичних рекомендаціях з обліку запасів: 1) підприємству перейшли ризики й вигоди, пов'язані з правом власності або з правом повного господарського відання (оперативного управління) на придбані (отримані) запаси; 2) підприємство здійснює управління та контроль за запасами.

На думку автора, дане трактування є більш ширшим та точним визначенням запасів, яке можна дати, оцінивши існуючу законодавчу та нормативну базу.

Виходячи з поставленої мети, дамо визначення виробничому підприємству. Виробниче підприємство – це окрема спеціалізована одиниця, основою якої є професійно організований колектив, який за допомогою наявних засобів виробництва виготовляє потрібну споживачеві продукцію або надає послуги відповідного призначення [4].

Аудит запасів є дуже важливим елементом у роботі виробничого підприємства. Метою аудиту запасів виступає підтвердження реальності і достовірності вартості запасів у фінансовій звітності і забезпечення відповідності операцій з ними чинному законодавству.

До особливостей проведення аудиту запасів виробничого підприємства можна віднести такі етапи аудиту:

перевірка відповідності оцінки готової продукції методу оцінки, встановленому обліковою політикою;

перевірка норм списання запасів;

перевірка розрахунку та відображення відхилень фактичної собівартості від вартості її за обліковими цінами;

перевірка повноти та своєчасності відображення в обліку запасів;

перевірка проведення інвентаризації запасів.

При здійсненні аудиту запасів аудитор використовує спеціальні методи і прийоми – арифметична перевірка, тестування, опитування, документальна перевірка, аналітичні процедури, анкетування. З метою планування аудитор на підготовчому етапі ознайомлюється з бізнесом підприємства, процесами закупівлі, зберігання запасів і відпуску їх у виробництво, отримує список основних постачальників, проводить опитування керівництва і персоналу, здійснює тестування надійності системи внутрішнього контролю збереження запасів, виділяє об'єкти дослідження, оцінює величину аудиторського ризику і встановлює межу істотності помилок. На початку перевірки аудитор проводить тестування за заздалегідь складеними питаннями.

Обов'язковим елементом планування аудиторської перевірки запасів є розробка стратегії аудиту, яка складається на початку перевірки і може уточнюватися, доповнюватися в процесі її виконання.

Аудиторська практика свідчить, що найтипівішими видами порушень у бухгалтерському обліку запасів є такі: 1) у первинних документах з обліку запасів часто відсутні всі необхідні реквізити, що ставить під сумнів достовірність інформації; 2) порушуються терміни проведення інвентаризацій, а це викликає підозру в достовірності інформації про фактичну наявність запасів; 3) порушується порядок відшкодування вартості запасів матеріально відповідальними особами, результатом чого є недоотримання сум нанесеного збитку; 4) неправильне віднесення деяких об'єктів до складу малоцінних і швидкозношуваних предметів, що призводить до спотворення інформації про склад і вартість активів підприємства; 5) порушуються норми списання запасів, що в більшості випадків спричиняє необґрунтоване завищення витрат підприємства [5].

Тому автор пропонує доцільно виділити такі шляхи вдосконалення аудиту запасів виробничого підприємства:

1. Підвищити ефективність системи внутрішнього контролю запасів: контроль якості і кількості запасів, що надходять; контроль збереження запасів; контроль якості та кількості запасів, що відпускаються.

2. Приділити значну увагу аналізу запасів – передбачає проведення аналізу динаміки, структури й ефективності використання запасів, розрахунок коефіцієнта оборотності запасів.

3. Удосконалити методику аудиту запасів виробничого підприємства з урахуванням сучасних наукових надбань, що мають бути покладені в основу розвитку аудиторської практики.

4. Розробити досконалу методику складання аудиторських робочих документів, що використовуються під час аудиту запасів виробничого підприємства.

Більшість проблем в організації контролю за збереженням запасів можна вирішити, наприклад, збільшивши площу складських приміщень за рахунок будівництва або оренди нових складів, проте це вимагає додаткових витрат коштів. Відділ постачання повинен скласти графік надходжень запасів, що дозволить забезпечити рівномірність завантаження складських приміщень і роботи персоналу складів. Також рекомендується упровадити регламент управління запасами, що дозволить стандартизувати складські операції.

Таким чином, було визначено зміст запасів підприємства, особливості проведення аудиту запасів та запропоновано шляхи вдосконалення аудиту запасів виробничого підприємства. Ґрунтуючись на проведеному дослідженні процесу аудиту запасів, можна зазначити, що аудит запасів є дуже складним. Упровадження моделей управління запасами дозволить безперервно забезпечити підприємство матеріальними ресурсами, що відповідають встановленим стандартам якості.

Наук. керівн. Мултанівська Т. В.

Література: 1. Бондаренко Н. О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності / Бондаренко Н. О., Понікаров В. Д., Попова С. М. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с. 2. Гончарук Я. А. Аудит / Гончарук Я. А., Рудницький В. С. – К. : Знання, 2007. – 443 с. 3. Трофимов С. Практика обліку запасів / С. Трофимов // Дебет-кредит. – 2008. – № 6. – С. 14. 4. Макаровська Т. П. Економіка підприємства : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / Т. П. Макаровська, Н. М. Бондар. – К. : МАУП, 2003. – 304 с. 5. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті / за ред. Бутинця Ф. Ф. – Житомир : ЖДТУ, 2004. – 352 с. 6. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" від 31.03.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА СПРАВЕДЛИВОЮ ВАРТІСТЮ

Анотація. Визначено особливості та розроблено пропозиції щодо вдосконалення аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю.

Аннотация. Определены особенности и разработаны предложения по поводу улучшения аудита оценки основных средств по справедливой стоимости.

Annotation. The peculiarities of basic resources estimation by fair cost were defined and improvement proposals were researched.

Ключові слова: основні засоби, аудит, вартість, оцінка, первісна вартість, справедлива вартість.

До важливих проблем аудиту в Україні, висунутих практикою, належить порядок оцінки основних засобів та його удосконалення, тому що від нього у багатьох випадках залежить об'єктивність усієї бухгалтерської інформації, а, як наслідок, об'єктивність висновків аудиторської перевірки. Аудит основних засобів є найбільш об'ємною та складною частиною аудиторської перевірки. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що за низки обставин аудитор не може достовірно визначити вартість об'єкта основних засобів, оцінених за справедливою вартістю, що, у свою чергу, призводить до викривлення фінансової звітності підприємства, а отже, до представлення неправильної інформації користувачам фінансової звітності.

Мета дослідження – визначити особливості та розробити пропозиції щодо вдосконалення аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: узагальнити понятійний апарат для визначення сутності аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю; проаналізувати особливості аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю. Методами дослідження є аналіз, синтез, порівняння та ін.

Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновок, що на сьогодні аудитом оцінки основних засобів за справедливою вартістю займається низка вчених, наприклад: Бутинець Ф. Ф., Н. Дорош, Ю. Піча, Усач Б. Ф., Ільїна С. Б., Ловінська Л. Г., Дем'яненко М. Я., Білуха М. Т., Гомберг Л. І., Кужельний М. В., Малюга Н. М., Палій В. Ф., Сопко В. В., Линник В. Г., Огічук Н. Ф. та ін.

Змістовний аналіз зазначених авторів показує, що в науковому середовищі не існує чіткого погляду на те, що таке аудит оцінки основних засобів за справедливою вартістю. Тому щоб визначитися з цим поняттям, треба дослідити його складові. Перш за все розглянемо, що таке "основні засоби". Існує багато визначень цього поняття, але розглянемо, на думку автора, два ключові. Поняття "основні засоби" найбільш повно висвітлюється у П(с)БУ №7 [1] та в Податковому кодексі України. Порівнявши їх між собою, можемо зробити такі висновки: як у Кодексі, так і у стандарті визначено, що основні засоби – це матеріальні активи, ключові виробничі елементи, які використовуються більше року чи операційного циклу та які очікувано принесуть прибутки. У даному дослідженні автор більше схиляється до поняття, яке визначено Податковим кодексом, тому що в ньому більш детально описані критерії відбору до цієї групи, наприклад вказано, що їх вартість перевищує 2 500 гривень та що до цієї групи входять запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр, та зазначені винятки. Визначившись з поняттям "основні засоби", необхідно з'ясувати, що являє собою їх перевірка, тобто в нашому випадку аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний робітник накопичує та оцінює інформацію, яка піддається кількісній оцінці та відноситься до специфічної господарської системи, щоб визначити та висловити у своєму висновку ступінь співвідношення цієї інформації установленим критеріям [2, с. 97].

Отже, аудит основних засобів визначається як конкретизована форма даного прикладу. Для наближення суті питання треба розглянути ще таке поняття, як "вартість". Наведемо декілька прикладів: економічна категорія, яка виражає відносини між суб'єктами господарської діяльності, що пов'язані суспільним поділом праці і обміном товарами та послугами [2, с. 112]; за означенням класичної економіки, вартість – це суспільно необхідна праця, яку потрібно затратити на виготовлення продукту. Найбільш проблемним питанням аудиту основних засобів є підтвердження чи

встановлення вартості, тобто її оцінка. Аналіз джерел показав, що є різні методи оцінювання: за первісною вартістю або за справедливою вартістю. Від вибору того чи іншого варіанта оцінки основних засобів залежить і реальна вартість майна підприємства, і сума нарахованої амортизації, а отже, і фінансовий результат, і розмір податків, які сплачує підприємство, звісно, і інвестиційна привабливість буде різною. Залежно від вибраного методу оцінки основних засобів аудиторська перевірка має свої особливості. У таблиці вказані особливості аудиту оцінки основних засобів залежно від обраного методу оцінки.

Таблиця

Особливості аудиту оцінки вартості основних засобів залежно від видів цієї оцінки

№ п/п	Види оцінок вартості	Особливості методів оцінки основних засобів	Особливості аудиту оцінки основних засобів
1	Первісна (історична) вартість	складається з фактичних витрат на виробництво і придбання основних засобів; фінансові витрати не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(с)БО № 31 "Фінансові витрати"); може бути достовірно визначена; при експлуатації основних засобів нараховується амортизація, надалі дооцінка чи переоцінка, після чого згідно з податковим кодексом далі оцінюються за справедливою вартістю	Є чітка інформація щодо ціни об'єкта, що зменшує аудиторський ризик та збільшує можливість отримання позитивного аудиторського ризику
2	Справедлива вартість	складається з первісної вартості основних засобів після переоцінок, але з урахуванням ринкової ціни (якщо об'єкт йде на продаж), тобто ціни на аналогічні засоби; якщо відсутні дані щодо історичної вартості та переоцінок засобу, а також немає аналогів для порівняння, може бути встановлена спекулятивна ціна (за бажанням власника)	Потребує більш детальної аудиторської перевірки, в деяких випадках необхідне залучення експертів. Існує ймовірність невизначення ціни об'єкта, що впливає на підтвердження фінансової звітності

Розглянувши всі ключові елементи можна визначити, що аудит оцінки основних засобів за справедливою вартістю – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний робітник накопичує та аналізує інформацію про основні засоби підприємства, які оцінені за справедливою вартістю, та висловлює незалежну думку щодо правильності даної оцінки. Зважаючи на те, що в даний момент часу як в Україні, так і в інших державах використовується оцінка основних засобів за справедливою вартістю, необхідно проаналізувати зарубіжні напрацювання з приводу аудиторської перевірки цього питання. Оцінка основних засобів за справедливою вартістю, як вважають деякі вчені, дає можливість оцінити перспективи підприємства в подальшому розвитку. До того ж МСБО та МСА орієнтовані на широке застосування оцінки активів саме за справедливою вартістю. У МСА 545.65 "Аудит оцінки справедливої вартості та розкриття" вказано, що "з причини невизначеностей, часто присутніх при оцінці справедливої вартості, потенційний вплив значних ризиків на фінансову звітність може торкатися інтересів керівництва суб'єктів" [3, с. 609]. Іншими словами, у МСА 545 підтверджується, що оцінка справедливої вартості схильна до виявлення та впливу значних ризиків на фінансову звітність суб'єкта. У співвідношенні до МСА 540 "Аудиторська перевірка облікових оцінок" "облікова оцінка" – це визначення приблизної вартості об'єктів обліку та суми статті за умови відсутності точних методів оцінювання [3, с. 608]. У МСА 545.5 говориться, що багато оцінок, заснованих на пропозиціях, які включають й оцінку справедливої собівартості, за своєю природою є неточними [3, с. 609].

Облікові оцінки часто здійснюються в умовах невизначеності щодо відношенні результату подій, які мали місце чи, ймовірно, здійсняться та передбачають використання твердження. Унаслідок цього ризик значного викривлення облікових оцінок є більш високим. Таким чином, МСА 540 вказує аудитору на "вузькі місця" у обліку та звітності, на які йому слід приділити більше уваги [3, с. 608]. Оцінка справедливої вартості може бути порівняно простою, наприклад активи, що куплені або продані на відкритому ринку, який швидко надає доступну та надійну інформацію стосовно цін, за якими фактично був здійснений обмін, оцінка справедливої вартості інших активів може бути набагато складнішою. Аудитор може мати необхідні навички та знання для планування й виконання аудиторських процедур, які пов'язані зі справедливою вартістю, чи може залучити експертів. При проведенні цієї процедури аудитор має враховувати питання, які наведені в параграфі 7 МСА 620 "Використання роботи експерта". У сучасних економічних умовах аудиторам

краще спиратися на зовнішні джерела інформації, такі, як висновки незалежних експертів [4, с. 7]. Згідно з МСА 545.30, якщо планується використання експертів, аудитор повинен отримати достатні аудиторські докази, що така робота є адекватною до цілей аудиту та відповідає вимогам МСА 620 [3, с. 688]. Отже, аудитор при проведенні перевірки основних засобів, які були оцінені за справедливою вартістю, має здійснити детальне дослідження, чи правильно вони були оцінені, якщо буде складатися враження неправдивого висвітлення цієї інформації, то йому пропонується залучити експертів, чи якщо все це неможливо оцінювати, треба підвищити рівень аудиторських ризиків за даними основними засобами та підвищити процедури збору аудиторських доказів.

Під час розгляду понятійного апарату виявилось, що однозначного погляду на визначення "основні засоби", "вартість", "аудит" тощо не існує. Були відібрані декілька визначень, при порівнянні яких автор приймав позицію одного з джерел. Як виявилось, визначення "аудит оцінки основних засобів за справедливою вартістю" немає, тому автором було запропоновано уточнене своє визначення. Наукова новизна полягає в урахуванні розглянутих понять та створенні на їх основі нового – "аудит оцінки основних засобів за справедливою вартістю". Також був проведений аналіз Міжнародних стандартів аудиту (МСА) у контексті аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю, де виявлено недоліки, наприклад: при неможливості документального підтвердження чи висновків експертів вартість основних засобів вимірюється за спекулятивними цінами, що, у свою чергу, викривляє дані фінансової звітності. З метою документального підтвердження у випадках, коли оцінка об'єкта за справедливою вартістю не підтверджена документально, пропонується створити спеціальну державну комісію, яка буде, незалежно від думки власника, проводити оцінку основних засобів, та тільки визначені ними ціни будуть включатися до фінансової звітності. Напрям подальших досліджень буде спрямований на створення такої системи державного оцінювання, за якою взагалі будуть виключені варіанти впливу на комісію.

Наук. керівн. Мултанівська Т. В.

Література: 1. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 7 "Основні засоби" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/info/instrbuh/psbu7/>. 2. Скобора В. В. Аудит: методологія и организация / В. В. Скобора. – М.: Изд. "Дело и сервис", 1998. – 576 с. 3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етикі: Видання 2006 року / пер. з англ. О. В. Селезнев, О. Л. Ольховіка, О. В. Гик та ін. – К.: ТОВ "ЛАНЦ АУ "Статус", 2006. – 1152 с. 4. Вареня В. А. Обезцінювання активів [Електронний ресурс] / В. А. Вареня // МСФО та МСА у кредитній установі. – 2009. – № 2. – Режим доступу : <http://auditconsult.forum2x2.ru/forum-f8/tema-t71.htm>. 5. Вареня В. А. Облікова стратегія та фінансова звітність [Електронний ресурс] / В. А. Вареня // Дебет – Кредит. – 2009. – № 6. – Режим доступу : <http://auditconsult.forum2x2.ru/forum-f8/tema-t36.htm>. 6. Податковий кодекс України. м. Київ, 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 7. Голов С. Справедлива вартість та її місце в системі оцінок бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007.

УДК [332.68:346.9](477)

Дерксен М. Ю.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОПЕРАЦІЙ З ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

Анотація. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення судово-економічної експертизи операцій з оренди землі та визначено напрями його вдосконалення.

Аннотация. Проанализировано нормативно-правовое обеспечение судебно-экономической экспертизы операций по аренде земли и определены направления его усовершенствования.

Annotation. The regulatory and legal framework for forensic examination of the economic transactions of land lease and set directions for its improvement has been analyzed.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, нормативно-правові акти, оренда землі.

Оренда землі для фермерських господарств набуває все більшого значення, оскільки більша частина з них не володіють землею в кількості, достатній для товарного виробництва. Але, незважаючи на це, у правовій літературі України поки що відсутні комплексні теоретичні розробки дослідження проблем судово-економічної експертизи операцій з оренди землі. Тому вивчення правових аспектів судово-економічної експертизи є актуальним та пріоритетним.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування правових аспектів судово-економічної експертизи операцій з оренди землі та визначення напрямів їх вдосконалення.

Відповідно можна сформулювати основні завдання дослідження: дослідити сутність поняття "оренда землі", критично оцінити його правові особливості і дослідити положення чинного законодавства України в галузі регулювання судово-економічної експертизи земельних орендних відносин, визначити недоліки законодавства України про судово-економічну експертизу операцій з оренди землі сільськогосподарського призначення та запропонувати шляхи його вдосконалення.

Центральне місце у системі законодавства про оренду земель сільськогосподарського призначення займає спеціальне законодавство про оренду земель, основою якого є Закон України "Про оренду землі". Відповідно до нього оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності. Таке правове визначення оренди окреслює можливості орендаря щодо напрямів і форм здійснення своєї господарської діяльності [1, с. 54].

Також аналіз змісту Закону України "Про оренду землі" дає можливість виділити ще й інші, додаткові юридичні ознаки оренди земель, зокрема:

- 1) це окрема форма землекористування;
- 2) орендодавцями земельних ділянок є громадяни та юридичні особи України;
- 3) орендар земель набуває право власності на одержану з орендованих земель сільськогосподарську продукцію і доходи;
- 4) оренда не повинна змінювати цільове призначення земельної ділянки [2].

На думку автора, на основі наведених юридичних ознак можна запропонувати більш повне, ніж у Законі, визначення поняття "оренда земель" як окремої організаційно-правової договірної форми використання земельної ділянки, яка передбачає передачу її власником-орендодавцем (державою, громадянином чи юридичною особою України) у тимчасове строкове володіння та користування іншій особі-орендареві за плату для здійснення переважно підприємницької або іншої діяльності з привласненням останнім одержаної продукції і доходів.

Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак у тих чи інших відносинах землекористування не дає можливості кваліфікувати їх як земельно-орендні відносини та застосовувати до них законодавчі норми про оренду землі [3].

Незважаючи на те, що у 2001 р. був прийнятий Земельний кодекс, паралельно з ним існує велика кількість нормативно-правових актів, які регулюють земельні відносини.

Характеристика даних документів наведена в таблиці.

Таблиця

Характеристика нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення операцій з оренди землі

Назва нормативно-правового акта	Характеристика
Конституція України від 28.06.96 [4]	Визначає землю як основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. Гарантує право власності на землю
Земельний кодекс України від 25.10.01 № 2768-III [5]	Направлений на більш ефективне використання земельно-ресурсного потенціалу країни, на удосконалення системи державних гарантій. Закріпив відносини власності на землю сільськогосподарського призначення
Цивільний кодекс України від 16.01.03 № 435-IV [6]	Визначає основні положення щодо оренди землі: підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою, обов'язки орендодавця та орендаря, строк договору оренди
Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 № 161-XIV [2]	Регламентує всі основні положення щодо оренди землі, а також порядок укладення, розірвання та обов'язки сторін у договорі оренди земельної ділянки
Закон України "Про плату за землю" 03.07.92 № 2535-XII [7]	Передбачається, що власники землі та землекористувачі, крім орендарів, сплачують земельний податок, а за земельні ділянки, надані в оренду, справляється орендна плата
Закон України "Про оцінку земель" №1808-IV (1808-15) від 11.12.03 [8]	Визначає правові засади проведення оцінки земель, професійної оцінної діяльності у сфері оцінки земель в Україні та спрямований на регулювання відносин, пов'язаних з процесом оцінки земель

Тому при проведенні судово-економічної експертизи операцій з оренди землі експерт-економіст повинен керуватися усіма нормативно-правовими актами з даного питання, що значно ускладнює роботу.

Дослідивши праці вчених [1; 3], можна зробити висновок, що більшість досліджень, які проводить судовий експерт з питань оренди землі, відносяться до неправильності та несвоєчасності укладення договорів оренди, або проблем їх розірвання.

Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють земельні відносини [2; 5; 6], дав змогу визначити, що законодавством практично не виділені особливості припинення договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення. На основі вивчення цих документів можна стверджувати, що ряд підстав прямо стосуються оренди саме цих земель, наприклад: випадкове пошкодження об'єкта оренди, яке суттєво перешкоджає передбаченому договором використанню земельної ділянки, нераціональне використання земельної ділянки, використання земельної ділянки способами, що призводять до зниження родючості ґрунтів, їх хімічного і радіоактивного забруднення, погіршення екологічної обстановки, використання землі не за цільовим призначенням, невикористання протягом одного року земельної ділянки, наданої для сільськогосподарського виробництва, смерть громадянина-орендаря, засудження його до позбавлення волі та відмова осіб, зазначених у ст. 8 Закону України "Про оренду землі", від виконання укладеного договору оренди земельної ділянки.

Не передбачена Законом така підстава припинення договору оренди земельної ділянки, як зміна особи орендаря шляхом реорганізації юридичної особи, оскільки при такій її формі, наприклад, як перетворення, можлива зміна основних напрямів діяльності. У такому разі це повинно бути в обов'язковому порядку підставою розірвання договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Таким чином, п. 3 ст. 28 Закону України "Про оренду землі" потребує приведення її у відповідність до ст. 6 цього ж Закону.

На думку автора, ці підстави повинні бути окремо виділені та конкретизовані саме стосовно земель сільськогосподарського призначення, оскільки при розгляді цих питань експертом-економістом виникають питання про правильність укладання чи розірвання договору оренди.

Також ст. 3 Закону України "Про оренду землі" слід доповнити словами: "сумісною із цільовим призначенням земельної ділянки", оскільки призначення земельної ділянки є одним з основних пунктів договору оренди землі, невиконання якого може призвести до розірвання договору.

У ході проведення дослідження також було визначено, що Закон України "Про оренду землі" необхідно доповнити спеціальним розділом, який би врахував всі особливості оренди земель сільськогосподарського призначення та усі наслідки, пов'язані з цим. Це б дозволило зменшити кількість порушень при проведенні операцій з оренди землі, а отже, і спростило роботу експертам-економістам.

Урахування запропонованих висновків та пропозицій дасть можливість усунути окремі недоліки чинного законодавства України, що регулює судово-економічну експертизу операцій з оренди землі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведено узагальнення результатів дослідження нормативно-правового регулювання судово-економічної експертизи операцій з оренди землі та запропоновано напрями його вдосконалення, а саме:

- 1) п. 3 ст. 28 Закону України "Про оренду землі" потребує приведення її у відповідність із ст. 6 цього ж Закону;
- 2) ст. 3 Закону України "Про оренду землі" слід доповнити словами: "сумісною із цільовим призначенням земельної ділянки";
- 3) Закон України "Про оренду землі" необхідно доповнити спеціальним розділом, який би врахував всі особливості оренди земель сільськогосподарського призначення та усі наслідки, пов'язані з цим.

Наук. керівн. Шульга Н. М.

Література: 1. Земельне право України : підручник / за ред. М. В. Шульги. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с. 2. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161–XIV. 3. Ільницька Н. Оренда земель як правова форма їх використання / Н. Ільницька // Право України. – 2000. – № 8. – С. 60–64. 4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 7. Про плату за землю : Закон України від 03.07.1992 р. № 2535-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 8. Про оцінку земель : Закон України № 1808-IV (1808-15) від 17.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОПЕРАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАРАХУВАННЯМ ТА ВИПЛАТОЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Анотація. Проаналізовано та обґрунтовано визначення поняття судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням і виплатою заробітної плати, а також розроблено пропозиції щодо її удосконалення.

Аннотация. Проанализировано и обосновано определение понятия судебно-экономической экспертизы операций по начислению и уплате заработной платы, а также разработаны предложения относительно ее усовершенствования.

Annotation. Definition of concept of judicial-economic examination of operations on charge and salary payment is analysed and proved, and also proposals for its improvement are developed.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, сутність судово-економічної експертизи, етапи проведення судово-економічної експертизи.

У сучасних умовах господарювання посилюється необхідність у більш жорсткому та ретельному контролі діяльності суб'єктів господарювання. Більшість правопорушень фінансово-економічного законодавства як юридичними, так і фізичними особами знаходить своє відображення в документах бухгалтерського та податкового обліку. Однією з ділянок обліку, у якій спостерігається багато випадків порушень, є оплата праці. Судово-економічна експертиза як процесуальна форма контролю може використовуватися для виявлення порушень в операціях, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати, утримань з неї, а також зловживань зі сторони керівництва підприємства.

Вивченням питань судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати, займалися такі автори, як: Глібко В. М. [1], Мумінова-Савіна Г. Г. [2], Понікаров В. Д. [3], Пономаренко Н. І. [4] та інші, але жоден з них не наводить чітких етапів судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати, а лише дають деякі рекомендації з цього приводу. Отже, обрана тема є актуальною і потребує більш ретельного вивчення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування визначення сутності судово-економічної експертизи операцій з нарахування і виплати заробітної плати та удосконалення її проведення.

Відповідно до поставленої мети можна сформулювати основні завдання дослідження: проаналізувати поняття "сутність судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати"; запропонувати рекомендації щодо удосконалення проведення судово-економічної експертизи операцій із нарахування та виплати заробітної плати.

Будь-яка судово-економічна експертиза потребує визначення чіткої послідовності здійснюваних експертом дій незалежно від предмета дослідження. Вивчення літературних джерел [2; 3] показує, що на сьогодні відсутні чіткі рекомендації щодо послідовності дій при проведенні судово-економічної експертизи в розрізі окремих досліджуваних питань. Щоб всебічно розглянути етапи проведення судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати, слід проаналізувати її сутність.

Так, Понікаров В. Д. вважає, що судово-економічна експертиза операцій з нарахування та виплати заробітної плати – це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями у галузі економіки, з метою надання висновку стосовно питань щодо виявлення порушень у операціях, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати, утримань з неї, а також зловживань зі сторони керівництва підприємства, що їх було поставлено органами дізнання, досудового слідства чи суду [3, с. 181].

Мумінова-Савіна Г. Г. визначає судово-економічну експертизу операцій з нарахування та виплати заробітної плати як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів стосовно розрахунків з оплати праці, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває на розгляді дізнання, досудового і судового слідства [2, с. 241].

Наведені вище поняття автор вважає не достатньо повними, тому визначає судово-економічну експертизу операцій із нарахування та виплати заробітної плати як дослідження в межах чинного законодавства фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання особою на основі спеціальних знань з метою надання висновку стосовно кола питань щодо виявлення пору-

шень у операціях, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати, утримань з неї, а також зловживань зі сторони керівництва підприємства, що їх було поставлено органами дізнання, досудового слідства чи суду.

Для відповіді на поставлені запитання експерту-економісту доцільновикористовувати етапи проведення судово-економічної експертизи.

Дослідивши праці вчених [1; 3; 4], можна зробити висновок, що вони погоджуються з тим, що судово-економічна експертиза операцій з нарахування та виплати заробітної плати має проходити за наступними етапами: аналіз штатної дисципліни; перевірка законності оплати праці працівників, що працюють за сумісництвом; перевірка правильності встановлення тарифних ставок, окладів і стану розрахунків з оплати праці; перевірка правильності нарахування виплат; перевірка законності і правильності утримань із заробітної плати. Автор вважає, що етап "перевірка законності оплати праці працівників, що працюють за сумісництвом" не є доречним, оскільки не на кожному підприємстві зустрічаються робітники, які працюють за сумісництвом, тому даний етап не можна застосовувати для всіх підприємств. Також є доречним розділити етап "перевірка правильності встановлення тарифних ставок, окладів і стану розрахунків з оплати праці" на два окремих етапи, оскільки перевірити такий значний обсяг інформації досить складно.

Однак Глібко В. М. доповнює проведення судово-економічної експертизи операцій з нарахування та виплати заробітної плати таким етапом, як перевірка обсягів виконаних ремонтних і будівельних робіт. Він вважає, що даний етап дозволить експерту-економісту визначити обсяги робіт й порівняти їх з обсягами, зазначеними в договорі, а також за допомогою слідчого зможе установити, чи дійсно ці роботи виконувалися сторонніми особами [1]. На думку автора, етап "перевірка обсягів виконаних ремонтних і будівельних робіт" не є обов'язковим, оскільки ремонтні та будівельні роботи проводяться залежно від специфіки діяльності підприємства, тому можуть відбуватися досить рідко.

У свою чергу, Понікаров В. Д. вважає необхідним перевірити не тільки правильність нарахування виплат, а й порядок надання відпусток у частині їх тривалості, а також законність і правильність створення резерву на оплату відпусток робітників, яка включається в собівартість продукції, що випускається, і наданих послуг [3, с. 184].

Беручи до уваги все вищезазначене, автор вважає необхідним удосконалити етапи проведення судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати, та представити їх чітку послідовність (таблиця).

Таблиця

Етапи проведення судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати

№ п/п	Етап	Зміст етапу
1	Аналіз штатної дисципліни	Працівники оформляються на роботу на основі трудових договорів, який оформляється у вигляді наказу або розпорядження. Експертові необхідно перевірити такі накази та трудові договори
2	Перевірка правильності встановлення тарифних ставок і окладів працівникам	Тарифна система оплати праці використовується для розподілу робіт залежно від їх складності, а працівників – залежно від їхньої кваліфікації. Експертові необхідно перевірити, чи регламентовані в установчих документах повноваження органів керування щодо вибору форм оплати праці на підприємстві згідно з законодавством
3	Перевірка стану розрахунків з оплати праці	Аналітичні дані мають відповідати записам у відомості № 12 і журналі ордері № 10. Сальдо за рахунками 65 і 66 Головної книги мають відповідати даним балансів
4	Перевірка правильності нарахування виплат	Експерт-економіст повинен перевірити обґрунтованість нарахування допомоги з тимчасової непрацездатності перевірити, чи є належним чином оформлені лікарняні листи
5	Перевірка порядку надання відпусток	Надання відпусток регулюється Законом України "Про відпустки", затвердженим постановою ВР України від 15.11.1996 р. № 504/96ВР. Експерт-економіст має перевірити порядок оплати відпусток у межах їхньої тривалості
6	Перевірка законності і правильності утримань із заробітної плати	Експерт повинен перевірити законність і правильність утримань із заробітної плати та порядок нарахування роботодавцями внесків до державних цільових фондів та своєчасність перерахування коштів до них
7	Перевірка достовірності розрахункових і платіжних відомостей із заробітної плати	Документування підроблень, викритих за допомогою арифметичної перевірки розрахунково-платіжної відомості, здійснюється на підставі таких документів: розрахунково-платіжна або платіжна відомість; видатковий касовий ордер; журнал обліку прибуткових та видаткових ордерів; касова книга та касовий звіт; наряди на оплату праці або таблиці обліку робочого часу
8	Перевірка необґрунтованих виплат заробітної плати	Найбільш поширеними способами необґрунтованих виплат є: повторна виплата заробітної плати тим самим особам за той самий платіжний період; неправильний підрахунок у платіжних відомостях підсумкових сум; видача позапланових авансів без подальшого утримання їх

За допомогою перелічених етапів у таблиці експерт-економіст зможе всебічно розглянути поставлені перед ним питання стосовно дослідження операцій з нарахування та виплати заробітної плати, скоротити термін перевірки, а також значно покращити результати дослідження.

Таким чином, автором було удосконалено проведення судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати, за рахунок представлення чіткої послідовності її проведення. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведений аналіз теоретичних аспектів судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з нарахуванням та виплатою заробітної плати, сприятиме в кінцевому підсумку підвищенню її ефективності. Подальших досліджень потребує вивчення механізму реалізації результатів судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати

Наук. керівн. Шульга Н. М.

Література: 1. Глібок В. М. Порядок проведення судово-економічної експертизи оплати праці [Електронний ресурс] / В. М. Глібок // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – № 3. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua. 2. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібник / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. 3. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посібник / В. Д. Понікаров. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 232 с. 4. Пономаренко Н. І. Проведення економічних досліджень, пов'язаних із невивплатою заробітної плати [Електронний ресурс] / Н. І. Пономаренко // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – 2009. – № 1. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.

Потьомкіна М. О.

УДК 657.92

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Теоретично обґрунтовано визначення поняття "судово-економічна експертиза" та виявлено його взаємозв'язок із поняттям "контроль".

Аннотация. Теоретически обоснованно определение понятия "судебно-экономическая экспертиза" и определена его взаимосвязь с понятием "контроль".

Annotation. The term "forensic economic examination" is theoretically substantiated and correlation with conception of control was discovered.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, контроль.

В останні роки в Україні спостерігається динаміка збільшення економічних злочинів. Дослідження в криміналістичних справах показали, що рівень злочинності економічної спрямованості в країні має тенденцію до зростання (рис. 1). Для отримання висококваліфікованої думки з приводу правопорушень у цьому секторі економіки для цілей досудового слідства та в судовому провадженні запрошують експерта-економіста. У зв'язку з цим зростає актуальність розгляду питань, пов'язаних із судово-економічною експертизою.

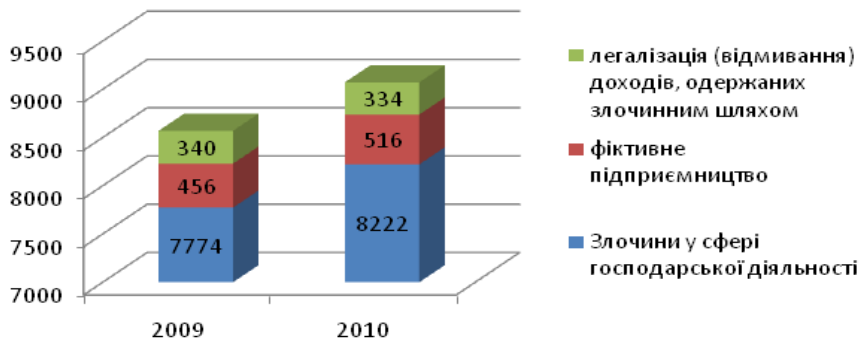

Рис. 1. Динаміка рівня економічної злочинності в Україні за 2009 – 2010 рр. (розроблено автором на основі даних джерела [1])

© Потьомкіна М. О., 2011

Проблеми, пов'язані з судово-економічною експертизою, розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні практики та науковці: Понікаров В. Д., Базась М. Ф., Волинець Л. М., Мумінова-Савіна Г. Г., Бутинець Ф. Ф. та ін. [2 – 6].

Узагальнення опублікованих за даною тематикою робіт дозволяє зробити такий висновок: не склалося єдиної точки зору щодо визначення, перш за все, сутності поняття "судово-економічна експертиза". Тому дослідження цього питання є своєчасним та актуальним.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування поняття "судово-економічна експертиза" та виявлення схожостей та відмінностей із поняттям контролю. Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: систематизувати погляди вчених-економістів на сутність понять "контроль" і "судово-економічна експертиза" та виявити взаємозв'язок між ними.

При проведенні дослідження були використані методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації.

В результаті виконаних досліджень було визначено, що в науковій літературі мають місце дискусії щодо визначення сутності поняття "судово-економічна експертиза".

У законодавстві України на сьогодні надано визначення поняття "судова експертиза" [7], а поняттю "судово-економічна експертиза" на законодавчому рівні – ні, існують лише думки деяких фахівців.

Так, дослідники юристи-криміналісти розуміють судово-економічну експертизу як самостійну процесуальну форму одержання нових і вже наявних речових доказів. Дослідники-економісти вважають її формою або методом контролю поряд із ревізією та аудитом.

Тому з метою уточнення сутності досліджуваного поняття має сенс порівняти загальноіснуючі визначення та "судово-економічна експертиза". Так, у табл. 1 систематизовано погляди провідних українських вчених стосовно визначення поняття "контроль" [8 – 11].

Таблиця 1

Погляди вітчизняних науковців щодо визначення поняття "контроль"

Науковець	Визначення поняття	Джерело
Ожегов С. І., Шведова Н. Ю.	Перевірка, а також постійне спостереження з метою перевірки чи нагляду	[8]
Усач Б. Ф.	Повторне повернення до раніше розглянутого питання ...перевірку виконання тих або інших господарських рішень з метою встановлення їх закономірності та економічної доцільності	[9, с. 10]
Дікань Л. В.	Система економічних відносин з приводу систематичного спостереження і перевірки ходу функціонування відповідного об'єкта деякого суспільного, виробничого або іншого процесу контролюючими органами, установами, уповноваженими особами, з метою встановлення відхилень об'єкта контролю від заданих параметрів	[10, с. 4]
Базась М. Ф.	Процес, який повинен забезпечити відповідність функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням і спрямований на успішне здійснення поставлених цілей	[11, с. 10]
Бутинець Т. А.	Систематична, свідомо, цілеспрямована дія на процес суспільної праці або іншої діяльності, направлена на досягнення поставленої фірмою мети шляхом найбільш ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, здійснення профілактики порушень соціального захисту працюючих і запобігання втратам майна	[12]

Варто зауважити, що й досі ведуться дискусійні питання щодо визначення сутності поняття "судово-економічна експертиза". Аналіз дослідженої літератури дає підстави стверджувати це, про що свідчать дані, наведені в табл. 2 [2 – 6].

Таблиця 2

Погляди вітчизняних науковців щодо визначення поняття "судово-економічна експертиза"

Науковець	Визначення поняття	Джерело
1	2	3
Волинець Л. М.	Дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває на розгляді органів дізнання, досудового і судового слідства	[4, с. 35]
Понікаров В. Д.	Дослідження документів, бухгалтерських та податкових реєстрів та фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, що виникають при розслідуванні економічних злочинів та судовому розгляді господарських суперечок	[2, с. 101]

1	2	3
Базась М.Ф.	Дослідження в межах чинного законодавства фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання особою, яка має спеціальні знання в галузі бухгалтерського обліку, з метою подання висновку щодо кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду	[13, с. 23]
Мумінова-Савіна Г. Г.	Дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (експертом-бухгалтером), з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду	[5, с. 7]
Бутинець Ф. Ф.	Процесуальна дія, що полягає у вивченні експертом-бухгалтером матеріалів справи в межах його спеціальних знань на завдання слідчого або суду з метою встановлення фактичних обставин кримінальної чи цивільної справи й надання експертного висновку	[6, с. 34]

За результатами дослідження автором систематизовано підходи до визначення поняття "судово-економічна експертиза" в такі групи, наведені на рис. 2.

Рис. 2. Систематизація підходів щодо визначення поняття "судово-економічна експертиза"

З огляду на все викладене вище автором пропонується під судово-економічною експертизою розуміти дослідження експертом на основі спеціальних економічних знань у галузі бухгалтерського та податкового обліку і звітності матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства з метою надання експертного висновку.

Наукова новизна результатів дослідження: набуло подальшого розвитку визначення поняття "судово-економічна експертиза" шляхом урахування останніх змін (як на законодавчому рівні, так і в економічній теорії), а також шляхом урахування об'єктів судово-економічної експертизи в повному обсязі, специфіки знань та типу підсумкового документа, що надається за результатами.

Отже, слід зауважити, що між поняттями "судово-економічна експертиза" і "контроль" є певний взаємозв'язок, але не можна судово-економічну експертизу вважати формою або методом контролю.

Також необхідно зазначити, що проведення дослідження не охоплює всі аспекти, за допомогою яких можна уточнювати сутність поняття "судово-економічна експертиза" та знаходити взаємозв'язок з контролем. Подальші дослідження в цьому напрямі має сенс зосередити на дослідженні методів, функцій та призначення судово-економічної експертизи та контролю.

Наук. керівн. Крієцова Т. О.

Література: 1. Міністерство внутрішніх справ України. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/>. 2. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – с. 3. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посібн. / М. Ф. Базась. – К., 2007. – 488 с. 4. Волинець Л. М. Проверка бухгалтерской документации. Кто и как ее проводит / Л. М. Волинець. – Х., 2005. – 80 с. 5. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посібник / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К., 2004. – 268 с. 6. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібн. / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир, 2004. – 460 с. 7. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4038-12>. 8. Толковый словарь [Электронный ресурс] / сост. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Режим доступа : <http://ozhegov.info/>. 9. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б. Ф. Усач. – К. : Знання, 2007. – 203 с. 10. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 92 с. 11. Базась М. Ф. Методика та організація фінансового контролю / М. Ф. Базась. – К. : МАУЦ, 2004. – 440 с. 12. Бутинець Т. А. Класифікація господарського контролю: міф чи реальність? / Т. А. Бутинець // Економічні науки : Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1(55). 13. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посібн. / М. Ф. Базась. – К., 2007. – 488 с.

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Анотація. Визначено та теоретично обґрунтовано особливості проведення судово-економічної експертизи формування собівартості у рослинництві.

Аннотация. Определены и теоретически обоснованы особенности проведения судебно-экономической экспертизы формирования себестоимости продукции в растениеводстве.

Annotation. Peculiarities of forensic economic examination in crop formation costs of plant growing are defined and reasoned.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, собівартість продукції рослинництва.

Діяльність у сфері сільського господарства є доволі багатогранною, провадження кожного її виду має свої специфічні особливості. У даний час в Україні найбільшого розвитку набуває саме рослинництво. Тому досить часто виникає необхідність у документальному підтвердженні собівартості його продукції.

Розробкою проблем судово-економічної експертизи формування собівартості продукції займалися такі вчені, як: Білуха М. Т., Бігар М. І., Мумінова-Савіна Г. Г., Понікаров В. Д., Савченко Л. І. та ін., але через свою специфіку галузь рослинництва не знаходить належного відображення у наукових розробках із судово-економічної експертизи.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування та визначення особливостей експертизи формування собівартості продукції рослинництва. Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: визначено особливості галузі рослинництва та формування собівартості продукції у цій галузі, а також особливості судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що порядок обліку виробничих витрат, випуску та реалізації готової продукції залежить від галузевих особливостей, організації та технології виробництва. Це зумовлює документальне оформлення операцій, пов'язаних із виробництвом та реалізацією готової продукції, систематизацією даних первинного обліку.

У процесі судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва виявляється ряд типових порушень. У результаті вивчення публікацій вітчизняних фахівців [1 – 3], автор виокремив такі: завищення виробничої собівартості продукції рослинництва шляхом недотримання норм списання посівного матеріалу, паливно-мастильних матеріалів, віднесення втрат від стихійних лих у зв'язку з несприятливими обставинами, розкрадання сільськогосподарської продукції шляхом створення лишків продукції, приписок посівних площ, неповного оприбуткування зерна, вирощування продукції на площах, не відображених в обліку, та складання підроблених документів (актів) на переробку сортування та очищення продукції.

Але необхідно зауважити, що сільськогосподарське виробництво у сфері рослинництва має певні особливості, які тягнуть за собою особливості обліку собівартості. Фактична собівартість зерна, кормів і продукції інших сільськогосподарських культур устанавлюється лише після збирання врожаю, а протягом року оцінка продукції проводиться за плановою собівартістю.

Як свідчить експертна практика, доволі часто виникає необхідність в судово-економічній експертизі обґрунтованості визначення собівартості продукції рослинництва. У процесі вирішення зазначеного завдання експерту слід ретельно вивчити певну інформацію та відповісти на такі специфічні запитання:

1. Яка причина загибелі посіву?
2. Яка причина одержання низького врожаю?
3. Чи вносились конкретні добрива під сільськогосподарську культуру і в якій кількості?
4. Чи була дотримана технологія обробки сільськогосподарських культур (норма висіву, глибина закладки насіння, строки посіву, догляд за посівом, норма поливу тощо)?
5. Чи мали місце втрати врожаю під час збирання, а якщо так, то в якій кількості і з якої причини?
6. Яка причина зниження родючості ґрунту? Чи не пов'язане воно з внесенням надлишкової кількості отрутохімікатів (гербіцидів) або добрив?
7. Яка причина псування сільськогосподарського продукту, що зберігається в коморі?

Крім того, в ході вивчення матеріалів справи щодо формування собівартості продукції рослинництва треба чітко визначитися з об'єктами дослідження й спиратися на відповідну нормативну базу [4 – 6].

На основі аналізу літературних джерел [7; 8] та з урахуванням практичного досвіду фахівців сільського господарства автором було визначено та систематизовано основні об'єкти судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва (таблиця).

Таблиця

Об'єкти судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва

Об'єкти судово-економічної експертизи	Матеріали, що направляються на експертизу
Встановлення достовірності обсягів виробництва конкретних культур і видів продукції	Талони комбайнерів і водіїв, реєстри приймання зерна, облікові листи тракториста-машиніста, подорожні листи шоферів, відомості руху зерна, складської книги, бухгалтерські записи на рахунку 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва"
Підтвердження достовірності обсягів реалізації продукції рослинництва	Товарно-транспортні накладні, подорожні листи, приймальні квитанції, накладні на оприбуткування сільськогосподарської продукції, видаткові касові документи заготівельної організації, квитанцій поштових переказів тощо
Обґрунтованість витрат виробництва за елементами на основі відповідних первинних документів	Лімітно-забірні картки, внутрішньогосподарські накладні, акти витрат насіння на сівбу, облікові листи тракториста-машиніста тощо
Виявлені ревізією чи слідством неоприбутковані обсяги сільськогосподарської продукції, збитки, понаднормативне списання природних втрат, їх обґрунтованість і безпосередня або часткова відповідальність конкретних осіб	Реєстри приймання зерна, відомості руху зерна, складські книги, бухгалтерські записи на рахунку 27 "Продукція сільськогосподарського виробництва", лімітно-забірні картки, внутрішньогосподарські накладні, акти витрат насіння на сівбу, облікові листи тракториста-машиніста тощо

Слід зазначити таку особливість експертизи формування собівартості рослинництва, як необхідність залучення в якості об'єктів дослідження не лише первинних документів бухгалтерського та податкового обліку, а й тих, які, на перший погляд, не відносяться до обліку собівартості, але можуть допомогти виявити порушення, наприклад: штатного розпису, наказів про облікову політику підприємства, журналів витрат палива авіаційним підприємством з обробки сільськогосподарських угідь тощо. Обсяг необхідних документів визначається конкретними обставинами справи та питаннями, поставленими перед експертом. У процесі дослідження можуть використовуватися дані, що містяться у висновках експертиз інших спеціалістів та у поясненнях свідків, якщо вони підтверджені документально.

У результаті експертизи формування собівартості продукції рослинництва встановлюється, яким чином порушення законодавства, технології виробництва, безгосподарність при транспортуванні та зберіганні продукції вплинули на якість і кількість товарної продукції та її собівартість. Важливим є одночасна розробка профілактичних заходів щодо запобігання порушенням та недолікам у сільськогосподарському виробництві, що сприяє подальшому розвитку господарства.

Таким чином, у ході проведеної роботи автором визначено та обґрунтовано особливості галузі рослинництва та формування собівартості продукції у цій галузі, що стало підставою для визначення особливостей судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва.

Зважаючи на складність та специфічність обліку на сільськогосподарських підприємствах, перспективним може стати напрямок розробки сучасних методик судово-економічних експертиз формування собівартості продукції рослинництва з урахуванням певних особливостей, що значно допоможе судовим і слідчим органам документально підтвердити й обґрунтувати факти порушень, встановити розмір заподіяної шкоди, визначити причини виникнення подібних порушень та розробити заходи щодо їх запобігання в майбутньому.

Наук. керівн. Бондаренко О. О.

Література: 1. Колісник О. П. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи [Електронний ресурс] / О. П. Колісник. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 2. Мысака А. В. Теоретико-организационные основы повышения эффективности проведения судебно-бухгалтерской экспертизы [Электронный ресурс] / А. В. Мысака, А. М. Данильченко. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua>. 3. Натуркач Н. Є. Посилення організаційно-методичних засад проведення бухгалтерської експертизи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 4. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджених Наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. № 132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", затверджене Міністерством фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене Міністерством фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 7. Світовий О. М. Виробничі витрати та конкурентоспроможність продукції рослинництва [Електронний ресурс] / О. М. Світовий. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 8. Хобот О. Г. Поняття та методи визначення собівартості продукції рослинництва [Електронний ресурс] / О. Г. Хобот. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Теоретично обґрунтовано поняття аудиту. Визначено особливості і запропоновано рекомендації щодо вдосконалення аудиту калькулювання собівартості.

Аннотация. Теоретически обосновано понятие аудита. Определены особенности и предложены рекомендации по совершенствованию аудита калькулирования себестоимости.

Annotation. The concept of audit is theoretically defined. Peculiarities and recommendations to improve audit calculation of the cost are offered.

Ключові слова: аудит, калькулювання, собівартості, метод калькулювання собівартості, direct-costing.

У сучасних умовах в Україні розвиваються ринкові відносини, тому, як результат, підприємства здобувають жорстку конкуренцію та вчаться швидко пристосовуватись до нестабільних економічних та політичних ситуацій у країні. Усе це змушує керівників підприємств приймати найбільш ефективні управлінські рішення. Тому проведення аудиту стає невід'ємною частиною виробничого процесу. Питому вагу аудиту на промисловому підприємстві займає перевірка калькулювання собівартості. Тому помилки в показниках, що визначають собівартість продукції, які пов'язані з недосконалістю обраного методу калькулювання собівартості продукції, можуть призвести до викривлень в аудиторському висновку, який буде містити недостовірну інформацію.

Як показує практичний досвід, на більшості виробничих підприємств застосовується нормативний, так званий "котловий", метод обліку витрат, який є недостатньо ефективним, тому підприємства впроваджують інші, більш універсальні методи обліку витрат, такі, як: метод "Absorption Costing", "Direct Costing" та "Activity Based Costing". Проте не кожен перелічений метод обліку витрат є правильним для виробничих підприємств. Тому зазначене підтверджує своєчасність та актуальність даного дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування і визначення особливостей аудиту калькулювання собівартості продукції на підприємстві та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення. Для досягнення мети вирішено такі завдання: проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття аудиту калькулювання собівартості; обґрунтовано особливості аудиту калькулювання собівартості продукції; розроблено рекомендації щодо удосконалення проведення аудиту калькулювання собівартості продукції. Об'єктом є процес аудиту калькулювання собівартості продукції.

Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновок, що на сьогодні проблемами теорії аудиту займається низка зарубіжних та вітчизняних вчених. Проблемами аудиту калькулювання собівартості продукції присвячені роботи таких вчених, як: М. Чумаченко, А. Яругова, С. Ніколаєва, Е. Аткинсон, К. Друрі, В. Керімов, Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча та ін.

Аналіз літературних джерел зазначених авторів показав, що визначення аудиту калькулювання собівартості продукції в науковому середовищі відсутнє. Тому доцільним є надання власного бачення на визначення такого поняття. З цією метою автором проаналізовано підходи до розкриття поняття "аудит" та розглянуто змістовність поняття "аудит калькулювання собівартості".

Змістовний аналіз літературних джерел показав, що в науковому середовищі не існує єдиного погляду на визначення поняття "аудит".

Так, Бутинець Ф. Ф. визначає, що аудит – це підприємницька діяльність аудиторів (аудиторських фірм) зі здійснення перевірок стану бухгалтерської звітності, документального оформлення фактів господарського життя та інших фінансових зобов'язань і вимог з метою встановлення достовірності їх фінансової звітності та відповідності виконаних ними господарських операцій нормативним і законодавчим актам; аналізу фінансового стану та виявлення можливості покращення діяльності, а також надання консультаційних послуг з різних обліково-економічних та правових питань [1, с. 9].

Льїна С. Б. визначає: аудит – необхідна, своєрідна експертиза бізнесу, фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, за допомогою якої визначаються критерії достовірності показників фінансової звітності і ведення обліку та аналізу [2].

На думку Скороби В. В, аудит – це процес, у якому компетентний незалежний працівник накопичує та оцінює свідчення про інформацію, яка піддається кількісній оцінці, яка відноситься до специфічної господарської системи, щоб визначити та висловити у своєму висновку ступінь відносності відповідності цієї інформації встановленим критеріям [3, с. 5].

Таким чином, існує декілька підходів до визначення аудиту, а саме аудит розуміють як процес або підприємницьку діяльність чи експертизу, тому доцільно визначитися зі сутністю таких понять. Так, процесом є сукупність ряду послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату; експертизою є перевірка якості товарів, робіт послуг; під підприємницькою діяльністю розуміють, що це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку. На думку автора, експертиза більш повно відображає змістовність процесу аудиту, порівняно з процесом чи підприємницькою діяльністю.

Тому, враховуючи зазначене, пропонується авторське уточнене визначення терміна аудиту як незалежної експертизи фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення думки про її достовірність.

Наступним напрямом дослідження для визначення поняття "аудит калькулювання собівартості" є розкриття змістовності калькулювання собівартості продукції.

Так, згідно з нормативними документами Державного комітету будівництва, культури та житлової політики, калькулювання собівартості – це визначення розміру витрат у грошовій формі як за окремими видами діяльності, виробничими процесами, структурними підрозділами, так і в цілому по підприємству на виробництво (збут) одиниці виконаних робіт (послуг) за допомогою економічно обґрунтованих методів [4, п. 1.4].

Разом з цим Міністерство транспорту та зв'язку визначає калькулювання собівартості як встановлення розміру витрат у грошовій формі на виконання одиниці певного виду послуги за окремими видами витрат. За допомогою калькулювання визначається собівартість одиниці послуги, собівартість послуги за окремими структурними підрозділами підприємства, за різними виробничими процесами і в цілому по підприємству [5, п. 4].

Узагальнюючи наведені поняття калькулювання собівартості, автором пропонується розглянути калькулювання собівартості як процес визначення розміру витрат у грошовому еквіваленті на одиницю виготовленої продукції чи наданої послуги.

Проаналізувавши поняття "аудит" та "калькулювання собівартості" і запропонувавши своє розуміння стосовно них, найбільш доречним автор вважає визначити, що аудитом калькулювання собівартості є незалежна експертиза процесу, визначення розміру витрат на виробництво продукції чи надання послуги.

Кожен вид аудиту має свої особливості проведення перевірки. Так, однією з них під час аудиту калькулювання собівартості є метод калькулювання, який використовується на виробництві. Залежно від виду методу використовуваного підприємством будуть змінюватись такі показники, як кількість часу перевірки, варіанти вибірки та ін.

Під методом обліку витрат і калькуляційного обліку собівартості розуміється сукупність прийомів організації документування та відображення витрат на виробництво, що забезпечують контроль за процесом формування та визначення собівартості. Розглянемо методи обліку витрат та їх недоліки для виробничого підприємства.

Нормативний метод – це один з основних методів виробничого обліку, який сприяє впровадженню прогресивних норм витрат, дійового контролю за рівнем витрат виробництва, що дає можливість використати дані обліку для виявлення резервів зниження собівартості продукції та оперативного виробництва [6].

Нормативний метод має ряд недоліків, наприклад: при незначному відхиленні норм їх облік ведеться разом із відхиленнями; залишки незавершеного виробництва при змінненні норм не перелічуються, а всі зміни і відхилення списуються на собівартість; нормуються тільки прямі витрати, нормативна калькуляція складається лише за ними [7, с. 50–51]. Складність обліку виявляється в нормативах впливу інфляції. Але навіть якщо загальний темп інфляції низький, вона може дуже різноманітно впливати на різні складові доходів і витрат організації.

Метод повних (поглинених) витрат "Absorption Costing" полягає в калькулюванні собівартості продукції з розподілом усіх виробничих витрат між реалізованою продукцією і залишками продукції на складі. Це найбільш широко розповсюджений підхід до калькулювання, застосовуваний і в бухгалтерському обліку [8]. Передбачається, що в розрахунку собівартості беруть участь прямі матеріальні витрати, загальнопромислові витрати, а до витрат періоду відносяться загальногосподарські витрати. Останні повинні бути повністю включені в собівартість реалізованої продукції загальною сумою без підрозділу на види продукції. Метод "Absorption Costing" досить сильно викривляє обсяг постійних витрат у собівартості окремого виду продукції і, найголовніше, не дозволяє визначити місця та причини виникнення цих витрат у собівартості окремого виду продукції.

Метод обліку "ABC" був розроблений для більш точного ведення обліку витрат на основі додаткових даних, одержуваних на основі аналізу бізнес-процесів. Основна відмінність його від інших методів обліку полягає у використанні операцій як об'єкта обліку витрат. Метод "ABC" передбачає розрахунок вартості операції, що виконуються при виробництві продукції, а потім калькуляцію собівартості на основі даних про витрати на операції [9]. Головною негативною стороною такого виду обліку є його складність і, отже, високі витрати.

"Direct Costing" – це метод калькуляції собівартості продукції, при якому всі витрати поділяються на постійні та змінні, і тільки змінні витрати відносяться на собівартість продукції. Постійна частина загальновиборничих витрат зараховується до витрат періоду разом з витратами на збут і адміністрування [8].

Важливою перевагою системи "Direct Costing" є те, що собівартість складається лише з прямих витрат, це значно спрощує нормування, планування, облік і контроль, знижує трудомісткість і кількість розрахункових операцій. Це досягається, по-перше, за рахунок невеликого числа калькуляційних елементів і статей, що дозволяє посилити контроль за здійсненням прямих витрат. По-друге, поліпшуються облік і контроль непрямих витрат, оскільки їх сума за даний конкретний період показується у звітності окремим рядком, що наочно демонструє їх вплив на величину прибутку. Розмежування у звітах виробничих витрат та накладних непрямих витрат дає можливість визначити залежність об'єму прибутку від об'єму реалізації виробленої продукції та керувати собівартістю [10, с. 105–107].

Недосвідченість керівників або неспроможність підприємства реагувати на зміни методу калькулювання собівартості до більш раціонального призводить до зменшення рентабельності підприємства та послаблює можливість конкурувати з іншими підприємствами. Неправильно застосований метод калькулювання собівартості продукції підприємства не спроможне відобразити реальне становище підприємства.

Проведення аудиту при неправильно встановленому методі калькулювання собівартості на виробничому підприємстві буде сприяти складності перевірки та, як наслідок, значній витраті часу. Викривлення показників здійснюється у періоді розрахунку собівартості, тому аудитор не зможе зробити достовірний висновок.

Автором запропоновано для підприємств виробничої галузі впроваджувати метод "Direct Costing". Серед розглянутих методів він є найбільш універсальним та зручним. Його універсальність полягає у простому та швидкому алгоритмі розподілу витрат, не потребує значних фінансових вкладень порівняно з методом "ABC". На відміну від методу "Absorption Costing" його можливо використовувати як на багатосерійному, так і на малосерійному виробництві. Як наслідок – проведення аудиту буде значно зменшене та будуть отримані достовірні дані. Це є важливим, оскільки аудит калькулювання собівартості продукції займає значну частину часу при перевірці, а здобуті дані після неї будуть складати значну частину аудиторського висновку, на основі якого будуть прийматися управлінські рішення.

Таким чином, автором обґрунтовано і визначено особливості аудиту калькулювання собівартості продукції на підприємстві, проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття "аудит", "калькулювання собівартості" та запропоновано власне бачення автором визначення "аудит калькулювання собівартості". Обґрунтовано особливості аудиту калькулювання собівартості продукції, однією з яких є метод калькулювання собівартості продукції на підприємстві. Запропоновано впровадження методу "Direct Costing" з метою удосконалення проведення аудиту калькулювання собівартості продукції.

Як напрям подальших досліджень слід зазначити розробку та обґрунтування певних заходів щодо методики проведення аудиту калькулювання собівартості продукції.

Наук. керівн. Мултанівська Т. В.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності "Облік та аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 2-ге вид., переробл. та доп. – Житомир : ПП "Рута", 2002. – 672 с. 2. Ільїна С. Б. Основи аудиту : навчально-практичний посібник / С. Б. Ільїна. – К., 2009. – 378 с. 3. Скобара В. В. Аудит: методология и организация / В. В. Скобара. – М. : Изд. "Дело и Сервис", 1998. – 576 с. 4. Державний комітет будівництва, культури та житлової політики. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства № 47 від 06.03.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.5127.0>. 5. Міністерство транспорту та зв'язку. Методичні рекомендації щодо формування тарифів на перевезення вантажів та інші послуги, що надаються ВАТ "КиївДніпровське МППЗТ" 30.11.2007 р. № 1094 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.5127.0>. 6. Типове положення по плануванню, обліку та калькулюванню собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості від 26 квітня 1996 року № 473. 7. Керимов В. Э. Аудит и финансовый анализ / В. Э. Керимов, Н. Н. Комарова, А. А. Епифанов // Корпоративный менеджмент. – 2001. – № 2. 8. Савчук В. Троян И. Финансовый директор. – 2004. – № 6. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/finance/fin091.html>. 9. П'ять кроків до процесного керування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.regcons.ru/5-step-1-5.htm>. 10. Шеремет А. Д. Управленческий учет / А. Д. Шеремет. – М. : ФКБ-ПРЕСС, 2006. – С. 100–101.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОДАТКОВИЙ АУДИТ НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Анотація. Визначено і теоретично обґрунтовано сутність податкового аудиту, узагальнено, уточнено й обґрунтовано процедуру проведення податкового аудиту нарахування та сплати податку на додану вартість.

Аннотация. Определена и теоретически обоснована сущность налогового аудита, обобщена, уточнена и обоснована процедура проведения налогового аудита начисления и уплаты налога на добавленную стоимость.

Annotation. Essence of tax audit is theoretically grounded. Procedure of tax audit of extra charge and payment of value-added tax is generalized specified and grounded.

Ключові слова: податковий аудит, податок на додану вартість, податковий кредит, податкове зобов'язання.

Незалежність, добробут, фінансова безпека держави, фінансування пріоритетних програм залежать від ефективної системи оподаткування, важливим елементом якої є податковий аудит. Роль податкового аудиту в сучасних умовах особливо зростає через низьку податкову дисципліну та культуру суб'єктів підприємництва і населення щодо сплати податків та зборів, значну тінізацію економіки. Усе це й визначає актуальність теми дослідження.

Питання податкового аудиту нарахування та сплати податку на додану вартість широко обговорюються в працях вітчизняних науковців і практиків. Серед останніх публікацій з цієї проблематики варто відзначити роботи Іванова Ю. Б. [1], Пухальської Г. В. [2], Онищенко В. А. [3]. У своїх працях вони висвітлюють проблеми, пов'язані з податком на додану вартість та аудитом податку на додану вартість. Однак до кінця вирішеними ці проблеми навряд чи можна назвати як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення податкового аудиту податку на додану вартість. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність податкового аудиту; проаналізувати та систематизувати послідовність його проведення.

У результаті аналізу нормативно-правових актів України автор дійшов висновку, що в них відсутнє поняття "податковий аудит", а застосовується поняття "перевірка" [4; 5]. Проте в діяльності контролюючих органів, суб'єктів підприємницької діяльності та в науковій літературі поняття "податковий аудит" використовується доволі часто. Так, у результаті вивчення публікацій вітчизняних вчених [1 – 3; 6], автор виокремив такі поняття податкового аудиту:

це процесуальні дії органів податкового контролю відносно контролю за правильністю ведення податкового обліку, своєчасністю і повнотою сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів на підставі зафіксованих у матеріальній формі даних [1, с. 231];

перевірка працівниками органів ДПС повноти нарахування та своєчасної сплати податків і зборів платниками податків до бюджетів усіх рівнів [2, с. 14];

процесуальні дії контролюючих органів щодо контролю за правильністю обчислення, своєчасністю і повнотою сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та дотримання законності операцій, пов'язаних з одержанням доходів і здійсненням розрахунків [3, с. 15];

є сукупністю прийомів, способів та процедур, які використовуються фахівцями державних контролюючих органів у сфері оподаткування для встановлення відповідності показників податкових декларацій та розрахунків реальним фактам фінансово-господарської діяльності і надання суспільству впевненості щодо дотримання платниками податків норм чинного законодавства [6, с. 122].

Визначення, запропоноване Івановим Ю. Б. [1], Пухальською Г. В. [2] та Онищенко В. А. [3], зводить податковий аудит лише до податкової перевірки. У сучасних умовах перевірка може розглядатися як одна з процедур податкового аудиту, тому визначення Воїнової Т. С. [6], на думку автора, більше відповідає процесу податкового аудиту.

У загальному вигляді проблема розвитку податкового аудиту в Україні полягає у визначенні правових засад його проведення, створенні інформаційного, методичного та нормативно-правового забезпечення. Органи державної податкової служби часто стикаються з проблемами організаційного і методичного характеру, вирішення яких потребує інтеграції теорії та практики

податкового аудиту. Це забезпечить якість контрольної діяльності і може бути досягнуто через розробку методик податкового аудиту, які б включали в себе чіткі рекомендації щодо перевірки нарахування та сплати податків.

Значимість податку на додану вартість для формування державного бюджету, існування поряд з цим різноманітних схем ухиленнь від його сплати та схем незаконного, безпідставного відшкодування ПДВ викликає необхідність більш ретельної перевірки повноти нарахування та своєчасності сплати ПДВ. У процесі податкових перевірок найбільшу питому вагу займає саме даний напрямок. Тому питання вдосконалення податкового аудиту нарахування та сплати податку на додану вартість є одним із важливих напрямів вирішення проблем контролю у сфері оподаткування.

Виходячи з вищевказаного, автор вважає необхідним прийняття Закону України "Про податковий аудит", який би регулював відносини між податковими органами та платниками податків. Практичне застосування податкового аудиту в діяльності податкових органів базується, перш за все, на послідовності (етапах, процедурах) його проведення. Тому в таблиці на підставі вивчення вітчизняної фахової літератури автор виділив такі етапи податкового аудиту нарахування та сплати ПДВ.

Таблиця

Етапи проведення податкового аудиту нарахування та сплати ПДВ

Автор	Етапи проведення податкового аудиту ПДВ
Іванов Ю. Б. [1, с. 269]	1. Перевірка податкових зобов'язань з ПДВ. 2. Перевірка правильності визначення податкового кредиту з ПДВ.
Пухальська Г. В. [7, с. 5]	1. Перевірка повноти нарахування ПДВ. 2. Перевірка правильності визначення дати виникнення податкових зобов'язань. 3. Перевірка правильності визначення суми податкового кредиту.
Онищенко В. А. [8, с. 42]	1. Перевірка правильності розрахунку сум податкових зобов'язань з ПДВ. 2. Перевірка правильності застосування пільг. 3. Перевірка правильності застосування ставок податку. 4. Перевірка правильності включення сум ПДВ до податкового кредиту.

Аналіз таблиці дає змогу зробити висновок: існує три підходи щодо визначення етапів податкового аудиту нарахування та сплати ПДВ, але жоден із запропонованих варіантів, на думку автора, не відповідає вимогам якості проведення податкового аудиту, тому в роботі автором запропоновано виділити наступні етапи податкового аудиту нарахування та сплати ПДВ та визначити їх зміст (рисунок).

Рис. Етапи проведення податкового аудиту нарахування та сплати ПДВ

Як видно з рисунка, запропонована послідовність, на відміну від послідовності, яку пропонують вітчизняні вчені, що наведена в таблиці, більшою мірою конкретизує зміст етапів податкового аудиту нарахування та сплати податку на додану вартість, що дозволить більш якісно здійснювати планування аудиту ПДВ.

Таким чином, у ході проведеної роботи було визначено та теоретично обґрунтовано сутність податкового аудиту, проаналізовано, систематизовано та обґрунтовано процедуру його проведення.

Теоретичне значення результатів полягає в обґрунтуванні доцільності застосування запропонованих етапів, які допоможуть зробити процес податкового аудиту більш раціональним та сприятимуть підвищенню його ефективності.

Перспективи даного дослідження зводяться до необхідності розробки та впровадження Закону України "Про податковий аудит" та методичних рекомендацій щодо проведення податкового аудиту.

Наук. керівн. Бондаренко О. О.

Література: 1. Іванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування : монографія / Ю. Б. Іванов. – Х. : ХДЕУ – Торнадо, 2003. – 517 с. 2. Пухальська Г. В. Податковий аудит в Україні: суть, принципи, функціональні засади та організація / Г. В. Пухальська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 5. – С. 14–17. 3. Онищенко В. А. Удосконалення процесів підготовки до проведення податкової перевірки / В. А. Онищенко // Фінанси України, 2003. – № 6. – С. 14–21. 4. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>. 5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 6. Воїнова Т. С. Становлення теоретичних засад податкового аудиту в Україні / Т. С. Воїнова // БизнесИнформ. – 2009. – № 12. – С. 120–122. 7. Пухальська Г. В. Сучасні підходи до перевірки відшкодування ПДВ з Державного бюджету України / Г. В. Пухальська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. – № 6. – С. 3–6. 8. Онищенко В. Удосконалення організації проведення податкових перевірок / В. Онищенко // Науковий вісник. – 2002. – № 4(18). – С. 40–44.

Ольховська О. М.

УДК 657.92:311.201

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено й обґрунтовано сутність судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства і основні предмети та об'єкти її проведення.

Анотация. Определены и обоснованы сущность судебно-экономической экспертизы производственных расходов деятельности предприятия и основные предметы и объекты ее проведения.

Annotation. Essence of judicial-economic examination of productive charges of activity of enterprise is reasoned, basic articles and objects of its realization are defined.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, виробничі витрати, процесуальна дія, об'єкт перевірки, корисливі правопорушення.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до зростання економічної злочинності серед суб'єктів господарювання. Для забезпечення законності ведення господарської діяльності при розгляді цивільних і кримінальних справ залучаються висококваліфіковані спеціалісти, які здійснюють судово-економічну експертизу за поставленими питаннями. Як свідчить експертна практика, одним із найпоширеніших злочинів є викривлення сум виробничих витрат діяльності підприємства, яке в подальшому впливає на його фінансові результати та розмір перерахувань до бюджету. Збільшення кількості економічних експертиз за справами, порушеними правоохоронними органами за подібними фактами, зумовлює актуальність дослідження.

Вивченню сутності виробничих витрат присвячені праці багатьох вчених, зокрема таких, як: Дерій В. А. [1], Дікань Л. В. [2], Калініченко О. О. [2], Колісник Г. М. [3] та ін. Питання щодо проведення судово-економічних експертиз окремих елементів витрат діяльності підприємства роз-

© Ольховська О. М., 2011

глянуті такими науковцями, як: Гузенко Т. М. [4], Колісник О. П. [5], Маланчак В. Є. [6], Тимкович П. В. [6], Пономаренко Н. І. [7], Сторожук Н. Г. [8] та ін.

Аналіз літературних джерел дає підставу стверджувати, що в розумінні авторів сутності судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства залишається чимало неузгоджених та нез'ясованих питань, які потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства, аналіз кола її предметів та об'єктів. Для досягнення мети вирішено такі завдання; охарактеризовано сутність судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства; проаналізовано та систематизовано завдання, що ставляться перед експертом при її проведенні, наведено перелік об'єктів такої експертизи.

Судово-економічна експертиза є процесуальною дією, що полягає у дослідженні фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання за завданням слідчого або суду особою, яка має спеціальні знання у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії та контролю, та наданні нею експертного висновку [8, с. 48]. Судово-економічна експертиза виробничих витрат діяльності підприємства передбачає вирішення експертом конкретних завдань щодо встановлення документальної обґрунтованості витрат підприємства, понесених у ході виробництва. Зміст завдань, які вирішує судово-економічна експертиза в процесі судочинства, по суті, визначає її предмет [5, с. 260].

Виходячи з аналізу наукової літератури [1 – 3; 5], автором при дослідженні сутності судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства запропоновано розглядати сутність дефініції "виробничі витрати" з економічної точки зору. Тому витрати виробництва вивчаються як сукупність використаних у процесі виробничої діяльності підприємства трудових та матеріальних ресурсів, необоротних активів, інших видатків на виробництво.

Беручи до уваги вищевказане, автором розглянуто питання, що можуть ставитись експерту щодо підтвердження правильності відображення в документації підприємства будь-якої господарської операції, що відтворює витрати виробництва, та систематизовано їх за такими групами: відповідність порядку ведення розрахунків із виробничим персоналом та здійснення відрахувань на соціальні заходи; повнота та своєчасність відображення використання запасів у процесі виробництва; правильність нарахування сум амортизації необоротних активів, які застосовуються у виробництві; обґрунтованість інших видатків на виробництво. Виділені групи судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства розглянуто в таблиці, де також визначено документи, необхідні для дослідження, які виступають об'єктом перевірки.

Таблиця

Характеристика сутності судово-економічних експертиз виробничих витрат діяльності підприємства (за економічними елементами)

Група експертиз	Завдання, які вирішуються експертом	Об'єкти, які підлягають перевірці
1	2	3
Судово-економічні експертизи витрат на оплату праці виробничого персоналу та відрахувань на соціальні заходи	Документальне підтвердження витрат на оплату праці робітників, зайнятих на виробництві; визначення наявності та причин необ'єктивного відтворення у звітах об'єму виробничої діяльності, виконаної роботи, кількості виготовленої продукції	Первинні документи бухгалтерського обліку з нарахування, утримання, виплати заробітної плати; наказ про облікову політику; положення про оплату праці; колективний договір; штатний розпис; таблиці обліку робочого часу; документи з виробітки; облікові реєстри; бухгалтерська, податкова, статистична звітність; інші документи, що підтверджують витрати на оплату праці
Судово-економічні експертизи використання запасів у процесі виробництва	Встановлення документальної обґрунтованості суми нестачі або надлишків матеріальних цінностей, періоду та місця їх утворення; вивчення та аналіз змісту документів для експертного висновку про обґрунтованість списання на виробництво сировини, матеріалів і законність руху готової продукції; встановлення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації запасів; встановлення та документальне обґрунтування вини матеріально відповідальних осіб при виявлених нестачах матеріалів	Наказ про облікову політику; встановлені підприємством та законодавчо норми і нормативи витрат на виробництво; первинні документи, що підтверджують надходження та вибуття матеріалів у виробництво (накладні-вимоги на відпуск матеріалів, лімітно-забірні картки, картки складського обліку, акти списання матеріалів у виробництво); акти виконання робіт; договори про матеріальну відповідальність, інвентаризаційні описи; протоколи інвентаризаційної комісії; документи поточного обліку, облікові реєстри (головні книги за рахунками другого класу, оборотні відомості, журнали-ордери та відомості до них; фінансова звітність; протоколи допиту свідків та інші документи, що засвідчують використання запасів у процесі виробництва

1	2	3
Судово-економічні експертизи використання необоротних активів (основних фондів та нематеріальних активів) у процесі виробництва	Документальна перевірка правильності нарахування амортизації; вивчення та аналіз документації, що підтверджує проведення ремонтів об'єктів необоротних активів; установлення та підтвердження розміру матеріальної шкоди, що була завдана внаслідок скоєних корисливих правопорушень	Документи первинного обліку необоротних активів: інвентарні картки, переліки інвентарних карток; акти прийому-передачі об'єктів нематеріальних активів, акти ремонту, реконструкції чи модернізації; акти списання об'єктів нематеріальних активів; відомості нарахування амортизації, наказ про облікову політику; зведені реєстри бухгалтерського обліку; фінансова звітність та ін.
Судово-економічні експертизи інших видатків на виробництво	Встановлення документальної обґрунтованості витрат підприємства, понесених у процесі виробництва, які можуть бути віднесені до складу інших витрат виробничої діяльності: витрат від браку; витрат на відрядження, що пов'язані з виробництвом продукції; оплати комунальних послуг та ін.	Бухгалтерські довідки; акти про брак, розрахунки собівартості браку, акти на внутрішнє переміщення матеріалів; звіти про використання коштів, наданих під звіт; акти наданих послуг; рахунки, що підтверджують послуги, зведені реєстри бухгалтерського обліку; звітність підприємства; інші документи, що підтверджують здійснення підприємством видатків на виробництво, які можна віднести до складу інших витрат виробництва

Як видно з таблиці, у межах кожної виокремленої групи судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства автором запропоновано розглядати коло завдань, які можуть вирішуватися експертом. Але слід відмітити, що зазначені завдання, є систематизованими та узагальненими. Завдання щодо проведення певної експертизи визначається конкретними обставинами справи та питаннями, які поставлені перед експертом. Виходячи з цього, визначається й обсяг документів, необхідних для дослідження. У цілому об'єктами судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства можуть виступати: нормативи витрат виробництва; первинні та зведені документи бухгалтерського обліку, що підтверджують понесення підприємством виробничих витрат; звітність (фінансова, податкова, статистична), протоколи допиту свідків; акти перевірок; бізнес-плани підприємств, аудиторські звіти, накази про облікову політику підприємств та інші документи, які мають значення для всебічного, повного дослідження, з урахуванням обставин конкретної кримінальної чи цивільної справи.

Отже, недостатнє наукове обґрунтування питань щодо проведення судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства призводить до неточностей при здійсненні таких експертиз, викликає сумніви щодо доцільності їх проведення. Автором на основі вивчення напрацьованих вчених розкрито сутність судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства; систематизовано завдання, що вирішується експертом, та визначено об'єкти дослідження.

Подальше вивчення даної теми передбачає деталізацію поставлених завдань шляхом виокремлення конкретних питань, що можуть вирішуватися у ході судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства, розробку алгоритмів проведення експертиз за такими питаннями.

Наук. керівн. Бондаренко О. О.

Література: 1. Дерій В. Термін "витрати" та його трактування для потреб обліку і контролю / В. Дерій // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1 (26). – С. 154–160. 2. Дікань Л. В. Мінімізація витрат виробництва в умовах перехідної економіки / Л. В. Дікань, О. О. Каліначенко. – Х. : Гриф 2000. – 80 с. 3. Колісник Г. М. Економічна сутність витрат і управління ними / Г. М. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19 (8). – С. 254–258. 4. Гузенко Т. М. Особливості досліджень нестач, надлишків товарно-матеріальних цінностей у приватних підприємств / Т. М. Гузенко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – № 9. – С. 490–493. 5. Колісник О. П. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи / В. П. Колісник // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 14. – С. 256–263. 6. Маланчак В. Є. Вирішення судово-економічною експертизою питань, пов'язаних з документуванням у бухгалтерському обліку виробничого браку / В. Є. Маланчак, П. В. Тимкович // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – № 10. – С. 583–588. 7. Пономаренко Н. І. Проведення економічних досліджень, пов'язаних з несплаченою заробітної плати / Н. І. Пономаренко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – № 9. – С. 501–505. 8. Сторожук Н. Судово-бухгалтерська експертиза: критичний огляд нормативно-правового регулювання, методології та організації / Н. Сторожук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – С. 43–49.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ РЕВІЗІЇ ОПЕРАЦІЙ З НАДХОДЖЕННЯ І ВИТРАЧАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Анотація. Теоретично обґрунтовано та розроблено напрями вдосконалення технології ревізії операцій із надходження і витрачання матеріальних цінностей шляхом обґрунтування різних підходів.

Аннотация. Теоретически обосновано и разработано направления совершенствования технологии ревизии операций по поступлению и расходованию материальных ценностей путем обоснования различных подходов.

Annotation. Areas of technology to improve audit operations revenue and expenditure of wealth through the study of different approaches are theoretically grounded and developed.

Ключові слова: технологія, ревізія, матеріальні цінності, операції з матеріальними цінностями.

У сучасних умовах господарювання значення технології ревізії операцій із надходження і витрачання матеріальних цінностей залишається актуальним та злободенним. Від неї багато в чому залежить стан справ на підприємстві. Тобто ефективний контроль за рухом матеріальних цінностей підприємства забезпечує нормальну роботу підприємства, що сприяє його розвитку в цілому та ефективному використанню бюджетних коштів. Питання ревізії операцій з матеріальними цінностями у своїх працях висвітлюють багато науковців, серед яких Дікань Л. В., Бутинець Ф. Ф., Усач Б. Ф., Білуха М. Т., Мурашко В. М., Дмитренко Г. В. та ін. Та, незважаючи на значну кількість наукових праць, проблему технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей недостатньо розкрито. У зв'язку з цим виникає необхідність у дослідженні даної теми та розробці нових підходів до вдосконалення технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка напрямів вдосконалення технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей шляхом обґрунтування різних підходів. Виходячи з мети, до основних завдань дослідження належить: обґрунтувати сутність технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей; розробити шляхи вдосконалення технології такої ревізії.

Ґрунтовний теоретичний аналіз літературних джерел дозволив зробити висновки, що єдиного погляду на здійснення технології ревізії операцій із надходження і витрачання матеріальних цінностей не існує. Так, Усач Б. Ф. у своїх працях розкриває сутність технології ревізії операцій з товарно-матеріальними цінностями на підприємствах оптової та роздрібно-торгівлі [1]. На погляд науковця, початковою стадією ревізії операцій з матеріальними цінностями має бути інвентаризація. Лише після інвентаризації ревізор розпочинає документальну перевірку із застосуванням прийомів і способів економічного аналізу. Особливої уваги під час ревізії операцій з матеріальними цінностями автор приділяє втратам, природному збитку товарів, документам на внутрішнє переміщення і повернення товарів, витратам обігу, торговій націнці, доходам від реалізації та фінансовим результатам. Відповідно певна частина часу приділяється перевірці товарних операцій, виконанню умов договорів на постачання і збут товарів, дотриманню встановлених цін.

До розкриття питання технології ревізії операцій з матеріальними цінностями Дікань Л. В. підійшла більш комплексно [2; 3], а саме розкрила технологію ревізії операцій із матеріальними цінностями як бюджетної установи, так і виробничого підприємства. Варто зауважити, що така перевірка як в першому, так і в другому випадках розпочинається з інвентаризації. При ревізії на виробничому підприємстві після прибуття на об'єкт перевіряються товарно-матеріальні цінності, сировина, готова промислова продукція в місцях їх зберігання та розміщення. При перевірці операцій із надходження матеріальних цінностей першочергово здійснюється перевірка повноти та своєчасності їх оприбуткування на склади підприємства. Під час ревізії операцій з витрачання перевіряється правильність розрахунків і застосування норм витрат сировини, основних та допоміжних матеріалів за діючими методами, галузевими нормативами. Головною метою ревізії матеріальних цінностей бюджетної установи, на думку Дікань Л. В., є встановлення правильності обліку та здійснення контролю за фактичною наявністю матеріальних цінностей в установі.

Мурашко В. М. у своїх працях висвітлює питання ревізії операцій із надходження і витрачання матеріальних цінностей промислового підприємства [4]. Тобто забезпечення збереження і раціональне використання матеріальних цінностей є одним із вирішальних умов підвищення ефективності виробництва продукції. У зв'язку з цим значну увагу зосереджено на нормуванні та відпуску матеріальних цінностей у виробництво, формуванні первісної вартості матеріальних цінностей [5]. Мурашко В. М. також вважає, що ревізію операцій із матеріальними цінностями необхідно розпочинати з інвентаризації.

Узагальнюючи результати дослідження, варто зауважити, що питання технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей у працях науковців висвітлюються залежно від галузевої приналежності об'єкта ревізії. Тому запропонована узагальнена технологія ревізії операцій із матеріальними цінностями, практична цінність якої полягає у можливості використання теоретичних розробок в діяльності контролюючих органів України. Схематично технологію ревізії залежно від етапів ревізії доцільно подати у наступному вигляді, як зображено на рисунку.

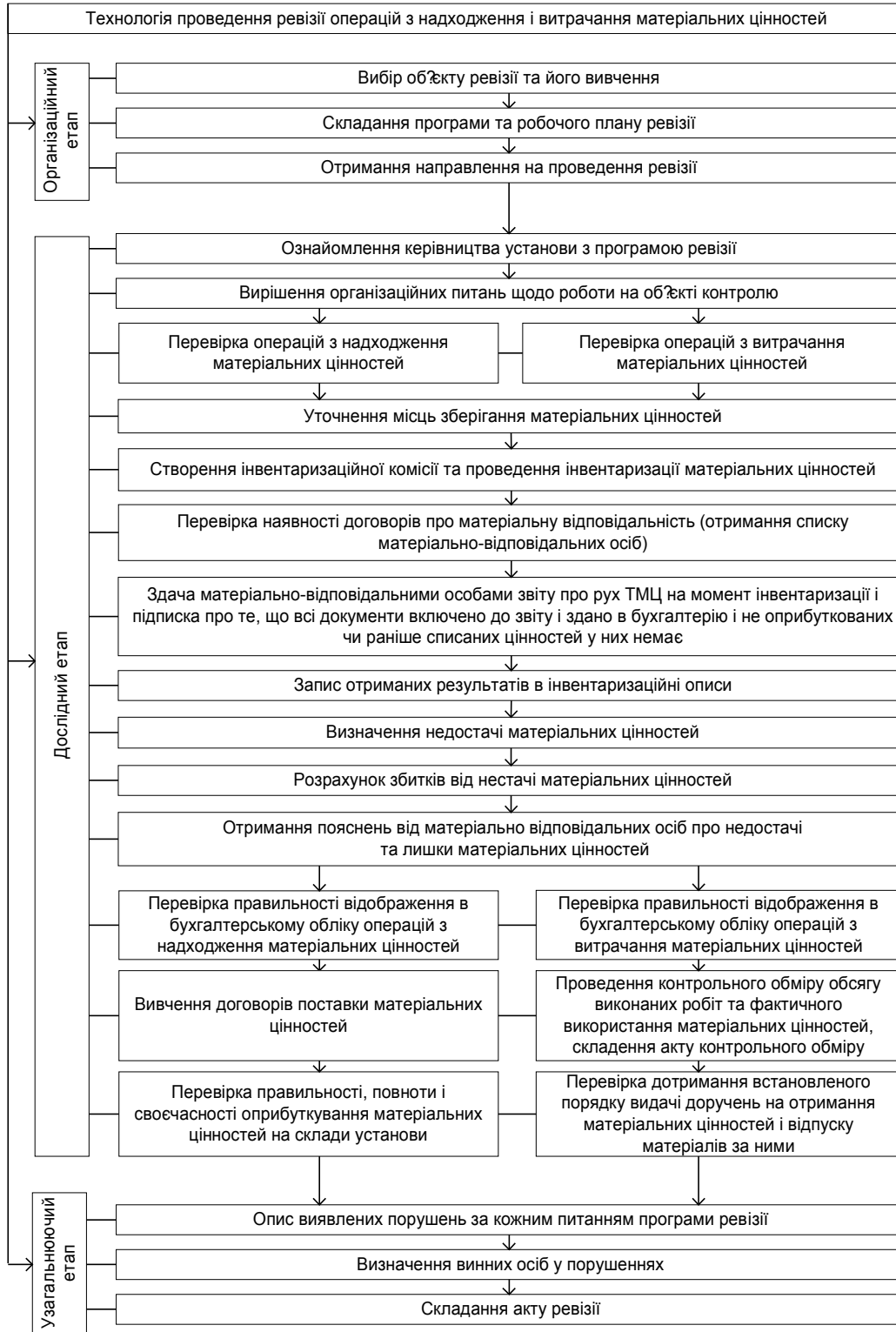

Рис. Узагальнена технологія ревізії операцій із надходження і витрачання матеріальних цінностей

Як видно з рисунка, технологія ревізії операцій з матеріальними цінностями, як і ревізія за будь-яким іншим питанням, починається з ознайомлення з бюджетною установою, що планується перевіритися, вивченням матеріалів попередньої ревізії та складанням програми і робочого плану ревізії.

У результаті аналізу літературних джерел зроблено висновок, що ревізію операцій із матеріальними цінностями, як з надходження, так і з витрачання матеріальних цінностей, потрібно розпочинати з їх інвентаризації та обстеження складського зберігання матеріалів. Залежно від повноти охоплення перевіркою цінностей на об'єктах їх збереження під час ревізії можуть здійснюватись як повні, так і вибіркові та контрольні інвентаризації цінностей. Найбільш ефективною під час ревізії є повна інвентаризація матеріальних цінностей, що забезпечує перевірку всіх їх видів і сортів в установі, що ревізується [6, с. 34].

Таким чином, автором запропонована уніфікована технологія проведення ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей, яку можна використовувати незалежно від галузевої приналежності об'єкта ревізії. Наведена технологія дозволить ревізорам ефективно використовувати робочий час та охопити всі особливості операцій із матеріальними цінностями. Варто відмітити, що головною особливістю технології ревізії з надходження і витрачання матеріальних цінностей є застосування як документальних, так і фактичних методів контролю. Особливе значення під час ревізії має використання ревізором процедур, пов'язаних з інвентаризацією матеріальних цінностей і розрахунків із постачальниками, та перевірка документального обґрунтування операцій щодо надходження, використання та іншого вибуття матеріальних цінностей.

Як напрям подальших досліджень слід визначити за необхідне розробку механізму застосування зазначеної технології на прикладі конкретних підприємств.

Наук. керівн. Дікань Л. В.

Література: 1. Усач Б. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Б. Ф. Усач. – К. : Знання, 2007. – 263 с. 2. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах : підручник / Л. В. Дікань. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 408 с. 3. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посібн. для самостійного вивчення дисципліни / Л. В. Дікань, Н. Ф. Четцова, Н. В. Синюгіна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 256 с. 4. Мурашко В. М. Контроль і ревізія діяльності підприємств промисловості України : навч. посібник / В. М. Мурашко, Т. М. Сторожук, О. В. Мурашко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 316 с. 5. Ранюк А. В. Контроль і ревізія виробничих запасів [Електронний ресурс] / А. В. Ранюк. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/Articles/Kulinar/knp97/knp97_22-24.pdf. 6. Дмитренко Г. В. До проблеми організації ефективного фінансового контролю за рухом матеріально-технічних цінностей / Г. В. Дмитренко // Держава та регіони. Серія : Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 32–37.

УДК 657.92

Вознюк О. Ю.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Проаналізовано інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи та визначено напрями його вдосконалення.

Аннотация. Проанализировано информационное обеспечение судебно-экономической экспертизы и определены направления его совершенствования.

Annotation. Informative providing a judicial-economic examination is analyzed and certain directions of its improvement are determined.

Ключові слова: інформація, судово-економічна експертиза, інформаційне забезпечення, модель інформаційної бази експертних досліджень.

Особливістю динаміки сучасної злочинності в Україні є стійке збільшення у її структурі частки економічних злочинів. Так, за перший квартал 2011 р. зареєстровано 129 803 злочинів, з

© Вознюк О. Ю., 2011

них економічної спрямованості – 3 722, торік їх кількість становила 2 550 [1]. З метою боротьби з економічною злочинністю набуває актуальності судово-економічна експертиза. Над проблемою інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи працювали ряд авторів, таких, як: Ашерів А. Т., Сабадаш В. В., Глібко В. М., Буцан О. П., Мумінова-Савіна Г. Г., Понікаров В. Д. та ін. Результати їх праць дають підставу стверджувати, що стосовно досліджуваних питань відсутня достатня теоретична база, яка є основою будь-якого наукового дослідження судово-економічної експертизи.

Однією з найважливіших проблем теорії судово-економічної експертизи є проблема її інформаційного забезпечення, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи та визначення напрямів його вдосконалення.

Основні завдання дослідження: визначити поняття "інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи" та вдосконалити структурну модель інформаційної бази експертних досліджень.

Для того щоб визначити поняття "інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи", в першу чергу слід встановити сутність понять "судово-економічна експертиза" та "інформація". Так, автор погоджується з Понікаровим В. Д., який під судово-економічною експертизою розуміє процесуальну форму дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії та контролю первинних облікових документів, бухгалтерських і податкових реєстрів та фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, що виникають за розслідування економічних злочинів та судового розгляду господарських суперечок [2].

Стосовно поняття "інформація" автор погоджується з Глібко В. М., який під інформацією розуміє нові знання, які отримує суб'єкт у результаті сприйняття і переробки певних відомостей [3].

Аналіз наведених вище тлумачень дозволяє надати визначення сутності поняття "інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи". Автор пропонує погодитися із Капустник К. В. і Губановою О. В., які під інформаційним забезпеченням судової експертизи розуміють науково організований і безперервний процес накопичення, підготовки й надання систематизованої науково-технічної інформації, необхідної для вирішення судово-експертних завдань [4].

Відомості, що є в інформаційній системі, повинні бути актуальними, тобто відобразити сучасний стан науки й техніки в певній галузі. Повнота інформації забезпечується охопленням усіх необхідних даних [2].

Загальна мета інформаційного забезпечення судової експертизи – створення впорядкованої системи збирання, збереження, передавання та використання даних у судовій експертизі взагалі та конкретних експертизах. Ці системи дозволяють експерту правильно описувати, класифікувати об'єкти, що підлягають дослідженню, визначати напрямки подальших дій, обирати відповідні методики, обґрунтовувати та формулювати експертні висновки.

Система інформаційного забезпечення допомагає розв'язувати важливу проблему типології експертних завдань – принцип їх оптимізації, тобто оптимальне використання структурних елементів експертних завдань з метою достовірного пізнання за допомогою спеціальних знань обставин справи [5].

Перелік матеріалів, що направляються експерту-економісту, залежить, перш за все, від питань, поставлених перед ним слідчим або судом з конкретної справи [6].

Документальні інформаційні джерела, які використовуються під час проведення експертних досліджень, можна розділити на дві групи.

Перша група – це носії інформації, які одночасно є об'єктами досліджень. До них, насамперед, належать: реєстри бухгалтерського і податкового обліку; первинні бухгалтерські документи; документи фінансової звітності; документи податкової звітності; документи статистичної звітності.

До другої групи входять інші види інформаційних документальних джерел: бізнес-плани підприємств; аудиторські звіти; письмові обґрунтування напрямків стратегічного розвитку підприємств; акти перевірок контролюючих органів; накази про облікову політику підприємств та ін. [7].

Ці групи інформаційних документальних джерел об'єднує їх зовнішнє походження, тобто вони надаються експерту підприємствами або іншими замовниками разом із поставленням експертного завдання.

Функціонування експертної діяльності як окремої інформаційної системи неможливо без існування різноманітних інформаційних баз даних програм автоматизованого пошуку інформації з використанням комп'ютера. Подібні бази даних формуються в експертній установі та використовуються під час виконання експертиз залежно від змісту експертного завдання. Насамперед, це систематизована база податкового законодавства та база даних, що містить різноманітні експертні методики.

З погляду покращення інформаційного забезпечення експертних досліджень доцільно створити інформаційну базу експертних досліджень.

На можливість застосування дії "пошук прецеденту" в алгоритмі діяльності експерта-економіста вказують Ашерів А. Т. і Сабадаш В. В. [5]. Подібний підхід можна застосувати під час економічних досліджень, тобто створити базу даних експертних досліджень, пов'язаних з розв'язанням конкретних завдань при проведенні економічних експертиз.

Над створенням інформаційної бази також працювали Мумінова-Савіна Г. Г. та Чайковська Л. А., проте вони не включили в алгоритм перелік типових об'єктів та предметів дослідження.

На основі проведеного дослідження пропонується вдосконалити запропоновану авторами модель інформаційної бази експертних досліджень за рахунок включення об'єктів та предметів проведення експертизи, а також уточнення типових експертних завдань (рисунок).

Рис. Удосконалена модель інформаційної бази експертних досліджень

Використання інформаційної бази експертних досліджень дасть можливість:

- 1) підвищити якість експертних досліджень;
- 2) скоротити строк виконання експертиз за рахунок прискорення процесу обрання конкретного алгоритму дослідження;
- 3) визначити напрями вдосконалення існуючих експертних методик або розроблення нових.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведено узагальнення результатів дослідження інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи та запропоновано напрями його вдосконалення, а саме: визначено типовий перелік об'єктів та предметів дослідження; до типових експертних завдань запропоновано відносити завдання, пов'язані з ідентифікацією об'єкта, діагностичні завдання та завдання, пов'язані з експертною профілактикою.

За умови постійного оновлення запропонованої бази в ході експертної практики можливим є створення банку даних стосовно шляхів розв'язання експертних завдань. Крім того, подібна інформаційна модель дозволяє відслідковувати вирішення суперечливих питань, що виникають під час проведення економічних експертиз.

Наук. керієн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Міністерство внутрішніх справ України. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msv.gov.ua/>. 2. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: навчальний посібник / В. Д. Понікаров. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 232 с. 3. Глібо В. М. Судова бухгалтерія: монографія / В. М. Глібо. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 223 с. 4. Капустник К. В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз / К. В. Капустник, І. В. Губанова. 5. Ашерев А. Т. Судово-економічна експертиза в системах "людина і право": монографія / А. Т. Ашерев, В. В. Сабадаш. – Х. : Современная печать, 2010. – 145 с. 6. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посібник / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2003. – 202 с. 7. Чайковская Л. А. Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология): монографія / Л. А. Чайковская. – М. : Бухгалтерский учет, 2009. – 240 с.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ ВИДАТКІВ НА УТРИМАННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто напрями вдосконалення контролю виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи. Запропоновано заходи вдосконалення контролю виконання кошторису.

Аннотация. Рассмотрены направления совершенствования контроля выполнения сметы расходов на содержание бюджетного учреждения. Предложены мероприятия совершенствования контроля выполнения сметы.

Annotation. In the article perfection of implementation of the estimated expenses control for maintenance of budgetary establishment is considered. Measures for improvement implementation of estimate control are offered.

Ключові слова: контроль, кошторис, видатки, бюджетна установа, асигнування.

Протягом тривалого часу майже вся бюджетна система України перебувала в дуже скрутних умовах, спричинених, по-перше, дефіцитом обсягу затверджених бюджетних асигнувань, по-друге, відсутністю гарантій отримання коштів у затверджених обсягах. За таких умов у попередні роки помітно знизилась адміністративна дисципліна при розробці та затвердженні кошторисів доходів та видатків [1, с. 6].

У сучасних умовах, коли Україна виходить за межі фінансової кризи, необхідність посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів є необхідним, оскільки існування дефіциту бюджету, як державного, так і місцевого, все ще залишається проблемою.

Питання вдосконалення контролю виконання кошторису видатків було розглянуто незначною кількістю вчених. Зокрема, це питання досліджували: Байкова О. О. [1], Сисюк С. В. [2], Непомняща С. М. [3]. Проте проблеми вдосконалення контролю виконання кошторису освітлені недостатньо і потребують подальшої розробки стосовно виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи.

Ефективність використання бюджетних коштів набуває особливого значення при обмеженості державних ресурсів, тому вдосконалення контролю виконання кошторису видатків у бюджетній установі є актуальним і потребує детального вивчення.

Виходячи з цього, необхідно вирішити такі завдання: визначити проблеми контролю виконання кошторису видатків бюджетної установи та запропонувати шляхи його вдосконалення, як в бюджетній установі, так і в органах ДКРС. Під час дослідження статті автором були використані такі загальнонаукові методи, як аналіз, порівняння, дедукція та ін.

На сьогоднішній день поняття "кошторис бюджетної установи" трактується як основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій і досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень [4].

Результати виконання кошторису відображаються у Звіті про виконання кошторису (Форма № 2м, 2д). Контроль виконання кошторису видатків має на меті встановити, як бюджетною установою були використані бюджетні кошти, а також який характер мали видатки.

Удосконалення контролю виконання кошторису бюджетної установи вчені розглядають різнобічно.

Так, наприклад, Бутинець Ф. Ф. пропонує запровадити комп'ютерні технології при проведенні ревізій у бюджетних установах. На його думку, застосування комп'ютерних технологій під час ревізії дозволить:

1) зменшити кількість даних, що обробляються вручну, перевіряти проміжні та кінцеві підсумки з меншою трудомісткістю, у результаті чого в ревізора вивільняється час для більш ретельної перевірки документів;

2) за допомогою використання комп'ютерної техніки економити час на виконання нескладних, але стомлюючих одноманітних прийомів порівняння фактичних даних з обліковими;

3) в автоматичному порядку здійснити перевірку тотожності чи взаємної ув'язки показників різних форм звітності;

- 4) зберігати і багаторазово використовувати отримані дані;
- 5) здійснювати попередню оцінку результатів робіт шляхом отримання не всіх результатів обробки інформації, а тільки відхилень [5, с. 431].

На думку автора, особливо важливим є запровадження комп'ютерних технологій під час проведення ревізії виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи, оскільки це дасть змогу ретельніше перевірити ефективність та законність витрачання бюджетних коштів.

Сисюк С. В. з іншого боку розглядає вдосконалення контролю виконання кошторису. Вона стверджує, що на сьогоднішній день немає розробленої методики внутрішнього фінансового контролю, в тому числі щодо виконання кошторису за загальним і спеціальним фондами. Упровадження внутрішнього контролю дасть змогу забезпечити відповідальність керівника за всі аспекти діяльності очолюваного ним органу, за досягнення конкретних результатів у питаннях економії та ефективного використання бюджетних коштів, а також виконання планових завдань тощо. На сучасному етапі керівник має відповідати за те, щоб очолюваний ним орган працював прозоро, ефективно, продуктивно, економічно та раціонально [2].

Більшість науковців вважає, що головною проблемою контролю виконання бюджету видатків є недосконала нормативно-правова база. Існує безліч протиріч між нормативно-правовими актами, а також деякі положення мають лише рекомендаційний характер, що також викликає безліч протиріч.

Так, Непомняща С. М. вважає, що прийняття нормативно-правових актів, а саме їх ефективності та чіткості, має відповідати таким вимогам:

- 1) відсутність у нормативно-правових актах державного фінансового контролю суперечностей, дублювання один одного;
- 2) чітке визначення того, які конкретні питання державного фінансового контролю розглядаються на тому чи тому рівні нормативного регулювання, як відбувається процес взаємодії з іншими рівнями, які види нормативно-правових актів належать до того чи того рівня;
- 3) з'ясування обов'язковості застосування, порядку розроблення і узгодження нормативно-правових актів державного фінансового контролю [3].

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день контроль виконання кошторису видатків бюджетних установ потребує вдосконалення.

Автором запропоновано такі напрями вдосконалення контролю виконання кошторису як у бюджетній установі, так і в органах державного фінансового контролю (рисунок).

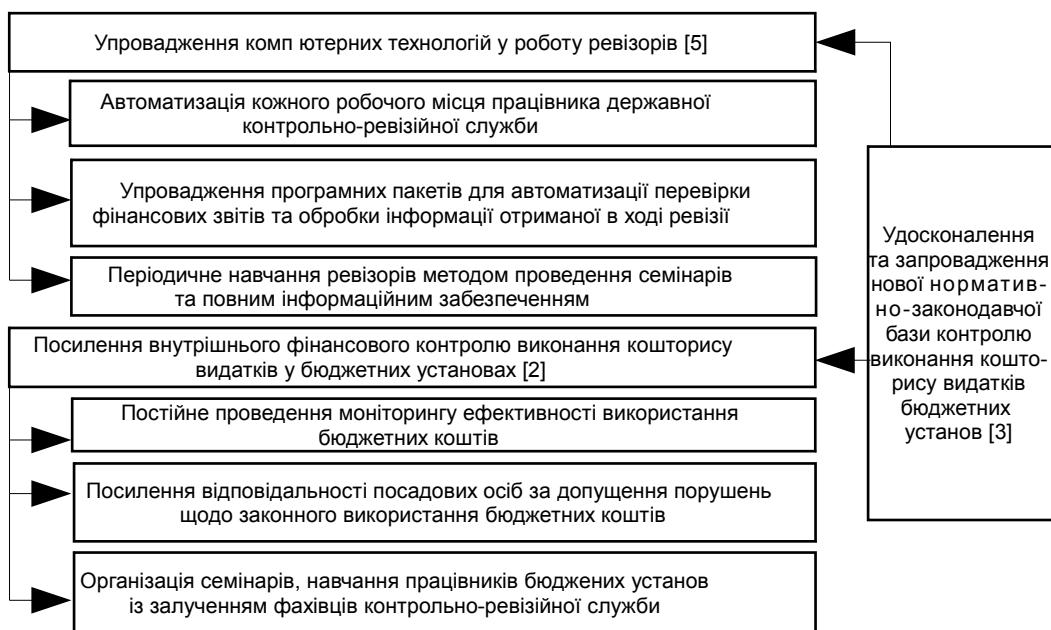

Рис. Напрями вдосконалення контролю виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи (узагальнено автором)

Таким чином, запровадження вищезазначених шляхів вдосконалення контролю виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи дозволить більш ефективно витратити державні кошти, а також не допускати порушень у діяльності бюджетної установи.

Отже, на сьогоднішній день в умовах виходу України зі світової кризи контроль виконання кошторису видатків має на меті, в першу чергу, недопущення неправомірного та неефективного використання бюджетних коштів. Але на даний час процес контролю має велику кількість недоліків, у тому числі тих, які були виділені автором. Запропоновані автором шляхи вдосконалення контролю виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи стануть поштовхом до

ефективної роботи органів державного фінансового контролю, а отже, і до недопущення порушень у питанні використання державних коштів.

Контроль виконання кошторису бюджетної установи, як зазначалося автором, на даний час потребує вдосконалення. Але неабиякої уваги потребує питання контролю планування та затвердження кошторису бюджетної установи, а отже, цей процес вимагає подальших розробок.

Наук. керівн. Синюгіна Н. В.

Література: 1. Байбакова О. О. Кошторисам доходів і видатків – повсякденну увагу / О. О. Бабакова // Фінансовий контроль. – 2004. – № 2. – С. 6–10. 2. Методика внутрішнього державного фінансового контролю в державних вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>. 3. Непомняща С. М. Удосконалення і розвиток Державного фінансового контролю та аудиту за надходженням коштів Державного бюджету України та їх використання [Електронний ресурс] / С. М. Непомняща – Режим доступу : www.kntu.kr.ua. 4. Бюджетний кодекс України від 09.07.2010 р. № 2478-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 5. Контроль і ревізія : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малога та ін. ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП "Рута", 2002. – 544 с.

Сотник О. Г.

УДК 657.633

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Анотация. Визначено поняття державного внутрішнього фінансового контролю та розроблено заходи щодо його вдосконалення.

Аннотация. Определено понятие государственного внутреннего финансового контроля и разработаны мероприятия по его усовершенствованию.

Annotation. The concept of state internal financial control is defined and measures for its improvement are developed.

Ключові слова: контроль, внутрішній контроль, державний внутрішній фінансовий контроль, внутрішній аудит, урядовий контроль.

Державний фінансовий контроль (далі – ДФК) є однією з важливих функцій державного управління, оскільки виступає інструментом реалізації фінансової політики держави, забезпечує процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів держави для досягнення поставлених нею цілей у сфері фінансів. Особливістю державного внутрішнього фінансового контролю (далі – ДВФК) є те, що він здійснюється органами виконавчої влади (серед яких виділяють спеціалізовані контролюючі органи) та безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують кошти з Державного бюджету. Служби ДВФК створені тому, що від ефективності їх діяльності залежить економічне і політичне благополуччя нації.

Дослідження у сфері розвитку системи ДФК України взагалі та ДВФК зокрема проводили багато вітчизняних науковців та практиків: Дікань Л. В. [1], Піхоцький В. Ф. [2], Ярошевич Н. Б. [3], Ермішова С. В. [4], Л. Приходченко [5] та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та вдосконалення ДВФК, а також визначення його місця у системі ДФК.

У результаті поставленої мети в роботі вирішено такі завдання: проаналізовано підходи щодо визначення поняття та змісту ДВФК; обґрунтовано та запропоновано заходи щодо вдосконалення ДВФК.

Під час вивчення вищезазначеної теми використані такі методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація, порівняння, огляд, обстеження та ін.

Внутрішній контроль є інструментом управління, що дає можливість керівництву органів державного й комунального секторів перевірити стан виконання відповідних завдань, здійснити

© Сотник О. Г., 2011

низку заходів з метою підвищення ефективності й результативності діяльності установи. Контроль відбувається у процесі діяльності органів державного й комунального секторів та поділяється на попередній, поточний і подальший, що здійснюється після виконання управлінського рішення чи фінансово-господарської операції [6].

Відомо, що вперше в Україні поняття "державний внутрішній фінансовий контроль" було обґрунтовано у 2005 р. урядовою Концепцією розвитку ДВФК. Концепція ДВФК – це система здійснення внутрішнього контролю, проведення внутрішнього аудиту, інспектування, провадження діяльності з їх гармонізації з метою забезпечення якісного управління ресурсами держави на основі принципів законності, економічності, ефективності, результативності та прозорості [7].

ДВФК повинен забезпечити належне (законне, економічне, ефективне, результативне та прозоре) управління державними фінансами і розглядається як сукупність трьох складових: внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та їх гармонізації.

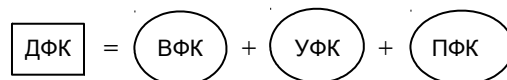
Піхоцький В. Ф. досліджував роль системи ДФК у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. На його думку, ДВФК – це і обов'язок, й інструмент керівника міністерства чи державного комітету або іншого суб'єкта державної власності щодо контролю державних ресурсів, які використовуються в його системі [2]. Ермішова С. В. висвітлювала у своїх працях проблемні питання вдосконалення концепції ДВФК. Вона вважає, що ДВФК – це управлінський контроль, метою якого є допомога керівництву в управлінні і виконанні завдань, покладених на орган державного сектору, тобто постійний процес, який складається з низки дій та видів діяльності, що проводяться органами на постійній основі [4]. Л. Приходченко розглядала питання підвищення дієвості системи контролю, методи його застосування для забезпечення ефективності державного управління. Вона дає таке визначення ДВФК – це комплекс заходів, що застосовується керівником та працівниками для забезпечення дотримання законності та ефективності використання державних ресурсів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності органу державного сектору та його підвідомчих установ [5]. Таким чином, існує безліч різних думок щодо визначення поняття ДВФК, тому доцільним є надати більш точне обґрунтування ДВФК, яке найбільш повно його характеризуватиме.

Аналіз літературних джерел дозволив дійти висновку, що ДВФК – це явище нове. Тому автор надає власну трактовку цього поняття. ДВФК – це управлінський контроль, що здійснюється за допомогою комплексу заходів для допомоги керівництву органів державного та комунального секторів в управлінні і виконанні завдань, покладених на них, задля забезпечення дотримання законності та ефективності використання державних ресурсів відповідно до встановленої мети, завдань, планів, програм діяльності органу державного чи комунального сектору та його підвідомчих установ.

Вищезазначена трактовка поняття ДВФК є найбільш точною, тому що до неї включено, на відміну від інших, назву даного виду контролю, інструменти виконання, суб'єкти, мета, тобто найбільш повно висвітлює призначення ДВФК у системі ДФК.

Доцільно сказати, що навіть досконала організація внутрішнього контролю не може забезпечити абсолютну впевненість (надати стовідсоткову гарантію) у досягненні мети органами державного і комунального сектору. Завжди існує імовірність виникнення та впливу факторів, які не підлягають контролю керівництва органів державного і комунального сектору (наприклад, помилкові судження чи неправомірні дії, вчинені з метою уникнення контролю). На даному етапі розвитку внутрішній контроль забезпечує лише достатню гарантію, оптимальне співвідношення витрат із здійснення внутрішнього контролю з вигодою, що він приносить, запобігає дублюванню або змішуванию функцій і не перешкоджає управлінню [8].

Важливо зазначити місце ДВФК у системі ДФК. Нині виходимо на нове розуміння системи ДФК (рисунок). Її складовими виступають три підсистеми: державного внутрішнього фінансового контролю (ВФК); урядового (централізованого) фінансового контролю (УФК) та парламентського фінансового контролю (ПФК). Оскільки ВФК і УФК є підсистемами єдиної системи державного фінансового контролю, то їхні місії як мінімум не повинні суперечити місії ДФК, однак ВФК і УФК різняться адресністю такого сприяння та засобами, що використовуються для досягнення загальної місії ДФК [2].

ВФК — державний внутрішній фінансовий контроль;
УФК — урядовий (централізований) фінансовий контроль;
ПФК — парламентський фінансовий контроль

Рис. Місце ДВФК у системі ДФК

Як вже було відмічено, здійснення внутрішнього контролю потребує вдосконалення, тому для цього автором запропоновано такі заходи:

створення єдиного правового поля для розвитку системи ДВФК як складової частини державного управління, умов для ефективного функціонування системи ДВФК та внесення відповідних змін до законодавства. Це обумовлюється необхідністю чіткого законодавчого регулювання питань саме внутрішнього контролю в органах державного і комунального секторів, тобто розробка нормативної бази, положень, інструкцій, які носитимуть не лише теоретичний характер, але

й регламентуватимуть порядок проведення перевірок, права, обов'язки, відповідальність, підпорядкування та форму звітування органів ДВФК;

враховувати європейський досвід методології здійснення внутрішнього контролю та аудиту. Згідно з концепцією розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та європейського прикладу проведення ДВФК він повинен бути попереднім. Проте на сьогоднішній день майже сто відсотків перевірок проводиться вже після здійснення відповідних операцій, тобто контроль є наступним. Таким чином, необхідно враховувати європейський досвід не лише здійснення ДВФК, але й швидкого переходу до методології попереднього внутрішнього контролю. Адже для забезпечення ефективності та результативності дій органів державного і комунального секторів першочерговим та необхідним є попередження недоліків, помилок заздалегідь.

Таким чином, у результаті теоретичного дослідження автором уточнено визначення ДВФК, запропоновано та обґрунтовано заходи щодо його вдосконалення. Результати даного дослідження доцільно використовувати при подальшому вивченні ролі та місця внутрішнього контролю у системі ДФК, його теоретичному та правовому обґрунтуванні. Напрямами подальших досліджень є вдосконалення заходів щодо розвитку ДВФК та впровадження його в систему ДФК.

Наук. керівн. Голуб Ю. О.

Література: 1. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 92 с. 2. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю як інструмент соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / В. Ф. Піхоцький. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 3. Ярошевич Н. Б. Проблеми вдосконалення системи державного фінансового контролю в Україні / Н. Б. Ярошевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20. 9. – С. 145–150. 4. Ермішова С. В. Внутрішній аудит в системі державного фінансового контролю / С. В. Ермішова // Економіка і організація управління. – 2008. – Вип. 3.– С. 149–158. 5. Приходченко Л. Забезпечення ефективності державного управління: стандартизація внутрішнього контролю і аудиту / Л. Приходченко // Актуальні проблеми державного управління : збірник наукових праць ОРІДУ. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 4 (32). – С. 145–152. 6. Чугунов І. Я. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку / І. Я. Чугунов, В. М. Федосов // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 3–12. 7. Урядова концепція розвитку ДВФК на 2005 – 2009 роки. Розпорядження КМУ від 24.05.2005 р. № 158-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 8. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2015 року від 24 травня 2005 р. № 158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk>.

Амеліна Ю. Ю.

УДК 657.6

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Проаналізовано теоретичні засади технології аудиту фінансової звітності та запропоновано рекомендації щодо її вдосконалення.

Аннотация. Проанализированы теоретические основы технологии аудита финансовой отчетности и предложены рекомендации ее усовершенствования.

Annotation. Theoretical foundations of financial accounting audit technology are analysed and recommendations for improving it are proposed.

Ключові слова: фінансовий звіт, аудит, технологія аудиту, планування аудиту.

Розвиток ринкових економічних відносин, розширення зовнішньоекономічних зв'язків висувають нові вимоги до побудови бухгалтерського обліку в Україні, адаптації чинного законодавства до міжнародних стандартів. Сьогодні на економічному просторі України працюють різноманітні господарські суб'єкти, фінансова звітність яких як елемент бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації, яка розкриває діяльності підприємства. Достовірність інформації у фінансових звітах є обов'язковою умовою її оприлюднення. Саме для підтвердження достовірності

© Амеліна Ю. Ю., 2011

звітності має приділятися увага технології аудиту фінансової звітності взагалі та методичним прийомом і аудиторським процедурам як базовим елементам технології зокрема. В економічній літературі спостерігаються різні підходи щодо визначення суті аудиторських процедур та їх ролі під час проведення аудиту. Саме тому питання теоретичного обґрунтування технології аудиту фінансової звітності є актуальним у наш час.

Проблема здійснення аудиту фінансово-господарської діяльності підприємств за допомогою різних методів і прийомів стали предметом дослідження багатьох вчених: Білуха М. Т. [1], Бондаренко С. М. [2], Бутинець Ф. Ф., Петренко Н. І. [3], Петрик О. А. [4], Редько О. Ю. [5], Шеремет А. Д., Суйц В. П. [6].

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування і розробка напрямів удосконалення технології аудиту фінансової звітності.

Завдання дослідження: розкриття сутності технології аудиту; визначення особливостей основних прийомів під час здійснення аудиту фінансової звітності; розробка напрямів удосконалення технології аудиту фінансової звітності.

Згідно з Законом України "Про аудиторську діяльність" аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших правил згідно із вимогами користувачів [6].

Під час проведення аудиту фінансової звітності аудитором не варто забувати про те, що навіть істотні помилки, які він не зможе виявити, негативно вплинуть на якість аудиту. Тому аудиторські фірми мають дотримуватися єдиної технології проведення аудиту для забезпечення достовірності отриманих результатів та якості його здійснення. Але перед тим як розглянути поняття технології аудиту, необхідно визначити поняття технології взагалі.

Існують різні підходи щодо визначення поняття "технологія".

Технологія (від грецьк. *technē* – мистецтво, майстерність, уміння, і грецьк. *logia* – вивчення) – сукупність методів і інструментів для досягнення бажаного результату; спосіб перетворення даного в необхідне [3].

Технологія – це мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів обробки, зміни стану (В. Шепель).

Технологія – це сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, мистецтві (тлумачний словник).

У літературі поняття "технологія аудиту" зустрічається дуже рідко, тому досі немає однозначної думки щодо його розуміння. Технологія аудиту значною мірою є творчим процесом, особливості якого залежать як від конкретного підприємства, яке перевіряють, так і від практичного досвіду та поглядів самого аудитора.

Бутинець Ф. Ф. вважає, що технологія аудиту – це науково організований процес аудиту, який передбачає виконання аудитором усіх необхідних процедур перевірки, які він вважає за доцільне для досягнення поставленої мети [3].

Петрик О. А. розглядає технологію аудиту, як організацію й проведення аудиту від моменту рекламування послуг аудиторської фірми до передання аудиторського висновку замовнику [4].

На думку автора, такий підхід до визначення технології аудиту не в повному обсязі розкриває сутність даного поняття. Під організацією аудиту розуміють упорядкованість, взаємодію окремих елементів, що знаходяться у функціональній залежності [1].

Редько О. Ю. вважає, що "організація" – добре скоординована, чітко визначена система, що дозволяє максимально ефективно вирішити поставлені завдання, визначені загальною стратегією підприємства [5].

На думку автора, технологія аудиту – процес аудиту, який здійснюється за допомогою основних аналітичних процедур і методів отримання аудиторських доказів, джерел інформації та методів її обробки, виконавців окремих робіт і оформлення аудиторських документів. Дане визначення, на погляд автора, є більш повним та зрозумілим, оскільки детальніше розкриває сутність технології аудиту.

Технологія аудиту передбачає використання відповідних методів і процедур для досягнення поставленої мети. Від зміни аудиторських послуг змінюються об'єкти контролю, а отже, і порядок використання тих чи інших методичних прийомів аудиту при здійсненні аудиту. У працях українських і зарубіжних вчених достатньо велика увага приділяється вивченню цього питання.

Шеремет А. Д. і Суйц В. П. класифікують прийоми аудиту на дві групи: методи організації перевірки та методи проведення перевірки [6].

Петрик О. А. групує прийоми аудиторського контролю на три групи: визначення стану об'єктів у натуральному вигляді, порівняння, оцінок [4].

Білуха М. Т. об'єднує методичні прийоми аудиту в чотири групи: органолептичні, розрахунково-аналітичні, документальні, узагальнення і реалізації результатів аудиту [1].

Більшість економістів поділяють методи і прийоми, що використовуються в аудиті, на загальнонаукові методи й спеціальні прийоми аудиту, які, у свою чергу, діляться на фактичні та документальні. На думку автора, саме такий поділ є найбільш раціональним та досконалим, оскільки за допомогою даних методів і прийомів можливо в повному обсязі дослідити господарську діяльність.

Таким чином, технологію аудиту, на погляд автора, можна розділити на чотири стадії, які, у свою чергу, поділяють на етапи (рисунок).

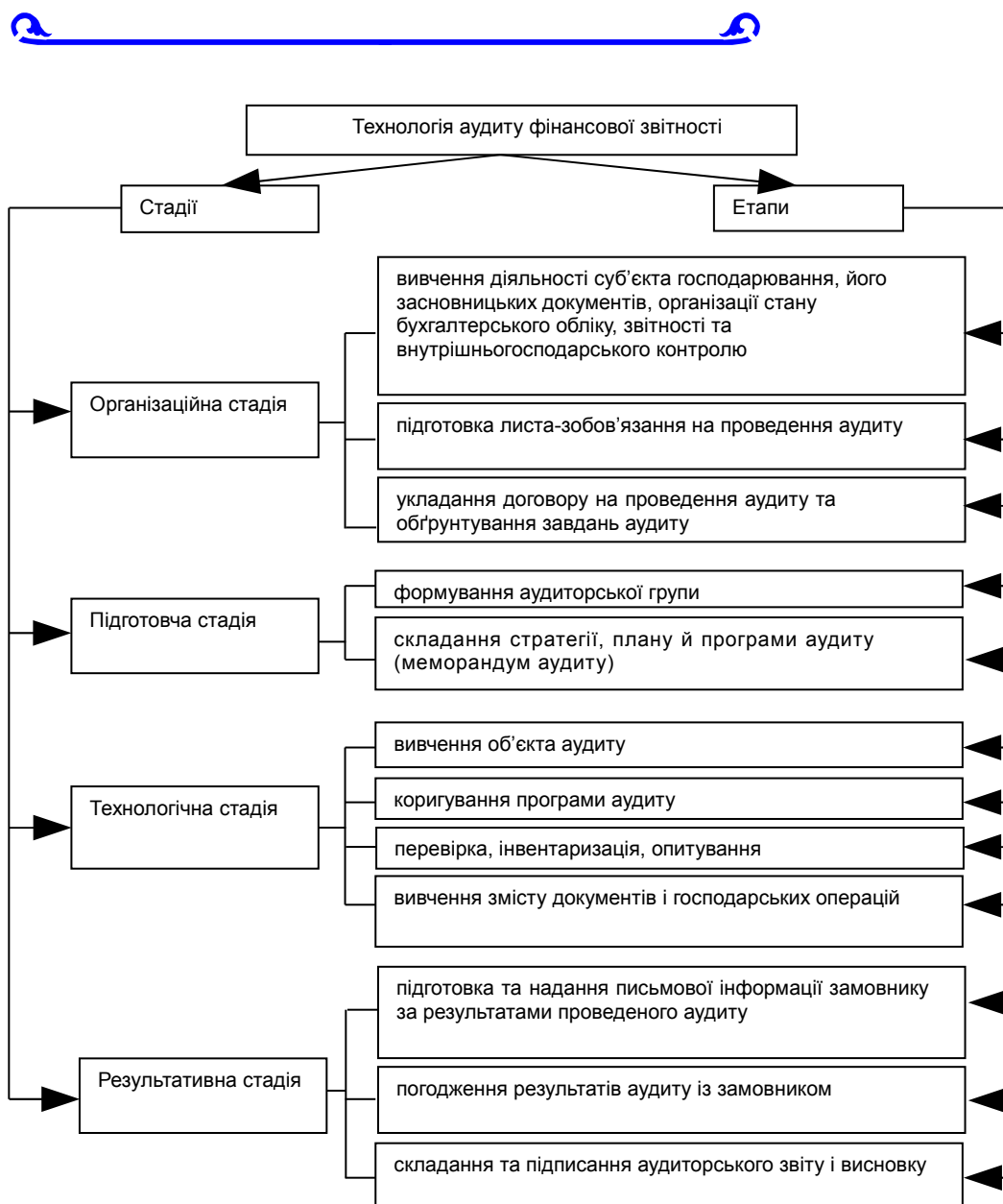

Рис. Технологія аудиту фінансової звітності

Для чіткішого розуміння змісту кожного з етапів автором запропоновано основні ключові прийоми під час здійснення аудиту фінансової звітності:

на організаційній і підготовчій стадії: опитування, тестування, попередній аналітичний огляд, оцінка тощо;

на технологічній стадії: інспекції, спостереження, підтвердження, підрахунок, сканування, інвентаризація, контрольні обміри, технологічний контроль, експертиза, експеримент, анкетування, тестування тощо;

на результативній стадії: групування, оцінка, узагальнення результатів тощо.

Особливу увагу під час аудиту фінансової звітності серед прийомів аудиту приділяють опитуванню й тестуванню. Їх застосування дозволяє ефективно проводити перевірку та виявляти невідповідності в системі якості чи результатах роботи господарюючого суб'єкта.

Удосконалення технології аудиту направлене на покращення якості аудиту фінансової звітності. Тому кожен аудитор при здійсненні своєї діяльності має вільно володіти та застосовувати необхідні методичні прийоми, які реалізуються шляхом виконання аудиторських процедур.

Таким чином, дотримуючись єдиної технології проведення аудиту фінансової звітності із застосуванням відповідних методичних прийомів аудиту, аудиторські фірми зможуть підвищити якість проведення аудиту та забезпечити достовірність отриманих результатів перевірки.

Автор пропонує такі рекомендації щодо вдосконалення технології аудиту фінансової звітності: застосування кожним аудитором єдиних методів і прийомів під час проведення аудиту;

використання аудитором індивідуального підходу до об'єкта перевірки; упровадження в робочі документи аудитора складання схеми технології аудиту, регламентація правового підґрунтя технології аудиту

Наук. керівн. Мултанівська Т. В.

Література: 1. Білуха М. Т. Аудит у бізнесі: монографія / М. Т. Білуха. – К. : Знання, 2004. – 568 с. 2. Бондаренко С. М. Методичні аспекти обліку, аналізу, аудиту фінансової звітності підприємства / С. М. Бондаренко // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2008. – № 24. – С. 14–17. 3. Бутинець Ф. Ф. Аудит : стан і тенденції розвитку в Україні та світі : монографія / Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 408 с. 4. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація : монографія / О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2005. – 268 с. 5. Редько О. Ю. Аудит в Україні : монографія / О. Ю. Редько. – К. : ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2008. – 493 с. 6. Шеремет А. Д. Аудит / А. Д. Шеремет, В. П. Суйц. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 448 с. 7. Про аудиторську діяльність в Україні : Закон України від 14.09.2006 р. № 140-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.

УДК 657.78

Арсенович М. М.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ШАХРАЙСТВО У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотация. Розкрито основні причини, категорії та наслідки шахрайства у сфері фінансової звітності.

Аннотация. Раскрыты основные причины, категории и последствия мошенничества в сфере финансовой отчетности.

Annotation. The main reasons for the category and the impact of fraud in financial reporting are revealed.

Ключові слова: шахрайство, фінансова звітність, кримінальна відповідальність, корупція, користувачі звітності.

У сучасних умовах розвитку економіки в Україні досить часто зустрічаються різноманітні махінації з фінансовою звітністю, особливо це спостерігається у великих державних підприємств та публічних акціонерних товариств. Однією з основних причин шахрайства є бажання залучити якомога більше інвестиційних коштів і за рахунок представлення інформації, більш вражаючої, ніж було спрогнозовано, забезпечити стрімке збільшення вартості акцій, що, у свою чергу, призводить до зниження вартості залучених позикових коштів і інших сприятливих для компанії ефектів.

Спираючись на теорію агентських відносин, можна пояснити економічну природу шахрайства у фінансовій звітності, а саме: акціонери делегують право прийняття рішень із широкого кола питань керівництву компанії, а це призводить до конфлікту інтересів. Наприклад, користуючись таким благом, керівництво компанії може дозволити собі таку розкіш, як приватний літак, причому придбання такого блага може не відповідати інтересам акціонерів компанії. В окремих випадках керівництво компанії може піти на присвоєння активів компанії, укладання комерційних угод в особистих інтересах. Найчастіше це буває можливо при неефективному контролі за діями керівництва компанії і, як правило, призводить до фальсифікації фінансової звітності. Це зумовило вибір теми даного дослідження та підтверджує його безумовну актуальність.

Метою даного дослідження є обґрунтування сутності шахрайства у фінансовій звітності з точки зору кримінальної відповідальності.

Задля досягнення окресленої мети в даному дослідженні поставлено та зроблено спробу вирішити наступні завдання:

1. Провести аналіз публікацій, що містять теоретично-методичні аспекти визначення шахрайства з метою вивчення проблем, які піднімаються в даних публікаціях.
2. Виділити основну категорію шахрайства, яка підлягає кримінальній відповідальності.
3. Визначити роль судово-економічної експертизи у процесі проведення розслідування.
4. Розглянути найбільш негативні наслідки шахрайства у фінансовій звітності.

Фальсифікація фінансової звітності – комплексне поняття, яке слід розглядати, беручи до уваги правові та бухгалтерські аспекти.

Проблематика фальсифікації фінансової звітності піднімалася ще на початку та в середині минулого століття вітчизняними вченими. Зокрема, Миколаїв І. Р. виділяв дійсну і суб'єктивну "цінність" звітних даних. П. Герстнер говорив про необхідність виправлення тінювих (неясних) балансів. У ряді публікацій зазначалося, що баланси та рахунки прибутків і збитків капіталістичних фірм у багатьох відносинах далекі від істини. Тією чи іншою мірою питання фальсифікації фінансової звітності піднімалися в працях Блатова Н. А., Аринушкіна Н. С., а також Вейцмана Р. Я.

В українському законодавстві безпосередньо поняттю "фальсифікація фінансової звітності" на даний момент часу визначення не дано. Це можна пояснити тим, що фальсифікація фінансової звітності найчастіше здійснюється в рамках бухгалтерських стандартів та вимог законодавства, а тому з правової точки зору може і не бути правопорушенням. Як показує практика застосування бухгалтерських стандартів, простір для махінацій занадто широкий. З одного боку, компанії прагнуть вибрати відповідну альтернативу, щоб продемонструвати своє фінансове становище з кращого боку, з іншого – грань між прагненням показати себе з кращого боку і фальсифікацією фінансової звітності дуже тонка [1].

У зв'язку зі згаданими особливостями фальсифікації фінансової звітності професійне бухгалтерське співтовариство, навпаки, пішло шляхом відокремлення поняття фальсифікації фінансової звітності від шахрайства в цілому через наявність специфічних особливостей шахрайства у фінансовій звітності.

Наприклад, Асоціація сертифікованих бухгалтерів щодо виявлення шахрайства у фінансовій звітності визначає фальсифікацію фінансової звітності як навмисне, умисне перекручення або приховування істотних фактів господарської діяльності або даних бухгалтерського обліку, яке вводить користувача звітності в оману, а в деяких випадках спонукає змінити рішення, прийняте на підставі фінансової звітності.

У наукових монографіях наводяться дещо інші визначення шахрайства у фінансовій звітності. Зокрема, Торхілл і Веллс трактують фальсифікацію фінансової звітності як дію, що вчиняється керівництвом компанії з метою фальсифікації фінансових звітів і зазвичай призводить до завищення прибутку або активів.

Основних жертв шахрайства з фінансовою звітністю можна розділити на дві великі групи: зовнішніх користувачів (міноритарні акціонери, кредитори, постачальники та підрядники, покупці, державні органи, зовнішні аудитори, юридичні служби, андеррайтери, депозитарії); внутрішні користувачів (співробітники компанії, внутрішні аудитори, керівництво і великі власники компанії).

Американська асоціація незалежних сертифікованих бухгалтерів з виявлення шахрайства виділяє три підвиди фальсифікації фінансової звітності:

- привласнення активів;
- безпосередньо фальсифікація фінансових звітів;
- корупція на підприємстві (хабарі, "відкати" і т. п.).

Ці підвиди шахрайства у фінансовій звітності тісно пов'язані. Наприклад, будь-яке корумповане діяння з метою передати зацікавленим сторонам активи компанії призводить до махінацій у фінансовій звітності. Розвиваючи цю думку, можна дійти висновку, що фальсифікацію фінансової звітності правильніше розглядати як частину загального поняття "економічне шахрайство" [2]. У рамках економічного шахрайства виділяються дві підкатегорії:

- корупційне шахрайство;
- фальсифікація з фінансовою звітністю.

Корупційне економічне шахрайство відбувається з метою особистого збагачення, присвоєння активів підприємства або придбання інших економічних благ на шкоду діяльності компанії. Корупційне шахрайство є досить актуальною проблемою сучасного суспільства і передбачає законодавчу відповідальність (наприклад, ст. 190, 191, 192 Кримінального кодексу України), а доказом економічного шахрайства займаються компетентні органи. Для доказовості неправомірних дій з фінансовою звітністю під час судового процесу можуть бути залучені експерти-економісти.

Основними методами при експертному дослідженні махінацій з фінансовою звітністю будуть стратегічні, системні, технологічні, реактивні та проактивні, інтуїтивні та емпіричні, кількісні та якісні.

На жаль, на сучасному етапі розвитку судової системи, у ході справ про корупційні махінації, залучення експертів-економістів не набуло популярності. Хоча саме судово-економічна експертиза спроможна здійснити аналіз фінансової звітності та надати більш повну, точну, достовірну інформацію по справі й економічні наслідки для компанії (власників) і вказати на вузькі моменти, на які слід звертати більшу увагу в майбутньому іншим компаніям.

Таким чином, наукова новизна даної теми дослідження полягає в доказовості того, що шахрайство з фінансовою звітністю – це корупційне діяння, яке підлягає кримінальній відповідальності та карається штрафом або позбавленням волі залежно від розміру скоєного злочину. Ці діяння мають негативні наслідки не лише для керівництва, але й для підприємств у цілому. При цьому як напрям подальших досліджень слід зазначити необхідність розгляду економічного змісту шахрайства.

Наук. керівн. Синюгіна Н. В.

Література: 1. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко. – Х. : Основа, 2008. – 568 с. 2. Практичний посібник з протидії шахрайству на фінансовому ринку. – К. : Укр. агентство фін. розвитку, 2011. – 424 с.

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Теоретично обґрунтовано визначення понять "предмет судово-економічної експертизи" та "об'єкт судово-економічної експертизи". Розглянуто питання щодо можливості віднесення до об'єктів судово-економічної експертизи з питань оподаткування актів перевірок Державної податкової інспекції.

Аннотация. Теоретически обосновано определение понятий "предмет судебно-экономической экспертизы" и "объект судебно-экономической экспертизы". Рассмотрен вопрос о возможности отнесения к объектам судебно-экономической экспертизы по вопросам налогообложения актов проверок Государственной налоговой инспекции.

Annotation. The terms "subject of legal and economic expertise and "object of legal and economic expertise" are theoretically substantiated. It is considered if it is possible to attribute state tax authority reports to object of legal and economic expertise.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, предмет судово-економічної експертизи, об'єкт судово-економічної експертизи.

В умовах розвитку ринкової економіки визначення "економічна злочинність" стало одним із центральних кримінологічних понять. Як свідчать статистичні дані та матеріали перевірок державних органів контролю, останнім часом спостерігається значне зростання кількості злочинів у сфері господарської діяльності [1; 2, с. 5].

З метою повного задоволення потреб слідчої та судової практики поряд з криміналістичною, товарознавчою, психологічною, інженерно-технічною експертизами виникає потреба у здійсненні економічної експертизи.

Питанням судово-економічної експертизи присвятили свої роботи провідні вчені та практики: Арсеньєв В. Д., Бандурка О. М., Белкін Р. С., Вінберг О. І., Грузкова В. Г., Гуцаленко Л. В., Дікань Л. В., Капусник К. В., Кудряшова С. В., Матусовський Г. А., Мирський Д. Я., Михальчишина Л. Г., Мумінова-Савіна Г. Г., Пентюк І. К., Понікаров В. Д., Пошюнас П. К., Прохоров-Лукин Г. В., Сидорчук В. М., Хомутенко О. В., Шляхов А. Р [3 – 8; 10 – 21]. Узагальнення опублікованих з досліджуваної проблематики робіт дає підстави стверджувати, що відсутня однозначність у розумінні як сутності судово-економічної експертизи в цілому, так і предмета та об'єкта досліджуваного поняття. Усе це й обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування визначення понять "предмет судово-економічної експертизи" та "об'єкт судово-економічної експертизи". Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: розкрити сутність судово-економічної експертизи; узагальнити погляди вчених на сутність понять: "предмет", "об'єкт", "предмет судово-економічної експертизи", "об'єкт судово-економічної експертизи"; обґрунтувати можливість віднесення до об'єктів судово-економічної експертизи з питань оподаткування актів перевірок Державної податкової інспекції.

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Судово-економічна експертиза є одним із видів судових експертиз [2].

Однак в українському законодавстві не надано визначення досліджуваному виду експертизи. Надається лише визначення судової експертизи в цілому як самостійного класу експертних досліджень. Так, відповідно до Закону України "Про судову експертизу" судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [1].

Стосовно ж визначення поняття "судово-економічна експертиза" (далі – СЕЕ) слід відмітити, що єдиної точки зору серед дослідників не існує. Дехто з них (в основному, це дослідники – криміналісти за фахом) пропонують розуміти під СЕЕ процесуальну дію, інші (в основному, це – дослідники – економісти за фахом) вважають, що СЕЕ – це форма або метод економічного контролю [4–9; 11; 14–16; 19; 20]. Більшість же дослідників (із ними погоджується і автор статті) розуміють під СЕЕ дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, фінансів, бухгалтерського та податкового обліку (експертом-економістом) з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду [10 – 13; 18].

Однак уточнення сутності СЕЕ потребує чіткого визначення предмета та об'єкта досліджуваного поняття.

У філософському розумінні об'єкт (лат. *objectum* – предмет, від *objicio* – кидаю вперед, протиставляю) – те, що протистоїть суб'єкту в його предметно-практичній та пізнавальній діяльності. Об'єкт не просто тотожний об'єктивній реальності, а виступає як така її частина, що перебуває у взаємодії із суб'єктом, причому саме виділення об'єкта пізнання здійснюється за допомогою форм практичної та пізнавальної діяльності, що вироблені суспільством та відображують властивості об'єктивної реальності [17].

Розглядаючи таке визначення об'єкта з огляду на судово-економічну експертизу, можна сказати, що необхідними ознаками об'єкта останньої є його належність до реальності (фізично існуючих документів, залучених до справи) та факт взаємодії об'єкта із судовим експертом (суб'єктом) у процесі дослідження. При цьому виділення об'єкта здійснюється залежно від предмета дослідження за допомогою методів дослідження.

У загальнофілософському розумінні "предмет – категорія, яка означає цілісність, відокремлену зі світу об'єктів у процесі людської діяльності та пізнання. До предмета входять лише головні, найбільш істотні з точки зору даного дослідження властивості та ознаки" [17].

Таким чином, предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне та часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага експерта.

Отже, поняття предмета судово-економічної експертизи можна тлумачити наступним чином: це фактичні дані, які містяться в об'єктах дослідження, та інформація про господарські операції (стан та результати економічної діяльності суб'єктів економічних відносин), що мають істотне значення для органу, який призначив експертизу, та встановлюються та отримуються в результаті дослідження документів із застосуванням спеціальних знань у галузі економіки.

Базуючись на загальнофілософському розумінні "предмета" та на запропонованому автором визначенні предмета судової економічної експертизи, можна констатувати, що об'єкти судової економічної експертизи – це документи, що у своїй сукупності містять інформацію, яка формує предмет дослідження.

В експертній практиці існує неузгодженість щодо визначення кола об'єктів судової економічної експертизи. У матеріалах, які надаються для проведення судових економічних експертиз, пов'язаних з оподаткуванням, разом із первинними документами бухгалтерського обліку, зведеними регістрами бухгалтерського обліку, регістрами податкового обліку присутні також протоколи допиту свідків, заперечення підприємств, акти перевірок ДПІ тощо. Останні також є документами, що використовуються експертами-економістами як джерела інформації про господарські операції та для більш чіткого розуміння позицій сторін й обставин справи.

Однак при дослідженні матеріалів податкової перевірки судовими експертами-економістами враховується лише інформація про ту логічну послідовність дослідження документації підприємства, в результаті якої державний ревізор-інспектор дійшов висновку про наявність-відсутність порушень чинного законодавства. Отже, акт перевірки контролюючого органу та висновок судової економічної експертизи розглядаються як самостійні докази, що базуються на однакових об'єктах дослідження (документах), не будучи один для одного об'єктами дослідження.

Тобто акт перевірки та висновок судового експерта – це незалежні дослідження, що мають базуватися на одних і тих самих об'єктах дослідження (первинних документах, документах бухгалтерського та податкового обліку підприємства та ін.), при цьому один для одного такими не є [18].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що комплексних наукових досліджень у вітчизняній науці, спрямованих на визначення сутності судово-економічної експертизи, предмета та об'єкта останньої, недостатньо. Це призводить до невизначеності в понятійному апараті, тому виникає необхідність у подальших теоретичних розробках з удосконалення понятійного апарату судово-економічної експертизи.

Наук. керівн. Кривоцова Т. О.

- Література:** 1. Сайт МВС України. Статистичні дані. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>. 2. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібн. / Гуцаленко Л. В., Михальчишина Л. Г., Сидорчук В. М. та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 352 с. 3. Арсеньев В. Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы / В. Д. Арсеньев // Проблемы теории судебной экспертизы : сб. научн. тр. – М. : ВНИИСЭ, 1980. – Вып. 44. – С. 4–7. 4. Бандурка О. М. Основи судової бухгалтерії : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Нац. ун-т ВС України, 2001. – 336 с. 5. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит. 1987. – 272 с. 6. Винберг А. И. Логика в криминалистической экспертизе / А. И. Винберг // Проблемы криминалистики. – М. : Красная звезда, 1947. – 75 с. 7. Винберг А. И. Судебная экспертология : учебное пособие / А. И. Винберг, Н. Т. Малаховская. – Волгоград : Волгоградская правда, 1979. – 183 с. 8. Грузкова В. Г. О классификации судебных экспертиз в судебной экспертологии / В. Г. Грузкова // Теория и практика судебной экспертизы и криминалистики. – Х. : Право, 2002. – Вып. 2. – С. 76–79. 9. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 92 с. 10. Капусник К. В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз / К. В. Капусник, І. В. Губанова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. – Х. : Право, 2010. – Вып. 9. – С. 462–465. 11. Матусовський Г. А. Економічні злочини: криміналістичний аналіз / Г. А. Матусовський. – Х. : Консум, 1999. – 480 с. 12. Мирский Д. Я. Понятие объекта судебной экспертизы / Д. Я. Мирский, М. Н. Ростов // Актуальные проблемы теории судебной экспертизы : сб. научн. тр. –

М. : ВНИИСЭ, 1984. – С. 26–29. 13. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посібник / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К., 2004. – 268 с. 14. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К : Центр учбової літератури, 2008. – 366 с. 15. Пошнонас П. К. Судебная ревизия и судебно-экономическая экспертиза / П. Пошнонас. – В. : Минтис, 1990. – 232 с. 16. Прохоров-Лукин Г. В. Предмет судебной экспертизы и общие основания деления экспертных задач на категории / Г. В. Прохоров-Лукин // Криминалистика и судебная экспертиза. – К. : МЮУ, 2001. – Вып. 50. – С. 3–6. 17. Философский энциклопедический словарь / редкол. С. С. Аверинцев, Е. А. Араб-Огли, Л. Ф. Иличев и др. – 2-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 879 с. 18. Хомутенко О. В. Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи / О. В. Хомутенко, С. В. Кудряшова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. – Х. : Право, 2010. – Вип. 10. – С. 553–561. 19. Шляхов А. Р. Задачи судебной экспертизы / А. Р. Шляхов // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР : сб. научн. тр. – М. : ВНИИСЭ, 1980. – Вып. 42. – С. 3–8. 20. Шляхов А. Р. Предмет и система криминалистической экспертизы / А. Р. Шляхов // Труды ВНИИСЭ. – М., 1971. – Вып. 3. – С.14–18. 21. Про судову експертизу Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

УДК 657.92

Грицай В. В.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОБ'ЄКТ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Теоретично обґрунтовано сутність об'єкта судово-економічної експертизи.

Аннотация. Теоретически обоснована сущность объекта судебно-экономической экспертизы.

Annotation. The essence of the object of judicial and economic expertise is theoretically grounded.

Ключові слова: судова експертиза, судово-економічна експертиза, об'єкт судово-економічної експертизи.

Характерною особливістю економіки на сучасному етапі є збільшення порушень законодавства, яке знаходить своє відображення в бухгалтерському обліку та фінансово-господарській діяльності підприємств. Це підтверджують дані, зображені на рисунку.

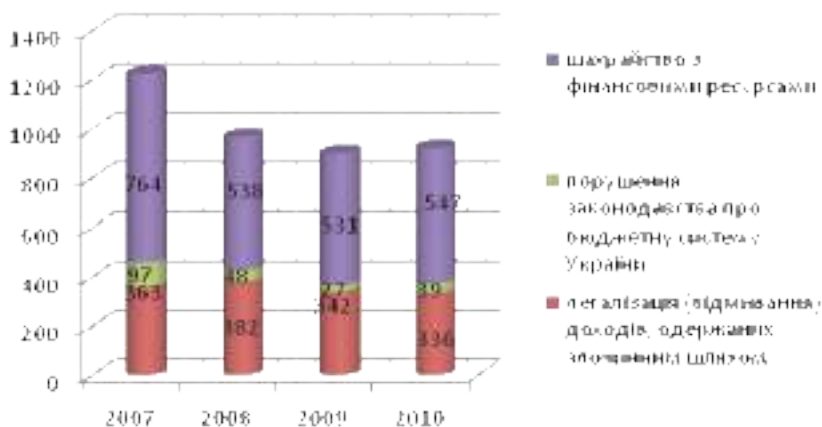

Рис. Злочини у сфері господарської діяльності за 2007 – 2010 рр.
(розроблено автором на основі джерела [1])

На вирішення такого кола питань спрямована судово-економічна експертиза. Проблемам, пов'язаним із судово-економічною експертизою, присвячено роботи таких провідних практиків

і вчених, як: Шляхов А. Р., Матусовський Г. А., Белкін Р. С., Базась М. Ф., Ромашов А. М., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Бандурка О. М., Волинець Л. М., Назаренко Є. А., Мумінова-Савіна Г. Г., Понікаров В. Д. та ін. Узагальнення результатів дослідження вказаних вище робіт дозволяє стверджувати, що просліджується неоднозначність у розумінні сутності поняття судово-економічної експертизи як у цілому, так і в розумінні об'єкта судово-економічної експертизи зокрема. До того ж все це підсилюється відсутністю закріплення вказаного вище понятійного апарату на законодавчому рівні, що й обумовлює своєчасність та актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та розробка пропозиції щодо визначення об'єкта судово-економічної експертизи.

Відповідно до визначеної мети поставлені такі завдання:

1. Уточнити визначення поняття "судово-економічна експертиза".
2. Проаналізувати підходи щодо визначення поняття об'єкта судово-економічної експертизи.

При проведенні дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизації.

Відповідно до Закону України "Про судову експертизу" судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [2]. У цьому ж Законі вживається поняття "судово-економічна експертиза" як підвид судової експертизи, проте визначення цьому поняттю не надається.

Тому визначаючи сутність судово-економічної експертизи, пропонуємо погодитись із думкою Понікарова В. Д., який під судово-економічною експертизою розуміє "процесуальну форму дослідження на основі спеціальних знань у різних сферах економіки, господарського аналізу, ревізії й контролю первинних облікових документів, бухгалтерських та податкових реєстрів і фінансової звітності суб'єктів господарювання різних форм власності з метою вирішення широкого кола питань, що виникають при розслідуванні економічних злочинів та судовому розгляді господарських суперечок" [3].

Більш повне розкриття сутності будь-якого поняття полягає, перш за все, у чіткому визначенні його предмета та об'єкта. Що стосується предмета судово-економічної експертизи, то тут у поглядах вчених великих розбіжностей немає. Діаметрально протилежна ситуація в думках дослідників на сьогодні існує з приводу визначення сутності об'єктів судово-економічної експертизи, у зв'язку з чим систематизуємо визначення сутності об'єкта судово-економічної експертизи в таблиці.

Таблиця

Розкриття сутності об'єкта судово-економічної експертизи в літературних джерелах

№ п/п	Визначення сутності об'єкта судово-економічної експертизи	Джерело
1	Відображення в документах та облікових реєстрах господарських операцій, що стали предметом розслідування або судового розгляду	Бандурка О. М. [4]
2	Первинні або зведені документи бухгалтерського обліку, що містять фактичні дані, необхідні для давання висновку	Алексеева Л. Ф. [5]
3	Відображення фінансово-господарської діяльності у первинних документах, облікових реєстрах та фінансової звітності з метою встановлення обставин, що входять у предмет бухгалтерської експертизи	Алибеков Ш. И. [6]
4	Належить уся первинна документація, у якій із застосуванням грошових та натуральних вимірників відображається фінансово-господарська діяльність суб'єкта, а також бухгалтерські реєстри, фінансова звітність, розпорядчі та інші документи, що регламентують діяльність суб'єкта	Мумінова-Савіна Г. Г. [7]
5	Первинні документи бухгалтерського обліку підприємства та реєстри бухгалтерського, податкового й інших видів обліку підприємства, що відображають господарську діяльність підприємства	Пошюнас П. К. [8]
6	Речові, документальні та інші докази, а також протоколи розслідування, судового розгляду, в яких зафіксовано досліджувані обставини справи	Камлик М. І. [9]
7	Бухгалтерські документи, реєстри, матеріали інвентаризацій і періодичної звітності, а також документи та записи оперативного обліку, які перебувають у перевірненій організації	Ромашов А. М. [10]

Узагальнення інформації наведених вище робіт провідних практиків і вчених дає підставу стверджувати, що немає чіткої думки стосовно визначення сутності об'єкта судово-економічної експертизи. Тому автором пропонується під об'єктом судово-економічної експертизи розуміти бухгалтерські документи, облікові реєстри, фінансову звітність, а також документи і записи оперативного та податкового обліку, що відображають господарську діяльність підприємства, яка стала предметом розслідування чи розгляду в суді.

Наукова новизна полягає у систематизації та уточненні сутності поняття об'єкта судово-економічної експертизи через врахування облікових реєстрів, документів і записів оперативного та податкового обліку, а також через залежність між об'єктом та предметом судово-економічної експертизи.

Як напрям подальшого дослідження доцільно обґрунтувати та розробити пропозиції щодо систематизації завдань судово-економічної експертизи.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Міністерство внутрішніх справ України. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>. 2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. // *Голос України*. – 1994. 3. Сторжук Н. Критичний огляд нормативно-правового регулювання методології та організації / Н. Сторжук // *Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал*. – 2009. 4. Бандурка О. М. Основи судової бухгалтерії : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : НУВС України, 2001. – 336 с. 5. Алексеева Л. Ф. Судебно-бухгалтерская експертиза : конспект лекцій / Л. Ф. Алексеева. – Владивосток : Изд-во ВГУЭС. 2008. – 76 с. 6. Алибеков Ш. И. Судебно-бухгалтерская експертиза / Ш. И. Алибеков. – Владивосток, 2006. – 144 с. 7. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза: навч.-метод. посібник / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К., 2004. – 268 с. 8. Пошюнас П. К. Судебная ревизия и судебно-экономическая експертиза / П. К. Пошюнас. – В. : Минтис, 2001. – 232 с. 9. Камлик М. І. Судова бухгалтерія : підручник / І. М. Камлик. – 5-те вид. доп. та переробл. – К. : Атіка, 2007. – 552 с. 10. Ромашов А. М. Судебно-бухгалтерская експертиза / А. М. Ромашов. – М. : Юрид. лит-ра, 2004. – 128 с. 11. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навч. посібник / М. Ф. Базась. – К., 2007. – 488 с.

УДК 657.6:336.717.061

Скудна Н. С.

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Теоретично обґрунтовано визначення поняття "аудит кредитних операцій банку". Систематизовано погляди вчених-економістів на сутність поняття "аудит банку". Розкрито сутність кредитних операцій банку.

Аннотация. Теоретически обосновано определение понятия "аудит кредитных операций банка". Систематизированы подходы ученых-экономистов к определению сущности понятия "аудит банка". Раскрыта сущность кредитных операций банка.

Annotation. The term "audit of bank credit operations" is theoretically substantiated. Opinions of scientists and economists with respect to nature of bank audit are systemized. The nature of bank credit operations is interpreted.

Ключові слова: аудит банку, кредитні операції банку, аудит кредитних операцій банку.

Кредитні операції є найприбутковішими в банківському бізнесі. Це підтверджують і статистичні дані, розміщені на веб-сайті НБУ, згідно з якими станом на 01.04.2011 р. саме процентні доходи продовжують займати лівову частку в загальній структурі доходів банків України і складають 81,9 % [1]. Однак поряд із цим таким операціям притаманні ризики, пов'язані з неможливістю повернення наданих кредитів.

Зменшення кредитного ризику банку можливо лише за умови існування ефективного контролю, прогресивною формою якого є аудит. Питанням банківського аудиту присвятили свої роботи багато зарубіжних вчених і практиків [2; 3]. Вітчизняних же публікацій і наукових праць у галузі аудиту банків, і тим більше аудиту кредитних операцій банків, досить обмежена кількість. Проте до українських вчених, що зробили найбільший вклад у вирішення даної проблеми, можна віднести: О. Васюренка, І. Белову, Н. Литвіна [4 – 6]. Узагальнення опублікованих з досліджуваної проблематики робіт дає підстави стверджувати, що питання економічного понятійного апарату стосовно аудиту кредитних операцій банку розроблені недостатньо. Усе це й обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дослідження.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування визначення поняття "аудит кредитних операцій банку". Відповідно до визначеної мети було поставлено такі завдання: систематизувати погляди вчених-економістів на сутність поняття "аудит банку" та розкрити сутність кредитних операцій банку.

У процесі дослідження були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація.

Питання аудиту кредитних операцій комерційних банків в Україні досліджено недостатньо. І, перш за все, відсутнє системне розуміння більшістю власників банківського капіталу, у чому ж полягає сутність аудиту кредитних банківських операцій.

Для вирішення даної проблеми, на думку автора, насамперед, необхідно визначити сутність поняття "аудит банку".

Так, в Україні на законодавчому рівні досліджуваному поняттю надається визначення лише в положенні "Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України", згідно з яким "аудит банку – це визначення стану банку на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності балансу, обліку прибутків та збитків, аналізу стану обліку, відповідність обліку і дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів (учасників) при розподілі дивідендів, голосуванні, наданні прав на придбання нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам (учасникам) банку та іншим користувачам" [7]. Дане визначення, на погляд автора, досить складне для сприйняття, не в повному обсязі відображає принципи аудиту і, головне, не визначає мети, задля якої має здійснюватися аудит у банку.

Що ж стосується сучасної економічної науки, то аналіз визначень сутності аудиту банків різними авторами-дослідниками, поданий на рисунку, дає всі підстави стверджувати про відсутність єдиної точки зору з приводу досліджуваного поняття.

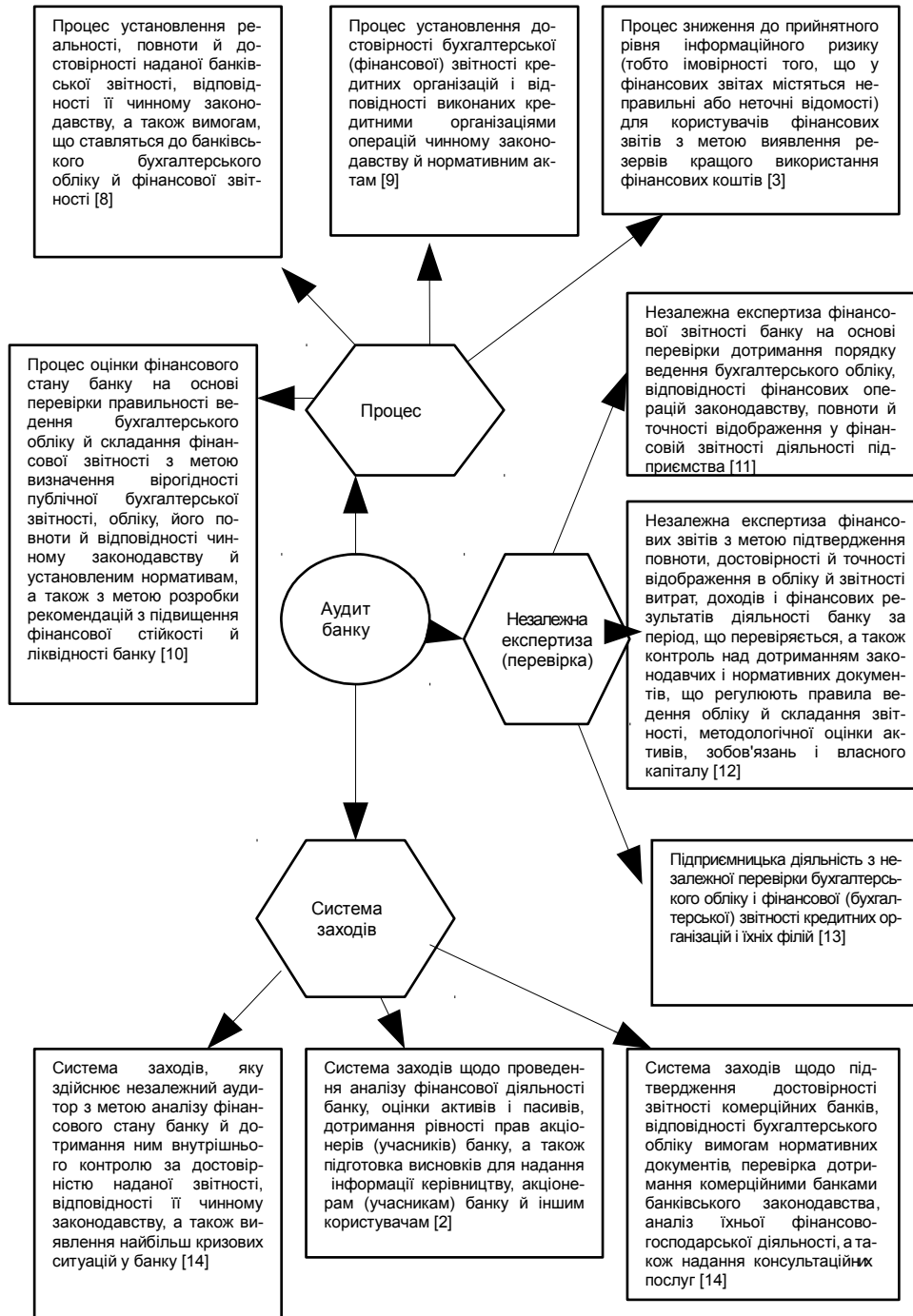

Рис. Систематизація поглядів вчених-економістів на сутність поняття "аудит банку" (розроблено за даними роботи [10])

З огляду на результати наведеного вище аналізу, автор вважає, що під аудитом банку слід розуміти "процес оцінки фінансового стану банку на основі незалежної перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності з метою визначення достовірності публічної бухгалтерської звітності, обліку, його повноти й відповідності чинному законодавству і встановленим нормативам, а також із метою розробки рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості і ліквідності банку" [10].

Однак оскільки предметом аудиту банку в даній статті є кредитні операції, то для досягнення кінцевої мети має сенс визначити також і сутність останніх.

Так, чинним банківським законодавством України кредитні операції визначаються як вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручництв, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу) [15–17].

У спеціальній економічній літературі під кредитними операціями банку розуміють активні банківські операції, пов'язані з наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручництва, авалю), які у разі їхнього виконання приведуть до фактичної передачі засобів на кредитній основі [5].

З огляду на все викладене вище автором пропонується під аудитом кредитних операцій банку розуміти перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності стосовно здійснених активних банківських операцій, пов'язаних із наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручництва, авалю), з метою зниження кредитних ризиків банківської установи та висловлення незалежної думки аудитора про достовірність показників фінансової звітності, обліку банку, а також про відповідність здійснених активних операцій діючому банківському законодавству та внутрішнім положенням банку.

Наукова новизна результатів дослідження – набуло подальшого розвитку визначення поняття "аудит кредитних операцій банку" шляхом врахування останніх змін, як на законодавчому рівні, так і в економічній теорії, стосовно сутності аудиту банків, сутності кредитних операцій банку, а також шляхом урахування мети користувачів результатів досліджуваного напрямку аудиту.

Таким чином, на ранніх етапах становлення вітчизняної банківської системи були відсутні комплексні наукові дослідження з проблеми аудиту кредитних операцій банку, що призвело до невизначеності в понятійному апараті. Тому виникає необхідність у подальших теоретичних розробках з удосконалення як понятійного апарату, так і методики здійснення аудиторської перевірки кредитних операцій банків.

Наук. керівн. Кривцова Т. О.

Література: 1. Сайт НБУ. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 2. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс, М. В. Ольхов ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 376 с. 3. Додж К. Банковский аудит / К. Додж, Я. В. Соколов. – М. : Гелиос, 2002. – 355 с. 4. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках : навч. посібник / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2008. – 325 с. 5. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) і : підручник / Н. Б. Литвин. – К. : Хай&Тек Прес, 2010. – 608 с. 6. Організація контролю в банку : навч. посібник / укл. І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2009. – 302 с. 7. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене Постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. 8. Громов Н. В. Банковское дело / Н. В. Громов. – М. : Книга, 2003. – 287 с. 9. Аудит банков : учебн. пособие / под ред. Г. Н. Белоглазовой, Л. П. Кроливецкой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 416 с. 10. Кривцова Т. О. Теоретико-методологічні аспекти аудиту кредитних операцій банку / Т. О. Кривцова, В. Ю. Баранова // Аудитор України. – 2006. – № 12 (96). – С. 14–20. 11. Мороз О. С. Банковские операции / О. С. Мороз. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 511 с. 12. Коваль Р. Д. Аудит коммерческих банков / Р. Д. Коваль. – СПб. : Искра, 2004. – 226 с. 13. Климович В. П. Основы банковского аудита : учебник / В. П. Климович. – М. : Форум, ИНФРА, 2005. – 192 с. 14. Банковский контроль и аудит : учебн. пособие / Н. В. Фадейкина, Е. К. Болгова, М. Н. Скурихин и др. ; Сибирский институт финансов и банковского дела ; под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. Н. В. Фадейкиной. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 496 с. 15. Господарський кодекс України. – Х. : Одиссей, 2011. – 184 с. 16. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 17. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затверджена Постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Студент 5 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ДОХОДІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено особливості аудиту доходів виробничого підприємства та запропоновано шляхи його вдосконалення.

Аннотация. Определены особенности аудита доходов производственного предприятия и предложены возможные пути его совершенствования.

Annotation. The features of audit of profits of production enterprise are defined and the possible ways to improve the audit of income are proposed.

Ключові слова: доходи виробництва, аудит доходів, етапи аудиту, планування аудиту.

В умовах фінансової кризи першочерговим завданням українських підприємств є збереження конкурентоспроможності, що обумовлює підвищення ролі аудиту як основного фактора збільшення прибутку підприємства. Метою підприємства є отримання доходу. Тож функції аудитора не обмежуються лише підтвердженням достовірності даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності, в існуючих економічних умовах аудитор має надати ґрунтовні рекомендації щодо підвищення прибутку підприємства. Також з розвитком ринкових відносин підприємства почали, окрім основної діяльності, інвестувати вільні активи у фінансову та інвестиційну діяльність, а це неможливо, коли більшість українських підприємств є збитковими чи їх дохід мінімальний. Тому керівники підприємств усвідомили необхідність суворого контролю за доходами підприємства. Галузь промислового виробництва є в Україні найзначнішою та включає велику кількість видів діяльності, а тому й аудит доходів на таких підприємствах має свої особливості – все це обумовлює актуальність обраної проблеми.

Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-економісти: А. Бабо, Ф. Вуд, Бачинський В. І., Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Корягін М. В., С. Котляров, Куцик П. О., Мних Є. В., Озеран В. О., Пархоменко В. М., М. Пушкар, А. Садовников, Л. Солошенко, Сопко В. В., Ткаченко Н. М., Усач Б. Ф., Чумаченко М. Г. та ін. Але слід відмітити, що, незважаючи на таку кількість наукових праць, на сьогодні даному питанню не приділялось достатньо уваги, тому воно потребує подальшого розгляду.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування особливостей та розробка пропозицій щодо вдосконалення аудиту доходів виробничого підприємства. Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання:

визначити економічний зміст доходів підприємства;

розкрити особливості аудиту доходів виробничого підприємства;

запропонувати напрямки подальшого вдосконалення аудиту доходів виробничого підприємства.

Згідно з П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати" доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або погашення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу, крім зростання капіталу за рахунок внесків власників, за звітний період.

Відповідно до Податкового кодексу всі доходи поділяються на 2 групи [1]:

1. Дохід від операційної діяльності – у його склад входить дохід від реалізації товарів. Визнається в розмірі договірної (контрактної) вартості, але не менше, ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі, у тому числі при зменшенні зобов'язань.

2. Інші доходи (доходи у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, володіння борговими вимогами; доходи від операцій оренди, лізингу, суми штрафів та неустойки чи пені тощо).

Багато авторів дають своє визначення поняттю "дохід".

В. Дерій [2] вважає, що дохід означає будь-який приплив грошових коштів або одержання матеріальних цінностей.

Дохід – це досить складна й суперечлива економічна категорія, що виконує різноманітні функції. З одного боку, доходи є елементом національного доходу країни, джерелом постійного зростання матеріального й духовного рівня життя суспільства й утворення фінансових ресурсів держав, з іншого – виступають як кінцевий результат роботи окремих підприємств, служать джерелом їхнього подальшого розвитку, поліпшення фінансово-господарської діяльності фірм [3].

У Новому тлумачному словнику української мови зазначається, що дохід – це гроші або матеріальні цінності, одержувані державою, торгово-промисловою установою, приватною особою тощо в результаті якої-небудь діяльності.

Аналіз літературних джерел дає підстави зробити висновок, що дохід – це виручка підприємства, отримана в результаті проведення операцій із збільшення економічних вигід у грошовому чи матеріальному вигляді. Дане визначення дає найбільш загальне уявлення про доходи.

Метою аудиту доходів є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності, об'єктивності, правдивості й законності відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності доходів та фінансових результатів і донесення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів інформації [4].

Виробниче підприємство – це окрема спеціалізована одиниця, основою якої є професійно організований колектив, який за допомогою наявних засобів виробництва виготовляє потрібну споживачеві продукцію або надає послуги відповідного призначення [5].

До особливостей проведення аудиту доходів виробничого підприємства можна віднести такі етапи аудиту:

перевірка відповідності оцінки готової продукції методу оцінки, встановленому обліковою політикою;

перевірка відповідності оцінки відвантаженої продукції встановленому обліковою політикою методу;

перевірка розрахунку та відображення відхилень фактичної собівартості від вартості її за обліковими цінами;

перевірка повноти та своєчасності відображення в обліку виробленої продукції;

перевірка проведення інвентаризації готової продукції.

За даними численних публікацій та експертних опитувань, питома вага господарських операцій, здійснених у тьшовому секторі економіки, складає від 30 до 50 %.

На практиці аудитор стикається з багатьма проблемами під час аудиту доходів виробничого підприємства, що пов'язані з визнанням доходів, протиріччям у законодавчих актах, шахрайством керівництва підприємства. Доцільно виділити такі шляхи вдосконалення аудиту доходів виробничого підприємства з урахуванням практики та досвіду:

1) надати достовірну фінансову звітність, що передбачає проведення якісного та об'єктивного аудиту;

2) створити систему контролю якості аудиту в Україні;

3) удосконалити методіку аудиту доходів виробничого підприємства з урахуванням сучасних наукових надбань, що мають бути покладені в основу розвитку аудиторської практики;

4) розробити досконали методіку складання аудиторських робочих документів, що використовуються під час аудиту доходів виробничого підприємства;

5) запропонувати підприємствам у кожному окремому випадку самостійно визначити метод відображення доходу та вирішувати, коли і в якому обсязі визнавати дохід від реалізації продукції у звітному періоді залежно від факту господарської операції;

6) удосконалити законодавство України у сфері фінансового контролю та гармонізувати нормативно-правове забезпечення з міжнародними і європейськими стандартами.

Таким чином, у дослідженні було визначено економічну сутність доходів підприємства, особливості проведення аудиту доходів виробничого підприємства та запропоновано шляхи вдосконалення аудиту доходів виробничого підприємства. Ґрунтуючись на проведеному дослідженні процесу аудиту доходів виробничого підприємства, можна зазначити, що аудит доходів є одним з найбільш необхідних видів контролю, які використовуються власником для поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства та усунення недоліків. У подальших дослідженнях цієї проблеми необхідно удосконалити методіку проведення аудиту доходів виробничого підприємства у зв'язку із постійним розвитком ринкових відносин. З кожним днем винаходять усе нові й нові способи шахрайства, тому постає гостра необхідність в удосконалених шляхах усунення проблем в аудиті доходів.

Наук. керівн. Мултанівська Т. М.

Література: 1. Лисица Т. Доходи и расходы в торговле: ведем учет по-новому / Т. Лисица // Баланс. – 2011. – № 32. – С. 46–49. 2. Дерій В. Проблеми обліку витрат і доходів підприємства та перспективи їх вирішення в Україні / В. Дерій // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 4. – С. 7–11. 3. Садовников О. А. Шляхи вдосконалення організації і методіки аудиту доходів за видами діяльності / О. А. Садовников // Аудитор України. – 2008. – № 21. – С. 29–32. 4. Іванова Н. А. Організація і методіка аудиту; навч. посібник / Н. А. Іванова, О. В. Ролінський. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 216 с. 5. Макаровська Т. П. Економіка підприємства : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / Т. П. Макаровська, Н. М. Бондар. – К.: МАУП, 2003. – 304 с. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід", затв. Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.99 р. № 290, із змінами та доповненнями // Бухгалтерія: ЗбСЗ. – 2003. – № 7. – С. 152–154. 7. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики / пер. з англ. О. В. Селєзньов, О. Л. Ольховікова, О. В. Гик, Т. Ц. Шарашидзе, Л. Й. Юрківська, С. О. Куликов. – К.: ТОВ "ІАМЦ" АУ "СТАТУС", 2006. – 1152 с. 8. Шмиголь Н. М. Принципи управління доходами в діяльності організації [Електронний ресурс] / Н. М. Шмиголь. – Режим доступу : www.znu.edu.ua.

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ЗАСТОСУВАННЯ OLAP-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТАНУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто підхід до використання OLAP-технології для побудови сховища даних економіко-статистичної діагностики стану промислового підприємства, що дозволить полегшити процес ухвалення управлінських рішень, максимально спростивши доступ до необхідної для цього інформації.

Анотация. Рассмотрен подход использования OLAP-технологии для построения хранилища данных экономико-статистической диагностики состояния промышленного предприятия, что позволит облегчить процесс принятия управленческих решений, максимально упростив доступ к необходимой для этого информации.

Annotation. The approach to the use of OLAP technology to build a data warehouse of economic and statistical diagnostics of an industrial enterprise was carried out, allowing to facilitate decision-making process, maximally simplifying access to necessary for this purpose information.

Ключові слова: економіко-статистична діагностика підприємства, сховище даних, OLAP-куб, гетерогенні дані.

Одним із завдань, яке повинна вирішувати система економіко-статистичної діагностики, є накопичення даних, розмічених у гетерогенній інформаційній системі (підтримуються різними СУБД), в єдиному сховищі даних з подальшою обробкою і представленням у вигляді "зрізів" даних, метою яких є підтримка прийняття рішення на середньому та верхньому рівнях ланцюжка.

Основним засобом вищеописаного типу аналізу останнім часом стали засоби оперативної аналітичної обробки (OLAP). Кінцевою метою використання OLAP-технологій є аналіз даних та представлення результатів цього аналізу у вигляді, зручному для сприйняття і прийняття рішення [1, с. 45].

Метою роботи є розробка моделі сховища даних для проведення економіко-статистичної діагностики з використанням OLAP-технології.

Об'єктом аналізу виступають господарчі процеси, що протікають на підприємстві, їх соціально-економічна ефективність, кінцеві виробничі і фінансові результати діяльності, що складаються під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників та отримують відображення у звітності підприємства.

Для промислового підприємства характерні наявність багатьох систем автоматизації, призначених для вирішення різних завдань, розрізнене зберігання даних і, як наслідок, відсутність єдиного погляду на управлінську інформацію, в тому числі на дані бухгалтерського обліку. Таким чином, необхідна для виробництва інформація сконцетрована в різних транзакційних системах, облікових системах, базах даних і електронних таблицях тощо. Таке становище призводить до неможливості узагальнювати та ефективно аналізувати інформацію щодо діяльності підприємства [2, с. 156]. Основна причина – розрізненість зберігання та відмінності у форматах даних. Для того щоб перетворити дані в корисну інформацію, аналітик повинен чітко уявляти, де саме в корпоративній інформаційній системі ці дані мають знаходитися. Більше того, треба знати структуру, формати вихідних даних і бути готовим до ситуацій, коли одні й ті ж дані дублюються в різних системах або коли між даними з різних джерел зберігання виявляються логічні невідповідності. Крім того, не слід забувати, що інформаційна система підприємства не є статичною, вона так чи інакше розвивається. У ній час від часу з'являються нові підсистеми та модулі, а отже, нові дані, які також потрібні аналітику. Слід враховувати ще один аспект: вилучення даних з транзакційних систем супроводжується підвищенням навантаження на ці системи, надовго блокуючи ресурси, що може істотно заважати оперативній роботі [3, с. 62].

Сьогодні прийнято говорити про цілий комплекс засобів, які в сукупності називають системами бізнес-інтелекту. Основними елементами BI-платформи є сховища даних і OLAP-системи. Саме ці об'єкти, як правило, відіграють роль "платформи" для прикладних BPM-рішень, у тому числі для систем консолідації фінансової звітності.

Таким чином, виникає необхідність побудови моделі OLAP-системи, яка реалізує економіко-статистичну діагностику підприємства. З цією метою пропонується використання CASE-засобу автоматизації проектування економічних систем ERWin.

Основний бізнес-процес, а саме економіко-статистичну діагностику підприємства, за допомогою декомпозиції розділимо на 3 забезпечуючі процеси: організаційно-економічна характеристика підприємства; економіко-статистичний аналіз виробництва продукції; економіко-статистична діагностика конкурентоспроможності підприємства.

Організаційно-економічна характеристика підприємства включає такі блоки аналізу: наявність та ефективність використання основних засобів; аналіз складу персоналу підприємства та ефективності трудових ресурсів; наявність та ефективність використання матеріальних ресурсів; діагностика фінансового стану підприємства.

У процесі діагностики наявності та ефективності використання основних засобів генерується аналітичний куб, який має три виміри: рух основних засобів, структура основних засобів та період. Вимір "період" має три рівні ієрархії: місяць, квартал, рік. Один параметр куба може міститися як в одній таблиці, так і в декількох пов'язаних, що знаходяться на різних рівнях ієрархії в просторі. Також з метою діагностики формуються аналітичні таблиці з розрахунковими значеннями: динаміка основних засобів та використання основних засобів. Для розрахунку значень таблиці використання основних засобів необхідно встановити зв'язки з такими таблицями оперативної інформації: фінансовий стан, трудові ресурси, виробництво (рис. 1).

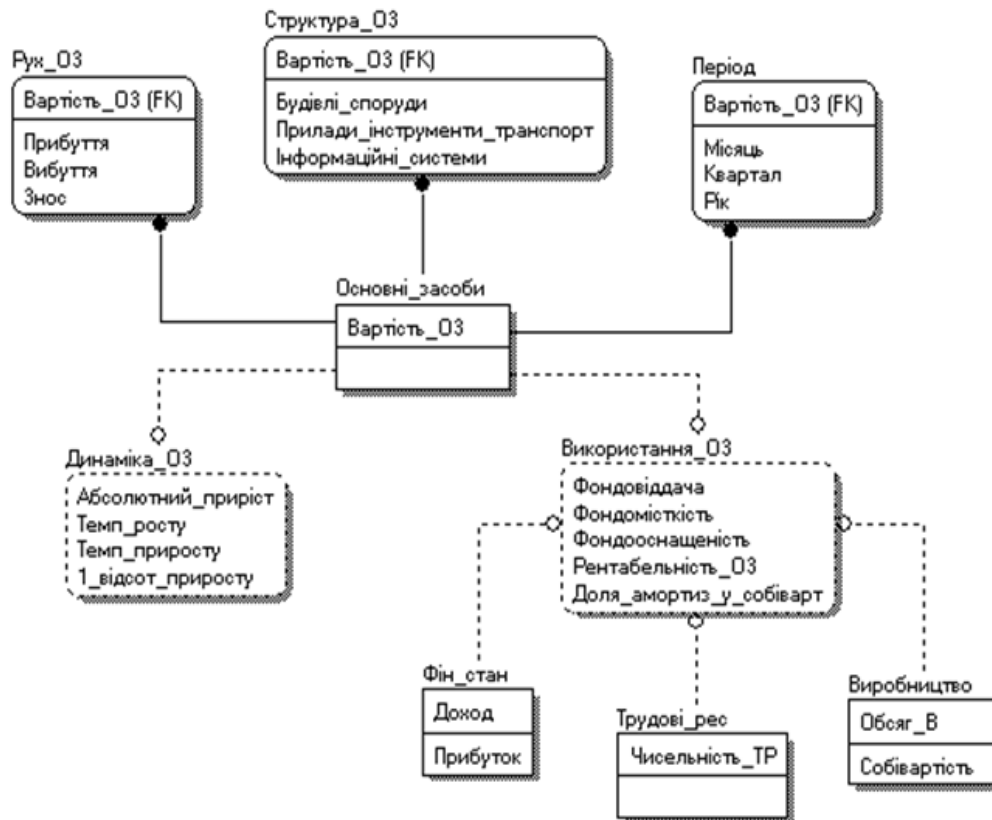

Рис. 1. Діаграма фізичної моделі діагностики наявності та ефективності використання основних засобів

На рис. 2 представлений вигляд діаграми фізичної моделі аналізу складу персоналу підприємства та ефективності трудових ресурсів. В процесі діагностики трудових ресурсів розглядаються такі виміри аналізу: рух трудових ресурсів, структура трудових ресурсів та період. З метою діагностики формуються аналітичні таблиці динаміки та використання трудових ресурсів, розрахунок яких базується на таблицях оперативної інформації: основні засоби, виробництво.

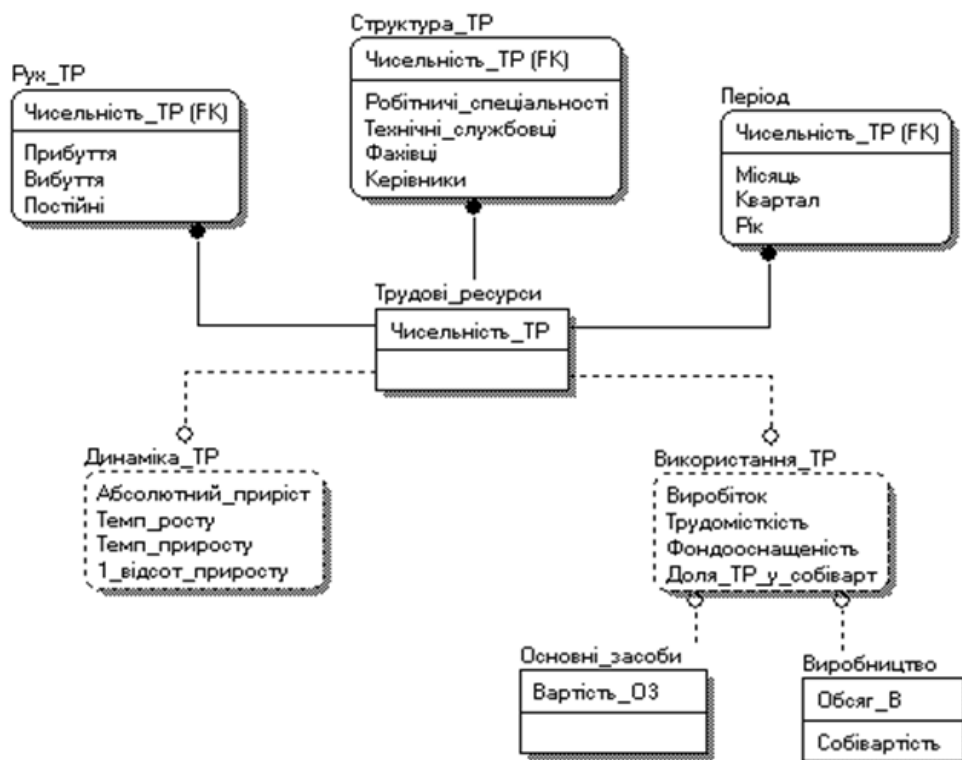

Рис. 2. Діаграма фізичної моделі аналізу складу персоналу підприємства та ефективності трудових ресурсів

Аналогічно генерується аналітичний куб для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів, який має виміри: структура матеріальних ресурсів та період (рис. 3).

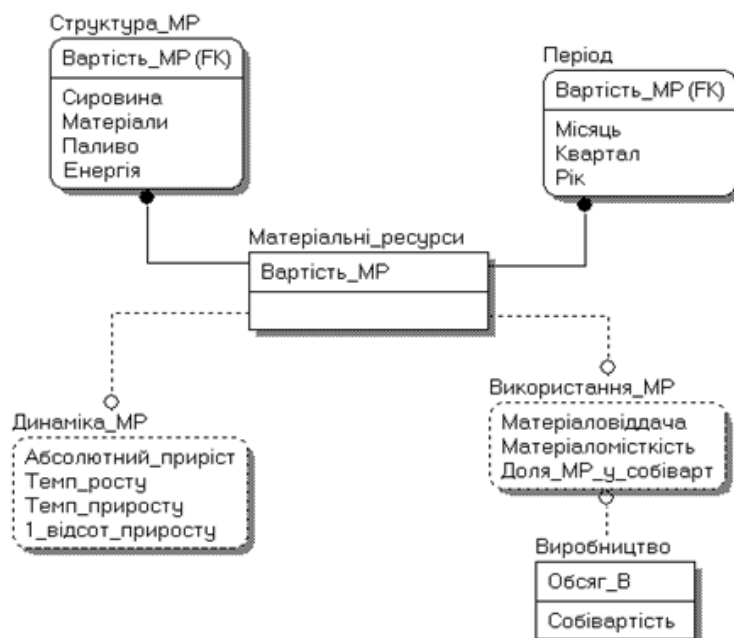

Рис. 3. Діаграма фізичної моделі діагностики наявності та ефективності використання матеріальних ресурсів

Розрахункові значення містяться в таблицях "динаміка" та "використання матеріальних ресурсів". Для розрахунку значень таблиці "використання матеріальних ресурсів" необхідно встановити зв'язки з таблицею оперативної інформації "виробництво".

Аналіз ліквідності, фінансової стійкості та обіговості забезпечують діагностику фінансового стану підприємства (рис. 4). Формується аналітична таблиця "динаміка фінансового стану підприємства" на базі таблиць активів, пасивів, фінансового стану.

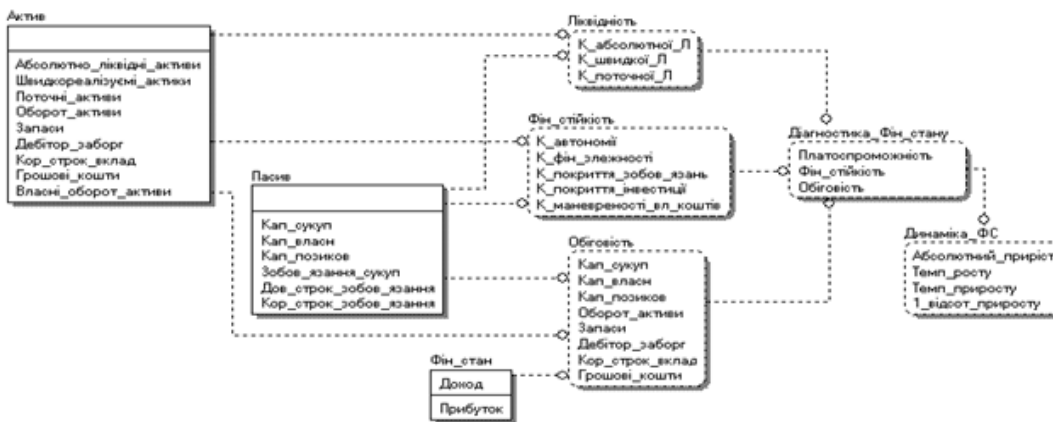

Рис. 4. Діаграма фізичної моделі діагностики фінансового стану підприємства

На рис. 5 подана модель економіко-статистичного аналізу виробництва продукції. Аналітичний куб діагностики виробництва продукції має такі виміри: структура виробництва та період. Розрахункові таблиці відображають динаміку виробництва і структуру собівартості, розрахунки проводяться на основі інформації про операційні витрати.

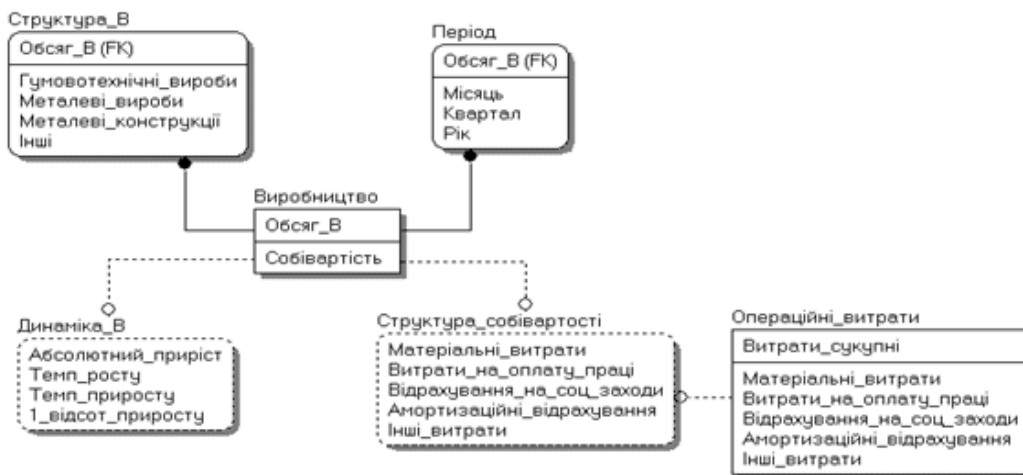

Рис. 5. Діаграма фізичної моделі економіко-статистичного аналізу виробництва продукції

З метою діагностики конкурентоспроможності підприємства формується аналітична таблиця "рентабельність", яка є основою для розрахунку аналітичної таблиці "динаміка рентабельності". Для розрахунку встановлено зв'язки з таблицею оперативної інформації "фінансовий стан" (рис. 6).

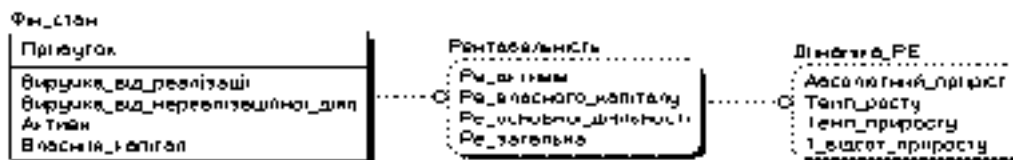

Рис. 6. Діаграма фізичної моделі економіко-статистичної діагностики конкурентоспроможності підприємства

Таким чином, у ході роботи була побудована структурно-функціональна модель OLAP-системи, призначеної для економіко-статистичної діагностики діяльності підприємства. На основі побудованих схем, які відображають логіку проведення діагностики, можна сформулювати структуру

таблиць оперативної інформації та блоки показників діагностики, які мають бути розраховані OLAP-системою з метою проведення комплексної діагностики діяльності підприємства.

Наук. керівн. Рясенєва О. В.

Література: 1. Хансен Г. Базы данных: разработка и управление / Г. Хансен, Дж. Хансен. – М. : Издательство "БИНОМ", 2009. – 704 с. 2. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности : учебное пособие / Т. Б. Бердникова. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 215 с. 3. Страчан А. Базы данных: проектирование, реализация и сопровождение / А. Страчан, К. Бегг, Т. Коннолли. – М. : Вильямс, 2010. – 112 с. 4. Исаев Д. В. Системы бизнес-интеллекта и аналитические приложения / Д. В. Исаев // Финансовая газета. – 2005. – № 31. – С. 14 – 15 ; № 32. – С. 15. 5. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с.

Борзило І. О.

УДК 311.331.56

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Присвячено впливу безробіття на різні сторони життя людини. Виявлено тенденцію безробіття і проведено порівняльний аналіз безробіття в Україні з безробіттям у країнах СНД і у країнах ЄС.

Анотация. Посвящена влиянию безработицы на различные стороны жизни человека. Выявлена тенденция безработицы и проведен сравнительный анализ безработицы в Украине с безработицей в странах СНГ и в странах ЕС.

Annotation. The article assesses the impact of unemployment on various aspects of human life. In the article tendency of unemployment was revealed and a comparative analysis of unemployment in Ukraine, with unemployment in the countries of Union of Independent States EU was made.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, статистика, аналіз, причини, наслідки.

Безробіття виступає як одна із фундаментальних макроекономічних категорій. Високий рівень безробіття призводить до соціальної напруги і погіршення рівня життя людей, заподіює економічні, демографічні та соціальні втрати для суспільства. Але загалом його вплив на економічне та соціальне життя суперечливий: крім негативних і важких наслідків, потрібно зазначити і низку позитивних моментів, які слугують умовою зростання виробництва, появи нових підприємств, підвищення дисципліни та ефективності праці зайнятих [1]. Тому безробіття є актуальною темою.

Метою дослідження є проведення статистичного аналізу безробіття в Україні і порівняння його з безробіттям країн ЄС та країн СНД. Об'єкт аналізу – безробітне населення України, країн ЄС та країн СНД.

Для досягнення цієї мети запропонована така схема логіки дослідження (рис. 1).

Рис. 1. Схема логіки дослідження

На рис. 2 наведено динаміку темпів зростання безробітного населення в Україні за період 2000 – 2010 рр.

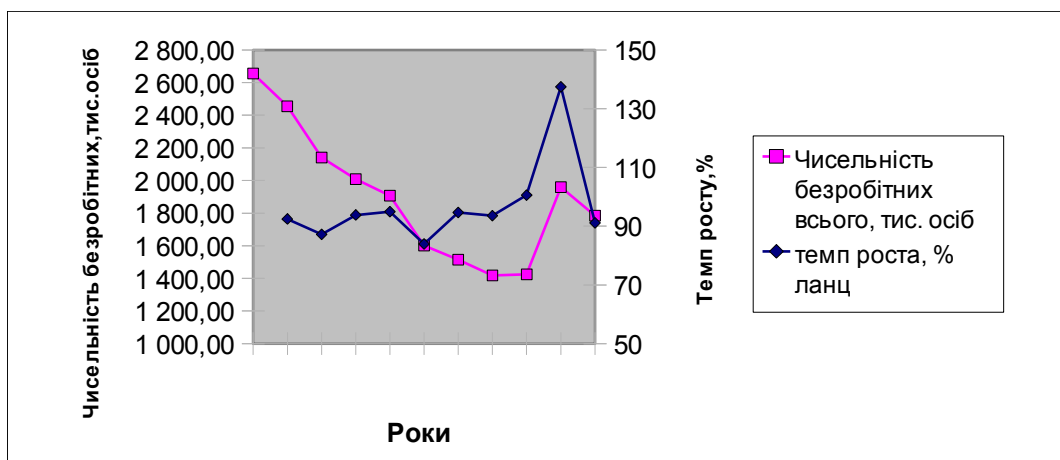

Рис. 2. Динаміка безробіття в Україні [2]

З рис. 2 видно, що з 2000 року по 2007 рік темп зростання безробіття не перевищує 100 %. І тільки у 2008 і у 2009 роках темп зростання безробіття вище 100 % з причини економічної кризи. Також була розглянута структура безробіття в Україні за регіонами (рис. 3).

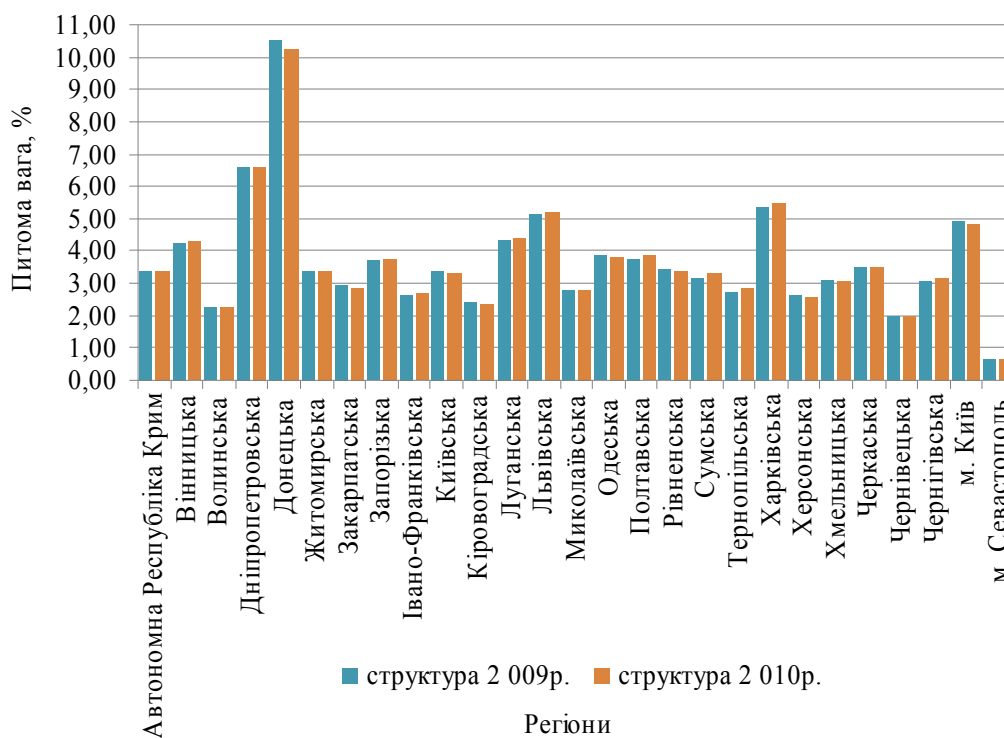

Рис. 3. Регіональна структура безробіття за МОП [2]

З рис. 3 видно, що у Донецькому регіоні безробіття має найвищу питому вагу (10,24 %), а саму найменшу – Севастополь (0,64 %). Середній рівень безробіття України складає 6,934 %. Такі регіони, як Вінницький, Дніпропетровський, Донецький, Луганський, Львівський, Одеський, Полтавський, Харківський та м. Київ, мають рівень безробіття вище середнього.

При аналізі безробіття в країнах ЄС (рис. 4) з'ясувалось, що з 2004 року по 2008 рік середній рівень безробіття як в ЄС, так і в Україні мав тенденцію до зменшення, але у 2009 році в обох об'єктах аналізу спостерігається зростаюча тенденція, яка пов'язана з економічною кризою. Далі можна побачити, що в ЄС рівень безробіття зріс, а в Україні – зменшився, але не через стабілізування економіки, а через збільшення трудової міграції.

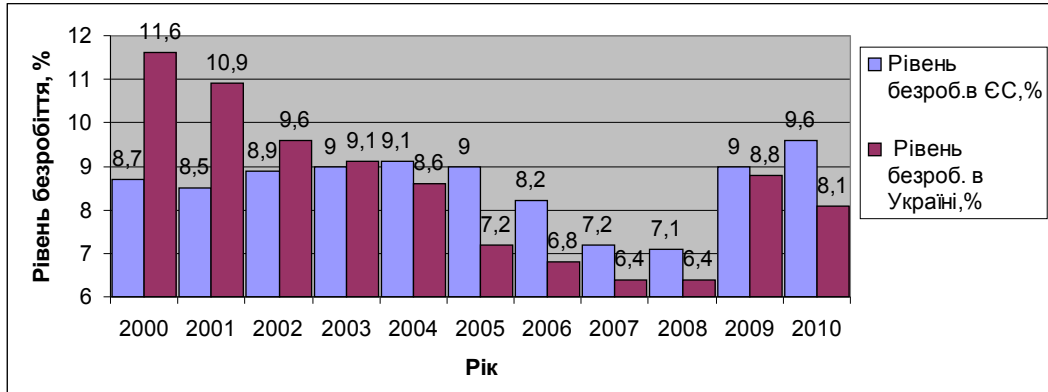

Рис. 4. Рівень безробіття в ЄС та Україні [3]

Найбільший рівень безробіття знаходиться у таких країнах, як Іспанія – 20,1 %, Латвія – 18,7 %, Литва – 17,8 %, Естонія – 16,9 % (рис. 5), а найменший – в Люксембурзі – 4,5 %, Нідерландах – 4,5 %, Австрії – 4,4 %. За цією вибіркою середнє значення рівня безробіття дорівнює 10,01 %. Україна має нижче значення за середній рівень безробіття – 8,1 %.

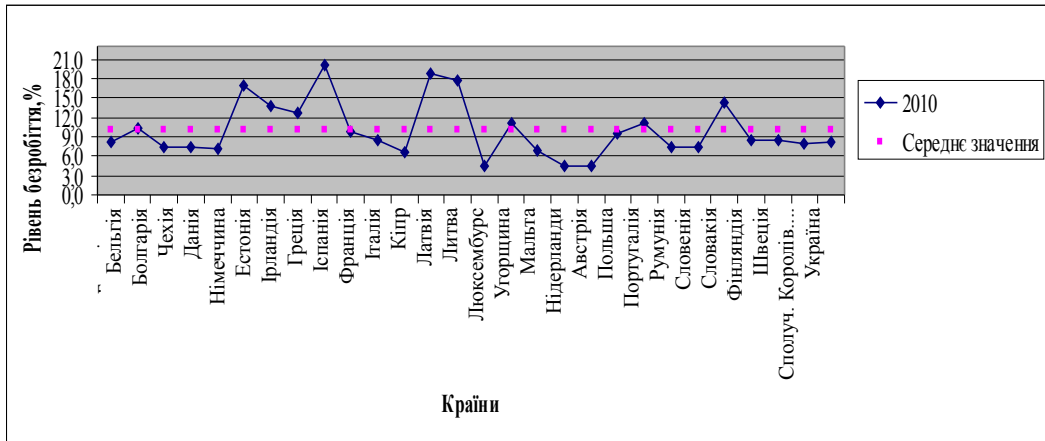

Рис. 5. Рівень безробіття в країнах ЄС та Україні [3]

Що стосується структури безробіття, то в середньому в ЄС безробіття жінок перевищує безробіття чоловіків (рис. 6). Незанятість жінок пояснюється такими причинами:
 виходом на пенсію у зв'язку з наявністю пільгового стажу;
 захворюваннями;
 необхідністю виховувати внуків.

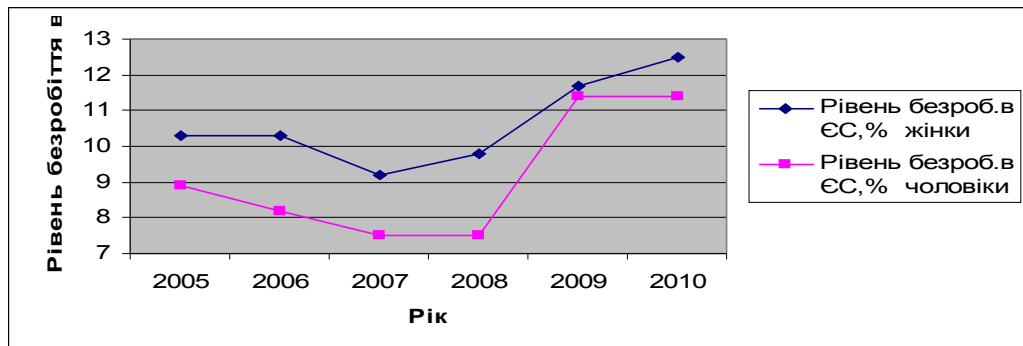

Рис. 6. Рівень безробіття в ЄС за статтю [3]

В Україні (рис. 7) безробіття серед жінок менше за безробіття серед чоловіків.

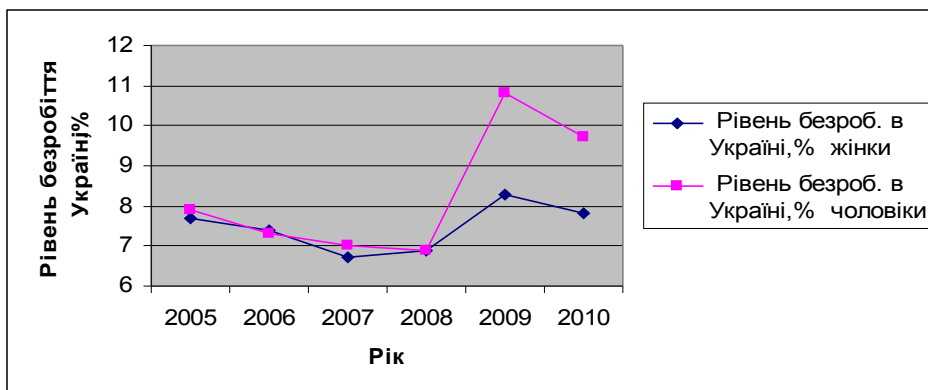

Рис. 7. Рівень безробіття в Україні за статтю [2]

Це пояснюється наявністю в Україні великої частки безробітних чоловіків та безробітної молоді (рис. 8).

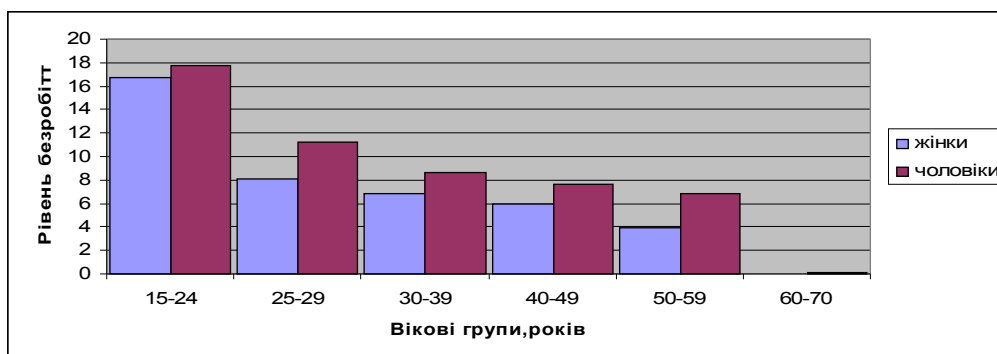

Рис. 8. Рівень безробіття за статтю та віковими групами [2]

Що стосується порівняльного аналізу безробіття в Україні та в країнах СНД, то тут Україна має майже середній рівень безробіття (рис. 9). За даними сукупності середнє значення рівня зареєстрованого безробіття складає 2,4 %.

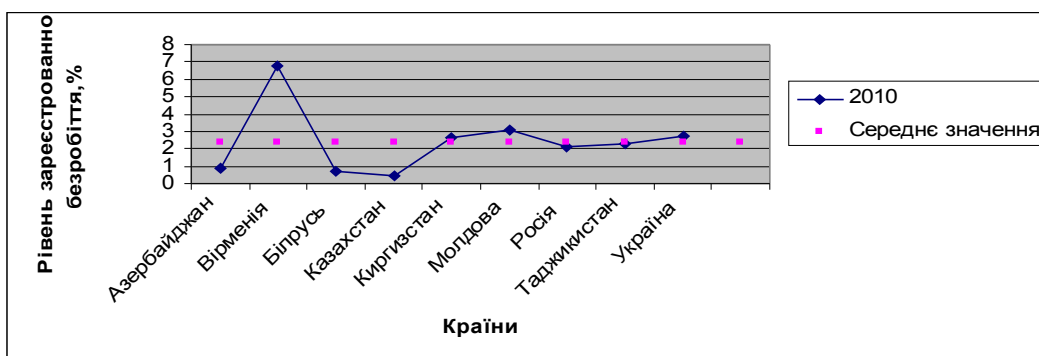

Рис. 9. Рівень зареєстрованого безробіття у країнах СНД [2]

З рис. 9 видно, що тільки Вірменія, Киргизстан та Молдова мають рівень безробіття вище середнього рівня безробіття по країнах СНД.

За показником навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) Україна посідає четверте місце з дев'яти серед країн СНД (рис. 10). У 2010 році у порівнянні з 2009 роком у кожній країні СНД, окрім Вірменії, спостерігається одна й та ж тенденція, тобто зміни незначні. Так, в Україні у 2009 році навантаження на 10 вільних робочих місць складало 82 особи, а у 2010 році – на 6 осіб більше.

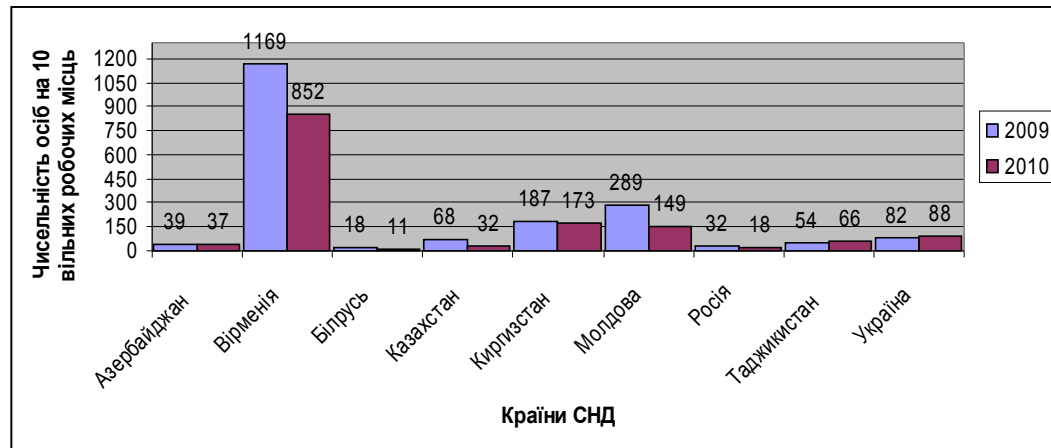

Рис. 10. Навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) [2]

З вищенаведеного видно, що Україна за рівнем безробіття має не останнє місце в порівнянні з іншими країнами, і це свідчить про те, що наша країна має можливість досягнути певних успіхів у своєму розвитку. Можна реабілітувати економіку країни шляхом створення нових високооплачуваних робочих місць, стимулюванням розвитку малого та середнього бізнесу, шляхом зменшення податкового тиску, полегшення порядку реєстрації підприємств, а також зниженням ввезення імпорту товарів в Україну, що підвищить виробництво країни і, як наслідок, забезпечить збільшення робочих місць.

Наук. керівн. Раєвська О. В.

Література: 1. Нікіфоров П. О. Фінансово-економічні аспекти розвитку ринку праці та боротьби з безробіттям / П. О. Нікіфоров, А. О. Польська // Фінанси України. – 2008. – № 10 – С. 23–30. 2. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. <http://ep.eurostat.ec.europa.eu>. 4. Ульяницька О. В. Проблеми безробіття і трудова еміграція українців / О. В. Ульяницька // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 167–172. 5. Федоренко В. Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи / В. Г. Федоренко // Економіка та держава. – 2009. – № 1 – С. 4–5. 6. Шаленко М. Сучасна тенденції розвитку ринку праці України / М. Шаленко // Економіка України. – 2009. – № 9. – С. 10.

Серебрякова Н. І.

УДК 338.242.003.2

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПОРЯДОК ВІДОБРАЖЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто ефективність використання методології дослідження макроекономічного розвитку національного господарства як регулятора розвитку національного господарства.

Аннотация. Рассмотрена эффективность использования методологии исследования макроэкономического развития национального хозяйства как регулятора развития национального хозяйства.

© Серебрякова Н. І., 2011

IIО

"Управління розвитком", №19(116) 2011

Annotation. Efficiency of the use of methodology of research of macroeconomic development of national economy as a regulator of national economy development is considered in the article.

Ключові слова: макроекономічні показники розвитку, національне господарство, система національних рахунків.

За постулатами економічної теорії основні макроекономічні показники розвитку національного господарства визначаються як похідні показники ВВП у системі національних рахунків (СНР). Національний банк України використовує, крім цих методик, ще й міжнародну методику визначення макроекономічних показників розвитку та фінансової стабільності МВФ. Відома та практично апробована в Україні комплексна методика оцінки фіскальної стабільності, розроблена експертами Центру соціально-економічних досліджень CASE України та Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

У колишньому СРСР протягом 72-х років використовувалась система макроекономічних показників під назвами "Баланс народного господарства" (БНГ), або "Система народногосподарського балансу" (СНБ). Цій системі розрахунку та оцінки макроекономічних показників був притаманний поділ суспільного виробництва на дві сфери: матеріальне виробництво та невиробнича сфера. Перший БНГ за 1923 – 1924 рр. був розроблений під керівництвом Попова П. І. в ЦСУ СРСР і опублікований у 1926 р. Саме його пізніше визнали одним із перших у світі офіційних розрахунків макроекономічних показників. Набагато пізніше, майже через 25 років, перші аналогічні розрахунки з'являться і в розвинених капіталістичних країнах, таких, як США, Англія, Голландія та ін. Представники державного управління цих країн взяли на озброєння методику Попова П. І. внесли до неї свої суттєві корективи та представили її у формі СНР, яку використовують усі країни з ринковою економікою. Один з її недоліків, який проявився під час світової фінансової рецесії, – це неможливість провести прогнозування кризових явищ у розрізі секторів економіки [1], а отже, постає питання необхідності удосконалення існуючої системи та адаптації її до умов кризи.

Метою роботи є теоретичне дослідження макроекономічних показників у системі національних рахунків.

Дослідженням макроекономічних показників розвитку національного господарства займалися такі видатні вчені-економісти, як: А. Аубарч, М. Бернхілл, А. Берг, В. Геєць, Г. Камінські, Дж. Кремер, М. Макаренко, М. Петрі, П. Попов, Р. Хеммінг, А. Шік та ін. Незважаючи на розмаїття запропонованих цими вченими методологій, жодна з них не дає комплексного уявлення про вплив на економіку держави фінансової системи.

Однією з особливостей СНР, що запроваджена в Україні, є її всеосяжний характер, тобто впорядкована певним чином інформація містить такі: дані про кількість господарських суб'єктів, які беруть участь в економічному процесі (юридичні особи та домогосподарства); обсяг економічних операцій, пов'язаних із виробництвом, розподілом і перерозподілом доходів, накопиченням активів та іншими аспектами економічного процесу; обсяг економічних активів і пасивів, які формують національне багатство (основні фонди, матеріальні обігові кошти, монетарне золото та інші фінансові активи, вартість землі та корисних копалин тощо).

Україна запровадила систему національних рахунків у травні 1992 р. за відповідним Указом Президента України. Основою СНР в Україні вважають концепцію господарського кругообігу (кругообіг ресурсів, продукту і доходів), яка, у свою чергу, побудована на таких принципах:

продуктивності – будь-яка праця, що приносить дохід, обов'язково обліковується у сфері нематеріального виробництва;

еквівалентності – грошові витрати і доходи в суспільстві мають бути еквівалентними, тобто доходи дорівнюють витратам;

відтворюваності – виробництво, розподіл, обмін і споживання продукту і доходів розглядаються як взаємопов'язані сторони єдиного процесу відтворення.

Національне господарство в СНР визначається як сукупність усіх національних інституційних одиниць, що функціонують на території даної країни понад 1 рік. Неврахування до системи макроекономічних показників СНР нерезидентів, які функціонують на території даної країни протягом 1 року, мають властивість впливати на результати оцінки індексів та темпів економічного зростання, оскільки ці економічні одиниці виробляють частину ВВП країни, а СНР цього не показує. Інституційною одиницею, яка складає базу для обчислення СНР, є юридична особа, яка має власний баланс і характеризується єдністю поведінки й самостійністю у прийнятті рішень у сфері основної діяльності.

У СНР усі інституційні об'єкти об'єднуються у сектори: підприємства, що виробляють товари і послуги, крім фінансових послуг (не фінансові підприємства); фінансові установи; громадські й приватні організації, які обслуговують домашні господарства; домашні господарства; зовнішньоекономічні зв'язки [2].

На початку 1995 р. Міністерство статистики України відповідно до затвердженої ООН у 1993 р. концепції, а також згідно з Методологією СНР розробляє та впроваджує систему національних рахунків України. Вона включає шість консолідованих рахунків: рахунок товарів і послуг, рахунки виробництва, розподіл і використання доходу і рахунок капіталу. Незважаючи на велику роботу, проведenu розробниками національних рахунків України, до них так само перейшли і відомі недоліки СНР, такі, як обмежене врахування валового продукту, роздутий показник зайнятості.

У діючій системі національних рахунків України вирізняють поняття проміжної продукції (товари і послуги, що купуються з метою подальшої переробки, обробки або для перепродажу), кінцевої продукції (товари і послуги, що купуються з метою кінцевого споживання) та доданої вартості (вартість виробленої суб'єктом господарювання продукції без вартості проміжних товарів і послуг, що були придбані нею і використані в процесі виробництва). Зауважимо, що в українському національному законодавстві стосовно оподаткування доданої вартості існує ряд протиріч стосовно її визначення. Тому існує два різних поняття – додана вартість як об'єкт оподаткування та додана вартість як економічна категорія та елемент СНР. Такі ж проблеми у визначенні сутності доданої вартості, започатковані різним її тлумаченням у податковому законодавстві та в економічній науці, не дозволяють правильно оцінити ефективність впливу урядових рішень та регуляторних актів стосовно доданої вартості на розвиток сегментів економіки та її суб'єктів.

СНР національних рахунків України передбачає обчислення багатьох макроекономічних показників, але базовим є валовий випуск (ВВ), тобто сукупна ринкова вартість товарів та послуг, вироблених за рік резидентами країни в базових цінах. Відповідно до прийнятого в СНР (1993 р.) трактування меж виробничої діяльності, ВВ включає: всі товари, незалежно від місця їх використання, та послуги, що надаються іншим інституційним одиницям та ін. Розрізняють два типи валового випуску: ринковий та неринковий. Зауважимо, що український підхід до використання СНР, розроблений Мінекономіки у 1993 р., певним чином нівелює невідповідності у визначенні ринкового ВВ у міжнародній системі СНР. Так, включення до ринкового ВВ товарів і послуг, що реалізуються шляхом продажу або бартеру, фактично, знімає проблему невключення до системи національних рахунків необлікованих окремо нерезидентів, які виробляють та реалізують продукцію на території даної держави, оскільки включення позиції "Готова продукція і незавершене виробництво, які надходять у запаси матеріальних оборотних засобів у виробника і призначені для ринкового використання" фактично збільшують розмір ринкового ВВ, але невідомо, чи коли-небудь ця продукція на складах буде реалізована, не говорячи вже про конкретний звітний рік. Можна назвати також і проблеми в реальності обрахунку запропонованого Мінекономіки показника неринкового ВВ, коли до нього було включено "Товари і послуги, що вироблені економічними одиницями для їх власного кінцевого споживання і нагромадження", "Товари і послуги, що надаються безкоштовно іншим інституційним одиницям і суспільству в цілому" та "Продукція і незавершене виробництво, що призначені для неринкового використання та надходять до запасів матеріальних оборотних коштів у виробника", і не відомо, де в такому переліку враховані показники неринкового ВВ, такі, як освіта та наука.

За національними рахунками України, валовий випуск неринкових послуг, що надається секторам органів державного управління і некомерційних організацій, які обслуговують домашні господарства, визначається як сума витрат на виробництво, а саме: витрати на придбання товарів та послуг для проміжного споживання, оплата праці працівників, споживання основного капіталу (амортизація), чисті інші податки на виробництво, тобто інші валові податки за мінусом субсидій.

Нарешті, основним показником результатів економічної діяльності на макрорівні є валовий внутрішній продукт (ВВП). Особливість показника ВВП, який розраховується за національними рахунками, полягає в тому, що термін "валовий" означає включення до складу його споживання основного капіталу (амортизації). Показник ВВП в СНР розраховують одним із трьох передбачених методів:

1. За виробленою продукцією (виробничий метод).
2. За витратами (метод кінцевого використання).
3. За доходами (розподільчий метод).

При розрахунку виробничим методом ВВП обчислюється як сума валової доданої вартості всіх галузей економіки плюс продуктові податки за мінусом субсидій.

При розрахунку методом кінцевого використання ВВП обчислюється як сума окремих елементів сукупних витрат, здійснених всередині країни і пов'язаних зі створенням кінцевого продукту та послуг.

Згідно з розподільчим методом ВВП – це сума первинних доходів, створених резидентами країни за рік.

Крім показника ВВП, що характеризує річний випуск кінцевої продукції і послуги економіці, в СНР є ряд похідних показників, які можуть бути розраховані на основі ВВП. До таких показників слід віднести чистий внутрішній продукт, валовий і чистий національний дохід, наявний національний дохід, особистий дохід, особистий безподатковий дохід та ін. Характерним макроекономічним показником також є валовий наявний національний дохід, чистий національний дохід (ЧНД) і чистий наявний національний дохід (ЧНДн).

На особливу критику заслуговують підходи до розрахунку особистого доходу (сукупних доходів домашніх господарств). За системою СНР вони утворюються після того, як з чистого національного доходу (суми необхідного і додаткового продукту суспільства мінус непрямі податки) відраховують податки (внески) на соціальне страхування, податки на прибуток фірм (які, таким чином, не попадають у домашні господарства) і додають так звані трансфертні доходи (платежі).

Але, розраховуючи їх за показником доходів, а не витратним методом, в Україні неможливо отримати реального показника особистих доходів. Великі труднощі виникають також і при визначенні такого вагомого в макроекономіці показника, яким є особистий безподатковий дохід, або просто безподатковий дохід (БД), який за СНР вираховується як різниця між особистим доходом та особистими податками (ОП).

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що в умовах ринкових відносин існує потреба удосконалити існуючі підходи до дослідження макроекономічних показників держави.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Андрусенко Г. О. Економічна теорія: макроекономіка : навч. посібник / Г. О. Андрусенко. – Х. : Вид-во ХарПІ УАДУ "Магістр", 2003. – 276 с. 2. Задоя А. А. Макроекономіка : учебник / А. А. Задоя, Ю. Е. Петруня. – Днепропетровск : Изд-во ДУЭП, 2003. – 236 с.

УДК 336.717.061.2

Котляр О. С.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Анотація. Присвячено аналізу пасивних операцій банків. Проведено аналіз структури та динаміки показників, які характеризують пасивні операції банків.

Аннотация. Посвящена анализу пассивных операций банков. Проведен анализ структуры и динамики основных показателей, характеризующих пассивные операции банков.

Annotation. The article is devoted to analysis of passive operations of banks. The paper analyzes the dynamics of indicators characterizing the passive operations of banks.

Ключові слова: пасивні операції, ресурсна база, власний капітал, зобов'язання.

Ураховуючи стан сучасної економіки України, актуальним для теоретиків та практиків банківської справи є проблема дослідження пасивних операцій та методів управління пасивами. На даному етапі розвитку банківської системи, коли банки втратили значну кількість клієнтів, тим самим втративши частину ресурсної бази, банківські установи почали розробляти систему заходів із залучення коштів, їх розташування та використання, а також побудови загальної схеми аналітичного дослідження.

Банкам для того, щоб вижити в існуючих умовах, необхідно досконало володіти інформацією про стан своїх справ, мати детальну інформацію про свою діяльність, володіти та застосовувати методи оперативного реагування на зміни зовнішніх факторів. Процес розвитку банків, нарощування об'ємів активних операцій потребує збільшення банківських ресурсів. Посилення контролю Національного банку України та інших регулюючих органів за діяльністю банків примусило керівництво банків проводити роботу з розробки методів вирішення проблеми дотримання економічних нормативів.

Пасивні операції – це операції, пов'язані із залученням капіталу. Вони відіграють первинну і вирішальну роль щодо активних операцій. Діяльність, пов'язану із залученням коштів вкладників та інших кредиторів, визначенням відповідної структури джерел ресурсів для банку, а також дій у сфері пасивних операцій, що спрямовані на задоволення потреб банку з дотримання економічних вимог, визначає процес управління пасивними операціями

Процеси, які відбуваються в економіці України та в банківській системі зокрема, вимагають нових узагальнень і розробки рекомендацій, які враховували б сучасні умови діяльності банків та їх клієнтів.

Основною метою статті роботи є теоретичне узагальнення економіко-статистичних підходів щодо аналізу пасивних операцій банку.

Питання визначення сутності пасивів та пасивних операцій розглядалися в працях українських економістів: Абрамова М. А., Алексеєнка Л. М., Даниленка О. Д., Мороза А. М., Васюренко О. В., Головач А. В., Федосова В. М. та ін. [1].

У науковій економічній літературі пасивні операції розглядають як операції з мобілізації ресурсів банку. За рахунок пасивних операцій формуються ресурси банку, які необхідні йому понад власний капітал для забезпечення нормальної діяльності, підтримання ліквідності на належному рівні та отримання запланованого доходу.

Пасивні операції включають:

1) операції з формування власних ресурсів – статутного капіталу, резервного фонду, страхових фондів, фондів економічного стимулювання, інших фондів спеціального призначення, формування і розподіл прибутку;

2) операції з формування залучених ресурсів (пасивні депозитні операції), а саме: коштів вкладників (юридичних і фізичних осіб) на рахунках до запитання; коштів банків-кореспондентів на кореспондентських рахунках, що відкриті в даному банку; коштів вкладників (юридичних і фізичних осіб) та інших банків на строкових депозитних рахунках;

3) мобілізація позичених ресурсів (пасивні кредитні та пасивні інвестиційні операції) – отримання кредитів від інших банків, у НБУ, емісія та розміщення власних боргових цінних паперів [2].

Аналіз пасивних операцій здійснюється з метою виявлення основних джерел формування ресурсної бази банків, а також того, як ефективно вони використовуються. Для досягнення поставленої мети під час дослідження необхідно вирішити такі завдання:

1) вивчити зміст та склад пасивних операцій банку;

2) формувати інформаційно-аналітичне забезпечення дослідження пасивних операцій банку;

3) узагальнити особливості економіко-статистичного аналізу формування ресурсної бази банку.

Розглянемо структуру суми пасивів на прикладі Райффайзен Банк Аваль за основними її складовими (рис. 1).

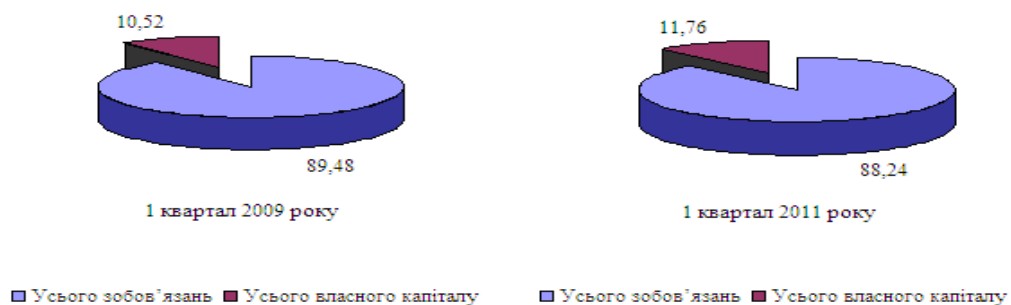

Рис. 1. Порівняльна оцінка структури пасивів банку за станом на I квартал 2009 року та I квартал 2011 року

Аналіз показує, що основну частку у структурі пасивів займають зобов'язання банку. За станом на I квартал 2009 року вони склали 89,48 %, а до I кварталу 2011 року їх частка знизилася до 88,24 %. Частка власного капіталу банку за I квартал 2009 року склала 10,52 %, а за I квартал 2011 року вона збільшилась до 11,76 %.

Таким чином, аналіз структури показав, що зобов'язання та власний капітал банку є основними показниками, які характеризують операції з формування ресурсів банку.

З метою отримання змін явищ у часі доцільно доповнити проведений аналіз структури визначення тенденцій змін пасивних операцій.

Розглянемо динаміку суми пасивів у цілому та за основними складовими за період з I кварталу 2009 року по I квартал 2011 року (рис. 2).

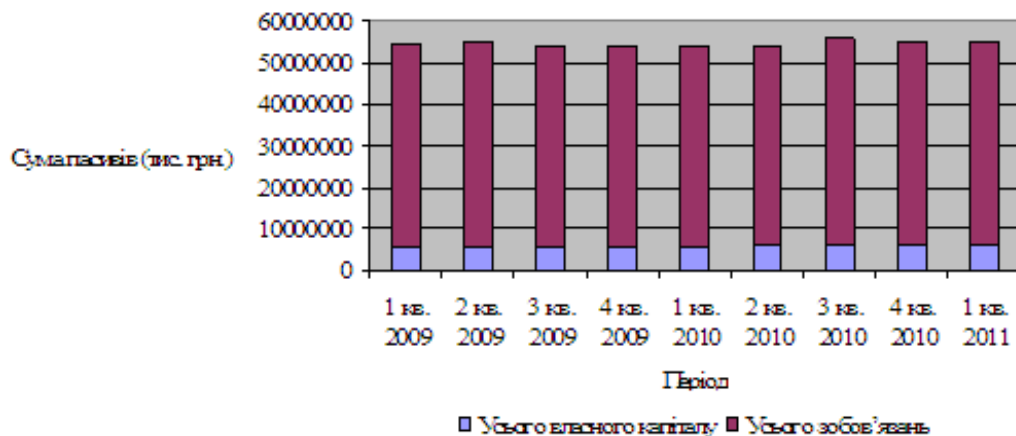

Рис. 2. Динаміка загальної суми пасивів банку: всього та за основними складовими

Аналіз показав, що сума пасивів банку постійно коливається, починаючи з III кварталу 2009 року спостерігається негативна зміна суми пасивів (найбільше зниження суми пасивів зафіксовано в II кварталі 2010 року й склало 0,75 %). Найбільший позитивний приріст суми пасивів просліджує-

тється в III кварталі 2010 року – він склав 2,84 %. Починаючи з цього періоду просліджується позитивна тенденція, але темп її зміни має знижуючий напрямок (від 2,48 до 1,31 %).

Динаміка суми власного капіталу показує, що починаючи з II кварталу 2010 року спостерігається стабільний позитивний приріст капіталу і на кінець аналізованого періоду, тобто на I квартал 2011 року, було зафіксовано найбільший приріст суми капіталу, що склав 12,79 %, а в абсолютному вираженні – 731 934 тис. грн.

Динаміка суми зобов'язань нестабільна і постійно коливається, тому можна лише сказати, що найбільший позитивний приріст суми зобов'язань зафіксовано в III кварталі 2010 року – він склав 1,73 %, найбільше зниження суми зобов'язань зафіксовано у II кварталі 2010 року, яке склало 2,28 %.

Проведений структурно-динамічний аналіз є основою аналітичних узагальнень у статистичній практиці, тоді як задля суто економічних набутків у нормативних документах банківських установ здійснюється вертикальний та горизонтальний аналіз, що узгоджується з базовими умовами статистичної оцінки інформаційного матеріалу.

Пасивні операції на сьогодні є невід'ємною і однією із найбільш важливих складових діяльності банку, адже формування ресурсної бази банківських установ є основою для проведення активних операцій. Побудова логіко-структурної схеми дослідження процесу формування ресурсної бази банку дає змогу визначити базові умови проведення аналітичних узагальнень в даній області.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Васюренко О. В. Банківські операції / О. В. Васюренко. – К., 2002. – 255 с. 2. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. – К. : 2000. – 384 с. 3. <http://aub.org.ua>.

УДК 332.1

Майєр Ю. В.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено наукові підходи до визначення поняття "інвестиційна привабливість" території, проведено узагальнення основних методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Розглянуто фактори, що складають інвестиційну привабливість регіону для різних груп інвесторів. Запропоновано шляхи підвищення інвестиційної привабливості регіонів.

Аннотация. Исследованы научные подходы к определению понятия "инвестиционная привлекательность" территории, проведены обобщения основных методик оценки инвестиционной привлекательности регионов. Рассмотрены факторы, составляющие инвестиционную привлекательность региона для разных групп инвесторов. Предложены пути повышения инвестиционной привлекательности регионов.

Annotation. In the article investigational scientific approach to determination of concept "investment attractiveness" territory, generalization of basic methods of estimation of investment attractiveness of regions is conducted. Factors which make the investment attractiveness of region for different groups of investors are considered. The ways of increase of investment attractiveness of regions are offered.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик, інвестиційна конкурентоспроможність, платоспроможність регіону, інвестиційний клімат.

В умовах інтеграції України у світовий економічний простір, здійснення трансформаційних процесів в економіці великого значення набувають проблеми окреслення рівня інвестиційної привабливості регіонів та забезпечення їх комплексного соціально-економічного розвитку. Вирішення цих проблем потребує оперативного прийняття обґрунтованих стратегічних управлінських рішень, що зумовлює необхідність чіткої організації статистичного спостереження й аналізу інформації щодо зазначених процесів, стосовно яких нині існує коло невирішених теоретико-методологічних, організаційних та методичних питань. В ринкових умовах саме привабливість території є комплексним узагальнюючим критерієм успіху в економіці і стійкості на ринку. Україна, на жаль, досі не має єдиної, загальновизнаної методики оцінки інвестиційної привабливості території, на відміну, наприклад, від США, Німеччини або Франції, тому їх розробка, безумовно, вкрай актуальна.

© Майєр Ю. В., 2011

115

"Управління розвитком", №19(116) 2011

Проблеми визначення інвестиційної привабливості неодноразово розглядалась закордонними та вітчизняними фахівцями і науковцями. Існують вагомні наукові розробки в цій галузі, які знайшли своє відображення в працях Бланка І. А., Балацького О. Ф., Внукової Н. М., Романюка С. А., Гайдуцького П. І., Теліженка О. М. та ін.

Так, Шеховцов А. О. розуміє під інвестиційною привабливістю регіону комплекс різноманітних факторів, до яких відносить: економіко-географічне розташування, наявність і якість природних ресурсів, рівень розвитку економіки, її стабільність; наявність і якість трудових ресурсів; рівень розвитку інфраструктури (транспортної, паливно-енергетичної, телекомунікаційної, ринкової); державну економічну політику у сфері залучення інвестицій (функціонування спеціальних режимів економічного сприяння, законодавча база); потенційні ринки збуту продукції; рівень політичної стабільності в регіоні [1, с. 48].

На думку Пахомова В. А., інвестиційна привабливість – це сукупність характеристик, що дозволяє потенційному інвестору оцінити, на скільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіший від інших для вкладення наявних коштів. Ступінь інвестиційної привабливості є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а отже, і ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки [2].

Позиція Гарнкової Н. А. та Стомпелевої А. С. також заслуговує на увагу. Згідно з нею, інвестиційна привабливість є поняттям дуалістичним та уособлює інвестиційну привабливість самого регіону (існуюча нормативно-законодавча база, правові аспекти, політична ситуація, ступінь захисту прав інвесторів, рівень оподаткування) та інвестиційну привабливість конкретних об'єктів інвестування (економічний стан галузей, підприємств й інших суб'єктів господарської діяльності). При вивченні інвестиційної привабливості об'єкта інвестування аналіз зводиться здебільшого до базових показників ефективності інвестиційних проектів і програм (строк окупності, чистий дисконтований дохід, внутрішня норма рентабельності, індекс прибутковості). Оцінюючи рівень інвестиційної привабливості в цілому, автори вважають за потрібне розглядати основні його складові: інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

Варто зазначити, що таке тлумачення інвестиційної привабливості має важливе значення як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів, оскільки дає їм можливість на основі комплексної оцінки можливостей (інвестиційного потенціалу) та загроз (інвестиційного ризику) території прийняти правильне рішення щодо вкладання капіталу.

Козаченко Г. В., Антіпов О. М., Ляшенко О. М. та Дібніс Г. І. розглядають інвестиційну привабливість як сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях [3, с. 143]. У науковій літературі існують й інші підходи, проте рівневий аналіз інвестиційної привабливості відіграє дедалі активнішу роль.

Гайдуцький П. І., Каракай Ю. В., Грамотнев В. Е., Суярко С. М., Трифонов С. В. ототожнюють поняття інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності, під якою розуміють здатність економіки держави сприймати великі інвестиційні вкладення, забезпечувати їх окупність і трансформацію у зростання виробництва, насичення ринку ліквідною продукцією, розширення впливу інвестора на ринок і поступове повернення вкладеного капіталу. Також відстежується чітка позиція розглядати інвестиційну конкурентоспроможність економіки країни як сукупність оцінок різних рівнів і складових привабливості та окупності інвестицій [4, с. 80].

Разом з тим наведені підходи до визначення інвестиційної привабливості регіонів не можуть вважатися повністю вдалимими, адже ні один з них не є достатньо вичерпним та не роз'яснює, що саме визначає успіх або невдачу регіону у конкурентній боротьбі за інвестиції.

Проаналізувавши погляди різних науковців, найбільш широке трактування поняття "інвестиційна привабливість" саме у останніх тому, що воно розширює його характеристику, оскільки акцентує увагу на врахуванні конкретних переваг всіх рівнів національної економіки, що дозволяє урізноманітнити процес прийняття інвестиційних рішень.

Для оцінки інвестиційної привабливості регіону використовується декілька методик. Сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості регіону наведені в таблиці.

Таблиця

Сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості регіону

№ з/п	Автор (організація)	Групи показників	
1	Бланк І. А. [5, с. 212]	- рівень загальноекономічного розвитку; - розвиток ринкових відносин; - демографічна характеристика	- розвиток інвестиційної інфраструктури; - криміногенні, екологічні та інші ризики
2	Гайдуцький П. І., Каракай Ю. В., Грамотнев В. Е., Суярко С. М., Трифонов С. В. [4, с. 102]	- рівень економічного розвитку; - ємність внутрішнього ринку	- фінансово-економічний стан підприємств; - рівень інвестиційної активності
3	Інститут реформ	- економічний розвиток регіону; - розвиток ринкової інфраструктури; - розвиток фінансового сектору	- оптимізація використання людських ресурсів; - розвиток підприємництва; - дії місцевих органів влади
4	Кабінет Міністрів України [6]	- сфера реального сектору; - сфера екології; - сфера державних фінансів і фінансових результатів	- сфера соціального сектору; - сфера розвитку малого бізнесу; - сфера інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності

Незважаючи на велику кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблем забезпечення належного рівня інвестиційної привабливості країни та її регіонів, необхідно зауважити, що чинники, які її формують на різних рівнях, є недостатньо систематизованими і потребують подальшого дослідження. До таких факторів можна віднести: суб'єктивні (імідж регіону), диференціюючі (платоспроможність регіону, конкурентоспроможність, наявність специфічних факторів і ресурсів) та порогові фактори (інвестиційний клімат).

Таким чином, сьогодні в кризових умовах постає проблема розробки та реалізації універсальної методики оцінки інвестиційної привабливості, яка враховувала б кількісні та якісні характеристики об'єкта інвестування, давала прозору та однозначну оцінку, забезпечувала зменшення ризиковості вкладеного капіталу та має нагальний характер. Новостворена методика повинна проводитися на основі аналізу соціально-економічного стану відповідних територій та визначення їх рівня інвестиційної привабливості.

Наук. керівн. Горохова О. І.

Література: 1. Инвестиционная привлекательность регионов: причины различий и экономическая политика государства : сб. ст. / под ред. В. А. Мау, О. В. Кузнецовой // Научные труды. – М. : Институт экономики переходного периода, 2002. – № 38Р. – 194 с. 2. Пахомов В. А. Инвестиционная привлекательность предприятий – исполнителей контрактов – как экономическая категория / В. А. Пахомов // Проблемы предпринимательства в экономике. – 2003. – № 8. 3. Управління інвестиціями на підприємстві / Г. В. Козаченко, О. М. Антіпов, О. М. Ляшенко, Г. І. Дібніс. – К. : Лібра, 2004. – 368 с. 4. Інвестиційний клімат в Україні / [П. Г. Гайдучкий, Ю. В. Каракай, В. Е. Грамотнев та ін.]. – К. : Нора-друк, 2002. – 246 с. 5. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ольга-Н, Ника-Центр, 2002. – 448 с. 6. Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя (№ 833 від 20 червня 2007 р. із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 683 (683-2008-п) від 30.07.2008 р.).

УДК 330.115

Лядська Д. М.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИК ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

Анотація. Присвячено порівняльному аналізу методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів. Запропоновано методики розрахунку економічних індексів, які доцільно використовувати при розробці чи підтримці управлінських рішень щодо інвестиційної діяльності регіону.

Аннотация. Посвящена сравнительному анализу методических подходов к оценке инвестиционной привлекательности регионов. Предложены методики расчетов, которые целесообразно использовать при разработке или поддержке управленческих решений относительно инвестиционной деятельности региона.

Annotation. This article is devoted to comparative analysis of methodological approaches to assessing the investment attractiveness of regions. The proposed method of calculation should be used to develop or support management decisions regarding investment in the region.

Ключові слова: інвестиції, регіон, інвестиційна привабливість.

В умовах загострення ринкової конкуренції між регіонами оцінка інвестиційної привабливості є важливим питанням при прийнятті інвестиційного рішення потенційним інвестором.

Враховуючи, що інвестиції в економіку регіонів на сьогодні виступають одним з основних джерел економічного розвитку, активізація процесу іноземного інвестування в економіку України вимагає застосування науково обґрунтованих підходів і, насамперед, систематизації методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів [1].

З точки зору прийняття управлінських рішень процедури вибору інвестиційних рішень відносяться до числа найбільш складних. У структурі факторів оцінки інвестиційної діяльності найважливішим аспектом є дослідження інвестиційної привабливості. Чим складніша ситуація в регіоні,

тим більшою мірою досвід та інтуїцію інвестора необхідно підкріплювати результатами кількісного, статистичного аналізу та експертної оцінки регіонального інвестиційного клімату [2].

В економічній літературі поняття сутності й аналізу основних підходів оцінки інвестиційної привабливості розглядалися у низці робіт відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема Бланка І. О., Бандуріна Ф. В., Буткевича С. А., Гайдуцького Ф. П., Мамуль Л. О., Чернявської Т. А., Епштайна Д. А., С. Естрина, Мейера К. Е. та ін. [3].

Метою роботи є характеристика методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів.

Отже, першою розглянемо методику визначення інвестиційної привабливості регіонів, запропоновану Держкомстатом України. Згідно із цією методикою інвестиційну привабливість регіонів пропонується оцінювати за такими показниками:

- 1) інвестиції в основний капітал, у розрахунку на 1 особу середньорічної чисельності наявного населення (грн);
- 2) інвестиції у житлове будівництво, в розрахунку на 1 особу середньорічної чисельності наявного населення (грн);
- 3) обсяг ПІІ, у розрахунку на 1 особу середньорічної чисельності наявного населення (дол.);
- 4) зміна обсягу ПІІ, у розрахунку на 1 особу середньорічної чисельності наявного населення (дол.);
- 5) густота автомобільних шляхів загального користування з твердим покриттям (км на 1000 км території);
- 6) обсяг експорту товарів, у розрахунку на 1 особу середньорічної чисельності наявного населення (дол.) [4].

Далі розглянемо методику розрахунку оцінки інвестиційної привабливості за методикою Бланка І. А. Розрахунок комплексного показника рангової оцінки інвестиційної привабливості відповідно до обраної методики проводиться за такою формулою:

$$K_{\text{и.п.}} = \sum_{i=1}^n K_i \times P_i, \quad (1)$$

де $K_{\text{и.п.}}$ – комплексний показник інвестиційної привабливості регіону;

K_i – значення і-критерію, що характеризує одну із сторін інвестиційної привабливості регіону;

P_i – рейтингова оцінка і-го критерію [5].

Різні джерела присвоюють різну значимість елементів, що формують інвестиційну привабливість регіону. У даній роботі пропонується підхід до розподілу значимості елементів у комплексній оцінці інвестиційної привабливості регіонів. У таблиці наведено перелік елементів інвестиційної привабливості та дано їм обґрунтування [6].

Таблиця

Характеристика елементів інвестиційної привабливості

Елемент інвестиційної привабливості регіону	Значимість	Обґрунтування вибору
Оцінка рівня економічного розвитку	35 %	Має місце різниця у розвитку регіону, їх галузевої спеціалізації. Елемент не дає об'єктивного уявлення про корисність вкладень у регіон. Вибір буде індивідуальним та суб'єктивним
Оцінка рівня розвитку інвестиційної інфраструктури	15 %	Для іноземного інвестора елемент дає наочну інформацію про рівні інвестиційного розвитку регіону. Показники відображують та характеризують рівень стабільності вкладення коштів, можливість подальшого зростання регіону, успішність та прибутковість інвестування
Демографічна характеристика	15 %	В умовах високого темпу міграції населення, що є у країні, приваблення іноземних інвестицій може значною мірою вплинути на зацікавленість населення у виборі регіону працевлаштування
Оцінка рівня розвитку ринкових відносин	25 %	Показник найбільш повно відображає такі характеристики, як рівень розвитку приватної власності, свобода здійснення підприємницької діяльності, чисельність банків та страхових компаній та ін., що в першу чергу цікавить іноземного інвестора
Оцінка ступеня безпечності інвестиційної діяльності	10 %	Сприятлива політична та кримінальна ситуація має істотне значення для інвестора. Відносно екологічної безпечності можливі законодавчі обмеження

Нині рейтинг інвестиційної привабливості регіонів в Україні визначається за методикою та системою показників, запропонованими Інститутом реформ. Вона в основному ґрунтується на використанні показників, на які регіональні органи влади практично не можуть впливати, що зменшує можливості практичного використання цієї методики в процесі вдосконалення регіональної інвестиційної політики [7]. Даний рейтинг можна розрахувати на основі статистичної інформації, а також даних міністерств і НБУ. Його розрахунок проводиться в такій послідовності:

1) розрахунок стандартизованих значень (балів) кожного з показників по регіонах за такими формулами:

визначення відхилення:

$$Z_{ij} = X_{ij} - \overline{X_{ij}}, \quad (2)$$

де X_{ij} – і-й показник j-го регіону;

$\overline{X_{ij}}$ – середнє значення показника;

Z_{ij} – відхилення показника від середнього значення, і на основі цього для негативних факторів інвестиційного клімату (наприклад, рівень злочинності, заборгованості між підприємствами тощо);

для негативних факторів інвестиційного клімату (наприклад, рівень злочинності, заборгованості між підприємствами тощо):

$$Z_{ij} = \overline{X_{ij}} - X_{ij}; \quad (3)$$

для позитивних факторів інвестиційного клімату:

$$Y_{ij} = \frac{(Z_{ij} - \min Z_{ij})}{(\max Z_{ij} - \min Z_{ij})}, \quad (4)$$

де X_{ij} – і-й показник j-го регіону;

$\overline{X_{ij}}$ – середнє значення показника;

Z_{ij} – відхилення показника від середнього значення, і на основі цього $\min$ ($\max$) Z_{ij} – мінімальне (максимальне) значення відхилення, $i = \text{const}$;

Y_{ij} – стандартизоване значення (бал) показника X_{ij} ;

2) розрахунок часткового рейтингового бала регіону за визначеними групами показників проводиться за формулою середньої арифметичної стандартизованих значень;

3) розрахунок інтегрального рейтингового бала регіону здійснювався як середньозважена часткових рейтингів за групами:

$$R_j = \sum R_{kj} \times f_k, \quad (5)$$

де R_j – загальний рейтинг j-го регіону;

f_k – вага k-ї групи показників, при цьому $f_k \in [0; 1]$;

$f_k = 1$.

Вагові коефіцієнти кожної з груп для формули були визначені на основі опитування експертів з питань інвестиційного клімату – фахівців інвестиційних компаній, представників бізнес-асоціацій і торговельних палат, менеджерів компаній, які працюють у регіонах України. У результаті для зважування застосовувалися такі величини [8]:

Група 1. Економічний розвиток регіону – 25 %.

Група 2. Ринкова інфраструктура – 22 %.

Група 3. Фінансовий сектор – 25 %.

Група 4. Людські ресурси – 13 %.

Група 5. Підприємництво і місцева влада – 15 % [6; 8].

Отже, після характеристики найбільш розповсюджених методик, можна зробити висновок, що найкращою із методик є методика Інституту реформ, оскільки вона дозволяє більш точно оцінити інвестиційну привабливість регіонів та враховує досить велику кількість чинників.

Наук. керівн. Раєвнева О. В.

Література: 1. Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О. В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 119–137. 2. Гайдуцький А. П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А. П. Гайдуцький // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С. 119–128. 3. Меркулов Я. С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирования инвестиционных проектов / Я. С. Меркулов. – М.: ИКЦ "ДЦС", 1997. – 343 с. 4. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Затверджено наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій 23.02.98 № 22 // Державний інформ. бюл. про приватизацію. – 1998. – № 7. – С. 18–28. 5. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – К.: МП ИТЕМ Лтд: Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. – 447 с. 6. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1998. – 544 с. 7. Баранецький І. Інвестиційна політика в Україні на регіональному рівні / І. Баранецький, П. Вдович, Ю. Григоренко. – К.: Інститут реформ, 2003. – 88 с. 8. Мамуль Л. О. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної привабливості регіонів / Л. О. Мамуль, Т. А. Чернявська // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 1(7). – С. 83–89.

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено актуальні питання, пов'язані з механізмом формування і визначенням економічної сутності капіталу банку, узагальнено міжнародні підходи до механізму формування та регулювання банківського капіталу й обґрунтовано можливість їх використання у вітчизняній практиці. Розкрито сутність терміна "капіталізація" та процесу капіталізації як ключового елемента механізму формування капіталу комерційних банків.

Анотация. Исследованы актуальные вопросы, связанные с механизмом формирования и определением экономической сущности капитала банка; обобщены международные подходы к механизму формирования и регулирования банковского капитала и обоснована возможность их использования в отечественной практике. Раскрыта сущность термина "капитализация" и процесса капитализации как ключевого элемента механизма формирования капитала коммерческих банков.

Annotation. The actual questions related to the mechanism of forming and determination of economic essence of capital of bank are investigated, the international approaches to mechanism of forming and adjusting of bank capital are generalized and possibility of their use in home practice is reasoned. Essence of the term "capitalization" and process of capitalization as key element of mechanism of forming of capital of commercial banks are exposed.

Ключові слова: капітал, комерційний банк, банківський капітал, власний банківський капітал, залучений банківський капітал, позичений банківський капітал, регулятивний капітал, капіталізація, механізм формування капіталу банку.

У сучасній економічній системі зі значним посиленням ролі фінансового сектору відзначається посилення вимог до діяльності банків. Актуалізуються проблеми фінансової стабілізації банків шляхом підвищення рівнів їх капіталізації, концентрації банківського капіталу, ліквідності, платоспроможності та конкурентоспроможності. Водночас на фінансовому ринку загалом і в банківській сфері зокрема неприпустимим є механічне нарощування капіталу чи зміна інших показників. Це має бути механізм, який функціонував би відповідно до встановлених нормативів, обмежень, ризиків, положень внутрішньобанківського менеджменту.

Відтак виключно важливого значення в сучасних умовах розвитку вітчизняної банківської системи набуває необхідність удосконалення механізму формування капіталу банків, що є запорукою динамічного розвитку всього фінансового ринку.

Різноманітні аспекти формування капіталу банків досліджено в роботах Алексеєнка М. Д., Алексеєнко Л. М., Васильченко З. М., Вожжова А. П., Вядрової І. М., Гейця В. М., Гриценка А. А., Дзюблюка О. В., Дмитренка М. Г., Заруби О. Д., Івасіва Б. С., Івасіва І. Б., Криклія А. С., Луціва Б. Л., Лютого І. О., Міщенко В. І., Мороза А. М., Науменкової С. В., Примостки Л. О., Пересади О. А., Савлука М. І. та ін. Вагомий доробок внесли російські вчені Лаврушин О. І., Мартиненко В. В., Панова Г. С., Усоскін В. М. та ін. Значне місце у розробці цієї проблеми посідають дослідження західних вчених, передусім роботи Ф. Мишкіна, П. Роуза, Д. Сінкі та Тімоті У. Коха [1].

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників досить вичерпно розкриті питання формування капіталу банків в умовах ринкової економіки, окреслено головні види капіталу банків, розроблено напрями вдосконалення формування власного та залученого капіталів банків, розвинено теорію управління капіталом банків.

Огляд наукових джерел дозволив стверджувати, що сучасні погляди вчених на визначення категорії "банківський капітал" базуються на двох підходах. Перший підхід полягає в тому, що банківський капітал – це частина ресурсної бази банку, виражена в грошовій формі. З цієї точки зору окремі науковці трактують банківський капітал як сукупність грошових коштів: як власних, так і залучених та запозичених, якими оперують банки в процесі своєї діяльності. Другий підхід полягає в тому, що банківський капітал – це лише власні кошти акціонерів банку, які належать їм на правах власності. Прихильниками такого підходу є передусім відомі зарубіжні вчені: П. Роуз, Д. Розенберг, Ф. Мишкін.

Ураховуючи основні сутнісні характеристики банківського капіталу, сформульовано визначення, згідно з яким банківський капітал – це грошова частина ресурсної бази банку, сформована як з власних, так і із залучених та позичених коштів, що дозволяє банку ефективно здійснювати свою діяльність, покривати непередбачені збитки та орієнтуватися на одержання прибутку.

На основі критичного аналізу поглядів науковців щодо виокремлення функцій капіталу банку виявлено, що питання про їх перелік та механізм реалізації залишається дискусійним. Вчені, які схильні до узагальнення функцій капіталу, виділяють лише три базові функції: захисну, оперативну та регулюючу. Водночас деякі інші вчені вважають, що доцільно деталізувати завдання, які виконує капітал банку, а тому його сутність проявляється в реалізації більшої кількості функцій.

Узагальнюючи різні підходи до виокремлення функцій банківського капіталу і беручи до уваги наведене визначення сутності капіталу банку, виділено такі функції, а саме:

захисна, реалізація якої уможлиблює покриття збитків від ризиків банківської діяльності і збереження платоспроможності банку;

оборотна, яка полягає в тому, що банк реалізує потенціал збільшення прибуткової діяльності та розвитку;

регулююча, яка через дотримання банками відповідних нормативів дозволяє представникам державних органів здійснювати контроль за їх діяльністю;

вартісна, яка виражається в тому, що за допомогою капіталу банку можна оцінити споживчу і ринкову вартість банківської установи, масштаб його діяльності, рентабельність банківського бізнесу тощо; така функція дає можливість повною мірою проявитися ринковій сутності банківського капіталу [2].

За класифікацією капітал банку поділяється на власний, залучений та позичений. Аналіз різноманітних підходів до визначення сутності таких складових дає можливість запропонувати деякі уточнення щодо їх трактування. Власний банківський капітал – це базова складова капіталу банку, сформована в грошовій формі, яка є власністю акціонерів та засновників банку, призначена для використання в банківській діяльності та забезпечує безперербійне функціонування банківської установи. З огляду на елементи власного капіталу він є найпостійнішою частиною структури банківського капіталу. Залучений банківський капітал – це найбільша за обсягом складова капіталу банку, яка не виступає власністю акціонерів чи засновників банку, сформована за рахунок залучення вільних коштів фізичних та юридичних осіб для подальшого використання цих коштів в активних операціях з метою отримання доходу. Позичений банківський капітал – це складова капіталу банку, яка не є власністю акціонерів чи засновників банку, сформована за рахунок грошових позик на міжбанківському та грошовому ринках для стратегічного розширення обсягів активних операцій банку або для виконання відповідних економічних нормативів та інших регулятивних вимог з боку наглядових органів.

На основі дослідження сутності банківського капіталу та його складових побудовано взаємозв'язок складових власного і позиченого банківського капіталу із структурою регулятивного капіталу (рис. 1) [3].

Рис. 1. Взаємозв'язок складових частин банківського капіталу із структурою регулятивного капіталу

Доведено, що оптимізувати механізм формування банківського капіталу доцільно за допомогою вдосконалення процесу капіталізації банків як однієї з основних його складових. Дослідження сутності поняття "капіталізація" дозволило виявити, що воно тісно пов'язане з поняттям "банківський капітал". Капіталізація визначається сукупністю процесів формування, управління та розподілу банківського капіталу, балансом між стабільною діяльністю та прибутковістю банку та відображає процес накопичення капіталу, тоді як банківський капітал характеризується кількісними сталими категоріями, грошовою формою, джерелами формування та вимогами до розміщення.

Капіталізація в банківській практиці розглядається як процес перетворення вільних коштів у власний капітал банку, ефективність якого залежить від формування оптимального співвідношення власного капіталу банку до розміру сформованого ним портфеля активів з метою підтримки балансу між фінансовою стабільністю та прибутковістю банку.

Вирішення проблеми недостатньої капіталізації може відбуватись шляхом як внутрішнього акумулювання вільних грошових коштів, так і зовнішніх залучень чи запозичень на постійній або довгостроковій основі (рис. 2) [4].

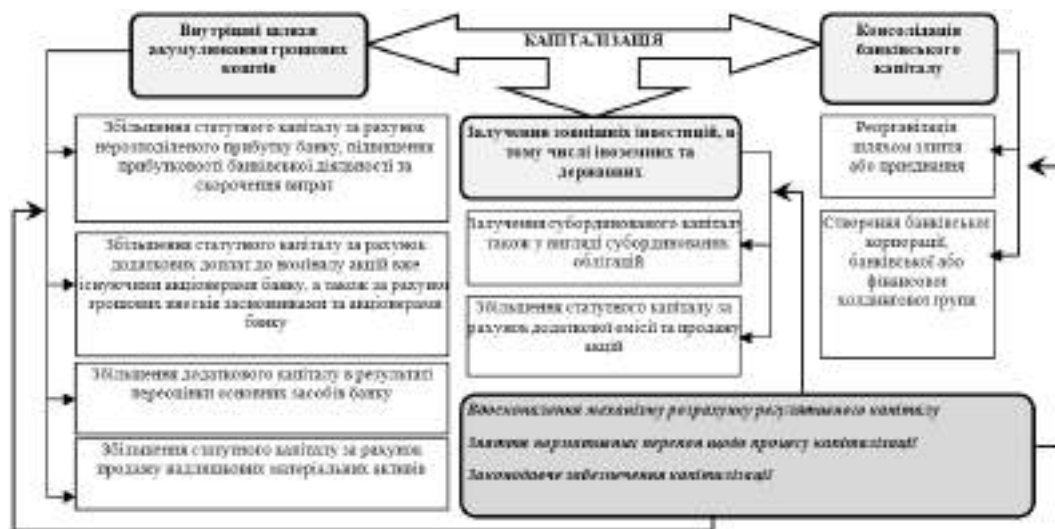

Рис. 2. Напрями капіталізації комерційного банку

При дослідженні структури механізму формування власного банківського капіталу, який вважається основою фінансової діяльності банку, з'ясовано, що абсолютний показник розміру статутного капіталу як найбільш постійної складової власного капіталу банку повністю не гарантує йому захисту від фінансових проблем чи банкрутства. Практика свідчить, що серед ліквідованих українських банків були як найбільші і великі банки – представники I і II груп, так і середні і малі банки – представники III та VI груп. Також слід зазначити, що найбільш збалансованою є структура власного капіталу I та II груп банків, де прибуток та емісійні різниці складають суттєву частку в його загальному обсязі [4].

Основною найбільш стабільною та стійкою складовою капіталу банку є капітал 1-го рівня, найбільша питома вага у якому належить статутному капіталу. Тому, визначаючи достатність капіталу, слід приділити увагу саме розміру статутного капіталу. За офіційними даними на 01.12.2010 р. в Україні діяло 192 банки, розмір сплаченого зареєстрованого статутного капіталу яких становив 66 819 млн грн. Залежно від розміру даного показника Національним банком України виділені 4 групи банків (таблиця).

Таблиця

Групування банків залежно від розміру статутного капіталу на 01.12.2010 р.

Група банків	Розмір статутного капіталу, млн грн	Кількість банків, шт.	Загальна сума капіталу в даній групі, млн грн
1	Понад 100	90	57929
2	від 50 до 100	57	4021
3	від 25 до 50	38	1278
4	від 15 до 25	7	68
Усього	-	192	63296

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок про те, що майже четверта частина банків (45 шт.) належить до третьої та четвертої груп з розміром капіталу, який менший ніж 50 млн грн. При цьому близько ста банків мають капітал менший ніж 100 млн грн відповідно.

Таким чином, з наведеного вище видно, що ситуація банків ускладнюється погіршенням структури банківського капіталу, адже темпи зростання основного капіталу стали набагато нижчими, ніж темпи зростання додаткового.

Наук. керівн. Молдавська О. В.

Література: 1. Кротюк В. Л. Регулювання банківської діяльності в Україні в умовах глобалізації: проблеми та перспективи / В. Л. Кротюк, А. С. Криклій, М. О. Боровікова // Економіка і держава. – 2007. – № 4. – С. 5–8. 2. Криклій А. С. Банківський капітал: соціально-економічна сутність та структура / А. С. Криклій,

М. О. Боровікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11. – С. 9–12. 3. Боровікова М. О. Інвестиційна діяльність і капіталізація банків в період дестабілізації економіки України / М. О. Боровікова // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремих бізнес : зб. наук. праць III міжнар. наук.-практ. конф., 5 – 6 березня, 2009 р., Дніпропетровськ. Т. 3. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 3–5. 4. Боровікова М. О. Інвестиційна діяльність і капіталізація комерційних банків в період дестабілізації економіки України / М. О. Боровікова // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 4. – С. 18–24. 5. Боровікова М. О. Капіталізація комерційних банків як фактор стабільності грошово-кредитної системи України / М. О. Боровікова // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доповідей 3-ї міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, 23 – 24 лютого 2006 р. – Т. : Економічна думка, 2006. – С. 45–47.

УДК 330.322

Оберемко О. С.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НЕЇ

Анотація. Присвячено розгляду інвестиційної діяльності України. Проведено аналіз динаміки показників, які характеризують інвестиційну діяльність в Україні.

Аннотация. Посвящена рассмотрению инвестиционной деятельности Украины. Проведен анализ динамики показателей, характеризующих инвестиционную деятельность в Украине.

Annotation. The article deals with the investment activity in Ukraine. The paper analyzes the dynamics of indicators of the investment activity in Ukraine.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, прямі інвестиції, капітальні інвестиції.

В умовах розвитку економіки України особливої актуальності набуває вирішення питання додаткового залучення фінансових ресурсів через проведення інвестиційної діяльності. Для цього доцільно окреслити основні джерела надходження цих коштів та оптимізації їх потоку, враховуючи сучасний стан економічного розвитку держави. Економічна діяльність окремих господарюючих суб'єктів і країни в цілому значною мірою характеризується обсягом та формами здійснюваних інвестицій. Інвестиційна діяльність у державі є одним з основних напрямків розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей господарства на базі науково-технічного прогресу, що уможливорює регулювання розвитку та істотне підвищення економіки.

На сучасному перехідному періоді при різноманітті складних кризових економічних процесів і взаємовідносин між підприємствами, фінансовими інститутами, державами на внутрішньому й зовнішньому ринках гострою проблемою є ефективне вкладення (інвестування) капіталу з метою його збільшення. Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій з реалізації інвестицій є одними з основних засобів зростання національного доходу.

На сьогодні вивчення та аналіз інвестиційної діяльності є досить актуальною темою, яка пов'язана, насамперед, з розвитком інвестиційної діяльності в Україні, а також з тим, що до недавніх пір цьому питанню взагалі приділялось мало уваги. За умов планової економіки капітальні вкладення планувались і розподілялись централізовано, а в підприємств не було необхідності емітувати, а тим більше набувати цінні папери. З переходом до ринкових умов господарювання ситуація докорінно змінилася: створюються нові суб'єкти господарської діяльності у формі господарських товариств, а отже, здійснюється вкладення у їх статутні фонди, підприємства для залучення додаткових коштів випускають акції та облигації, в розрахунках використовують векселі.

Основною метою статті є проведення аналізу стану інвестиційної діяльності України.

Питання визначення сутності інвестицій та інвестиційної діяльності розглядалися в працях таких економістів: Бланка І. А., Гойко А. Ф., Даниленка О. Д., Мороза А. М., Савлука М. І., Поручника А. М., Федосова В. М., Стадницького Ю. І., Пересади А. А. та ін. Вагомий внесок у розвиток сучасної інвестиційної теорії зробили зарубіжні вчені: Бочаров В. В., Гітман Л. Дж., Іванов І. Г., Кейнс Д. М., Д. Тобін, У. Шарп [1].

У науковій економічній літературі інвестиції розглядаються як вкладення довгострокового капіталу в різні сфери й галузі економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього середовища з метою його збільшення у вигляді одержаного прибутку. Як економічна категорія інвестиції значно ширші за своїм змістом, ніж капіталовкладення. Останні є матеріальною частиною реальних інвестицій. Акумуляція та послідовне перетворення грошових, майнових коштів, цінних паперів та інших коштів і прав у інвестиції визначає поняття інвестиційної діяльності.

Отже, інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави, спрямованих на реалізацію інвестиційних програм з метою отримання доходу або прибутку. Вона здійснюється на основі [2]:

- інвестування, яке проводиться громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релігійними організаціями;
- державного інвестування, яке проводиться органами влади та управління України, а також державними підприємствами та установами;
- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;
- спільного інвестування, яке проводиться громадянами та юридичними особами України та інших держав [2].

Аналіз інвестиційної діяльності здійснюється з метою виявлення, наскільки сприятливим є інвестиційний клімат, які саме джерела фінансування задіяні і як ефективно вони використовуються. Систематизація економічної літератури з питань інвестиційної діяльності дозволила визначити фактори, які найбільш суттєво впливають на інвестиційну діяльність [2]:

- кон'юнктура товарного ринку, яка визначається значною мірою рівнем і структурою сукупного попиту;
  - заощадження домашніх господарств та умови їх трансформації в інвестиції;
  - механізм регулювання грошово-кредитного ринку, відсоткова ставка, яка впливає на доступність кредиту;
  - рівень інфляції – для оцінки реальної відсоткової ставки та реальної вартості інвестицій;
  - дефіцит бюджету, що може вплинути на формування централізованих джерел фінансування інвестицій;
  - норма накопичення основного капіталу;
  - політична та законодавча стабільність;
  - податки;
  - науково-технічний прогрес, який стимулює впровадження ресурсозберігаючих технологій.
- Обсяг інвестицій в основний капітал, капітальні інвестиції та прямі інвестиції в Україну є основними показниками, які характеризують інвестиційну діяльність України.
Динаміка інвестицій в основний капітал за 1996 – 2010 роки подана на рис. 1.

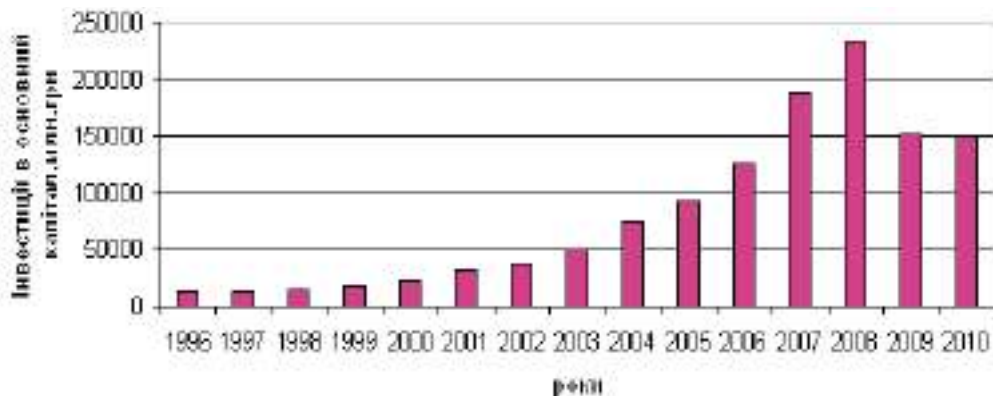

Рис. 1. Динаміка інвестицій в основний капітал за 1996 – 2010 роки

На даній гістограмі наочно видно, що інвестиції в основний капітал у 2010 році склали 150 667 млн грн, що майже на 2 % менше за 2009 рік, а у 2009 році інвестиції в основний капітал склали 151 777 млн грн, що на 41,5 % менше, ніж у 2008 році. Найбільше інвестиції в основний капітал в 2009 році скоротилися в рибальстві – на 65,7 %, будівництві – на 62,2 %, держуправлінні – 55,6 %, сфері нерухомості і оренди – на 52,8 %, охороні здоров'я – на 50,7 %, сільському господарстві – на 50,2 %.

Краще справи йдуть у торгівлі і ремонті, де падіння склало 45,3 %, фінансовій діяльності – 35,4 %, переробній промисловості – 35,3 %, на транспорті і зв'язку – 33,3 %, на виробництві і розподілі електроенергії, газу та води – 30,2 %. Найменше падіння інвестицій у 2009 році було зафіксоване у діяльності готелів та ресторанів – 27,9 %, видобувній промисловості – 25,1 % і наданні комунальних послуг та послуг у сфері культури та спорту – 18,4 %.

Отже, можна сказати, що в даний час спостерігається тенденція до зниження інвестицій в основний капітал.

Динаміка капітальних інвестицій подана на рис. 2.

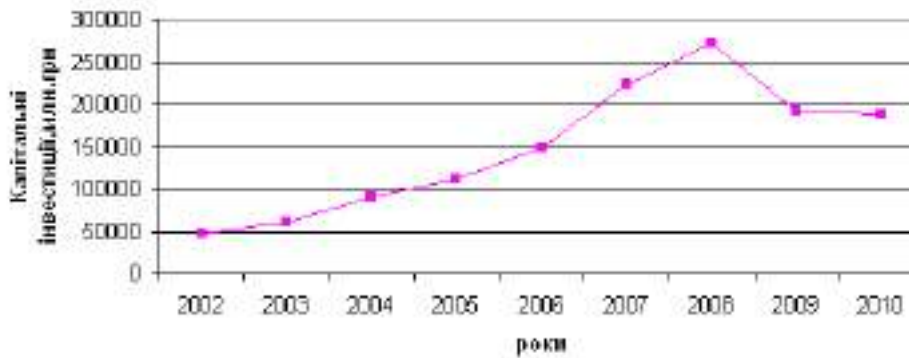

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій за 2002 – 2010 роки

З графіка видно, що починаючи з 2002 року спостерігалось поступове зростання капітальних інвестицій, а вже починаючи з 2009 року вони почали скорочуватися. Так, найбільший обсяг капітальних інвестицій був зосереджений у 2008 році, а саме 27 2074 млн грн, а вже у 2009 році вони, порівняно з 2008 роком, скоротилися на 29,11 % та у 2010 році на 30,52 %. Це означає, що капітальні інвестиції мають тенденцію до зниження.

Проаналізуємо динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну за 1995 – 2011 роки, наведену на рис. 3.

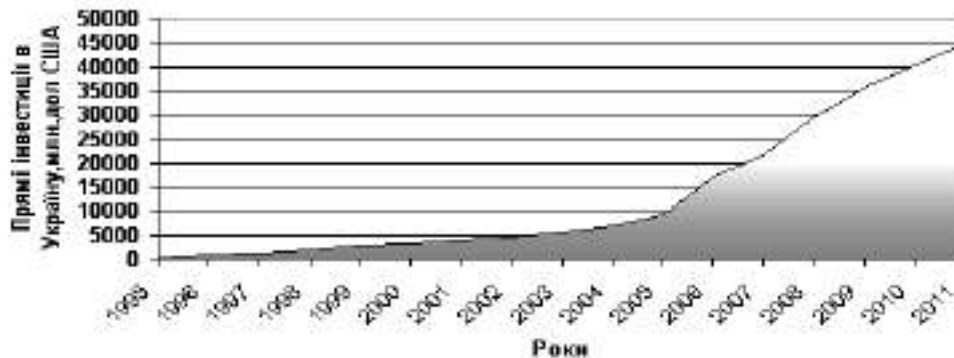

Рис. 3. Динаміка прямих інвестицій в Україну за 1995 – 2011 роки

Як видно з рис. 3, спостерігається тенденція до зростання прямих інвестицій в Україну. Так, у 2011 році обсяг прямих інвестицій був найвищим і склав 44 708,0 млн дол. США, порівнюючи його з базовим роком, а саме з 1995 роком, отже, можна сказати, що обсяги інвестицій збільшилися на 44 224,5 млн дол. США. Збільшення прямих іноземних інвестицій є підтвердженням того, що Україна є досить привабливою країною. Для стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці країни необхідно, щоб основні положення законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування не тільки відповідали міжнародним нормам, а й виконувались. Зарубіжний інвестор має сприйняти Україну як стабільну і передбачувану країну, а її економіку такою, де макроекономічна стабільність асоціюється не лише з низькими темпами інфляції, а й із послідовним розвитком, включаючи стабільні темпи зростання виробництва, платоспроможний попит, а також економічну структуру, яка постійно модернізується.

Отже, потрібно зробити висновок, виходячи із реалій сьогодення, що інвестиції є сьогодні тим ресурсом, який, у всякому разі в найближчій перспективі, може найбільш вагомо сприяти підвищенню ефективності функціонування українських підприємств, а відтак, і розвитку відповідних територій і міст, політичному соціальному захисту громадян.

Від уміння інвестувати залежать розквіт чи занепад власного виробництва, можливості вирішення соціальних і екологічних проблем, сучасний рівень та потенційний динамізм фізичного, фінансового і людського капіталів.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навчальний посібник / Т. В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с. 2. Бондар М. І. Стан та вдосконалення аналізу ефективності інвестицій / М. І. Бондар // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 8–11. 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Присвячено розгляду валютних операцій банку. Проведено аналіз динаміки показників, які характеризують валютні операції.

Аннотация. Посвящена рассмотрению валютных операций банка. Проведен анализ динамики показателей, характеризующих валютные операции.

Annotation. The article examines the foreign exchange transactions of the bank. The paper analyzes the dynamics of indicators that characterize the foreign exchange transactions.

Ключові слова: валютні операції, активні операції, операції з цінними паперами.

При здійсненні посередницьких послуг як посередники банки можуть виступати в багатьох видах операцій на грошовому ринку: в операціях з цінними паперами, у валютних операціях, у кредитних операціях, у розрахункових операціях тощо. В умовах нестабільності у зовнішньому середовищі основну увагу банків привертають валютні операції, які дозволяють чітко підлаштуватися під зміни. Отже, їх дослідження стає все більш актуальним питанням для комерційних банків.

Основною метою є проведення аналізу стану валютних операцій банку ВАТ "ХК Банк".

Питання визначення сутності валютних операцій розглядалися в працях українських економістів, таких, як: Петрашко Л. П., Береславська О. І., Наконечний О. М., Пясецька М. Г., Русалова О. Ю., Тимофєєв А. В.

Валютні операції – операції, пов'язані з використанням як засобу платежу іноземної валюти і платіжних документів в іноземній валюті, а також з покладанням виконання зобов'язань в інвалюті на третю особу. Під іноземною валютою слід розуміти:

а) іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законними платіжним засобом на території відповідної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають у обігу;

б) кошти у грошових одиницях інших держав і міжнародних розрахункових одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських чи інших фінансово-кредитних установ за межами України;

в) платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або монетарних металах;

г) монетарні метали.

Валютні операції здійснюються уповноваженим банком, тобто банком, який має ліцензію НБУ на здійснення цих операцій і виконує функції агента валютного контролю за операціями своїх клієнтів. Суб'єктами операцій банків з іноземною валютою можуть бути як резиденти, так і нерезиденти.

Валютні операції банків включають:

а) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій між резидентами у валюті України. Валютні цінності – це валюта України, а також вся іноземна валюта;

б) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

в) операції, пов'язані із ввезенням, переказуванням і пересиланням на території України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Для аналізу був вибраний акціонерний комерційний банк ВАТ "ХК Банк", який у даний час володіє генеральною ліцензією НБУ на здійснення банківських операцій. Таким чином, із законодавчої точки зору банком отриманий найголовніший дозвіл на роботу в банківській сфері, що тільки може отримати український банк (за винятком права роботи з дорогоцінними металами) [1]. Отже, на даному етапі розвиток банку залежить тільки від грамотного і розумного управління ним, його персоналом та активами, від досвідченості й передбачливості як керівництва банку, так і всього його персоналу, від заповзятливості та швидкості реагування управлінського персоналу на ринок банківських послуг, що швидко змінюється, і зокрема валютних.

Активні операції банку були зосереджені в таких основних секторах фінансового ринку: ринок цінних паперів, кредитування підприємств, фізичних осіб, міжбанківське кредитування. У табл. 1 можна побачити сектори фінансового ринку і об'єми проведення активних операцій комер-

ційного банку в кожному з них. З табл. 1 видно, що об'єми проведення активних операцій у різних секторах фінансового ринку достатньо відмінні.

Таблиця 1

**Об'єми проведення активних операцій АКБ ВАТ "ХК Банк"
в основних секторах фінансового ринку**

Сектори фінансового ринку	Обсяг проведення активних операцій, %
Ринок цінних паперів	28,9
Кредитування підприємств	33,4
Кредитування фізичних осіб	27,4
Міжбанківське кредитування	10,3

Найбільш значний об'єм проведення активних операцій складає сектор кредитування підприємств. З цього виходить, що основним напрямом із залучення засобів є кредитування підприємств (рисунок).

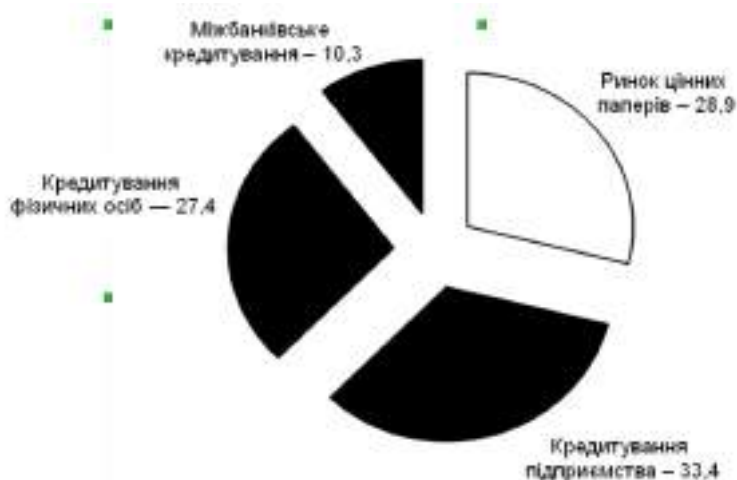

Рис. Обсяг проведення активних операцій у секторах фінансового ринку

Банк згідно з прийнятою політикою прагне уникати залежності від крупних клієнтів і надалі, дотримуючись стратегії із залучення на обслуговування якомога більше число середніх, фінансово-стійких підприємств та організацій [2].

Активна динаміка розвитку валютних операцій вимагає від банку проведення жорсткої політики з контролю і управління ризиками. Динаміку розвитку валютних операцій на 2006, 2007, 2008 рр. відображає табл. 2. Для ефективного контролю й управління діяльністю банку при проведенні активних операцій необхідно використовувати фінансові і функціональні методи контролю за ризиками, які включають всебічне вивчення клієнтів служби економічної безпеки банку, аналіз їх кредитоспроможності, аналіз економічної кон'юнктури і ступеня залежності від неї позичальників, аналогічно процентних ставок, що існують на ринку, прогноз зміни курсів валют, прогноз операційних і поточних витрат банку [3].

Таблиця 2

Динаміка розвитку валютних операцій АКБ ВАТ "ХК Банк" на 2008, 2009, 2010 рр., %

Валютні операції	2008 р.	2009 р.	2010 р.
1. Операції по міжбанківських розрахунках	11,4	11,6	12,8
2. Відкриття і ведення валютних рахунків клієнтури	8,9	9,3	10,6
3. Встановлення кореспондентських відносин з іноземними банками	8,1	8,3	8,9
4. Неторгівельні операції	7,9	7,6	7,9
5. Конверсійні операції	8,4	9,9	10,1
6. Операції із залучення і розміщення валютних засобів	9,0	10,0	10,4
7. Наявні операції	16,1	16,6	16,8
8. Валютобмінні операції	13,2	13,9	14,9
9. Операції з дорожніми чеками	7,3	4,6	4,4
10. Операції з пластиковими банківськими картками	9,7	8,2	3,2

У даний час широко розвиваються зовнішньоторговельні зв'язки нашої країни з іншими державами. Багато ділових партнерів займаються імпортом постачаннями, а виробники хочуть використовувати імпортне устаткування у своєму виробничому циклі, оскільки воно надійніше, а часто і через надання деяких пільг при його покупці. Усе це приводить до підвищення попиту підприємств – клієнтів банку – на кредити в різних валютах.

Таким чином, у перспективі банк прагне до подальшої реалізації стратегічних цілей і завдань, встановлених бізнес-планом, і виконання своєї місії – сприяння розвитку бізнесу своїх клієнтів через інвестиції в їх бізнес та кредитування їх діяльності, оптимізацію фінансових потоків, надання повного спектра якісних банківських послуг, розвиток на цій основі високодохідного банківського бізнесу, що забезпечує захист і постійний приріст вкладених у нього засобів акціонерів.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 2. Барановський О. Валютна безпека / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2003. – № 8. 3. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності / І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.

Горохов В. І.

УДК 37.012

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЙ МОНІТОРИНГУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Розглянуто актуальність проведення моніторингу вищої освіти з метою визначення професійно-кваліфікаційного рівня випускників. Наведено функції моніторингу вищої освіти, що дозволяють чітко сформулювати мету, завдання та елементи статистичного спостереження.

Аннотация. Рассмотрена актуальность проведения мониторинга высшего образования с целью определения профессионально квалификационного уровня выпускников. Приведены функции мониторинга высшего образования, позволяющие четко сформулировать цель, задачи и элементы статистического наблюдения.

Annotation. Actuality of monitoring higher education with the purpose of determination professional qualifying level of graduates is considered. Higher education monitoring functions which allow to form a purpose, tasks and elements of statistical supervision are presented.

Ключові слова: моніторинг, функція, професіографічний моніторинг.

Якісна освіта розглядається сьогодні як один із індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної і культурної злагоди й економічного зростання. Особлива роль у ній відводиться педагогу, через якого реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації. Якісний рівень освіти забезпечується у світі за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу, який розуміється як система збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану і прогноз розвитку.

Метою статті є теоретичне дослідження функцій моніторингу вищої освіти.

Указ Президента України від 4 липня 2005 року № 1013/2005 "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" передбачає створення національної системи моніторингу якості освіти на основі критеріїв держав – членів Європейського Союзу – та забезпечення участі загальноосвітніх навчальних закладів у міжнародних обстеженнях якості освіти.

Моніторинг розглядається як ефективний засіб отримання інформації про функціонування освітньої системи та її компонентів. В умовах кардинальної модернізації національної освіти в Україні це є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє вчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку освіти [1].

Проблема застосування моніторингу в освітніх системах розглядається в наукових працях М. Берштадського, В. Приходько, Н. Талізної, А. Сологуба, С. Подмазіна, О. Дахіна, О. Касьянова,

---

© Горохов В. І., 2011

З. Рябової, С. Шишова, О. Ляшенко, Е. Соф'янца, В. Гузеєва, Л. Куликової, І. Булах, Г. Єльнікової, В. Кальнея, О. Локшиної, Т. Лукіної, І. Маслікова, С. Шведова та ін. Творчі знахідки вищезазначених авторів в основному присвячені теорії і практиці педагогічних моніторингових досліджень.

У системі вищої освіти відокремлюють, зокрема, професіографічний моніторинг – процес безперервного, науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного, планово-діяльнісного стеження за станом і розвитком педагогічного процесу підготовки спеціаліста з метою оптимального вибору освітніх завдань, а також засобів і методів їх виконання. Об'єктом моніторингу є освітній процес у вищому навчальному закладі, а предметом – професійно-педагогічна підготовка фахівця [2].

Моніторинг може охоплювати сукупність, групу й окремі фактори, що визначають ефективність процесу навчання. Отже, педагогічний моніторинг дає можливість здійснювати аналіз, діагностику, прогнозування й проектування дидактичних процесів, взаємодію його суб'єктів.

Професіографічний моніторинг – процес безперервного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного, планового спостереження за станом і розвитком педагогічного процесу підготовки фахівця з метою найбільш оптимального вибору освітніх завдань, а також засобів і методів їх застосування. Сфера його застосування – професійні навчальні заклади. Професіографічний моніторинг покликаний усунути професійну некомпетентність педагогічних кадрів вищих навчальних закладів у питаннях діагностики, прогнозування й аналізу педагогічного процесу становлення фахівців не тільки на початковій і кінцевій стадії, але й у проміжній фазі розвитку досліджуваного явища, його коректування в необхідному руслі.

Об'єктом професіографічного моніторингу є процес професійної підготовки фахівця у ВНЗ. Професіографічний моніторинг дозволяє визначити стан навчально-виховного процесу на кожному етапі, наскільки раціонально використані педагогічні засоби, якою мірою вони відповідають заданим цілям, наскільки ефективні реалізовані педагогічні технології. Тривалість спостереження за станом педагогічних явищ дозволяє виявляти тенденції їх зміни, установлювати залежність їх від певних умов.

Отже, професіографічний моніторинг становить певну систему лонгитюдного дослідження якості підготовки. Він є одним з найважливіших елементів системи інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ й сприяє прийняттю адекватних управлінських і педагогічних рішень.

Освітній моніторинг – це система організації збору, збереження, обробки й поширення інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне спостереження за її станом і прогнозування її розвитку [3]. Управління процесом освіти в навчальному закладі засноване на знанні того, як протікає освітній процес. Для цього служить система освітнього моніторингу – постійного відстеження ходу освітнього процесу з метою виявлення й оцінювання його проміжних результатів, факторів, а також прийняття рішень щодо регулювання й корекції освітнього процесу.

Для управління освітнім процесом необхідно мати систему отримання інформації про його результативність, щоб бачити відхилення або динаміку в цьому процесі. Моніторинг не обмежується виявленням відхилень від певних норм (стандартів). Освітній моніторинг припускає оцінювання самих норм, а це означає те, що моніторинг може розглядатися як механізм корекції освітніх і управлінських цілей та шляхів їх досягнення.

Для розуміння сутності моніторингу в системі вищої освіти важливим є визначення його основних функцій (рисунок) [4]. Функція – це спосіб діяння речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту [3].

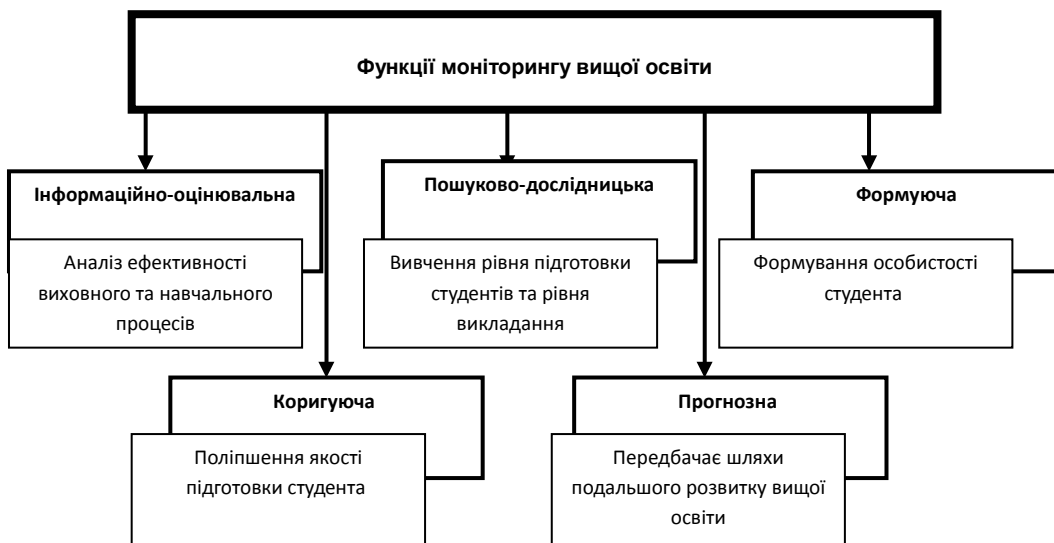

Рис. Функції моніторингу вищої освіти

Інформаційно-оцінювальна функція передбачає з'ясування результативності освітнього процесу, отримання інформації про стан об'єкта, забезпечення зворотного зв'язку. На цій основі

відбувається управління педагогічним процесом, аналізується ефективність навчання. Традиційно у дослідженні педагогічного процесу фіксувалися лише його результати, які виражалися у показниках знань, умінь, навичок. У застосуванні моніторингу основну увагу звертають на особливості саме перебігу й розвитку навчального процесу. Ця процесуальна інформація більш повна й оперативна порівняно з відомостями про результати цього процесу.

Пошуково-дослідницька – моніторинг фіксує ефективність освіти у навчальному закладі. Упровадження моніторингу дозволить ефективно здійснювати процес підготовки майбутнього фахівця. Спираючись на результати моніторингової оцінки, можна дібрати оптимальні методи й прийоми індивідуального впливу на кожного студента.

Формуюча – вимога науковості до будь-якого дослідження – передбачає організацію й здійснення моніторингу на основі системного підходу. Моніторинг є складною системою, основним завданням якого є стеження за станом і розвитком навчального процесу у вищому навчальному закладі з метою його корекції та оптимального вибору мети, завдань і способів їх виконання.

Коригуюча – спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів – передбачає виявлення і фіксацію численних, неочікуваних результатів реалізації освітньої роботи. Коригуюча функція допоможе усунути негативні тенденції у професійному становленні магістра.

Прогнозна – моніторинг виявляє стратегію і тактику розвитку освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Через моніторинг не лише визначається стан освітнього процесу в певний відрізок часу, а й уможливується прогноз тенденцій його розвитку, внесення відповідних коректив.

У процесі моніторингу якості вищої освіти можна виділити такі рівні: кафедральний, факультетський (інститутський), університетський, регіональний, державний, континентальний, світовий. Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському. На кафедральному рівні доцільно використовувати педагогічний і професіографічний моніторинги, на факультетському – професіографічний та освітній, на університетському – освітній.

До показників моніторингу результатів освітнього процесу університетського рівня можна віднести: рейтинг вищого навчального закладу серед інших; відсоток випускників, працевлаштованих за спеціальностями; відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 3, 5 років після закінчення вищого закладу; оцінка готовності випускників до професійної діяльності керівником (високий, середній, низький рівень); самооцінка готовності випускників до професійної діяльності (високий, середній, низький рівень); рівень заробітної плати випускників

Таким чином, орієнтація вищого навчального закладу на досягнення якісно нових освітніх результатів призводить до необхідності перейти від традиційного способу внутрішнього контролю до управління якістю освіти, де контроль є тільки однією з функцій. Усі функції моніторингу підпорядковані загальній меті підвищення ефективності професійної підготовки магістра і спрямовані на модернізацію освітнього процесу.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Касьянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом / О. М. Касьянова, Т. Б. Волобуєва // Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Х. : Видав. гр. "Основа", 2004. – 96 с. 2. Силина С. Н. Професіографічний моніторинг в педагогічних вузах / С. Н. Силина // Педагогика. – 2001. – № 7. – С. 47–53. 3. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1973. – 600 с. 4. Хриков С. М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс] / С. М. Хриков. – Режим доступу : <http://www.profosvita.org/ru/career/articles/2.html>.

Кузуб І. В.

УДК 331.522.4

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. Проведено аналіз основних напрямів удосконалення ринку праці в сучасній Україні. Проаналізовано існуючу нормативно-правову базу України у сфері регулювання зайнятості та визначено напрями подальшої перебудови у цій сфері.

© Кузуб І. В., 2011

Аннотация. Проведен анализ основных направлений совершенствования рынка труда в современной Украине. Проанализирована существующая нормативно-правовую базу Украины в сфере регуляции занятости и определены направления последующей перестройки в этой сфере.

Annotation. In this article the analysis of basic directions of perfection of labour-market was conducted in modern Ukraine. Existing normatively-legal base of Ukraine in the field of adjusting of employment was analysed and directions of subsequent alteration in this sphere were defined.

Ключові слова: ринок праці, державне регулювання ринку праці, основні напрями вдосконалення ринку праці, нормативно-правова база України, зайнятість.

Ринок праці як економічна категорія довгий час розглядався як явище, властиве лише капіталістичним країнам, а безробіття – як наслідок пануючих відносин на ринку праці, що виникають у результаті численних суперечностей між працею і капіталом. Регулювання ринку праці в сучасній Україні є однією з найважливіших проблем, оскільки можливість та ефективність розвитку ринкової економіки значною мірою визначається ефективністю функціонування ринку праці.

Вихід України з економічної кризи і вирішення стратегічних завдань зі створення національної економіки можливі за умови значного підвищення ефективності всієї сукупної праці суспільства. Від цього залежить ступінь задоволення потреб її громадян і місце у світовому співтоваристві. Тому вже сьогодні необхідні кардинальні зрушення для зростання ефективності праці [1]. Отже, специфіка розвитку суспільства і вплив світових процесів значною зумовили характер сучасного національного ринку праці, що відображає невідповідність його вимогам ринкової економіки: недостатня розвиненість окремих структурних компонентів ринку; тривала відсутність адекватного механізму регулювання (низький рівень розвитку економічних, правових і адміністративних регуляторів).

Усе це в цілому знижувало об'єктивні процеси розвитку ринкових відносин на ринку праці України, а отже, тема дослідження є актуальною.

Метою статті є теоретичне узагальнення напрямів регулювання ринку праці в сучасній Україні на основі вивчення особливостей формування ринку праці на національному рівні.

У роботі було поставлено та вирішено такі завдання:

проаналізовано ситуацію ринку праці України з позиції необхідності і ефективності державного регулювання;

систематизовано напрями вдосконалення ринку праці.

Держава на ринку праці повинна здійснювати систему заходів цілеспрямованої дії на кількісні і якісні аспекти розвитку й споживання працівників, досягнення більшої відповідності їх професійної підготовки сучасному рівню виробництва. Крім того, в даний час з'явилися нові суперечності між досягнутим рівнем утворення і кваліфікації основної маси працівників і неможливістю їх застосування в умовах економічного спаду, зміна статусу від "повністю і завжди зайнятого" до "можливо безробітного", зросла конкуренція між окремими групами працездатного населення за статтю та віком, положенням в ієрархічній системі суспільства.

В Україні система регулювання ринку праці розглядається як два основні типи дії: пряме і непряме. Пряма дія носить регулюючий та коректуючий характер і полягає в організації суспільних робіт, стимулюванні створення нових робочих місць у недержавному секторі, розвитку системи виробничого навчання і перепідготовки, стимулювання або, навпаки, заборони розвитку виробництва в тих або інших регіонах, регламентації тривалості робочого дня, тижня, місяця, міжнародної міграції трудових ресурсів, організації сезонних робіт.

Побічно впливають на ринок праці, змінюючи умови господарювання в бік стимулювання або гальмування економічних процесів, податкова, кредитно-грошова політики, держзакупівлі, політика у сфері амортизації основних фондів, стимулювання, дослідно-конструкторських розробок, бюджетне субсидування ряду галузей. Якщо пряма дія робить вплив в основному на пропозицію праці, то непряма – на попит [2].

Останніми роками зайнятість є однією з основних проблем соціально-економічного розвитку держави. Державні органи управління повинні активно сприяти формуванню нового типу відносин у сфері зайнятості через удосконалення нормативно-правової бази.

Нормативно-правову базу України у сфері регулювання зайнятості становлять такі документи, як Конституція України, Кодекс законів про працю, Господарський кодекс, Земельний кодекс, Бюджетний кодекс, закони України "Про зайнятість населення", "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", "Про оплату праці", "Про прожитковий мінімум", "Про колективні договори і угоди", "Про освіту", "Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні" та ін.

Згідно із законом про зайнятість державна політика зайнятості полягає в сприянні повної, продуктивної і вільно вибраної зайнятості шляхом забезпечення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки громадян, що звільняються, підвищення ефективності державної служби зайнятості і реалізації інших заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту громадян на ринку праці.

Аналіз нормативно-правової бази України у сфері регулювання зайнятості дозволяє зробити такі висновки:

існує наявна потреба у підвищенні ефективності бірж праці, які завдяки механізму обліку і розгалуженій системі моніторингу ринку праці здатні заволодіти повною інформацією про кількість вакантних робочих місць і повні об'єми пропозиції робочої сили [3];

необхідно підсилити роль наукового підходу до формування політики зайнятості, розробки відповідних програм зайнятості (довгострокових, середньострокових і короткострокових);

необхідно сформувані узгоджувальні інтереси працедавця та найнятих робітників щодо складання колективного договору [4]. Незважаючи на те, що чинне законодавство пропонує таку форму взаємовідносин, вона не достатньо широко використовується в господарській практиці в Україні;

необхідно легалізувати на державному рівні часткове безробіття в масштабах, які є економічно доцільними і соціально прийнятними [5].

Одним з основних інструментів забезпечення регулювання зайнятості служить механізм регулювання попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. При цьому виникають два напрями реалізації цього механізму: поживлення економічної ситуації та інвестиційної активності в країні, створення умов для використання капіталу та розробка заходів щодо збільшення робочих місць [6].

Досягнення рівноваги попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці також пов'язано з урахуванням демографічних чинників, що визначають формування економічно активного населення та їх можливостей щодо впливу на ринок праці. При розробці та реалізації заходів із регулювання зайнятості населення в умовах дефіциту інвестиційних ресурсів особливу увагу необхідно приділяти питанням зниження попиту на робочі місця з боку окремих соціально-демографічних груп населення. Зокрема, державна політика на ринку праці відносно жінок повинна передбачати зв'язок програми жіночої зайнятості з державною соціальною політикою.

Регулюючий вплив держави не повинен перешкоджати реалізації вимог економічної ефективності, які припускають мобільність робочої сили, вивільнення зайвих працівників. Достатньо високий рівень зайнятості населення має забезпечуватися не збереженням зайвої чисельності працівників, а створенням нових робочих місць, зниженням потреби населення в робочих місцях і т. п.

Досягнення оптимальної, високої, структурно-раціональної, економічно ефективної і соціально обґрунтованої зайнятості – невід'ємна складова частина процесу відновлення української економіки. Стимулами цього процесу повинні бути ринкові відносини і цілеспрямовані заходи господарської політики на всіх рівнях. Якщо в розвинених країнах проблеми зайнятості вирішуються відособлено, без кардинальних змін економічної стратегії, то в Україні для цього потрібне докорінне перетворення економіки. Це може бути реалізовано лише при фінансовій стабілізації, відновленні економічного зростання, збільшенні ресурсів для інвестиційної активності і вирішення соціальних проблем. Отже, необхідна ефективна взаємодія працівників, працедавців і державних органів для узгодження шляхів вирішення проблем зайнятості [2].

Таким чином, враховуючи гостроту проблему формування ринку праці в Україні, не слід покладатися на те, що шлях до їх вирішення буде прокладений за допомогою вільної дії регуляторів ринкової економіки, досягнення істотних результатів у розв'язанні цих проблем можливе лише з допомогою важелів активної економічної політики держави.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Гриньова В. М. Ринок праці: теоретичні засади та напрямки розвитку : монографія / В. М. Гриньова, В. В. Самійленко. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2007. – 464 с. 2. Управление трудовыми ресурсами / под ред. М. Пула, И. Н. Корнера. – М. : СПб., 2002. – 1200 с. 3. Заяць Т. Територіально-галузеве управління сферою відтворення робочої сили України / Т. Заяць // Економіка України. – 1997. – № 7. – С. 36–42. 4. Занфірова Т. А. Теоретичні питання договірної регулювання трудових відносин в сучасних умовах / Т. А. Занфірова // Економіка та держава. – 2006. – № 2. – С. 97–99. 5. Самойленко В. В. Вдосконалення регулювання ринку праці / В. В. Самойленко // Економіка розвитку. – 2004. – № 3(31). – С. 44–47. 6. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати : монографія. – К. : Ін-т економіки НАНУ, 2001. – 300 с.

Гурькова А. Ю.

УДК 331.56 (477)

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Присвячено дослідженню безробіття населення України. Проведено структурно-динамічний аналіз, який дозволяє розглянути причини та структуру безробіття населення України.

© Гурькова А. Ю., 2011

Аннотация. Посвящена исследованию безработицы населения Украины. Проведен структурно-динамический анализ, который позволяет рассмотреть причины и структуру безработицы населения Украины.

Annotation. The paper is devoted to the study of unemployment of the population of Ukraine. In the paper, structural - dynamic analysis, which allows us to consider the causes and the structure of unemployment of the Ukrainian population was conducted.

Ключові слова: безробітне населення, рівень зареєстрованого безробіття, причини, структура.

З переходом до ринкової економіки питання безробіття населення в Україні стають усе гостріше. В країні важливим показником для оцінки та аналізу макроекономічної ситуації в країні є показник стану економічної системи безробіття. Високий рівень безробіття призводить до економічних втрат, соціальної напруги і погіршення рівня життя людей. Безробіття несе в собі економічні, демографічні та соціальні втрати для суспільства.

Оскільки безробіття населення є одним із найважливіших показників розвитку економіки країни, метою статті є статистичне дослідження безробіття населення України.

Безробіттям називається соціально-економічна ситуація, яка склалася в суспільстві, за якої частина працездатних громадян не може знайти роботу, яку вони здатні виконувати, що обумовлено переважанням пропозиції праці над попитом на неї [1].

Економічна сутність безробіття полягає в тому, що за рахунок вимушеної незайнятості частини економічно активних громадян суспільство позбавляється певної величини суспільного продукту, витрачаючись при цьому на утримання безробітних і членів сімей.

Соціальна сутність безробіття полягає в тому, що вимушено непрацюючі особи, які існують не на зароблені кошти, а на допомогу, не знаходять самовираження в праці, і якщо безробіття стає тривалим, втрачають виробничі навички, професіоналізм.

Для аналізу безробіття населення України головним показником є рівень зареєстрованого безробіття в країні. Цей показник розраховується як відношення кількості офіційно зареєстрованих безробітних до кількості працездатного населення.

Рівень зареєстрованого безробіття в Україні на кінець 2010 року становив 2,7 % економічно активного населення працездатного віку. На рис. 1 зображений рівень зареєстрованого безробіття серед країн СНД (у % до економічно активного населення на кінець звітного періоду) [2].

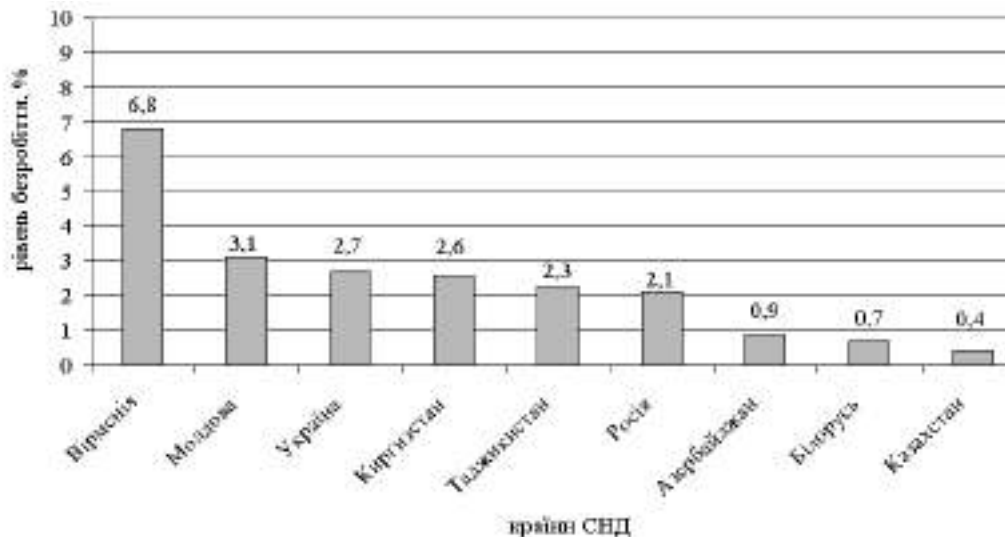

Рис. 1. Рівень зареєстрованого безробіття серед країн СНД у 2010 році

Розглянувши рівень зареєстрованого безробіття серед країн СНД, Україна посідає третє місце. Найвищий рівень безробіття у Вірменії, цей показник у 2,5 раза більший, ніж в Україні. Друге місце посідає Молдова, у якій рівень зареєстрованого безробіття становить 3,1 %, що в 1,5 раза вище, ніж в Україні. Найнижчий рівень безробіття серед країн СНД є у Казахстані і дорівнює 0,4 %, який у 6,75 раза менше, ніж в Україні. Невисокий рівень безробіття в Азербайджані та Білорусії. В Україні досить високий показник зареєстрованого безробіття порівняно з іншими країнами СНД.

Для регулювання та зменшення рівня безробіття необхідно розглядати причини виникнення такого явища. Сучасні причини виникнення безробіття зазначені на рис. 2 [2].

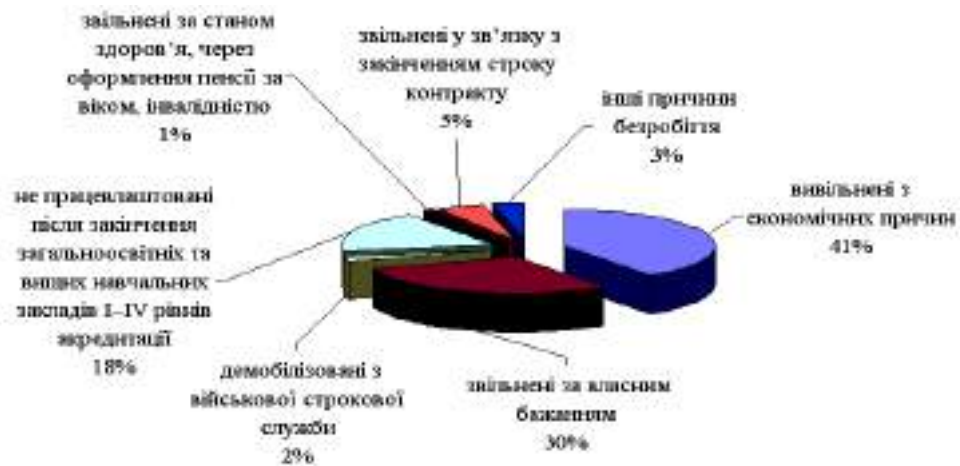

Рис. 2. Структура безробітного населення України (за методологією Міжнародної організації праці) за причинами незайнятості у 2010 році

Як видно з рис. 2, найпоширенішими причинами безробіття у 2010 році в Україні є економічні, звільнення за власним бажанням, а також серед молоді, які не знайшли роботу після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів і є найбільш працездатним прошарком суспільства держави.

Для дослідження безробіття населення України була розглянута структура зареєстрованих безробітних за статтю і місцем проживання в 2005 – 2010 роках (рис. 3).

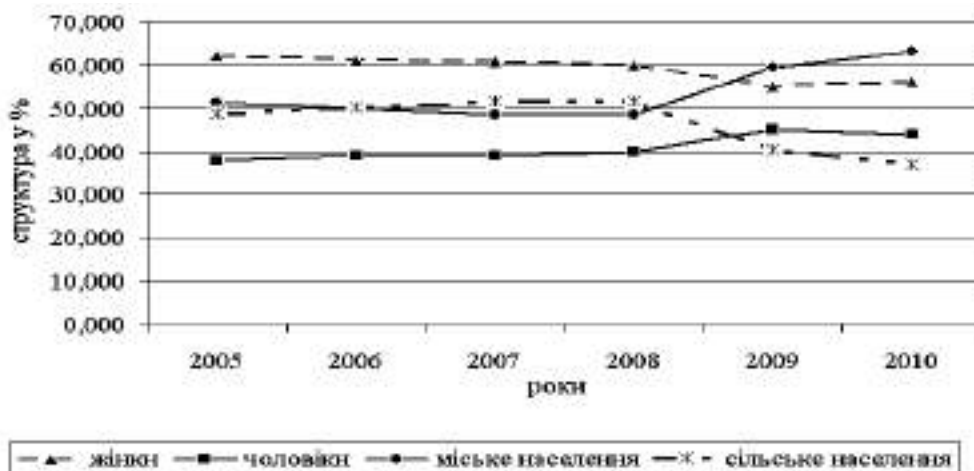

Рис. 3. Структура зареєстрованих безробітних за статтю і місцем проживання у 2005 – 2010 роках

Структура безробітного населення показує, що в середньому 60 % безробітного населення складають жінки, а 40 % – чоловіки, що свідчить про те, що жінок більше безробітних, ніж чоловіків, на 10 %, але у 2009 році кількість безробітних жінок зменшилась, а чоловіків навпаки збільшилась. За місцем проживання безробітного населення спостерігалися однакові показники до 2009 року, а починаючи з 2009 року більшість безробітного населення розташовано серед міського населення і складає 59,4 %, а у 2010 році збільшилось до 63 %.

У дослідженні безробіття населення важливу роль відіграє розподіл безробітного населення за професійними групами. На рис. 4 подана структура безробітного населення за професійними групами.

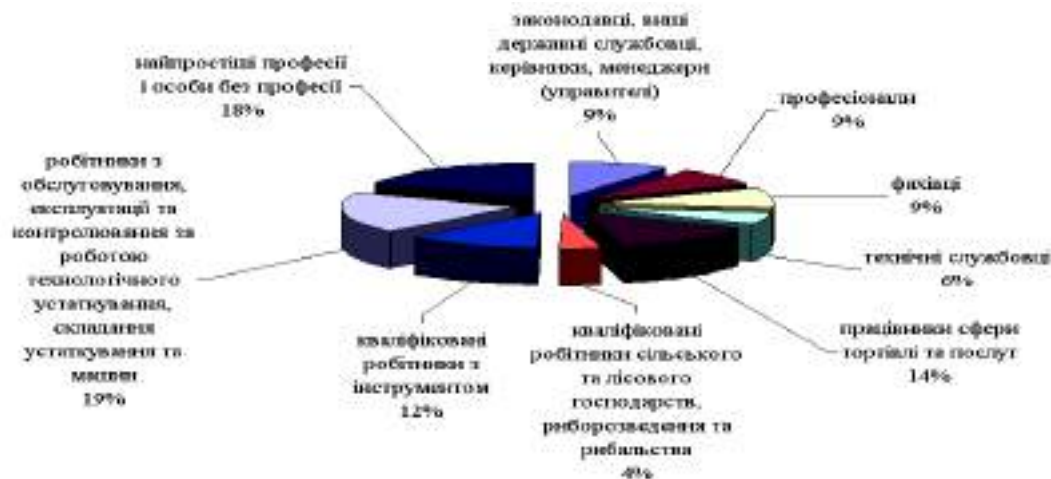

Рис. 4. Структура зареєстрованого безробіття за професійними групами у 2010 році

Аналіз структури зареєстрованого безробіття дозволяє визначити професії, за якими спостерігається найбільша кількість безробітного населення, це такі, як: робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (19 %), а також серед найпростіших професій і осіб без професії (18 %).

Для подальшого аналізу безробіття населення в Україні на рис. 5 був розглянутий рівень безробіття Міжнародної організації праці за віковими групами (у середньому за період, у % до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи), який дозволить виявити вікову групу, у якій є найвищий рівень безробіття.

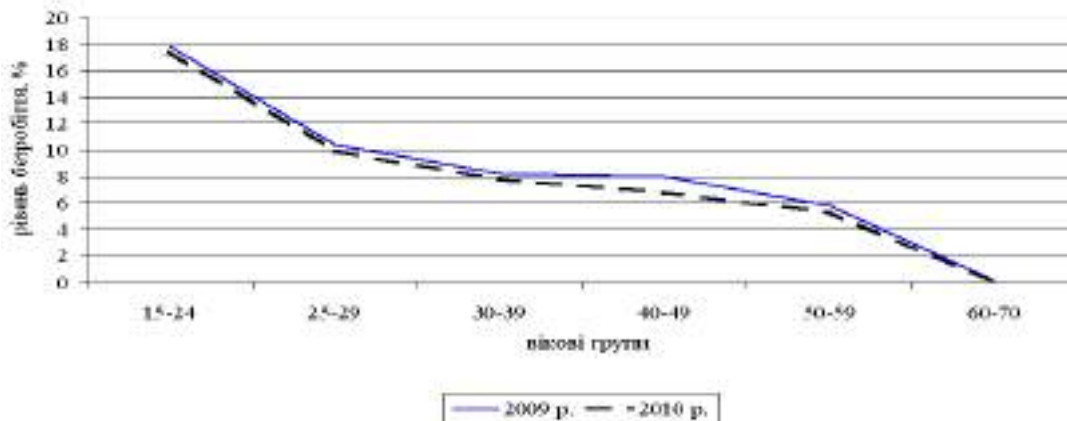

Рис. 5. Рівень безробіття (за методологією МОП) за віковими групами у 2009 – 2010 роках

На основі рис. 5 можна говорити про те, що найвищий рівень безробіття за методологією МОП спостерігається серед людей, вікова група яких є 15 – 24 роки, тобто серед молоді, які закінчили вищі навчальні заклади і вперше виходять на ринок праці та є найбільш працездатним прошарком суспільства держави, також значний рівень безробіття є у віковій групі 25 – 29 років. Графік показує, що, починаючи з молодого населення, де рівень безробіття найвищий, цей показник зменшується поступово зі зміною вікової групи і вже серед похилих людей рівень безробіття найменший.

Проаналізувавши вищезазначені показники, можна зробити загальний висновок про те, що рівень зареєстрованого безробіття в Україні дуже високий порівняно з іншими країнами СНД.

Для зменшення рівня зареєстрованого безробіття необхідно приділити значну увагу причинам безробіття. У 2010 році в Україні до числа головних причин входять: економічні, звільнення за власним бажанням, а також непрацевлаштована молодь, яка не знайшла роботу після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів і є найбільш працездатним прошарком суспільства держави.

Аналіз структури зареєстрованих безробітних за статтю і місцем проживання дозволяє стверджувати про те, що в Україні кількість безробітного населення серед жінок більше в середньому на 10 %, ніж серед чоловіків. За місцем проживання безробітного населення спостеріга-

лися однакові показники до 2009 року, а починаючи з 2009 року більшість безробітного населення розташовано серед міського населення і складає 59,4 %, а у 2010 році зросло до 63 %.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. Социальная статистика : учебн. пособие / М. Р. Ефимова, С. Г. Бычкова ; под ред. М. Р. Ефимовой. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 560 с. 2. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Салин В. Н. Социально-экономическая статистика : учебник / В. Н. Салин, Е. П. Шпаковска. – М. : Юрист, 2001. – 460 с. 4. Сиденко А. В. Статистика : учебник / А. В. Сиденко, Г. Ю. Попов, В. М. Матвеева. – М. : Издательство "Дело и Сервис", 2000. – 464 с.

Мороз К. О.

УДК 378.1(477)

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПОРІВНЯНО ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти фінансування вищої освіти та пропозиції щодо покращення розподілу видатків на освітній сектор. Визначено елементи, які варто запровадити Україні для покращення фінансування вищої освіти.

Анотация. Рассмотрены теоретические аспекты финансирования высшего образования и предложения по улучшению распределения расходов на образовательный сектор. Определены элементы, которые следует внедрить Украине для улучшения финансирования высшего образования.

Annotation. In this article the theoretical aspects of financing higher education are examined and suggestions of relation to the improvement of allocation of charges on an educational sector are given. The elements which have to be introduced in order to improve the financing of Ukrainian high education are determined.

Ключові слова: вища освіта, фінансування.

Вища освіта визначає майбутнє нації, а українська нація є однією з найосвіченіших націй у світі. Сьогодні розвиток в Україні ринкових умов господарювання вимагає розробки нових наукових підходів до визначення ролі вищої освіти в економічному житті суспільства, всебічного дослідження тенденцій її розвитку та закономірностей функціонування. В умовах ринкової економіки держава використовує економічні методи управління. Серед заходів, які потребують невідкладного вирішення, є саме підготовка висококваліфікованих кадрів, які потрібні економіці України. Тому вищі навчальні заклади повинні готувати кадри з таким розрахунком, щоб молоді фахівці після закінчення навчального закладу мали можливість в умовах виробництва виявити творчі сили й ініціативу, застосувати здобуті знання на практиці.

За міжнародними критеріями освіта є рентабельною галуззю. Проте це не означає, що вона повинна повністю заробляти на свій розвиток і вносити відповідну частку в бюджет держави. Освіта робить це опосередковано, через свій продукт – навчання і підготовку фахівців. За оцінкою експертів, 56 % внутрішнього валового продукту в кожній державі створюють працівники, які здобули вищу освіту [1].

Фінансування освіти стало останнім часом предметом особливої уваги, значною мірою завдяки прогресу в розумінні природи економічних інтересів суб'єктів, що діють на освітньому ринку, а також тому, що багато суспільно важливих заходів потребують значних коштів.

Необхідність вирішення проблем, пов'язаних з фінансовим забезпеченням розвитку вищої освіти, вимагає упровадження нових підходів до фінансування за рахунок загального фонду державного бюджету та розширення кола власних надходжень бюджетних установ. Розвиток вищої освіти в ринкових умовах господарювання неможливий без посиленої уваги до розробки нових методологічних рішень їх функціонування за рахунок упровадження ефективних методичних підходів до організації та поточного планування доходів і витрат, розробки напрямів розвитку вищих навчальних закладів.

© Мороз К. О., 2011

Актуальність проблеми фінансового забезпечення розвитку вищої освіти обумовлюється специфічністю фінансового механізму в тому, що за допомогою фінансів визначається кінцевий результат усієї господарської діяльності в державі. Фінансовий механізм – це методичні, організаційні та правові положення і заходи, що визначають функціонування фінансів в економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань [2].

Сьогодні нові механізми державного фінансування вищої освіти формуються в умовах зменшення державного фінансування вищої освіти і розвитку ринкових відносин у сфері освіти.

Виділяють два основні напрями зміни механізмів державного фінансування вищої освіти в умовах розвитку ринку освітніх послуг:

формується квазіринки в державному секторі освіти;

розвивається контракція у сфері освіти.

Ці зміни і розвиток освітнього ринку в цілому лише тоді приводять до значного позитивного ефекту, коли виконуються такі умови: повинна існувати реальна конкуренція між постачальниками освітніх послуг; якщо конкуренція відсутня, то поділ покупця і постачальника освітніх послуг звичайно зводиться до формальності; укладання договору з монополістом, у якого немає достатніх стимулів до пошуку ефективних шляхів надання освітніх послуг, може призвести до неефективного використання громадських коштів.

Що ж до фінансування вищої освіти, то держава може здійснювати його шляхом:

вкладання коштів у різні фактори виробництва освітніх послуг;

фінансування конкретних навчальних закладів;

надання фінансової підтримки безпосередньо тим, хто навчається – кінцевим споживачам освітніх послуг [2].

При цьому держава може здійснювати як пряме, так і непряме фінансування. Зміна ролі держави у сфері вищої освіти призводить до зміни механізмів її державного фінансування. Останнім часом у багатьох країнах замінюється підхід, орієнтований на надання коштів вищому навчальному закладу, підходом, при якому більше уваги приділяється безпосередній підтримці студентів. При цьому заклади продовжують отримувати державні кошти, проте непрямим методом. Крім того, можливість отримання прямого фінансування з боку держави теж зберігається [2].

Такі методи фінансування державою закладів вищої освіти призводить до конкуренції між ними за залучення студентів, більшої виборності в державному фінансуванні вищої освіти. Сьогодні в багатьох зарубіжних країнах, а особливо європейських, поки що переважає фінансування безпосередньо закладів вищої освіти державою, проте все більше досліджуються можливості виділення державних коштів на вищу освіту за рахунок студентів.

Виділяють два види фінансової допомоги держави студентам:

пряма фінансова допомога у виді оплати освіти (гранти, стипендії);

непряма допомога шляхом надання позик.

У багатьох країнах в останні роки частка позик у фінансовій допомозі безпосередньо студенту збільшилась, оскільки держава все більше орієнтується на студентське самофінансування. Щодо самофінансування, то це вид діяльності суб'єктів господарювання, при якому фінансове забезпечення розширеного відтворення здійснюється за рахунок власних коштів [2].

Непрямий підхід фінансового забезпечення розвитку вищої освіти полягає у її фінансуванні через студента, при якому уряд підтримує не вищі навчальні заклади, а студентів. Основним видом такого фінансування можемо назвати ваучерне фінансування. Заклади повинні бути повністю незалежні в установленні розміру плати за навчання, тоді як втручання держави буде здійснюватися через підтримку студентів у формі індивідуальних грантів, обсяг яких буде співставлятися з обсягом державного фінансування. Розмір підтримки студентів у формі грантів зазвичай менший або рівний платі за навчання в закладах вищої освіти. Проте технологія фінансування студентів забезпечує конкуренцію, яка, у свою чергу, стимулює ефективність та якість надання освітніх послуг вищими навчальними закладами. Дана конкуренція може здійснюватися на двох рівнях:

студенти повинні конкурувати за отримання державної підтримки;

вищі навчальні заклади повинні конкурувати за студентів.

Переваги такого методу фінансування полягають у тому, що він штовхає навчальні заклади на пошук додаткових коштів ефективного використання визначеної суми і, таким чином, кошти перетікають в ті заклади, які спроможні ефективніше здійснювати навчання. Такий підхід використовують розвинуті країни (Канада, Великобританія, Франція, Японія, Швеція, Норвегія) і деякі країни, що розвиваються (Китай, Нігерія). В більшості країн, які розвиваються (Бразилія, Аргентина, Індія) і в деяких розвинутих країнах (Греція, Італія) фінансування здійснюється на договірній основі. Договірне фінансування сприяє високому ступеню контролю уряду за системою вищої освіти в цілому, а також за деякими закладами. Основною особливістю даного фінансування є те, що рівень виділених фондів слабо пов'язаний з видами діяльності вищого навчального закладу. Різні зміни, такі, як збільшення рівня прийому студентів, не обов'язково призводять до адекватного збільшення бюджету. Серед договірних систем можна виділити системи з наростаючим бюджетом (отримання щорічної надбавки, не пов'язаної зі змінами цін, відносно минулорічного бюджету), виділення бюджету на базі договору між представником навчального закладу і відповідними міністерствами або фінансовими установами, що базується на політичному впливі представників даного навчального закладу та системи з фіксованим доходом (виділення урядом навчальним закладам фіксованого проценту від національного доходу, наприклад, в Йорданії навчальні заклади фінансуються з відсотків від поштового збору) [2].

Проте договірне фінансування не є ефективним засобом виділення коштів вищій освіті.

Отже, підсумовуючи все вищесказане та використовуючи досвід зарубіжних країн, в Україні з метою покращення фінансового забезпечення вищої освіти необхідно звернути увагу на застосування прямих методів фінансування. Також у сфері вищої освіти нашої країни варто покращити застосування грантів та знижок в оплаті здобуття вищої освіти як заохочення для найталановитіших студентів і забезпечення їм стовідсоткової гарантії здобути якісну вищу освіту. Таким чином саме збільшення диференціації видів фінансового забезпечення вищої освіти з усіма його особливостями зможе значно підвищити освітній рівень населення в країні. Адже саме доступна та якісна вища освіта є значним стимулом економічного зростання нашої країни та підвищення життєвого рівня населення. Розширення джерел фінансування проявляється також у залученні у сферу вищої освіти різних небюджетних ресурсів. Основними напрямками такого фінансового забезпечення вищої освіти є надання навчальними закладами платних послуг, меценатство, спонсорська підтримка, а також кредитування як вищих навчальних закладів, так і студентів, які користуються послугами вузів. Щодо кредитування сфери вищої освіти, то досвід зарубіжних країн переконує, що принцип кредитування населення з метою отримання вищої освіти успішно реалізується, наприклад у Франції, ця система набула помітного розвитку. У Великобританії та Швеції освітянські кредити теж мають попит у населення. В Україні освітнє кредитування знаходиться лише на стадії становлення. Тому вивченню такої практики, яка може бути досить корисною для нашої країни, присвячуються майбутні дослідження, в яких детально розглядається організація, роль і місце фінансово-кредитних коштів у системі вищої освіти Франції, Англії, Швеції, США та інших країн та визначаються елементи, які можна буде ефективно застосовувати в Україні.

Наук. керівн. Граčov В. І.

Література: 1. www.osvita.org.ua. 2. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія / Т. М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.

Юкальчук Г. А.

УДК 314.58

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ШЛЮБНОСТІ ТА РОЗЛУЧУВАНOSTІ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. Наведено статистичний матеріал, що характеризує шлюбний стан населення Харківської області в 2010 році. Представлено результати статистичного аналізу шлюбності та розлучуваності в Харківській області за допомогою методів аналізу динамічних рядів і структурно-динамічного аналізу.

Аннотация. Представлен статистический материал, характеризующий семейное положение населения Харьковской области в 2010 году. Приведены результаты статистического анализа брачности и разводимости в Харьковской области с помощью методов анализа динамических рядов и структурно-динамического анализа.

Annotation: This article contains statistical material, which characterizes the marital status of the population of the Kharkiv region in 2010. The results of statistical analysis of marriage and divorce rates in the Kharkiv region using the methods of analysis of time series and structural and dynamic analysis are presented in this article.

Ключові слова: шлюбність, шлюб, розлучення, сім'я, населення шлюбоздатного віку.

Сучасний демографічний стан в Україні взагалі та Харківській області зокрема характеризується глибокою кризою, що обумовлено різким спадом народжуваності та зростанням смертності. Зниження рівня життя й утрата опори на звичні соціальні інституції, невпевненість у майбутньому сім'ї призвели багатьох людей до перегляду своїх шлюбних і репродуктивних планів. Вони відмовляються від народження дітей, відкладаючи це на кращі часи, відкладають шлюби, замінюючи їх альтернативними формами стосунків.

© Юкальчук Г. А., 2011

У сучасних умовах все помітніше стає криза сім'ї як соціального інституту суспільства, шляхи виходу з якої поки неясні. Криза виражається в тому, що сім'я все гірше реалізує свої основні функції: організацію подружнього життя, народження і виховання дітей, відтворення населення і робочої сили. Причини такої кризи мають загальний характер для всіх індустріальних держав, є породженням індустріальної цивілізації.

Динамічність і неоднозначність сучасних процесів у шлюбно-сімейній сфері, у тому числі трансформація інституту шлюбу, обумовлює необхідність більшої уваги дослідників до цих процесів, вивчення їх причин та наслідків, соціальних і демографічних ризиків, що необхідно як для розуміння шляхів подальшого розвитку нашого суспільства, так і розробки науково обґрунтованої політики держави стосовно сім'ї та шлюбу.

В Україні взагалі і Харківській області зокрема збережено традиційно високий рівень шлюбності населення, хоча він поступово знижується. У 2010 році в Харківській області було зареєстровано 17 637 шлюбів, що на 1 070 шлюбів, або на 5,72 % менше, ніж у 2009 році.

У різні роки спостерігалось коливання загального коефіцієнта шлюбності: зменшення у високосний рік (2004 р. – 5,7 ‰, 2008 р. – 6,9 ‰) та поступове збільшення в наступні роки після високосного з найбільшим значенням у рік, передуючий високосному (2003 р. – 7,9 ‰, 2007 р. – 8,8 ‰). Але у 2010 році цей показник становив 6,4 шлюбів на 1000 жителів.

Найбільша кількість укладених шлюбів у розрахунку на 1000 жителів у 2010 році спостерігалась на територіях Чугуївської (9,8 ‰), Люботинської (7,8 ‰) та Первомайської (7,5 ‰) міськрад. Найменше шлюбів було укладено у Первомайському (2,5 ‰), Ізюмському (2,8 ‰), Коломацькому (2,3 ‰) районах [1].

Спеціальні коефіцієнти шлюбності і розлучуваності показали, що в середньому на 1000 чоловіків шлюбоздатного віку припадає 16,3 одружених і 7,5 розлучених чоловіків, а на 1000 жінок шлюбоздатного віку – 13,4 одружених і 6,2 розлучених жінок.

У Харківській області підвищуються вікові показники укладання шлюбу: середній вік жінки при вступі до шлюбу складає 28,36 років, середній вік чоловіка – 31,13 років. Лаг віку наречених складає 2,77 років. Відповідні зміни відбуваються і в розподілі шлюбів за віком наречених. Зменшується частка ранніх шлюбів у їх загальній кількості. Водночас збільшується частка шлюбів, укладених після 30 років, особливо у чоловіків.

В останні роки в Харківській області найбільша кількість одружень у жінок припадає на вікову групу до 25 років (у 2010 році – 39 %). У чоловіків на цю вікову групу припадає 28 % всіх шлюбів. У 2010 році чоловіки до 19 років складали 2 % наречених, а жінки – 8 %.

У Харківській області в 2010 році у віці до 19 років уклали шлюб 1,65 % чоловіків і 8,3 % жінок, у віці старше за 50 років – 6,73 % чоловіків і 4,6 % жінок (від загальної кількості одружених в Харківській області в 2010 році). Тобто в цілому жінки більш схильні до ранніх шлюбів, а чоловіки – до зрілих.

Більша частина шлюбів укладається особами, які ніколи не перебували в шлюбі і одружились вперше (у 2010 році 73 % чоловіків та 75 % жінок). Повторно взяли шлюб у 2010 році серед чоловіків 2 % вдівців і 25 % розлучених, серед жінок – 2 % вдів і 22 % розлучених.

Розрахунок сумарного коефіцієнта шлюбності показав, що у середньому кожний чоловік візьме шлюб за все життя 0,7473 разів, а кожна жінка – 0,751.

Серед найбільш важливих передумов успішного шлюбу можна виділити повагу і підтримку між членами подружжя та подружню вірність. Дещо менш важливими, однак теж дуже суттєвими, є фактори матеріального забезпечення – матеріальний достаток і наявність окремого житла.

Протилежний шлюбності процес – розлучуваність, рівень якої залишався протягом ряду років майже однаковим. Найбільша частота розлучень спостерігалась у 2000 році – 4,7 розлучення на 1000 жителів. У подальшому спостерігалось незначне коливання показника розлучуваності, а у 2010 році він значно зменшився і становив 3,0 розлучень на 1 000 жителів.

У 2010 році по області було зареєстровано 8 187 розлучень, що на 749 розлучень, або на 8,38 %, менше, ніж за 2009 рік.

У 2010 році розлучення за тривалістю шлюбу розподілялись таким чином: 0 – 4 років – 34,6 %, 5 – 9 років – 24,5 %, 10 – 19 років – 23,7 %, 17,2 % припадало на розірвання шлюбів 20-річної тривалості.

Коефіцієнт несталості шлюбів дорівнює 0,464, отже, на 100 зареєстрованих шлюбів у 2010 році припадало 46,4 розлучень.

Основними причинами розлучень виступають матеріальні та побутові проблеми, послаблення цінностей сім'ї, психологічна несумісність та алкогольна або наркотична залежність одного з подружжя.

Однією з найскладніших і найактуальніших проблем розвитку населення Харківської області у шлюбно-сімейній сфері є нестабільність шлюбних відносин, високий рівень розлучуваності шлюбних пар, у тому числі з неповнолітніми дітьми. Так, у половини розлучених у 2010 році не було спільних дітей, у 43,9 % – одна дитина, у 5,73 % – дві дитини, і лише у 0,35 % – три і більше дитини. Беручи до уваги демографічну ситуацію в країні загалом та Харківській області зокрема можна зробити висновок, що існуючий розподіл свідчить, швидше за все, не про зменшення вірогідності розлучення зі зростанням кількості дітей, а про малодітність та бездітність українських сімей.

Високий рівень розлучуваності є головною причиною поширення неповних сімей, де діти проживають без одного з батьків, як правило, тільки з матір'ю. Кількість і питома вага неповних сімей, у яких виховуються неповнолітні діти, є настільки великою, що може оцінюватись як порушення природного середовища розвитку й виховання дітей.

У Харківській області сформувався сучасний (західноєвропейський) тип шлюбності, якому притаманні такі риси: середній вік шлюбу нареченої, середній лаг віку наречених, відносно невисока стабільність шлюбу, значна частка незареєстрованих шлюбів, малодітність та бездітність сімей [2].

Таким чином, населення вступило у XXI сторіччя з тягарем багатьох невирішених соціально-демографічних проблем, які, з одного боку, є продовженням довготривалих ретроспективних тенденцій, з іншого – наслідком кількісних і якісних деформацій, спричинених зміною соціально-економічної моделі соціуму. Відтак підвищення рівня індивідуальної свободи та можливостей вибору тієї чи іншої моделі шлюбно-сімейної поведінки в наш час не завжди поєднується з усвідомленням сімейних обов'язків, відповідальним ставленням до шлюбних стосунків та виховання дітей, до свого здоров'я та здоров'я інших членів родини. Низька народжуваність, масова одинокість українських сімей, нестабільність шлюбів та високий рівень розлучуваності, поширення соціопатичних сімей, невиконують свої обов'язки з утримання і виховання дітей, постаріння населення поєднуються з високим, за європейськими мірками, рівнем смертності та низькою тривалістю життя. Таким чином, на цей час виявляється тенденція, що сучасна сім'я не задовольняє потреби суспільства у фізичній і духовній репродукції населення, у свою чергу, суспільство не забезпечує належних умов життєдіяльності сім'ї.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/> 2. Пальян З. О. Демографічна статистика : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / З. О. Пальян. – К. : КНЕУ, 2003. – 132 с.

Шевелева Т. В.

УДК 314.48

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СМЕРТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ ЗА 2009 – 2010 ГГ.

Аннотация. Рассмотрена демографическая ситуация в Харьковской области, сложившаяся в 2009 – 2010 гг. Проанализированы тенденции смертности и рождаемости по областям, определены причины смертности населения области, а также предложены меры по улучшению демографической ситуации.

Анотация. Розглянуто демографічну ситуацію в Харківській області, що склалася в 2009 – 2010 рр. Проаналізовано тенденції смертності і народжуваності по областях, визначено причини смертності населення області, а також запропоновано заходи щодо поліпшення демографічної ситуації.

Annotation. The demographic situation in the Kharkiv region, established in 2009 – 2010 was considered. Trends in mortality and birth rates by area are analyzed. The causes of mortality are determined, and measures to improve the demographic situation are proposed.

Ключевые слова: смертность населения, детская смертность, естественный прирост, причины смертности.

В современных условиях большую тревогу в обществе вызывает высокий уровень смертности населения Харьковской области, поэтому актуальным является выявление причин смертности населения в области с использованием статистических методов анализа.

Предметом исследования является изучение процесса смертности, что оказывает влияние на численность и структуру населения.

Смертность – это частота случаев смерти в социальной среде [1].

В демографии под смертностью понимают процесс вымирания поколения и рассматривают ее как массовый статистический процесс, складывающийся из множества единичных смертей, наступающих в разных возрастах и определяющих в своей совокупности порядок вымирания реального или условного поколения [2].

Смерть является первичным витальным событием, для которого система демографической статистики собирает и комбинирует данные.

© Шевелева Т. В., 2011

Статистика смертей, как и вообще анализ смертности, необходимы и для целей демографических исследований и для практики, прежде всего, для органов здравоохранения и социальной политики.

Наиболее важными и приоритетными направлениями использования статистики смертей и смертности являются: анализ существующей демографической ситуации и тенденций ее изменения; удовлетворение административных и исследовательских нужд служб здравоохранения в связи с разработкой и выполнением программ общественного здоровья; определение политики и действий в иных, кроме здравоохранения, сферах деятельности [3].

На 01.04.2011 г. в Харьковской области численность наличного населения составляет 2 750,1 тыс. чел. На протяжении января – марта 2011 г. количество населения сократилось на 5020 человек, что в расчете на 1000 наличного населения составляет 7,4 чел. Изменения численности населения области произошли за счет естественного (4 376 чел., или 6,5 чел. на 1000 наличного населения) и миграционного (644 чел., или 0,9 чел. на 1000 наличного населения) сокращений.

По сравнению с январем – мартом 2010 г., объем естественного сокращения уменьшился на 130 человек, или с 6,6 до 6,5 человек на 1000 наличного населения. Сокращение наблюдалось в г. Харькове и всех горсоветах и районах области. В январе – марте 2011 г., по сравнению с январем-мартом 2010 г., уменьшилось количество родившихся на 142 человека и количество умерших на 272 чел. В расчете на 1000 наличного населения рождаемость уменьшилась с 9,5 до 9,3 чел., а смертность уменьшилась с 16,1 до 15,8 чел. [4].

Для того чтобы проанализировать демографическую ситуацию Харьковской области, в табл. 1 приведены данные за два года, а именно 2009 и 2010 годы, о количестве рожденных, умерших и естественный прирост населения [5].

Таблица 1

Количество рожденных, умерших и естественный прирост за 2009 – 2010 гг.

Район	Количество рожденных чел.		Количество умерших чел.		Естественный прирост	
	2010	2009	2010	2009	2010	2009
Всего:	26286	27226	42106	42544	-15820	-15318
городские поселения	20568	21570	31180	31204	-10612	-9634
сельская местность	5718	5656	10926	11340	-5208	-5684
г. Харьков	12774	13436	18038	17746	-5264	-4310
г. Изюм	457	474	887	866	-430	-39
горсоветы:						
Купянский	529	614	905	962	-376	-348
Лозовской	636	724	1014	993	-378	-269
Люботинский	307	261	510	531	-203	-270
Первомайский	357	331	466	447	-109	-116
Чугуевский	383	371	526	543	-143	-172
районы:						
Балаклеевский	887	855	1483	1585	-596	-730
Барвенковский	278	302	535	480	-257	-178
Близнюковский	249	228	430	372	-181	-144
Богодуховский	406	428	823	821	-417	-393
Боровский	189	185	360	380	-171	-195
Валковский	320	337	723	700	-403	-363
Великобурлукский	266	248	464	444	-198	-196
Волчанский	463	490	1029	1100	-566	-610
Двуречанский	201	210	330	391	-129	-181
Дергачевский	956	1018	1599	1762	-643	-744
Зачепиловский	198	180	344	308	-146	-128
Змиевской	742	757	1407	1450	-665	-693
Золочевский	318	329	647	648	-329	-319
Изюмский	203	193	481	504	-278	-311
Кегичевский	270	259	355	387	-85	-128
Коломакский	93	76	160	170	-67	-94
Красноградский	499	485	775	821	-276	-336
Краснокутский	295	294	580	606	-285	-312
Купянской	266	266	504	555	-238	-289
Лозовской	351	320	610	558	-259	-238
Нововодолажский	397	371	704	781	-307	-410
Первомайский	163	173	377	439	-214	-266
Печенежский	81	85	242	236	-161	-151
Сахновщинский	252	270	433	423	-181	-153
Харьковский	1789	1932	3084	3212	-1295	-1280
Чугуевский	488	481	868	936	-380	-455
Шевченковский	223	243	413	387	-190	-144

За анализируемые периоды естественного прироста населения не происходит, но в 2010 г. количество умерших на 438 человек меньше, чем в 2009 г. В Харьковском районе за 2010 г. наибольшее количество умерших и рожденных, но за счет количества умерших естественный прирост составил 1 280 человек. В Коломакском районе наименьшее количество умерших и естественный прирост составляет -94 человека.

Первую приближенную сравнительную оценку смертности населения Харьковской области можно проследить на основе общего коэффициента смертности, который показывает число умерших на 1000 всего населения (табл. 2) [6].

Таблица 2

Общие коэффициенты смертности и рождаемости

Год	Количество рожденных на 1000	Количество умерших на 1000	Естественный прирост	Смертность детей до 1 года
1995	8	16,5	-8,5	16,1
1996	7,6	15,9	-8,3	14,1
1997	7,3	15,7	-8,4	15,4
1998	7,1	14,9	-7,8	12,8
1999	6,7	15,6	-8,9	14
2000	6,8	16,4	-9,6	11,3
2001	6,7	15,7	-9	10,8
2002	7,1	16	-8,9	8,5
2003	7,5	16,3	-8,8	9,7
2004	8	16,4	-8,4	9,6
2005	7,9	16,5	-8,6	10,2
2006	8,5	16,1	-7,6	7,7
2007	9	16,2	-7,2	10,2
2008	9,8	16,2	-6,4	9,4
2009	9,8	15,3	-5,5	9,3
2010	9,5	15,2	-6,5	8,2

Общий коэффициент смертности в 2010 г. уменьшился по сравнению с 2009 г. на 0,1 % и составляет 15,2, также коэффициент рождаемости уменьшился на 0,3 % в сравнении с 2009 г.

Изучение структуры уровня смертности по причинам смерти — необходимое условие в исследовании факторов смертности. Причины смерти связаны с условиями жизни и труда людей, с их образом жизни. Изучая структуру смертности по причинам смерти можно установить роль тех или иных природных и социальных факторов, объективных и субъективных, зависящих и не зависящих от воли отдельного человека [2].

На рисунке представлены причины смертности населения Харьковской области [5].

Рис. Причины смертности населения Харьковской области

В 2010 г. по причинам смерти наибольшую долю занимают смерти от болезней системы кровообращения, а именно 30 571 чел., далее от новообразования (4 855 чел.) и наименьшую от некоторых инфекционных и паразитарных болезней (573 чел.).

Проведенный анализ показал, что численность жителей Харьковской области постепенно снижается, показатели смертности превышают показатели рождаемости в двух сравниваемых периодах, а именно 2009 – 2010 гг., количество смертей в 2010 г. по сравнению с 2009 г. уменьшилось, а также рождаемость снизилась, поэтому естественный прирост не происходит.

Руководству области необходимо принимать кардинальные меры по улучшению медицинского обслуживания населения для снижения смертности и, в первую очередь, болезней системы кровообращения и различных опухолей.

Научн. рук. Грачев В. И.

Литература: 1. Борисов В. А. Демография : учебник для вузов / В. А. Борисов. – М., 1999. – 272 с. 2. Медков В. М. Демография : учебное пособие. Серия "Учебники и учебные пособия". – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 448 с. 3. Саак А. Э. Демография : учебное пособие / А. С. Саак, А. В. Тагаев. – Таганрог : Изд. ТРТУ, 2003. – 99 с. 4. Главное управление статистики в Харьковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/press/>. 5. Главное управление статистики в Харьковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/express/2011_rik.html. 6. Главное управление статистики в Харьковской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/express/2011_rik.html.

УДК 311.316.4

Коваль Н. С.

Студент 5 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНА ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Присвячено розгляду соціальної напруженості в суспільстві. Проведено аналіз динаміки показників, які впливають на зміну рівня соціальної напруженості в Україні.

Аннотация. Посвящена рассмотрению социальной напряженности в обществе. Проведен анализ динамики показателей, влияющих на изменение уровня социальной напряженности в Украине.

Annotation. The article deals with the analysis of social tension in society. The paper analyzes the dynamics of indicators that affect the change in the level of social tensions in Ukraine.

Ключові слова: соціальна напруженість, рівень соціальної напруженості, показники, аналіз, динаміка, тенденції, зміни.

Для стійкого розвитку Української держави існує необхідність своєчасного передбачення й запобігання небезпечних тенденцій зростання соціальної напруженості, що, у свою чергу, вказує на постійне вдосконалення всіх напрямів діяльності органів державної влади, включаючи контроль і керування. Конституція України, прийнята у 1996 р., формально зрівняла в правах усі суб'єкти, розмежувала повноваження країни, її суб'єктів і муніципальних утворень. Однак при цьому виник ряд проблем, пов'язаних з неоднаковим становищем регіонів, що істотно розрізняються за рівнем соціально-економічного й політичного розвитку [1]. Таке становище обумовлено реальними процесами, що пов'язані, в першу чергу, з погіршенням життєвого рівня населення, зростання злочинності, слабкістю влади тощо. В основній частині населення домінують негативні соціальні очікування, невір'я в позитивні зміни, що провокує зростання соціальної напруженості, тривоги, побоювання й страхів. Ситуація підсилюється певними непередуманими діями засобів масової інформації, які часто без підстав збільшують страхи у населення.

За цих умов метою статті є статистичне дослідження соціальної напруженості в суспільстві у період соціально-економічних перетворень.

Термін "соціальна напруженість" входить у категоріальний апарат соціології права, психології, соціології праці, соціології організацій, соціальної філософії, історії й політичних наук і може розглядатися як міждисциплінарне поняття. Тобто йдеться про нове соціальне явище, що має свій власний механізм виникнення, об'єктивні й суб'єктивні складові в системі факторів та умов, що її породжують, загальні передумови та локальні причини, що діють у кожному конкретному випадку обставин, місця й часу. Кожна із цих наук вкладає в це поняття особливий зміст [2].

Соціальна напруженість – це характеристика груп населення. Про окрему людину, індивіда ніхто не скаже, що він перебуває в стані соціальної напруги, зате агресивні дії, поведінка, наміри,

настрої сприймаються як природні, адекватні характеристики як групи, так і індивіда. Соціальна напруженість може розглядатися як невдоволення ситуацією, агресивна налаштованість, як агресивні наміри, що не вилилися в дію, але присутні у свідомості груп населення у формі обвинувачення когось за свій поганий стан [1]. Треба зауважити, що за кордоном соціальна напруженість вивчається в рамках теорії соціального стресу.

Феномен соціальної напруженості характеризується такими особливостями:

у найбільш широких колах населення затверджуються настрої невдоволення становищем справ у важливих для населення сферах політичного життя;

знижується авторитет влади;

у суспільстві виникає атмосфера масового занепокоєння, емоційного порушення.

Соціальна напруженість проявляє себе в суспільній психології, але веде до цілком конкретних дій людей. Йдеться про:

ажіотажний попит на товари й продукти харчування;

міграцію в інші регіони країни, за кордон;

різку активізацію всіляких суспільно-політичних рухів;

боротьбу за владу й вплив у масах, загострення цієї боротьби;

мітинги, демонстрації, страйки, часто не санкціоновані [3].

Наслідками соціальної напруженості можна вважати зростання заборгованості з заробітної плати населенню, зростання злочинності, негативний природний приріст населення та неможливість одержати кваліфіковане медичне обслуговування [4].

Таким чином, соціальна напруженість – це деяка тенденція або пресинг, що обумовлює виникнення дисбалансу у відносинах між структурними елементами соціальної системи.

Виділяють такі фактори соціальної напруженості: економічні, політичні, культурні та екологічні.

Для аналізу рівня соціальної напруги у нашій країні був проведений аналіз таких економічних показників:

1) заборгованість з виплати заробітної плати;

2) кількість правопорушень;

3) рівень міграції населення [5].

Заробітна плата – основний вид доходів нашого населення, саме тому заборгованість за нею є одним із факторів підвищення рівня соціальної напруги у суспільстві.

На рис. 1 наведено динаміку зміни середньої заборгованості з виплати заробітної плати в період з 1997 по 2010 рр.

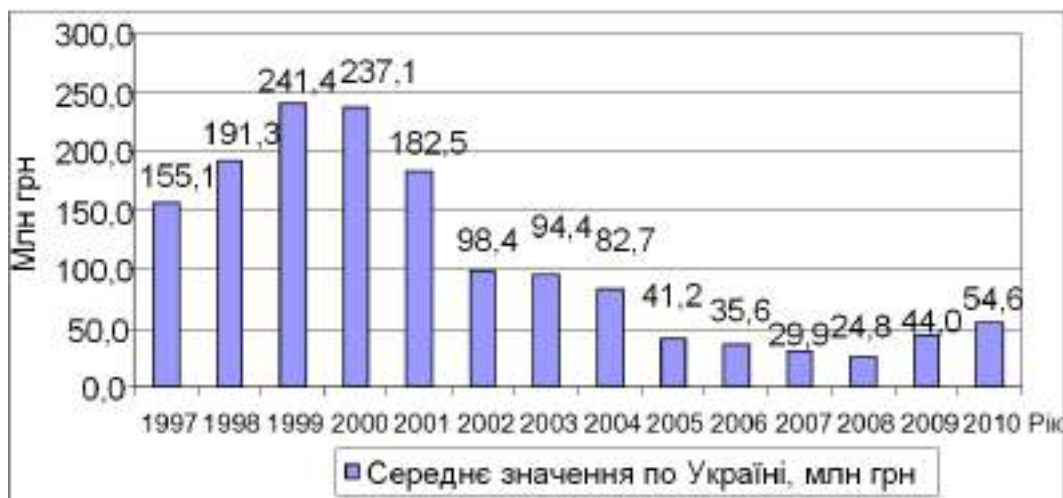

Рис. 1. Динаміка середньої заборгованості з виплати заробітної плати в період з 1997 по 2010 рр.

Розглядаючи динаміку середніх значень по Україні, можна сказати, що заборгованість із заробітної плати у 1997 – 1998 рр. складала 155,1 та 191,3 млн грн. Починаючи з 1999 року, це значення різко зросло до 241,4 млн грн (максимальний рівень за всі роки) та надалі зменшувалося (з 2002 р. досить різкими темпами). Мінімального значення рівень середньої заборгованості за всі роки досяг у 2008 р. 24,8 млн грн, а у 2009 та 2010 рр. він підвищився до 44,0 та 54,6 млн грн відповідно.

На теперішній час рівень цього показника значно нижчий, ніж у минулі роки (1997 – 2004 рр.), а це говорить про покращення рівня життя населення та, відповідно, зменшення соціальної напруженості в країні. Але така тенденція говорить лише про загальну ситуацію по Україні, а якщо розглядати окремо кожне з підприємств (корпорацій, товариств), тоді, швидше за все, тенденція вже не буде такою позитивною.

На рис. 2 наведено динаміку зміни заборгованості з виплати заробітної плати за регіонами в період з 1997 по 2010 рр.

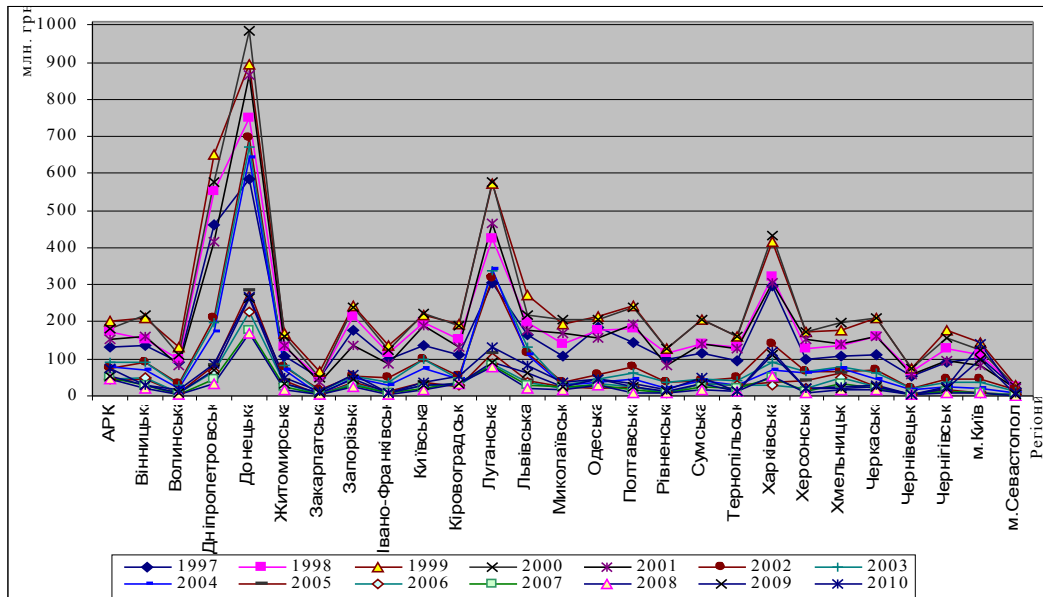

Рис. 2. Динаміка середньої заборгованості з виплати заробітної плати за регіонами в період з 1997 по 2010 рр.

З наведеного графіка на рис. 2 можна зробити висновок про те, що за період 1997 – 2010 рр. тенденція заборгованості з виплати заробітної плати була нестабільною. Так, найбільший її рівень спостерігався в таких областях країни: Донецька (984,7 млн грн – 2000 р.), Дніпропетровська (652,9 млн грн – 1999 р.), Луганська (578,2 млн грн – 2000 р.) та Харківська (434,1 млн грн – 2000 р.) та за всі роки в цілому, а найменший у таких: м. Севастополь (0,4 млн грн – 2008 р.) та в цілому по країні за всі роки, Закарпатська (2,1 млн грн – 2005, 2006 рр.), Івано-Франківська (4,3 млн грн – 2008 р.), Чернівецька (2,7 млн грн – 2008 р.).

З кожним роком заборгованість з заробітної плати зростає, що призводить до підвищення рівня соціальної напруги в країні та зростання серед населення рівня незадоволеності.

Регіони, у яких рівень заборгованості з заробітної плати зростає з кожним роком, залишалися на тих самих місцях, на яких знаходилися з 1997 р. Так, лідерами з заборгованості лишаються Донецька, Дніпропетровська, Луганська та Харківська області. У цих регіонах загалом розташовані підприємства добувної та обробної промисловості, на яких частіше за все затримують виплати з заробітної плати великій кількості населення нашої країни.

Несвоєчасність таких виплат призводить до зростання серед населення кількості протестів, мітингів та страйків, люди припиняють роботу, гальмуючи таким чином виробництво, що негативно відображається на економіці країни. А оскільки дані регіони є одними з найбільших за кількістю населення, то й загальні масштаби таких акцій дуже великі. Усі ці фактори говорять про те, що на даний момент в Україні підвищений рівень соціальної напруженості.

Для аналізу кількості правопорушень серед населення була побудована таблиця.

Таблиця

Середній рівень злочинності в період з 1990 по 2010 рр.

Рік	Середня кількість зареєстрованих злочинів	Середня кількість засуджених осіб	Середня кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності
1990 – 1992	123269,7	34733,0	2172,0
1993 – 1995	179766,3	50959,3	3922,4
1996 – 1998	205754,0	80708,0	26902,7
1999 – 2001	186238,7	74079,7	3514,0
2002 – 2004	153463,0	64737,3	2157,5
2005 – 2007	163918,0	58978,0	2123,4
2008 – 2010	130054,0	48952,7	3291,6

На рис. 3 наведено динаміку середнього рівня злочинності серед населення в період з 1990 по 2010 рр.

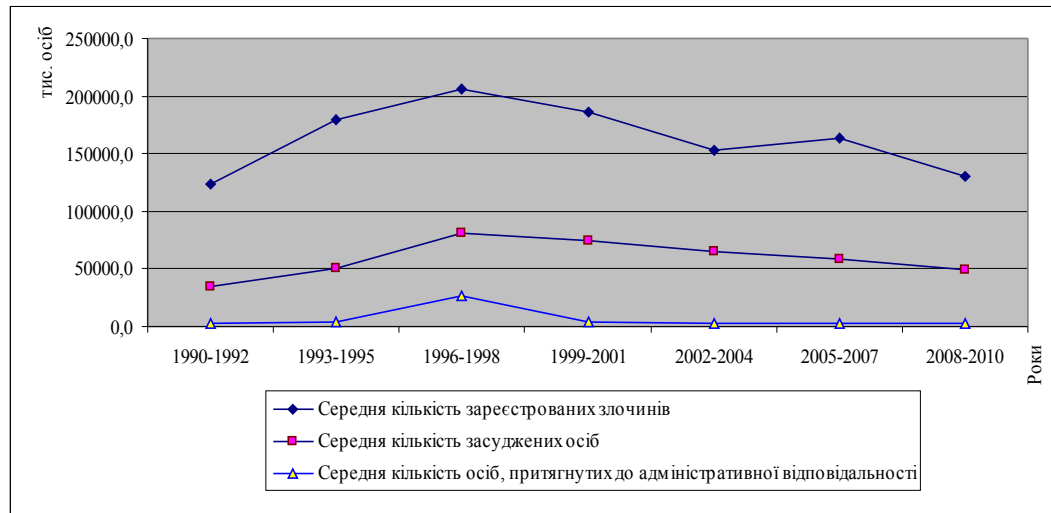

Рис. 3. Динаміка середнього рівня злочинності серед населення в період з 1990 по 2010 рр.

Аналізуючи даний графік, можна сказати, що найбільша середня кількість зареєстрованих злочинів, засуджених осіб та осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, спостерігалась у період 1996 – 1998 рр., що свідчить про значно високу соціальну напруженість серед суспільства. Натомість у період з 1990 по 1992 рр. спостерігалась найменша кількість зареєстрованих злочинів та засуджених осіб, а от осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, було найменше в період з 2005 по 2007 рр.

Показники міграції населення (число прибулих та число вибулих осіб) також характеризують рівень соціальної напруги в суспільстві. Для більш загального аналізу цих показників був побудований графік (рис. 4).

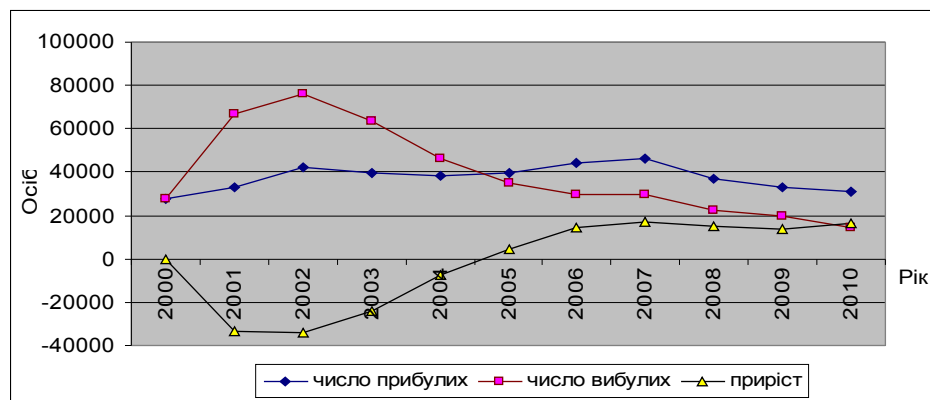

Рис. 4. Динаміка міграційного руху населення в період з 2000 до 2010 рр.

За аналізом даного графіка можна зробити такі висновки.

До 2004 року число вибулих людей з України було значно більше, ніж прибулих. Найбільша кількість осіб, що мігрували в Україну, була у 2002 р. 76 264 осіб. Починаючи з 2003 р. рівень цього показника почав постійно знижуватися і у 2010 р. досяг 14 677 осіб. За аналізом числа прибулих спостерігаються незначні тенденції зміни. Лише у 2002 р. та в період з 2004 по 2007 рр. спостерігається зростання рівня цього показника, який досяг найбільшого значення у 2007 р. (46 507 осіб), найменшого ж у 2000 р. – 27 490 осіб.

Аналізуючи рівень загального приросту можна зробити висновок про те, що до 2004 р. з України виїжджало більше людей, ніж приїжджало, що може бути обумовлено економічною кризою, політичними змінами та загальною нестабільністю. Надалі ця тенденція набула зворотного напрямку, і число прибулих в Україну перебільшило число вибулих. Найбільшого значення приріст цього показника досяг у 2010 р. – 16 133 осіб. Такі значні зміни свідчать про те, що з 2003 р. ситуація в країні почала покращуватися, а соціальна напруженість у суспільстві почала знижуватися.

Проаналізувавши вищезазначені показники, можна зробити загальний висновок про те, що рівень соціальної напруги в Україні на даний час дещо підвищений. Для його стабілізації постійно проводяться заходи, які підтримують державні ініціативи в галузі соціальної політики. Від-

повідно до Програми антикризових заходів, розробленої урядом України, держава гарантувала виконання всіх соціальних зобов'язань перед населенням, прийнятих до початку кризи, і визначила пріоритетні напрями державної підтримки економіки та соціальної сфери.

Наук. керівн. Равенєва О. В.

Література: 1. Губина Н. В. Социальная напряженность в монопрофильном городе: опыт социологического исследования : монография / Н. В. Губина. – Казань : РИЦ "Школа", 2007. – 396 с. 2. Митрохин В. И. Социальная напряженность: генезис и особенности развития / В. И. Митрохин. – М. : Владос, 2004. – 236 с. 3. Руткевич М. Н. Возрастание социальной напряженности к концу советского периода / М. Н. Руткевич // Социологические исследования. – 2004. – № 7. – С. 62–70. 4. Иванов О. И. Социальная напряженность, конфликт / О. И. Иванов // Вести Санкт-Петербургского университета. – 2005. – № 3. – 370 с. 5. <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 314.13 (477)

Тертишна Л. С.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ВПЛИВ ПРИРОДНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ НА ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто демографічну ситуацію в Україні, проведено аналіз показників природного руху населення та виявлено рівень впливу природного руху населення на демографічні процеси в країні.

Аннотация. Рассмотрена демографическая ситуация в Украине, проведен анализ показателей естественного движения населения и выявлен уровень влияния естественного движения населения на демографические процессы в стране.

Annotation. In article the demographic situation in Ukraine is considered, the analysis of indicators of natural movement of the population is carried out and level of influence of natural movement of the population on demographic processes in the country is revealed.

Ключові слова: демографічна ситуація, народжуваність, смертність, природний рух населення, динаміка населення.

Природний рух населення впливає на демографічну ситуацію через такі процеси, як народжуваність і смертність. Природний рух має величезний вплив на економічну й соціальну ситуацію в окремих регіонах і країні в цілому.

Важливе місце в демографічному аналізі належить структурі, тобто розподілу населення на окремі групи за певними ознаками. Важливими демографічними структурами є статева та вікова структура населення.

Порівняння динаміки структур народжених у розподілі за віком матерів в період 2006 – 2009 рр. порівняно з 2005 р. показали, що найбільші структурні зрушення відбулися в 2009 р. порівняно з 2005 р. Також це підтверджує проаналізована динаміка коефіцієнта структурних здвигів, яка свідчить про зміну структури народжених з року в рік. У 2005 р. спостерігалась низька народжуваність, дуже низький рівень народжуваності був у матерів у віці до 15 років, у 2009 р. показник народжуваності зріс майже у два рази. Рівень народжуваності у матерів у віці 50 – 54 роки у 2005 р. становив 4 дитини, а вже у 2009 р. – 15 дітей [1]. Спостерігається значне збільшення народжених у матерів віком 30 – 34 роки. Це, насамперед, можна пояснити змінами в соціальному статусі жінки, розширенням сфери її позасімейних інтересів, підвищенням рівня освіти та зайнятості. Багаторазове зниження дитячої смертності зробило неактуальним народження багатьох дітей як основи родинного благополуччя та гарантії забезпечення батьків у старості.

Проведений аналіз статевовікового складу народжених та померлих свідчить про високий рівень старіння населення, відмінності у статевовіковій структурі народжених та померлих,

наявність звуженого відтворення населення, що негативно позначається на демографічній ситуації у країні.

Розрахунок показників динаміки народжуваності, смертності, природного приросту та смертності дітей до 1 року за період 1991 – 2010 рр. свідчить, що показники динаміки коефіцієнта народжуваності відображають стійку тенденцію спаду з 1991 р. по 2001 р. Починаючи з 2002 р. народжуваність в Україні зростала до 2009 р.

Рівень народжуваності в Україні у 2009 р. порівняно з 2008 р. збільшився на 0,9 % за рахунок двох факторів. На зростання рівня народжуваності позитивно вплинули як вікова структура населення в цілому, так і структура репродуктивного контингенту жінок, за рахунок цих факторів народжуваність збільшилась на 0,01 %. За рахунок зміни тільки вікової структури жінок народжуваність зросла на 1,09 %. За рахунок структури повікових коефіцієнтів народжуваності рівень народжуваності знизився на 0,18 %.

За 2010 р. народжуваність у країні зменшилась на 0,3 ‰, або на 2,7 %, порівняно з 2009 роком.

Перелом у несприятливій динаміці народжуваності треба пов'язувати, перш за все, з підвищенням рівнів соціально-економічного розвитку та життя населення. Необхідні також неординарні зусилля з боку держави щодо стимулювання репродуктивної функції населення. Важливим завданням залишається питання охорони здоров'я матері та дитини, зниження дитячої захворюваності.

Показники динаміки коефіцієнта смертності відображають тенденцію зростання починаючи з 1991 р. до 2008 р., незначним винятком був 1998 р., у якому спостерігалось найбільше зменшення смертності на 0,5 ‰, або на 3,4%, порівняно з попереднім роком. За 2009 р. смертність зменшилась на 1 ‰, або на 6,1 %, порівняно з 2008 р., а в 2010 р. зменшилась на 0,1 ‰, або на 0,7 %, порівняно з 2009 р.

Рівень смертності в Україні зменшився у 2010 р. порівняно з 2009 р. майже на 1 % за рахунок двох факторів: за рахунок інтенсивності смертності знизився на 2,2 %; за рахунок вікової структури збільшився на 1,3 %.

Показники динаміки природного руху населення характеризують тенденцію спаду з 1991 р. до 2005 р. Три роки поспіль, з 2000 по 2002 рр., а потім ще і у 2005 р. показник природного руху мав найбільше значення -7,6 ‰, незначним винятком були 2003 та 2004 рр., -7,5 ‰ та -7 ‰ відповідно [2]. Починаючи з 2006 р. показник природного руху населення почав зменшуватись та у 2009 р. становив -4,2 ‰, тобто зменшився на 1,1 ‰ або на 20,6 %, порівняно в попереднім роком. У 2010 р. природний рух населення збільшився на 0,2 ‰ або 4,2 %.

Показники рівня смертності дітей віком до 1 року з 1991 р. по 1997 р. були найвищими, в 1993 році показник мав найбільше значення за весь досліджуваний період 14,9 ‰. З 2007 р. зафіксовано зниження дитячої смертності порівняно з попередніми роками. У 2010 р. коефіцієнт дитячої смертності знизився до рівня 9 ‰ порівняно з 2007 р. у якому він становив 11 ‰ [3]. Порівняно з 2009 роком коефіцієнт дитячої смертності знизився на 0,3 ‰, або на 3,2 %.

Система показників природного руху відображає процес відтворення населення. Відтворення всього населення характеризують абсолютні та відносні показники природного приросту та рівень коефіцієнта природного приросту.

Рівень коефіцієнта природного приросту визначає напрям відтворення населення. Україна знаходиться на такому етапі демографічного розвитку, коли смертність перебільшує народжуваність. Це призводить до зменшення загальної чисельності населення і відсутності навіть простого заміщення одних поколінь людей новими. Таким чином, відтворення населення України є звуженим ($k_e < 0$).

Прогнозні значення рівня смертності в Україні на 2011 та 2012 рр. свідчать про зростання показника, який буде мати значення 16,1 ‰ та 16,3 ‰ відповідно. Такий рівень смертності спостерігався у 2005 р., тоді рівень природного руху населення мав найбільше значення -7,6 ‰ за весь досліджуваний період [1].

За результатами динамічного аналізу можна сказати, що показники народжуваності, смертності та природного приросту не будуть кардинально змінюватися. Навіть за сприятливих соціально-економічних умов показники будуть змінюватися не миттєво, а з запізненням у 5 – 10 років, залежно від того, на що будуть спрямовані заходи демографічної політики. Але й прогнозовані показники не зможуть забезпечити повернення кількості населення до значення 1993 року – 52,2 мільйонів.

Як показав аналіз, рівні народжуваності та смертності впливають на показник природного руху населення. Незважаючи на те, що рівень смертності у 2010 р. знизився, рівень показника природного руху населення за цей період збільшився за рахунок зменшення рівня народжуваності в Україні.

У ході аналізу виявлено тенденції та закономірності зміни чисельності міського і сільського населення, встановлено, що скорочення кількості населення країни зумовлене від'ємним природним приростом.

Зниження природного приросту спричиняє деформацію вікової структури населення. Проблеми вікової структури населення мають значні відмінності у сільській і міській місцевостях, зокрема, в більшості сільських адміністративних районів України природного приросту населення практично немає, а в багатьох спостерігається процес депопуляції.

Дослідивши та проаналізувавши природний рух населення України, можна зробити висновок, що аналіз змін у сучасній демографічній ситуації України дає можливість установити її

екстраординарний характер: для мирного часу властиві процеси, які характерні для воєнних років, зокрема скорочення демовідтворювального потенціалу.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Демографічний щорічник "Населення України за 2009 рік". – К. : ДКС, 2010. – 600 с. 2. www.stat6.stat.lviv.ua. 3. www.ukrstat.gov.ua. 4. Демографічний щорічник "Населення України за 2008 рік". – К. : ДКС, 2009. – 600 с.

УДК 005.332.4(477)

Баркалова Д. С.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Розглянуто економічну сутність конкурентоспроможності підприємства. Визначено основні напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у сучасних умовах.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность конкурентоспособности предприятия. Определены основные направления повышения конкурентоспособности отечественных предприятий в современных условиях.

Annotation. The economic substance of the competitiveness of enterprise is considered. The main directions of improving the competitiveness of national enterprises in the modern world are defined.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, стратегія, національна економіка, інноваційна політика, бізнес-середовище, ринок збуту.

Сучасні умови розвитку вітчизняної економіки, що характеризуються такими ознаками, як уповільненість та незавершеність процесу структурної перебудови економіки країни, істотне зростання рівня мінливості та невизначеності зовнішнього середовища, якісна зміна внутрішнього середовища підприємств, посилення рівня конкуренції на ринках збуту готової продукції потребують від керівництва підприємств адекватної реакції на постійні зміни ринкового оточення, усвідомлення необхідності проведення стратегічного аналізу змін бізнес-середовища, забезпечення економічної безпеки підприємств, гнучкості виробництва, високого рівня конкурентоспроможності підприємств та їх продукції.

Протягом останніх років проблеми конкурентоспроможності підприємств привертала увагу багатьох учених-економістів, таких як: Соколова Л. В., Верясова Г. М., Манакова О. В., Воронкова А. Е., Должанський І. З. та ін. [1 – 4], однак ще недостатньо визначені напрями підвищення конкурентоспроможності українських підприємств у сучасних умовах.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств України в сучасних умовах господарювання.

У сучасній економічній літературі поняття конкурентоспроможності підприємства освітлено досить широко, однак не існує загально визнаного визначення конкурентоспроможності підприємства.

Доктор економічних наук Соколова Л. В. визначає конкурентоспроможність підприємства як рівень компетентності підприємства стосовно інших підприємств або сукупність переваг перед конкурентами у тривалій перспективі [1, с. 54].

Конкурентоспроможність підприємства – це узагальнюючий показник життєздатності підприємства, його вміння ефективно використовувати свій виробничий, науково-технічний, трудовий, фінансовий потенціали. Цей показник відображає результати роботи всіх підрозділів, тобто стан внутрішнього середовища, а також здатність його реагування на зміну зовнішнього середовища. При цьому особливо важлива здатність підприємства оперативної і адекватно реагувати на зміну у поведінці споживачів, їхніх смаків і переваг, тобто його здатність пропонувати ринку конкурентоспроможну продукцію [1, с. 56].

Отже, конкурентоспроможність підприємства – це комплексне поняття, визначення якого включає такі аспекти:

- спроможність підприємства продукувати конкурентоспроможну продукцію;
- вміння розробляти стратегію, яка забезпечує високий рівень конкурентоспроможності підприємства;
- наявність налагодженого організаційно-управлінського механізму, який спроможний виконати поставлені завдання;
- орієнтація діяльності підприємства на ринок і систематична співпраця із споживачами;
- наявність конкурентної стратегії та тактики дій стосовно конкурентів;
- висока професійна підготовка персоналу;
- вміння реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Орієнтація на ринкову модель господарювання посилила кризові явища в Україні, подолання яких нерозривно пов'язано із забезпеченням високого рівня конкурентоспроможності підприємств.

Стратегічним орієнтиром структурної перебудови національної економіки має бути становлення конкурентоспроможного, високотехнологічного, наукоємного виробничого сектору, спроможного забезпечити умови рівноправного партнерства у світовому економічному співтоваристві.

Стрімкі зміни, що відбуваються у зовнішньому оточенні, вимагають застосування стратегічного планування і стратегічного управління з орієнтацією на ринок, методів «ситуаційного управління», орієнтації на досягнення довгострокового комерційного успіху й активних впливів на споживачів. Для забезпечення ефективної ринкової діяльності кожного підприємства все більшого значення набувають швидкість проведення економічних і політичних реформ, загальний стан економіки країни, регіону, методи державного регулювання підприємницької діяльності. Але особливу роль відіграють чинники, що впливають на зміни, які відбуваються в безпосередньому, ближньому оточенні підприємств – мікросередовищі. Мікросередовище підприємства – це сукупність галузевих чинників і умов розвитку діяльності підприємства, обумовлених поведінкою потенційних та реальних конкурентів, постачальників, посередників, споживачів, засобів масової інформації, інфраструктури, контактних аудиторій, а так само кредиторів, потенційної робочої сили та ін. [1, с. 40].

На сьогодні проблема забезпечення конкурентоспроможності підприємства як ніколи є актуальною, бо не існує єдиної методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність є важливим критерієм доцільності функціонування підприємства, його адаптації до невизначеності бізнес-середовища, забезпечення його стійких конкурентних переваг на ринках збуту [2, с. 105]. Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства є попереднім етапом формування як функціональної і конкурентної, так і корпоративної стратегії в цілому.

В умовах посилення конкуренції на глобальному і локальному ринках проблема досягнення й утримання конкурентних переваг – одна з найактуальніших. Основним методом досягнення конкурентних позицій, який застосовується в межах підходу, орієнтованого на споживачів, є диференціація товару. Інструментом диференціації є позиціонування, яке проводиться, насамперед, за рахунок комплексу маркетингових комунікацій та стратегій просування [3, с. 118]. Для ефективної реалізації стратегії диференціації від підприємства вимагається низка взаємопов'язаних дій, а саме: своєчасні маркетингові дослідження, адекватні сегментації та позиціонування, активна інноваційна політика підприємства (передусім, продуктова інновація), розробка правильної продуктової політики (товарної та цінової стратегії, стратегії розповсюдження та просування) [1, с. 79].

На противагу попередньому, підхід, орієнтований на конкурентів, заснований на стратегії і тактиці протидії конкурентам. У межах даного підходу може використовуватись два способи досягнення конкурентних переваг: лідерство за витратами та сукупність дій із погіршення якості конкурентного середовища.

Зменшення витрат є традиційним, найпростішим та найбільш дослідженим методом досягнення конкурентних переваг. На відміну від диференціації, лояльності та прихильності споживачів до товару підприємства, конкурентна перевага формується лише за рахунок збільшення маржі між ціною продажу та собівартістю продукції. Реалізація даного методу вимагає скоординованої роботи персоналу підприємства з удосконалення технології виробництва, логістики, організаційної структури управління, менеджменту персоналу.

Досягнення конкурентних переваг можливе за рахунок інновацій. Інновації можуть виявлятися в дизайні продукту, процесі виробництва, підході до маркетингу чи методиці підвищення кваліфікації працівників. У своїй більшості інновації виявляються досить простими і невеликими, заснованими скоріше на накопиченні незначних покращень і досягнень, ніж на єдиному, великому технологічному прориві. Деякі інновації дозволяють заповнити сегменти ринку, на які інші суперники не звернули уваги. Якщо конкуренти реагують повільно, такі інновації призводять до конкурентних переваг.

У процесі зростаючої глобалізації, вступу у СОТ формування і нарощування конкурентних переваг вищого порядку (унікальна продукція, унікальна технологія, фахівці, гарна репутація підприємства) є неодмінною умовою конкурентоспроможності. Побудова конкурентних стратегій, що базуються тільки на конкурентних перевагах нижчого порядку (використання дешевої робочої сили, матеріалів, сировини, енергії тощо) може призвести до необоротних наслідків, таких, як перехід власності в руки іноземних партнерів, перетворення країни в сировинний придаток. Створення і розвиток конкурентоспроможних підприємств, що реалізують конкурентні переваги вищого порядку, дозволить захистити вітчизняних виробників від експансії світового ринку. Але при цьому досягнення конкурентних переваг вищого порядку повинно здійснюватись з урахуванням утрима-

ння переваг нижчого порядку, що дозволить підприємству досягти стратегічного рівня конкурентоспроможності.

Отже, інтеграція України зі світовим господарством висунула жорсткі вимоги до підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та світовому ринках. Найважливішим і найскладнішим кроком до вирішення цієї проблеми є теоретичне обґрунтування шляхів формування конкурентоспроможності та розробка на цій основі заходів щодо її підвищення. Одним із основних напрямів досягнення цієї мети є управління конкурентоспроможністю як підприємства в цілому, так і продукції, що виробляється на цьому підприємстві.

Наук. керівн. Мельник В. І.

Література: 1. Управління діяльністю підприємства у конкурентному середовищі : монографія / Л. В. Соколова, Г. М. Верясова, О. В. Манакова та ін. – Х. : СМІТ, 2010. – 190 с. 2. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : монография / А. Э. Воронкова. – Луганск : Изд. Восточноукраинского национального ун-та, 2004. – 320 с. 3. Соколова Л. В. Анализ научно-методического обеспечения оценки конкурентоспособности товара / Л. В. Соколова, С. П. Оксененко, Т. Р. Спевакова // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ». – 2008. – № 20. – С. 118–126. 4. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посібн. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

УДК 380.33.011

Кузьменко І. М.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

АНАЛІТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЛОГІКО-СТРУКТУРНА СХЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. Розглянуто теоретичне обґрунтування змісту понять щодо характеристики структурних змін в економіці, розроблено план статистичного спостереження за визначеною проб-лемою, проведено розрахунок базових узагальнюючих показників щодо дослідження особливостей розвитку економіки.

Аннотация. Рассмотрено теоретическое обоснование содержания понятий относительно характеристики структурных изменений в экономике, разработан план статистического наблюдения по определенной проблеме, проведен расчет базовых обобщающих показателей по исследованию особенностей развития экономики.

Annotation. The paper considers the theoretical basis for the content of concepts concerning the characteristics of structural changes in the economy, a plan for statistical observation on a particular issue was developed, the basic general indicators for the study of the features of economic development were calculated.

Ключові слова: структура економіки, структурні зміни, план статистичного спостереження, домінуючі види економічної діяльності.

Сучасні соціально-економічні перетворення та процеси глобалізації вимагають удосконалення економічної стратегії шляхом посилення інноваційного розвитку та оновлення механізмів трансформаційних процесів. Здійснення в Україні низки економічних реформ, в тому числі і структурних, сприяло подоланню кризи і початку етапу позитивних структурних змін в економіці [1]. У той же час за умов здійснення міжнародних порівнянь структура вітчизняної економіки залишалась неефективною. У зв'язку з цим перед вітчизняною економікою постало першочергове завдання широкомасштабної зміни структури виробництва, перебудови системи господарських зв'язків та формування дієвої системи мотивації, які нададуть можливість розраховувати на відбу-

дову гнучкої економіки інноваційного типу, здатну своєчасно реагувати на ринкову кон'юнктуру і випускати конкурентоспроможну продукцію.

Теоретичним і прикладним питанням дослідження структури та структурних зрушень в економіці або в окремих її сферах присвячені наукові праці відомих українських вчених: О. Алімова, В. Андрієнко, В. Бесєдіна, В. Гейця, А. Головача, Н. Парфенцевої, С. Дорогунцова, А. Єріної, С. Єрохіна, Б. Кваснюка, В. Коломойцева, І. Крючкової, І. Манцурова, О. Осауленка, О. Сулова, М. Якубовського та ін. На терені колишнього СРСР дослідженням цих проблем займалися А. Аганбегян, В. Адамов, О. Анчишкін, К. Вальтух, Л. Казинець, Ю. Яременко та ін., а серед відомих зарубіжних вчених – П. Кларк, В. Леонт'єв, Р. Стоун, Х. Ченери та ін.

Проте питання трансформації структурних перетворень у показники економічної діяльності, проведення статистичного аналізу розвитку структури економіки залишаються ще до кінця не вирішеними.

Узагальнення процесу формування структури економіки та системних принципів статистичного структурного аналізу дозволяє розглянути багатоаспектну сутність та основні складові дослідження структури економіки та визначити на цій основі саме структуру економіки за видами економічної діяльності як об'єкт дослідження. Перевагою аналізу структури економіки саме за видами економічної діяльності є можливість проведення міжнародних зіставлень статистичної інформації.

У науковій літературі [2, с. 234] визначається, що зміни пропорції структури економіки є наслідком структурних змін, які відбуваються під впливом різноманітних факторів. Дані поняття характеризують структурні зміни в економіці країни, які розрізняються за масштабом, наслідками, причинами та рушійними силами.

Тому розгляд основних понять, які використовуються для характеристики структурних змін в економіці, має продовжитися шляхом їх порівняльного аналізу (таблиця).

Таблиця

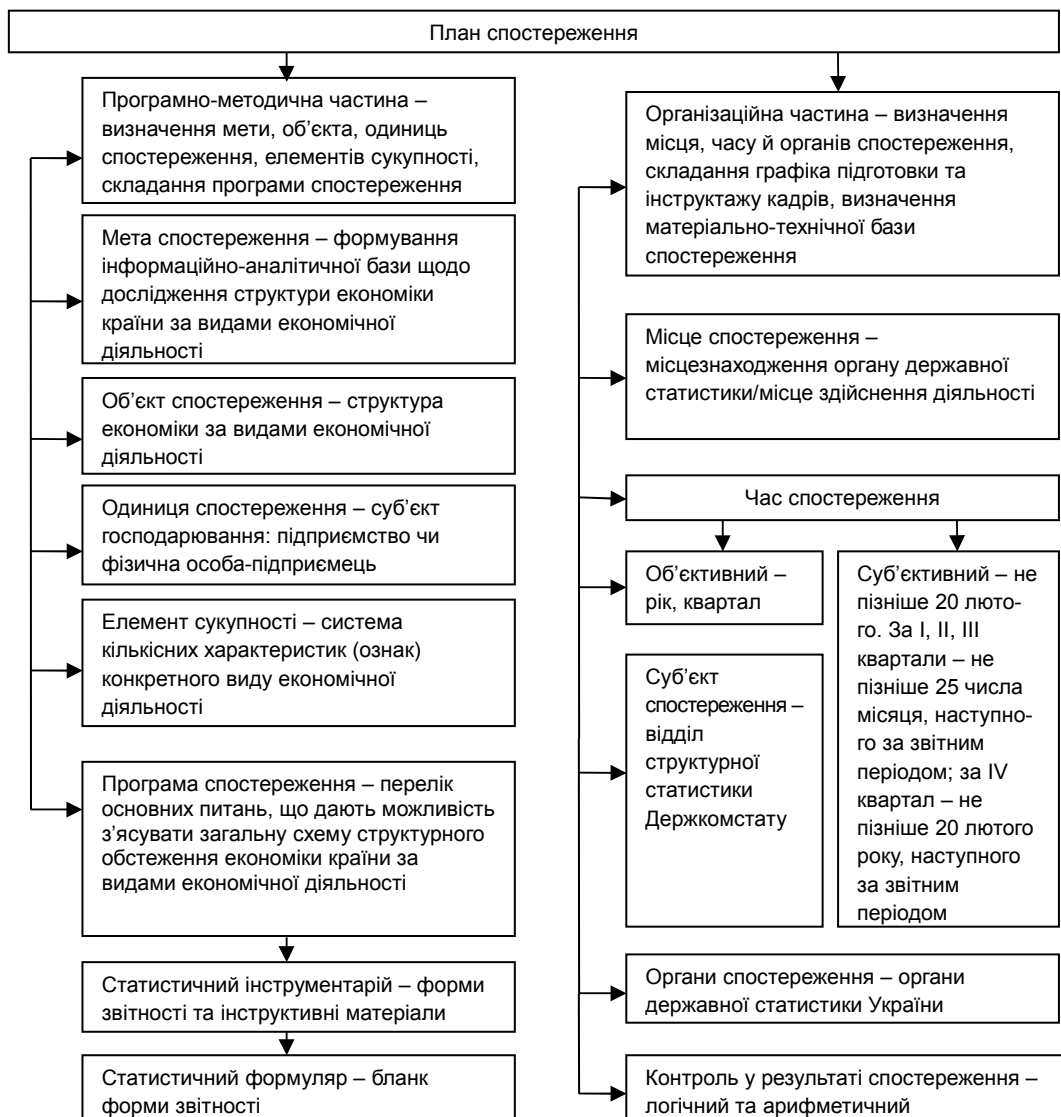
Зміст понять, які використовуються для характеристики структурних змін в економіці

Поняття	Зміст	Наслідки
Структурні зрушення	Порушення структури економічної системи через зміну обсягів виробництва та споживання за окремими елементами структури, яка відбувається на базі існуючого обсягу капітальних благ, що залучені до виробництва	Незначна зміна структури економічної системи, яка спричинена несуттєвими змінами її окремих елементів і майже не позначається на взаємозв'язку її елементів
Структурна перебудова	Порушення структури економічної системи через нове співвідношення попиту та пропозиції, нові ринкові ціни і розмір виробництва, а також новий розподіл запасу капітальних благ	Помітні структурні зміни в економічній системі через помітну зміну окремих її елементів, яка спричиняє зміни їх взаємозв'язків, що не приводить до зміни властивостей системи
Структурні перетворення	Порушення структури економічної системи через нове співвідношення попиту, пропозиції, ринкової ціни та розміру виробництва, яке супроводжується формуванням нового розділу запасу капітальних благ	Суттєві структурні зміни в економічній системі через значну зміну окремих її елементів, яка спричиняє зміну їх взаємозв'язків, що приводить до набуття економічною системою нових властивостей
Структурна трансформація	Формування нової структури економічної системи завдяки новому співвідношенню попиту, пропозиції, ринкової ціни та розміру виробництва, яке супроводжується формуванням нового розділу запасу нових капітальних благ	Докірна зміна внутрішньої побудови економічної системи, взаємозв'язків між її елементами, закономірностей цих взаємозв'язків, що приводить до зміни основних системних якостей, які визначають економічну сукупність як єдине ціле

Під час розгляду цих понять крізь призму глибини та масштабу змін структури економіки виявлено, що саме структурні трансформації зумовлюють докорінне порушення рівноваги даної економічної системи, центром яких є структурні зрушення.

Аналітичну складову дослідження структури економіки визначила система оцінних показників, що формується відповідно до загальновизначених ознак дослідження видів економічної діяльності, якими є кількість підприємств, чисельність працюючих на підприємствах, вартість основних фондів, дохід підприємств та обсяг реалізованої продукції.

Базовою основою будь-якого дослідження є статистичне спостереження. Виходячи із загальної схеми побудови плану спостереження, необхідно сформувати план спостереження структури економіки за видами економічної діяльності, що включає програмно-методологічні та організаційні питання плану (рисунок).

Рис. Структурно-логічна схема плану статистичного спостереження структури економіки України за видами економічної діяльності

Коли план статистичного спостереження сформований, необхідно в подальшому визначити систему економіко-статистичних показників, що дають можливість дослідити структуру економіки за видами економічної діяльності.

Використання статистичних даних державних структурних спостережень за економічною діяльністю підприємств та фізичних осіб-підприємців, що є суб'єктами господарювання, дозволило провести всебічний аналіз структури економіки України за видами економічної діяльності.

Структурний аналіз економіки України показав, що за всіма показниками-критеріями домінуючі позиції зайняли сектори торгівлі та промисловості.

З метою визначення загальних тенденцій розвитку економіки України був проведений аналіз динаміки основних показників діяльності суб'єктів господарювання – кількості найманих працівників та обсягу реалізованої продукції за 2006 – 2010 рр. Динамічний аналіз показав незначні зміни економіки країни з урахуванням фактора часу.

Аналіз нерівномірності розподілу основних показників діяльності суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності показав, що за кількістю найманих працівників переважає рівномірний розподіл, а за обсягами реалізації – навпаки. Нерівномірний розподіл за даним показником свідчить про існування провідних для України секторів-лідерів з реалізації, що були вже визначені за допомогою структурного аналізу.

Галузі торгівлі та фінансової діяльності слід визначити як пріоритетні види економічної діяльності за обсягом реалізації, але які не простежують пропорційності розвитку за основними показниками разом.

Таким чином, логіко-структурна схема дослідження структури економіки за видами економічної діяльності повинна включати: теоретичне обґрунтування змісту понять щодо характеристики

структурних змін в економіці, побудову плану статистичного спостереження за визначеною проблемою, розрахунок базових узагальнюючих показників щодо дослідження особливостей розвитку економіки.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Про державну статистику : Закон України від 13.01.2011 р. № 2938-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Білоцерковець О. Г. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання / О. Г. Білоцерковець, Т. В. Бурлай, Н. Ю. Гончар ; за ред. д.е.н. І. В. Крючкової. – К. : Експрес, 2007. – 520 с. 3. Сивелькин В. А. Статистический анализ структуры социально-экономических процессов и явлений : учебное пособие / В. А. Сивелькин, В. Е. Кузнецова. – Оренбург : ГОУ ВПО ОГУ, 2002. – 99 с. 4. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Антонов А. В. Системный анализ : учебн. пособ. / В. А. Анатолий. – М. : Высшая школа, 2004. – 454 с. 6. Ринкова трансформація економіки України: проблеми регулювання : монографія / за ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музиченко. – К. : Вид-во НДЕІ, 2005. – 551 с. 7. Богиня Д. Структурна перебудова економіки і проблема інвестицій / Д. Богиня, Г. Волинський // Економіка України. – 1997. – № 12. – С. 41–50. 8. Бойко О. М. Особливості розвитку структурно-динамічних зрушень в економіці України / О. М. Бойко // Національне господарство України: теорія та практика управління : зб. наук. праць. – К. : Рада по вивченню продуктивних сил України, 2008. – С. 29–36.

Петреченко О. О.

УДК 658.1:65.016

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто економічну сутність підприємницької діяльності. Проаналізовано проблеми підприємницької діяльності в сучасних умовах розвитку національної економіки. Визначено головні напрями стимулювання розвитку підприємництва в Україні.

Анотация. Рассмотрена экономическая сущность предпринимательской деятельности. Проанализированы проблемы предпринимательской деятельности в современных условиях развития национальной экономики. Определены основные направления стимулирования развития предпринимательства в Украине.

Annotation. The economic essence of enterprise activity is considered. Problems of enterprise activity in modern conditions of development of national economy are analysed. The basic directions of stimulation of development of business in Ukraine are defined.

Ключові слова: підприємницька діяльність, розвиток підприємництва, господарська діяльність, вітчизняна економіка, державне регулювання.

Економічна стабільність і безпека держави, насамперед, визначаються життєвим рівнем її населення. Розвиток підприємницької діяльності спрямований саме на досягнення такого результату, бо при низькому життєвому рівні, відсутності платоспроможного попиту підприємницька діяльність втрачає свій сенс. Разом з тим здійснення підприємництва у кожній країні має свої особливості, врахування яких дозволяє досягнути найбільшої ефективності у цій діяльності.

Значний внесок у вирішення проблеми розвитку підприємництва в умовах трансформаційної економіки здійснили такі вітчизняні науковці, як: Ващенко К. О., Варналій З. С., Воротін В. Є., Геєць В. М., Кужель О. В., Лібанова Е. М. [1], Мочерний С. В. [2], Сизоненко В. О. [3], В. Кредісов [4] та ін. Однак проблема активізації та стабілізації розвитку підприємницької діяльності в Україні потребує пошуку нових шляхів подолання кризових явищ у сфері підприємництва.

У зв'язку з цим метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку підприємницької діяльності в Україні.

© Петреченко О. О., 2011

В умовах ринкової економіки провідною формою господарювання є підприємництво. З'ясування сутності підприємництва набуває особливого відтінку в умовах ринкового трансформування. Адже, на думку багатьох дослідників, підприємництво виступає атрибутивною ознакою будь-якої економічної системи, що базується на ринкових принципах [5].

Господарський кодекс України містить таке визначення: «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [6].

У процесі ринкової трансформації вітчизняної економіки недостатньо враховували цілу низку властивих їй специфічних передумов, що мало негативний вплив на ефективність підприємницької діяльності, зокрема:

відсутність на час здобуття незалежності цілісної системи державних інституцій;

особливості функціональної структури економіки: висока концентрація базових галузей виробництва та АПК, що протягом тривалого часу були зорієнтовані на обслуговування потреб лише економіки Радянського Союзу;

підпорядкованість більшості великих підприємств міністерствам і відомствам та фінансування їх з єдиного центру.

Аналіз трансформаційного процесу, який відбувався в Україні на початку 90-х років минулого століття, показує, що він не мав системного характеру, відбувався досить хаотично і не враховував глибинних структурних причин економічної кризи. Макрофінансове регулювання базувалося лише на копіюванні традиційного регулювання інфляції, яке застосовувалося у розвинених країнах світу та не враховувало таких існуючих системних чинників, як: структурна природа української інфляції, технічна та інституційна неготовність фінансової системи до ринкового регулювання економічних процесів, відсутність відповідних ринкових структур і технічна неготовність діючої адміністративної системи до реформування, інверсійний характер переходу до ринку, відсутність відповідної нормативно-правової бази. Тобто фінанси в цих умовах не відігравали ролі підсистеми загального економічного організму і виконували лише фіскальну функцію. В Україні не було розроблено цілісної концепції здійснення комплексної державної реформи, а хаотичне регулювання окремих її ланок призвело лише до поглиблення структурної розбалансованості фінансів, власності і управління.

Тому перед сучасною економічною наукою в Україні стоять актуальні завдання аналізу та узагальнення господарської практики останніх років і вироблення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій для керівництва держави, насамперед, щодо економічної доктрини, цілісної концепції ринкових трансформацій.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що, незважаючи на позитивні зрушення у розвитку підприємництва в Україні, існують проблеми, які стоять на заваді повноцінному його функціонуванню, а саме:

неефективність державної підтримки підприємництва, що має прояв через слабкий розвиток фінансово-кредитної інфраструктури, практичну відсутність масової організаційної, консультативної, інформаційної, науково-технічної державної підтримки підприємництва, недовість державного захисту прав підприємців, що спричинює загострення об'єктивних проблем підприємства і недостатність стимулів у суб'єктів підприємництва до легальної діяльності;

неефективність системи державного адміністративного та економічного регулювання діяльності суб'єктів підприємства, що має прояв через високі витрати на ведення легальної підприємницької діяльності, зокрема, з причин наявності на практиці обтяжливого ненормативного регулювання підприємницької діяльності, зумовленого існуванням державної тіні. Це має негативний вплив на динаміку ділової активності в країні та сприяє поширенню тінізаційних процесів у сфері підприємництва;

високий рівень тінізації суспільно-економічних відносин у сфері підприємства.

Таким чином, в результаті дослідження визначено економічну сутність підприємницької діяльності, проаналізовано проблеми її розвитку в сучасних умовах національної економіки, визначено негативні фактори, що уповільнюють розвиток підприємництва в Україні.

Наук. керівн. Мельник В. І.

Література: 1. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін та ін. – К. : Держкомпідприємство, 2008. – 226 с. 2. Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності / С. В. Мочерний – К. : Академія, 2005. – 350 с. 3. Сизоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми дослідження / В. Сизоненко // Економіка України. – 2002. – № 9. – С. 45–51. 4. Кредісов В. А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою / В. А. Кредісов. – К. : Знання України, 2003. – 328 с. 5. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2001. – 256 с. 6. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&reg=43615>.

Студент 3 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА ПРИКЛАДІ МІСТА ХАРКОВА

Анотація. Розглянуто процес розвитку житлово-комунального господарства в місті Харкові. Визначено основні проблеми та перспективи функціонування житлово-комунального господарства в сучасних умовах господарювання.

Аннотация. Рассмотрен процесс развития жилищно-коммунального хозяйства в городе Харькове. Определены основные проблемы и перспективы функционирования жилищно-коммунального хозяйства в современных условиях хозяйствования.

Annotation. Housing and communal services development in the city of Kharkiv is considered. The basic problems and prospects of functioning of housing and communal services in modern conditions of managing are defined.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, житловий фонд, житлове будівництво, ринкові реформи, місцевий бюджет, основні фонди, модернізація.

Житло є потребою, яка складає основу життя суспільства, визначає рівень його розвитку та добробут людей, стимулює процес розвитку самого суспільства. Житловий фонд України складає близько 25 % основних фондів країни, а з врахуванням дачних та садових будинків – майже 30 %. Питома вага капіталовкладень у житлове будівництво складає близько 20 % загальних капіталовкладень держави. Майже 25 % працюючого населення зайнято у житловій сфері, через яку реалізує інтереси абсолютно кожного члена суспільства [1]. Експлуатація житла вже довгі роки є гострою проблемою і для держави, яка володіє цим житлом, і для громадян, котрі у ньому мешкають. Тому назріла необхідність реформування цього сектору економіки, впровадження нових форм господарювання. Це питання має неабияку актуальність і у Харкові, на прикладі якого буде розглянуто стан житлово-комунального господарства та можливі реформи у цій сфері.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) – один з найбільш проблемних секторів економіки, який визначає умови життя населення, які впливають на процес соціально-економічного розвитку країни в цілому. В Україні реформа ЖКГ здійснюється давно: перетворення торкнулися багатьох аспектів його функціонування, однак не стали фактором зростання якості житлово-комунального обслуговування населення та поліпшення умов проживання [1].

Дослідженням проблем розвитку ЖКГ в Україні приділяли увагу такі вчені, як: Б. Данилішин, В. Логвиненко, Є. Довгальова, І. Кириченко, Т. Качала, В. Семчук та інші, завдяки яким були проаналізовані основні чинники, які впливають на розвиток ЖКГ у регіонах, але не були досить достатньо окреслені позиції щодо обґрунтування подальшого розвитку системи ЖКГ у регіональному аспекті.

У зв'язку з цим метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування ЖКГ м. Харкова. Об'єктом дослідження є робота ЖКГ у м. Харкові, предметом – підвищення ефективності функціонування ЖКГ м. Харкова.

Необхідною умовою забезпечення розвитку та функціонування ЖКГ м. Харкова є ефективна експлуатація інфраструктури галузі. Серед основних проблем ЖКГ у місті є: застарілість технологій (значні витрати води, теплової енергії тощо) та низька енергоефективність (близько 70 % житлового фонду збудовано до 1970 р., зношеність основних фондів перевищує 60 %, енергомісткість послуг у 2,5 – 3 рази перевищує показники європейських держав; за останні роки трапляється близько 180 аварій на 100 км водопроводу та 10 – 20 на 100 км мереж теплопостачання); низька якість житлово-комунальних послуг; значний рівень монополізації; недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності галузі, насамперед у сфері диверсифікації постачальників послуг, та непрозорість формування тарифів на послуги підприємств ЖКГ; неефективна система управління; незавершеність приватизації житлового фонду у частині асоціювання власни-

ків житла у багатоквартирних будинках в об'єднання співвласників; невідповідність наявних інфраструктурних потужностей зростаючим потребам [2].

Таким чином, можна назвати основні причини, що гальмують розвиток реформування ЖКГ (на прикладі м. Харкова): відсутність монетизації пільг на послуги ЖКГ; низькі доходи значної частини населення міста; застарілі підходи до капітального ремонту житлового фонду; низький рівень кваліфікації працівників ЖКГ; незначна кількість приватних підприємств у сфері надання житлово-комунальних послуг; відсутність механізму управління витратами в ЖКГ; неефективна структура власності на житло; психологічна неготовність населення до ринкових відносин в ЖКГ; дефіцит довіри приватним управляючим компаніям; регулярне використання ринку житлово-комунальних послуг в політико-адміністративних цілях, а також з метою регулювання конфліктних відносин у суспільстві. Недосконалість системи соціального захисту населення у сфері надання житлово-комунальних послуг, недостатня поінформованість населення та багато вказаних факторів зумовлюють зростання незадоволення серед населення [3].

Трансформаційні й структурні деформації в економіці періоду активних ринкових реформ обумовили сьогоднішній його стан та через це важку фінансову ситуацію на більшості підприємствах. Треба зазначити, що й досі діє практика невиконання зобов'язань як з боку населення, так і з боку бюджетів різних рівнів, а також постачальників послуг, адміністративні, а не ринкові методи управління. До низки проблем, які сьогодні існують, додаються трансформаційні невдачі, непослідовність і хаотичність дій органів влади, запозиченість рецептів розвитку, громіздкість і неефективність управлінських структур тощо. У місцевих органах самоврядування сконцентровано дуже багато функцій – вони і власники, і керівники, самі собі встановлюють тарифи і самі себе контролюють. Така концентрація функцій недопустима, насамперед у сфері тарифної політики, контролю за фінансовими ресурсами, за якістю послуг.

Абсолютно очевидно, що дефіцит коштів у місцевому бюджеті з часом буде тільки зростати за рахунок збільшення цін на енергоносії. Ситуація, то склалася, веде до того, що органи місцевого самоврядування змушені підвищувати витратні статті бюджетів на усунення наслідків аварій. Таким чином, коло замикається, і перейти від латання дірок до реструктуризації й нових проектів все важче.

Безліч проблем, пов'язаних з реформуванням житлово-комунального господарства, потребують більш глибокого наукового переосмислення концептуальних засад реалізації цього процесу з метою корегування курсу та спрямування його на забезпечення результативності та соціальної ефективності майбутніх реформ.

Однак попри всі намагання на цьому етапі результати реформування можна визначити в основному як негативні, оскільки продовжується процес деградації інфраструктури ЖКГ, тому що у край повільно впроваджуються нові технології життєзабезпечення не лише в діючих, а й у новостворених об'єктах; відсутній приплив кваліфікованих фахівців, гостро необхідних для модернізації сфери; в організаційно-економічному механізмі сфери ЖКГ переважають колишні форми господарювання, управління й інвестування, що відповідали адміністративно-командній системі.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження було проаналізовано основні негативні причини, які впливають на рівень розвитку ЖКГ у м. Харкові. Було визначено, що у найближчий час потрібно проводити комплекс динамічних та послідовних реформ, а саме: покращення ситуації розвитку житлового фонду м. Харкова; створення діючого механізму управління витратами у ЖКГ; створення гнучкої політики пільг для населення; введення сучасних технологій життєзабезпечення у старих будинках та новобудовах; придбання «кредиту довіри» до структури оновленого ЖКГ; збільшення ролі приватних структур (демонополізація) у розвитку ЖКГ під пильним наглядом з боку органів місцевого самоврядування; створення фондів для відновлення основних фондів у ЖКГ м. Харкова; підвищення рівня старих та створення нових кадрів для ЖКГ; забезпечення притоку інвестицій у ЖКГ м. Харкова; забезпечення сучасної нормативної правової бази у сфері ЖКГ тощо.

Проведені автором дослідження не претендують на завершеність. У даному напрямі перспективними можуть бути подальші наукові розробки щодо вирішення проблеми енергетичного забезпечення міста Харкова.

Наук. керієн. Мельник В. І.

Література: 1. Кириченко І. ЖКГ і криза: платити доведеться нам [Електронний ресурс] / І. Кириченко. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/newspaper/articles/58368#article>. 2. Семчук Г. Комунальні послуги поліпшувати комплексно // Консультант. – 2002. – № 34. – С. 1–3. 3. Долгалева Е. В. О некоторых аспектах мониторингового обследования предприятий жилищно-коммунального хозяйства / Е. В. Долгалева, В. И. Логвиненко // Строительство-2009: Материалы юбилейной Международной научно-практической конференции. – Ростов н/Д : Рост. гос. строит. ун-т. – С. 1–2.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБУТУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ДП "ЗАВОД "ЕЛЕКТРОВАЖМАШ" НА ЗАСАДАХ ЛОГІСТИКИ

Анотація. Розглянуто збутову політику на промисловому підприємстві. Проаналізовано рекомендації, які дозволяють ефективно організувати процес збуту на засадах логістики.

Аннотация. Рассмотрена сбытовая политика на промышленном предприятии. Проанализированы рекомендации, которые позволяют эффективно организовать процесс сбыта на принципах логистики.

Annotation. The merchandising of the industrial enterprise is considered in this article. It analyses the measures which enable organizing the process of distribution with foundations of logistics more efficiently.

Ключові слова: логістичне управління, організація збуту, збутова логістика, промислове підприємство, заходи вдосконалення.

У сучасних умовах економіки при зростанні конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринках досить важливим аспектом функціонування промислових підприємств є збут продукції. Матеріальні та супутні їм фінансові, інформаційні потоки після процесів постачання та виробництва повинні дійти від виробника до замовника. Відповідно для задоволення потреб ринку, таких, як висока якість продукції, своєчасність поставок, надійне обслуговування, підприємству необхідно орієнтуватися на споживача. Загалом для забезпечення ринкової стійкості підприємства та підвищення його конкурентоспроможності керівникам слід звернути особливу увагу на збутову політику підприємства. Управління на цій стадії здійснюється за рахунок комплексних організаційних, фінансових та інших заходів. Усі разом ці заходи становлять логістику збуту або розподілу.

Мета статті – проаналізувати організацію збуту на промисловому підприємстві та розробити рекомендації щодо удосконалення цього процесу на засадах збутової логістики.

Через високу конкуренцію на ринку та застарілість існуючих управлінських підходів промислові підприємства можуть втратити свої зони збуту. Тому провідний зарубіжний та вітчизняний досвід свідчить про необхідність застосування підходів логістики.

Вивченню організації збуту та шляхів його удосконалення присвячені праці та публікації таких зарубіжних, російських учених та практиків, як Дж. Болт [1], М. Крістофер [2], А. Гаджинський [3], В. Сергеев [4], Ю. Неруш [5] та ін. Серед українських учених, що досліджували цю область з точки зору логістики, варто виділити Є. Крикавського [6; 7], М. Окландера [8], Н. Чухрай [9] та ін.

Логістика збуту промислового підприємства, або логістика розподілу, – це функціональна сфера логістики, завданням якої є управління логістичними функціями та операціями просування готової продукції і супутнього логістичного сервісу від виробників до кінцевих споживачів.

Вважаємо, що збутова логістика охоплює весь ланцюг системи розподілу: маркетинг, транспортування, складування тощо. Збутова логістика (розподільча) – це ще й утожднення маркетингової логістики, оскільки ефективна організація збуту вимагає також відповідно виконаних завдань стратегій маркетингу. З одного боку, організацією збуту займається маркетинг, що спрямований на вивчення потреб ринку та аналіз маркетингових каналів як основних провідників маркетингової цінності. З іншого боку, виступає логістика як спосіб та метод найбільш повного задоволення ринкових потреб шляхом ефективної організації транспортно-експедиційного обслуговування [10].

Саме логістика збуту приділяє увагу фізичному розподілу продукції, що розпочинається з етапу виробництва, а далі через етап складування та за допомогою транспортних засобів товар має бути доставлений у потрібний час і потрібне місце з найменшими витратами. Саме таким чином продукція передається до споживача [11].

Підприємства мають альтернативи в організації розподілу свого продукту. В їх основі лежить принципова орієнтація виробника на задоволення різноманітних запитів кінцевого споживача або на побудову такої системи розподілу, яка була б ефективною як для самої фірми, так і для посередників. Вибір орієнтації і способу задоволення запитів споживачів і складає сутність збутової політики підприємства [12].

Збут продукції промислового підприємства здійснюється через канали розподілу. Канал розподілу – це сукупність організацій та певних осіб, які беруть на себе та передають іншому право власності на певний товар чи послугу на шляху від виробника до споживача.

Використання каналів розподілу приносить виробникам певні переваги [10]:
економію фінансових засобів на розподіл продукції;
можливість внесення зекономлених засобів в основне виробництво;
продаж продукції більш ефективними способами;
високу ефективність забезпечення доступності товару та доведення його до цільових ринків;

скорочення обсягу робіт із розподілу продукції.

Звідси рішення про вибір каналу розподілу – одне з найважливіших, яке необхідно прийняти керівництву.

Найпоширенішою є система продажу через прямий канал розподілу або власну збутову мережу, яка дає виробнику цілий ряд переваг. Вона зорієнтована виключно на реалізацію власних товарів відповідно до певної стратегії збуту. Підприємство може безпосередньо контролювати хід реалізації своєї стратегії на ринку. Крім того, така стратегія дозволяє фірмі підтримувати прямий контакт з компаніями – замовниками продукції.

Разом з тим організація власної збутової мережі є доцільною лише за умови достатнього об'єму продажу. При обслуговуванні вузьких сегментів ринку і окремих непостійних замовників використання власних підрозділів зі збуту, як правило, недоцільне, і компанії комбінують цей метод збуту зі збутом через посередників, тобто через опосередковані канали розподілу [12].

У дослідженні ефективної організації збуту на підприємстві, в першу чергу, слід приділяти увагу таким питанням [13]:

які ринки обслуговувати;

в якому обсязі та якій структурі випускати продукцію;

які повинні бути логістичні канали розподілу;

яке необхідне транспортне обслуговування поставок;

який має бути рівень логістичного обслуговування клієнтів

Проаналізоване державне промислове підприємство "Завод "Електроважмаш" – провідне підприємство України з розробки та випуску турбогенераторів для теплових та атомних електростанцій, а також гідроенергетичних машин постійного та змінного току для металургійної, вугільної та нафтопереробної промисловості. Це також основне підприємство на Україні та в країнах СНД, що виробляє комплектне електроустаткування для тепловозів, електровозів, трамваїв та тролейбусів.

За роки своєї довгої історії державне підприємство "Електроважмаш" розширило номенклатуру та обсяг випуску продукції, організувало виробничу й дослідну базу з використанням новітніх технологій та науково-дослідницького досвіду конструкторських розробок. Зросла також кваліфікація робочих, що забезпечує на сьогодні високу якість випущеної продукції.

Для вирішення проблеми організації збуту на підприємстві було проведено узагальнений маркетинговий аналіз споживчого ринку, що дозволить виробляти обсяг продукції згідно із конкретними замовленнями традиційних клієнтів. Його виклад полягає у такому.

Основні споживачі продукції державного підприємства – це теплові та гідравлічні електростанції, теплові центральні України, країн близького та далекого зарубіжжя, тепловозо- та електровозобудівні заводи України, Росії, підприємства з виробництва міського електротранспорту України.

Внутрішній ринок підприємства. Продукцією заводу – турбо- та гідроенергетичними – укомплектовано відповідно 73 % потужностей ТЕС, ТЕЦ України та 78 % потужностей ГЕС України. Турбогенератори встановлені на Придніпровській, Зуєвській, Зміївській, Криворізькій, Бурштинській, Запорізькій, Луганській та інших теплових електростанціях. Гідроенергетичні – на Київській, Каневській, Кременчуцькій, Каховській, Дніпродзержинській, ДніпроГЕС, Дністровській та інших гідроелектростанціях.

Виготовлені заводом електродвигуни для шахтових підйомних машин експлуатуються на металургійних підприємствах України – Маріупольський меткомбінат, Криворізький, Алчевський, Запорізький меткомбінати тощо, на шахтах Донбаса.

Магістральні, пасажирські та маневрові тепловози з електроустаткуванням, виготовлені заводом "Електроважмаш", експлуатуються в Україні. Розроблені та виготовлені також тягові електродвигуни та апаратура для електровозів Дніпропетровського електровозобудівного заводу, для трамваїв та дизель-потягів ХК "Луганськтепловоз", тролейбусів "Південмаша", великовантажних автосамосвалів "БелАЗ" та ін.

Загалом це відносно надійні споживачі, які тривалий час, експлуатуючи устаткування, підтримують його функціонування запасними частинами, виробленими на підприємстві [14].

Зовнішній ринок – це, насамперед, традиційні споживачі продукції підприємства, які розміщені в країнах СНД та країнах далекого зарубіжжя.

На сьогодні турбогенератори постачаються до значної кількості електростанцій Росії, Білорусі, Казахстану, Туркменістану, Armenії, Литви, Молдавії, а також далекого зарубіжжя – Іран, Сирія, Бангладеш, Алжир, Югославія, Китай, Польща тощо. Гідроенергетичні експлуатуються на гідроелектростанціях Росії, Грузії, Литви, Норвегії, Греції, Польщі, В'єтнаму.

Електродвигуни шахтових підйомних машин та для приводів прокатних станів постачаються на шахти Росії, Казахстану, до Польщі, Угорщини, Румунії, Китаю, Болгарії, Індії, Єгипту тощо. Різні види тепловозів з електроустаткуванням постачаються до Росії, Німеччини, Угорщини, Польщі, Болгарії, Куби, Сирії, Чехії, Словаччини тощо [14].

Підприємство обирає схему організації збуту, орієнтовану на ринок споживача. При цьому робиться наголос на формування найбільш ефективних відносин з кінцевими споживачами. В умовах конкуренції завод виробляє електроустаткування на рівні сучасних світових вимог. При цьому технічний рівень виробів відповідає, а іноді й перевищує сучасний технічний рівень. Технічна характеристика виробів відповідає вимогам споживачів.

Доцільним шляхом удосконалення організації збуту є підвищення можливого рівня логістичного обслуговування клієнтів. Підприємство "Електроважмаш" застосовує такі заходи та методи, щоб потреби кінцевого споживача були задоволені на вищому рівні. Окрім виробництва продукції, завод надає ряд послуг своїм клієнтам. Серед них:

- висококваліфікаційні консультації з виробництва та експлуатації продукції;
- обстеження устаткування в процесі експлуатації;
- гарантійний та післягарантійний ремонт устаткування;
- сервісна служба та служба шеф-монтажу, наладки обладнання.

Маючи великий потенціал виготовленої продукції, що експлуатується в різних галузях промисловості, підприємство проводить реорганізацію та посилення служби сервісу та значне збільшення частки сервісних послуг у загальному обсязі товарної продукції [14].

Для вибору довжини логістичного каналу розподілу продукції підприємству необхідно враховувати такі фактори:

- вартість товарів;
- кількість потенційних споживачів;
- бажання виробника контролювати збут товару;
- вимоги до післяпродажного обслуговування товару тощо [9].

Для Заводу "Електроважмаш" є пріоритетним використання прямого каналу розподілу, власної збутової мережі, тому що обладнання для електричних станцій, турбо- та гідрогенератори, тяглові двигуни – дорога продукція, яка потребує післяпродажного обслуговування високого рівня кваліфікації. Кількість потенційних споживачів даних видів устаткування обмежена. Крім того, виробнику таким чином ефективніше контролювати витрати на збут власної продукції, не переплачуючи відсотки за послуги посередникам.

Наступним заходом удосконалення організації збуту продукції на підприємстві слід вказати транспортне обслуговування поставок. Але ДП "Електроважмаш" співпрацює зі своїми споживачами на умовах EX Works Інкотермсу, франко-завод. Це свідчить, що виробник виконує свої обов'язки, коли він надає товар у розпорядження споживача на своєму підприємстві (на заводі). Виробник не відповідає за навантаження товару на транспортний засіб, а також за митну очистку товару для експорту. Таким чином, на підприємство-виробника покладаються мінімальні обов'язки, та клієнт бере усі витрати та ризики у зв'язку з перевезенням товару від підприємства-виробника до місця призначення на себе [15].

Таким чином, було проаналізовано збутову діяльність промислового підприємства "Електроважмаш". Серед вказаних способів організації збуту виявлені найбільш важливі, такі, як використання аналізу споживчого ринку для задоволення потреб клієнтів та формування ефективних відносин з ними, підвищення якості логістичного обслуговування і вибір прямого каналу розподілу продукції. Подальшому дослідженню підлягає пошук нових шляхів удосконалення організації збуту на засадах логістики.

Наук. керівн. Огієнко С. О.

- Література:** 1. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / Г. Дж. Болт ; пер. с англ. ; научн. ред. и авт. предисловия Ф. А. Крутиков. – М. : Экономика, 1998. – 233 с. 2. Кристофер М. Маркетинговая логистика / М. Кристофер, Х. Пек. – М. : Издательский Дом "Технологии", 2005. – 200 с. 3. Гаджинский А. М. Логистика : учебник для высших и средних специальных учебных заведений / А. М. Гаджинский. – 2-е изд. – М. : Информационно-внедренческий центр "Маркетинг", 1999. – 228 с. 4. Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов / под общ. и научн. редакцией проф. В. И. Сергеева. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 976 с. 5. Неруш Ю. М. Логистика : учебник / Ю. М. Неруш. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК "Велби", Изд-во "Проспект", 2006. – 520 с. 6. Крикавський Є. В. Логистика. Для економістів : підручник для вузів / Є. В. Крикавський. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2004. – 448 с. 7. Крикавський Є. В. Промисловий маркетинг і логістика : навч. посібник для студентів економічних спеціальностей / Є. В. Крикавський, Н. І. Чухрай. – Львів : Видавництво Державного університету "Львівська політехніка", 1998. – 307 с. 8. Окландер М. А. Логистика : навч. посібник / М. А. Окландер. – К. : Зовнішня торгівля, 2005. – 234 с. 9. Мороз Л. А. Маркетинг : навчальний посібник : збірник вправ / Л. А. Мороз, Н. І. Чухрай. – Львів : Державний університет "Львівська політехніка", 1999. – 244 с. 10. Логистика : учебн. пособие / Под ред. Б. А. Аникина. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 327 с. 11. Баркан Д. И. Управление продажами : учебник / Д. И. Баркан ; Высшая школа менеджмента СПбГУ. – СПб. : Изд. дом С.-Петербург. гос. ун-та, 2007. – 908 с. 12. Функціональна логістика : конспект лекцій для студентів спеціальності 6.050200 "Логістика" денної форми навчання / О. М. Тридід, Т. О. Колодізева, К. В. Мельникова та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 272 с. 13. Таньков К. М. Виробнича логістика : навч. посібник / К. М. Таньков, О. М. Тридід, Т. О. Колодізева. – Х. : Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2004. – 352 с. 14. <http://www.spetm.com.ua/ua/> 15. <http://yzav.com.ua/incoterms/EXW.html>

Зміст

Подворна О. І. Визначення економічного ефекту від підвищення якості продукції за результатами аналізу статистичних даних.....	3
Карченкова К. В. Використання закону розподілу Пуассона.....	4
Єпанчина А. І. Статистичний аналіз плану реалізації продукції на підприємстві	6
Мілько О. О. Аналіз факторів впливу на дефіцит державного бюджету України	8
Труш А. М. Встановлення нормативу оборотних коштів.....	10
Сотцков В. Е. Використання спеціальних статистичних критеріїв для встановлення закону розподілу.....	13
Кураксіна В. О. Вплив держави на інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.....	15
Кириченко А. А. Развитие логистики в строительстве.....	17
Максименко С. О. Організація системи складування.....	19
Кучук І. П. Логістичні посередники в каналах розподілу.....	22
Корицька А. М. Технологія логістичного управління замовленнями у ТОВ "Фіто-Лек"	24
Сиротиніна Ю. Є. Спільне та відмінне між поняттями стратегічної логістики і логістичної стратегії.....	27
Васильєва Ю. О. Напрями нормативно-правового регулювання складської діяльності на вітчизняних підприємствах.....	29
Чепіга В. В. Місце логістики в системі управління ТОВ "Тубний завод".....	31
Кудрінська А. В. Оцінка ефективності управління запасами комерційного підприємства.....	34
Александровська Ю. Ю. Особливості та значення інформаційних систем у логістиці.....	36
Кузьміна А. П. Управління ризиками в ланцюгах поставок.....	38
Гоєнко Є. М. Реверсивна логістика як засіб отримання додаткових конкурентних переваг.....	40
Колодій О. О. Стратегія ефективного логістичного управління промисловими системами.....	42
Чеботарьова Н. В. Відносини ЄС – Росія – Україна: єдність та протиріччя економічних інтересів щодо постачання газу.....	44
Лисенко В. С. Планування ревізії оплати праці.....	47
Жукова О. О. Внутрішній державний фінансовий контроль: стан і перспективи розвитку.....	50
Жулій С. В. Державний фінансовий контроль: сучасний стан і перспективи розвитку.....	52
Кінзерська О. В. Теоретичні засади аудиту фінансових результатів.....	54
Докунін М. Ю. Особливості аудиту запасів виробничого підприємства.....	57

Черненко В. В. Особливості аудиту оцінки основних засобів за справедливою вартістю.....	59
Дерксен М. Ю. Правові аспекти судово-економічної експертизи операцій з оренди землі.....	61
Пахомов В. В. Теоретичні аспекти судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних із нарахуванням та виплатою заробітної плати	64
Потьомкіна М. О. Теоретичні аспекти судово-економічної експертизи.....	66
Рибалко Н. О. Особливості судово-економічної експертизи формування собівартості продукції рослинництва.....	69
Пронін О. І. Особливості аудиту калькулювання собівартості продукції.....	71
Логвінова К. Ю. Податковий аудит нарахування та сплати податку на додану вартість.....	74
Ольховська О. М. Окремі аспекти судово-економічної експертизи виробничих витрат діяльності підприємства.....	76
Гнатишина Н. І. Концептуальні засади технології ревізії операцій з надходження і витрачання матеріальних цінностей.....	79
Вознюк О. Ю. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи	81
Яблонська Г. В. Удосконалення контролю виконання кошторису видатків на утримання бюджетної установи.....	84
Сотник О. Г. Внутрішній контроль у системі державного фінансового контролю	86
Амеліна Ю. Ю. Теоретичні засади технології аудиту фінансової звітності.....	88
Арсенович М. М. Шахрайство у фінансовій звітності як одна з проблем сучасного суспільства.....	91
Писаревська І. С. Судово-економічна експертиза: теоретичні аспекти.....	93
Грицай В. В. Об'єкт судово-економічної експертизи: теоретичні аспекти.....	95
Скудна Н. С. Теоретичні аспекти аудиту кредитних операцій банку.....	97
Гладун А. С. Особливості аудиту доходів виробничого підприємства.....	100
Альохіна А. В. Застосування OLAP-технологій для економіко-статистичної діагностики стану промислового підприємства	102
Борзило І. О. Порівняльно-статистичний аналіз тенденцій безробіття в Україні	106
Серебрякова Н. І. Порядок відображення макроекономічних показників у системі національних рахунків в Україні	110
Котляр О. С. Економіко-статистичний аналіз пасивних операцій банків	113
Майер Ю. В. Теоретичний аналіз інвестиційної привабливості регіонів України	115
Лядська Д. М. Теоретичні засади методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів	117
Міненкова С. М. Механізм формування капіталу банків України	120
Оберемко О. С. Статистичний аналіз інвестиційної діяльності України та основні чинники впливу на неї	123
Свір А. І. Статистичний аналіз валютних операцій банку.....	126
Горохов В. І. Теоретичне дослідження функцій моніторингу вищої освіти.....	128

Кузуб І. В. Основні напрями вдосконалення ринку праці України	130
Гурькова А. Ю. Статистичне дослідження безробіття населення України	132
Мороз К. О. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні порівняно із зарубіжними країнами.....	136
Юкальчук Г. А. Статистичний аналіз шлюбності та розлучуваності в Харківській області.....	138
Шевелева Т. В. Сравнительный анализ показателей смертности населения Харьковской области за 2009 – 2010 гг.	140
Коваль Н. С. Статистична діагностика соціальної напруженості в суспільстві	143
Тертишна Л. С. Вплив природного руху населення на демографічну ситуацію в Україні	147
Баркалова Д. С. Напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств України в сучасних умовах.....	149
Кузьменко І. М. Аналітичні основи дослідження структури економіки за видами економічної діяльності: логіко-структурна схема дослідження	151
Петреченко О. О. Стимулювання розвитку підприємницької діяльності в Україні.....	154
Попов І. І. Підвищення ефективності функціонування житлово-комунального господарства на прикладі міста Харкова.....	156
Костіна К. С. Організація збуту промислового підприємства ДП "Завод "Електроважмаш" на засадах логістики.....	158